

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Rigorózní práce

Mgr. Tomáš Blümel

**Příspěvek ke studiu ozbrojeného neorganizovaného odporu proti nacistické/fašistické
okupační moci za druhé světové války zemí Visegrádské skupiny ve filmu**

Contribution to the Study of Military Non-organized Resistance Movement against
Nazi/Fascist Occupied Power during WWII in the Lands of the Visegrad group in the Big
Screen

Praha 2020

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval profesorovi PhDr. Martinu Kováři, Ph.D., zároveň vedoucímu mé diplomové práce, který mi byl vždy oporou při studiu filmové problematiky, a který mi na počátku vytváření rigorózní práce pomohl s vhodným vymezením tématu. Rovněž jsem vděčný za jeho odborné rady a věcné připomínky. Za výpomoc při překladu filmu *Budapešťský anděl* ze španělského jazyka děkuji belgickým přátelům, zejména Alexie Rojas Espiose. Nemohu opomenout ani ředitelku Ústřední knihovny UK, PhDr. Radku Římanovou, Ph.D, které tímto děkuji za příležitost pracovně se rozvíjet v univerzitních prostorách, čímž jsem zůstal v úzkém kontaktu s akademickým prostředím. V neposlední řadě děkuji své rodině, která mě po celou dobu psaní práce podporovala.

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

.....

Mgr. Tomáš Blümel

Klíčová slova (česky)

Ozbrojený odpor; protinacistický odboj; protifašistický odboj; druhá světová válka;
Visegrádská skupina; historický film; kultura paměti

Klíčová slova (anglicky)

Armed Resistance; Anti-nazi Resistance; Antinacist Resistance; World War II., Visegrad Group, Historical Film; Culture of Memory

Abstrakt

V rigorózní práci se zabývám ozbrojeným neorganizovaným odporem proti nacistické/fašistické okupační moci za druhé světové války v historickém filmu. Analyzuji vybrané filmy reflektující odboj ve čtyřech státech Visegrádské skupiny (Polsko, Česká republika, Slovensko a Maďarsko), které byly vytvořeny od začátku 21. století až do současnosti. V hlavní části práce popisuji, za jakých podmínek film vznikl, a rozmanité přístupy filmových tvůrců k tématu. U jednotlivých snímků analyzuji okolnosti realizace, dějovou strukturu, umělecké kvality, nedostatky, a samotné zobrazení historických skutečností. Následně se soustředím na otázku, jaký divácký ohlas vyvolal historický film, přičemž se zaměřuji na reakce odborníků a veřejnosti.

Abstract (in English)

This rigorous thesis deals with the Non-organized Resistance Movement against Nazi/Fascist Occupied Power during the Second World War in the Historical Film. I analyze selected Films reflecting the Resistance Movement in the eight lands of the Visegrad Group (Poland, Czech republic, Slovakia and Hungary), which were created from the beginning of the 21st century until the present time. In the main part, I describe under what conditions the Film was originated, and the diverse accesses of filmmakers to this topic. For each Film I analyze circumstances of implementation, the artistic quality, shortcomings, and the Display of the Historical facts. Then, I concentrate on the question of what kind of response made the Historical Film, focusing on the reactions of experts and the public.

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 KAPITOLA FILM JAKO HISTORICKÝ PRAMEN.....	16
2 KAPITOLA ODBOJ A ODPOR	22
3 KAPITOLA VÝZKUM PAMĚTI.....	27
4 KAPITOLA POLSKO	31
4.1 Okupace a odboj.....	31
4.2 Odboj ve filmu	35
4.2.1 Vzpoura (2001)	40
4.2.2 Generál Nil (2009).....	48
4.2.3 Kameny na pevnost (2014).....	54
4.2.4 Město 44 (2014).....	62
5 KAPITOLA ČESKÁ REPUBLIKA	68
5.1 Okupace a odboj.....	68
5.2 Odboj ve filmu	72
5.2.1 Operace Silver A (2007).....	77
5.2.2 Anthropoid (2016)	86
5.2.3 Tenkrát v ráji (2016)	96
5.2.4 Smrtihlav (2017)	101
6 KAPITOLA SLOVENSKO.....	109
6.1 Okupace a odboj.....	109
6.2 Odboj ve filmu	114
6.2.1 Rozhovor s nepřítelem (2007)	119
6.2.2 Nedodržený slib (2009)	123
6.2.3 Moje povstanie.sk (2014)	128
6.2.4 Krok do tmy (2014)	135
7 KAPITOLA MADARSKO	141
7.1 Okupace a odboj.....	141
7.2 Odboj ve filmu	145
7.2.1 Budapešťský anděl (2011)	148

7.2.2	Velký sešit (2013)	154
7.2.3	Walking with the enemy (2013)	158
7.2.4	Chosen (2016).....	164
ZÁVĚR.....		170
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....		178

Seznam zkratek

ACE	Asociación de Cronistas Espectáculo
AACTA	Australian Academy of Cinema and Television Arts
AFI	Americký filmový institut
AK	Armija Krajowa
ATP	Association of Tennis Professionals
AST	Akademia Sztuk Teatralnych
AV ČR	Akademie věd České republiky
BAFTA	British Academy of Film and Television Arts
BBC	British Broadcasting Corporation
BEL	Belgie
CDK	Centrum pro studium demokracie a kultury
ČFTA	Česká filmová a televizní akademie
ČR	Česká republika
ČSBS	Český svaz bojovníků za svobodu
ČSFD	Česko-Slovenská filmová databáze
ČSR	Československá republika
ČST	Československá televize
ČT	Česká televize
DAMU	Divadelní fakulta Akademie múzických umění
FAMU	Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění
Fed cup	Federation Cup
FF	Filmový festival
FHDS	Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia
Gestapo	Geheime Staatspolizei
FIPRESCI	Fédération Internationale de la Presse Cinématographique
FRA	Francie
IMDB	Internet Movie Database
ISBN	International Standard Book Number
IWF	Institut für den Wissenschaftlichen Film
KHL	Kontinentální hokejová liga
JAMU	Janáčkova akademie múzických umění
JPEF	Jewish Partisan Educational Foundation
Kedyw	Kierownictwo Dywersji
KO	Knockout
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands
MFF	Mezinárodní filmový festival
MNV	Místní národní výbor
MPAA	The Motion Picture Association of America
MTF	Mezinárodní televizní festival
MTV	Music Television
MS	Mistrovství světa
NEM	Německo
NIE	Niepodlegosc

NKWD	Narodnyj komissariat vnutriennich diel
NLN	Nakladatelství lidové noviny
NHL	National Hockey League
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSZ	Narodowe Sily Zbrojne
ON	Obrana národa
ONV	Okresní národní výbor
OSS	Office of Strategic Services
OSVO	Obec sokolská v odboji
ÖMV	Österreichische Mineralölverwaltung
PFS	Political Film Society
POL	Polsko
PSDS	Polská sjednocená dělnická strana
PÚ	Politické ústředí
PVVZ	Petiční výbor Věrní zůstaneme
RAF	Royal Air Force
RAK	Rakousko
RTVS	Rozhlas a televízia Slovenska
SA	Sturmabteilung
SD	Sicherheitsdienst
SLON	Sociologické nakladatelství
SLV	Slovensko
SOE	Special Operations Executive
SNP	Slovenské národní povstání
SNR	Slovenská národní rada
SPA	Španělsko
SR	Slovenská republika
SRN	Spolková republika Německo
SS	Schutzstaffel
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
STB	Státní bezpečnost
SZPB	Slovenský zväz protifašistických bojovníkov
TV	Televize
TVN	Telewizja Nowa
UFA	Universum-Film Aktiengesellschaft
UK	Univerzita Karlova
USA	Spojené státy americké
USC	University of Southern California
ÚV	Ústřední výbor
VB	Velká Británie
VŠMU	Vysoká škola múzických umení
V4	Visegrádská čtyřka
WIN	Wolnosc i Niepodleglosc
WBF	World Boxing Federation
WTA	Woman's Tennis Association
ZHP	Zwiazek Harcerstwa Polskiego
ZHR	Zwiazek Harcerstwa Rzeczypospolitej
ZHR	Zwiazek Harcerstwa Rzeczypospolitej

ZWZ	Zwiazek Walki Zbrojnej
ŽBO	Židovská bojová organizace
ŽFF	Židovský filmový festival

ÚVOD

Můj odborný zájem o historický hraný film započal se začátkem studia na Filozofické fakultě v roce 2011, přičemž nemohu opomenout absolvování předmětu *Války, vášně, ideály – filmové obrazy českých dějin* vedeného doc. Marií Šedivou Koldinskou, která mě prvotně motivovala k hlubšímu zájmu o tematiku zobrazení historie ve filmu.

Po obhajobě bakalářské práce zaměřující se na druhý odboj na Kolínsku¹ jsem na jedné straně neměl v úmyslu opustit téma ozbrojeného odporu za druhé světové války, na straně druhé jsem nabyl přesvědčení, že následná odborná práce bude věnovaná historickému hranému filmu. Proto jsem se rozhodl spojit tyto dvě problematiky v rámci budoucí závěrečné práce. Během magisterského studia jsem si bádání „světa“ filmu vymezil na ozbrojený neorganizovaný odboj během druhé světové války, v čemž mi výrazně pomohl vedoucí diplomové práce prof. Martin Kovář. Původně můj zájem spočíval ve srovnání filmové produkce (bývalých) zemí západního a východního bloku, ale nakonec jsem z důvodu rozsáhlosti tematiky analyzoval vybrané filmy zabývající se odbojem v osmi státech západní Evropy. Mé snažení vyústilo v sepsání diplomové práce *Příspěvek ke studiu ozbrojeného neorganizovaného odporu proti nacistické/fašistické tyranii (okupační moci) za druhé světové války ve filmu*.² Při realizaci diplomové práce jsem shromáždil značné množství pramenů, které jsem v konečném důsledku z důvodu zúžení tématu nevyužil, a proto jsem cítil zapotřebí se odborně vyjádřit k filmům bývalých zemí východního bloku, konkrétně členských států Visegrádské skupiny. Rigorózní práce doplňuje a navazuje na diplomovou práci a jistým způsobem uzavírá mé „mnohaleté úsilí“ v oblasti historického hraného filmu.³

V letošním roce propuknou oslavy 75. výročí od konce nejvýznamnějšího konfliktu 20. století. S „temným dědictvím“ druhé světové války se evropské generace vyrovnávaly po celou druhou polovinu minulého století a nepřímým způsobem ovlivňuje Evropu i v současnosti, především v oblasti politiky, ekonomiky a vojenství. Nejvýrazněji se válečný

---

¹ BLÜMEL, Tomáš. Druhý odboj v kultuře paměti v letech 1945 – 1948 v regionálním kontextu. Příklad Kolínska [online]. 2016 [cit. 2020-01-27]. Dostupné z: <http://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/139540>. Vedoucí práce Ondřej Vojtěchovský.

² BLÜMEL, Tomáš. Příspěvek ke studiu ozbrojeného neorganizovaného odporu proti nacistické/fašistické tyranii (okupační moci) za druhé světové války ve filmu [online]. 2018 [cit. 2020-01-27]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/189439>. Vedoucí práce Martin Kovář.

³ Při vytváření práce jsem koncepčně navázal na diplomovou práci (rekapitulace tématiky zaměřené literatury, metodické postupy, práce s prameny apod). Rovněž jsem práci rozšířil o odborné připomínky, které vzešly z obhajoby diplomové práce od oponenta PhDr. Jaromíra Soukupa, Ph.D.

odkaz reflektuje prostřednictvím kulturní a vzpomínkové činnosti. Válečné události svými počiny připomnělo velké množství filmových tvůrců. V mé práci se zabývám výzkumem filmů zaměřujících se na ozbrojený neorganizovaný odpor proti nacistické/fašistické okupační moci v zemích, které se na počátku devadesátých let sdružily v tzv. Visegrádské čtyřce.⁴

Při realizaci práce jsem vycházel především z primárních pramenů v podobě konkrétně vybraných filmů. Celkově se zabývám čtyřmi státy Visegrádské skupiny, u nichž analyzuji filmovou produkci zkoumaného tématu. V každé kapitole nejprve popisují základní historickou faktografii s důrazem na odbojová hnutí, která se v dané zemi zformovala, neboť nástin válečné zkušenosti obyvatel je důležitým faktorem pro porozumění kontextu výběru a četnosti filmových zobrazení.⁵ Posléze připomenu zásadní momenty ve vývoji filmografie a rekapituluji filmovou produkci, jež vznikala od druhé poloviny čtyřicátých let až do současnosti.⁶ V každé kapitole podrobně rozebírám čtyři hrané snímky, které odhalují hlavní filmové tendence spojené s tematikou jednotlivých zemí. Nejdříve objasňuji okolnosti vzniku filmu spolu s tvůrci, kteří se zásadním způsobem zasloužili o jeho realizaci. Následně představuji klíčové postavy a herce, kteří je umělecky ztvárnili.⁷ Dále seznamuji s hlavním příběhem a vedlejšími dějovými linky. Jeden z hlavních cílů práce spočívá v představení různorodého uchopení tématu odboje filmovými tvůrci společně s ohlasy, jež snímek vyvolal. Zejména se soustředím na reakce historiků, odborníků a pamětníků. V neposlední řadě sleduji získaná filmová ocenění, která prokazují celkovou úspěšnost snímku. Provedená analýza jednotlivých filmů rovněž poukáže na obecné tendence, které jsou charakteristické pro národní filmografie při ztvárnění odbojových témat ve filmu či náměty, jež prostřednictvím

---

⁴ Země Visegrádské skupiny (Visegrádské čtyřky) tvoří jádro střední Evropy. Založení skupiny spadá k datu dne 15. února 1991, ke kterému se tři státy, Polsko, Československo, Maďarsko, podepsáním společného prohlášení zavázaly ke spolupráci, při snaze včlenit se do „západních“ struktur a zapojit se do evropské integrace. Po rozdělení Československa na dva státy, Českou republiku a Slovensko, se název uskupení změnil na Visegrádskou čtyřku. V pozdějších letech si V4 za cíl vytkla prohloubení spolupráce členských zemí a zajištění stability v regionu střední Evropy. Země spojuje společná zkušenost s nacistickou okupací a následným komunistickým režimem, po jehož konci na území států proběhla ekonomická, politická a společenská transformace. Změnami prošly rovněž národní filmografie, které se musely přizpůsobit novým výzvám „svobodného“ prostředí. KŘEN, Jan. Čtvrt století střední Evropy: Visegrádské země v globálním příběhu let 1992 – 2017. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3977-2.

⁵ Jednu z hlavních okolností při filmovém zobrazování odbojových témat sehrála „míra bezpráví“ páchaná okupanty. Stejně tak nelze opomenout časové trvání okupace. Nutno zmínit, že polské prostředí do značné míry ovlivnila přímá válečná zkušenost, neboť se několik týdnů organizovaně vojensky bránilo německé expanzi.

⁶ Pouze v Maďarsku došlo k realizaci filmu s odbojovou tematikou až v polovině padesátých let.

⁷ U nacistických vojáků uvádím hodnosti. V přílohové části se nalézá přehled nacistických hodností - BOREK, Vojtěch, Himmlerova skandinávská elita, Vojska (extra válka), č. 32, s. 8., obrázek č. 219.

svých počinů zachytili zahraniční filmoví tvůrci. Filmy se staly nerozlučnou součástí historického vědomí a častokrát posloužily k upevnění dějinných mýtů a stereotypů. Autoři filmů tak mnohokrát skrze filmy ať už záměrně či neúmyslně vstoupili do aktuálního společenského dění.⁸

V tabulce předkládám čtyři státy a 16 analyzovaných filmů. Ve třetím sloupci uvádím produkci, která se podílela na realizaci filmu. Pro zjednodušení jsem analýzu filmů rozčlenil na základě geografické polohy státu, od severu k jihu. Filmy jsem řadil podle data vzniku, od starších k mladším.

Tabulka č. 1

Seznam států a filmů

Stát	Film	Produkce
Polsko	Vzpoura (2001) ⁹	USA
Polsko	Generál Nil (2009) ¹⁰	POL
Polsko	Kameny na pevnost (2014) ¹¹	POL
Polsko	Město 44 (2014) ¹²	POL
Česká republika	Operace Silver A (2007) ¹³	ČR
Česká republika	Anthropoid (2016) ¹⁴	VB/ČR/FRA
Česká republika	Tenkrát v ráji (2016) ¹⁵	ČR/SLV
Česká republika	Smrtihlav (2017) ¹⁶	FRA/VB/BEL/USA

⁸ V přílohové části uvádím přehled významných filmových ocenění, které obdržely úspěšné snímky. s. 219.

⁹ Uprising (2001) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt0250798/mediaviewer/rm3570245120>, obrázek č. 1.

¹⁰ General Nil (2009) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1420543/mediaviewer/rm4209777408>, obrázek č. 2.

¹¹ Kamienie na szaniec (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3470928/mediaviewer/rm1596050688>, obrázek č. 3.

¹² Město 44 (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3765326/mediaviewer/rm2199617024>, obrázek č. 4.

¹³ Operace Silver A (2007) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1014680/mediaviewer/rm946671616>, obrázek č. 5.

¹⁴ Anthropoid (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt4190530/mediaviewer/rm2114852352>, obrázek č. 6.

¹⁵ Tenkrát v ráji (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt5317228/mediaviewer/rm275645952>, obrázek č. 7.

Slovensko	Rozhovor s nepřítelem (2007) ¹⁷	SLV
Slovensko	Nedodržení slib (2009) ¹⁸	SLV/ČR/USA
Slovensko	Moje povstanie.sk (2014) ¹⁹	SLV
Slovensko	Krok do tmy (2014) ²⁰	SLV
Maďarsko	Budapešťský anděl (2011) ²¹	SPA
Maďarsko	Velký sešit (2013) ²²	MAD/NEM/RAK/FRA
Maďarsko	Walking with the Enemy (2013) ²³	USA
Maďarsko	Chosen (2016) ²⁴	USA

Zdroj: CSFD – Česko-Slovenská filmová databáze | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 13.1.2020]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/>

Při členění druhů filmových pramenů jsem přejal typologii historiků Kamila Činátla a Jaroslava Pinkase.²⁵

- 1) filmová fikce;
- 2) filmová rekonstrukce;
- 3) archivní a dokumentární film;
- 4) komentovaný dokumentární film;

¹⁶ Smrtihlav - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3296908/mediaviewer/rm2328770048>, obrázek č. 8.

¹⁷ Rozhovor s nepřítelem - SMS.cz - nejen SMS ZDARMA na O2, Vodafone i T-Mobile [online]. Copyright © goNET s.r.o. [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <http://www.sms.cz/film/rozhovor-s-nepritelem>, obrázek č. 9.

¹⁸ Nedodržení slib (2009) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1369830/mediaviewer/rm4011714304>, obrázek č. 10.

¹⁹ Moje Povstanie.sk (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt6321708/mediaviewer/rm1794321408>, obrázek č. 11.

²⁰ Krok do tmy (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3804878/mediaviewer/rm2676160512>, obrázek č. 12.

²¹ El ángel de Budapest (2011) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1771199/mediaviewer/rm2178612224>, obrázek č. 13

²² A nagy fazet (2013) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt2324384/mediaviewer/rm3777675264>, obrázek č. 14.

²³ Walking with the Enemy (2013) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1515208/mediaviewer/rm2426131712>, obrázek č. 15.

²⁴ Chosen (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt4082524/mediaviewer/rm1675104512>, obrázek č. 16.

²⁵ ČINÁTL, Kamil, Pinkas, Jaroslav. Dějiny ve filmu: film ve výuce dějepisu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-11-9.

- 5) filmový dokument;
- 6) hraný historický film;

Práce se stěžejně zabývá typem 1), 2) a 6), neboť snímky těchto kategorií cílí na vysvětlení významných historických událostí skrze hraný film, který do značné míry zobrazuje pouze zprostředkovanou a selektivní minulost mající za následek nízký poměr mezi vnitřními a vnějšími vztahy historických souvislostí. Z těchto důvodů filmy často prostřednictvím zkreslené historie prezentují propagandistické cíle různorodých zájmových skupin pro potřeby manipulace koncového příjemce díla. Filmy se tak staly a stávají důležitou oporou politických režimů.²⁶ Pomocí studia historických filmů lze odhalit hlavní rysy společenského systému, v němž tvůrci realizovali příslušné hrané filmy. Naopak filmové zprostředkování historické látky nemusí vždy primárně sloužit pro účel šíření nepravdivé informace.

---

²⁶ TAYLOR, Richard. Filmová propaganda: Sovětské Rusko a nacistické Německo. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2534-0.

1 KAPITOLA FILM JAKO HISTORICKÝ PRAMEN

V současné době film nedílně náleží mezi využívané prameny pro výzkum soudobých dějin. Stejně tak ho historická obec uznává jako svébytný historický pramen srovnatelný s ostatními „zavedenými“ zdroji, avšak tento fakt nabyl platnosti až v posledních desetiletích.

Na počátku třicátých let ikonografická komise Mezinárodního výboru historických věd přijala fotografii mezi uznané historické prameny, spolu s tím došlo k vytvoření subkomise pro bádání s filmovými prameny. V roce 1934 byl v Berlíně ustaven Reichsstelle für den Unterrichtsfilm, v němž o rok později rovněž začalo působit oddělení pro vysoké školy.²⁷ V prvním roce po konci druhé světové války se v Grünwaldu ustavil Institut für Film und Bild in Wissenschaft und Unterricht, od něhož se v roce 1953 oddělilo pracoviště určené pro vysoké školy s názvem Institut für den Wissenschaftlichen Film. IWF, sídlící ve městě Göttingen, zajišťoval produkci, archivaci a distribuci filmu pro vědecké účely.

V poválečných letech německý historik Percy Ernst Schramm, příslušník zmíněné komise, vyzdvihl metodologický přínos filmu pro historický výzkum. Ve spolupráci s göttingenskými kolegy, zejména německými historiky Waltherem Hubatscem, Manfredem Hagenem a Karlem Friedrichem Reimersem, v padesátých letech podrobně rozvíjel koncept historicko-vědecké filmové analýzy v rámci tzv. göttingenské školy.²⁸

Mimo německé prostředí film pro odborné záměry využíval dánský historik Niels Skium Nielsen. Jeho žáci se při studiu zaměřili na práci s filmem. V pozdějších letech dánská filmová škola vychovala výraznou generaci metodologů filmového rozboru, mezi něž náleží historici Karsten Fledelius a Stig Hornshøj-Møller. Posledně jmenovaný nese zásluhu za vytvoření edice filmu *Věčný žid* z roku 1940.

V roce 1968 nezávisle na sobě proběhly dvě konference, v Londýně a Göttingenu, zabývající se problematikou filmu a historie. V této době se v zemích západní Evropy zvyšoval počet badatelů a odborných pracoven, jež kladli důraz na využití filmu. Zásadní zlom při zavádění filmu jakožto relevantního pramene nastal v roce 1977, ve kterém se

---

²⁷ Pracoviště se v budoucích letech přejmenovalo na Reichsanhalt für Film und Bild in Wissenschaft und Unterricht.

²⁸ KLIMEŠ, Ivan, ZEMAN, Pavel. Film a historická věda. Rozhovor se Stephanem Doležalem. In: Illuminace. Praha: Národní filmový ústav, 1999. č. 4. s. 88. ISSN 0862-397X.

ustavila Mezinárodní asociace pro média a historii.²⁹ Založení předcházely skutečně přípravné mezinárodní konference, přičemž založení asociace nejvíce inicioval již zmíněný Reimers. Asociace začala sdružovat dosud samostatně bádající pracoviště v oblasti filmu. Základní činnost spočívá ve výzkumu poměru filmu a historických věd. Mezi stěžejní aktivity patřilo pořádání mezinárodních konferencí. Nejvýznamnější akce zorganizoval německý historik a germanista Stephan Doležal, konkrétně mezinárodní konference „Konec druhé světové války v mezinárodní propagandě filmových týdeníků“ a „Počátek studené války ve filmové propagandě“ konané v Göttingenu. Od roku 1980 asociace započala s vydáváním časopisu *Historical Journal of Film, Radio, and Television*, do něhož přispíval zejména göttingenský IWF, Historický ústav v Kodani, nizozemský Stichting Film en Wetenschap a londýnská British Universities Film and Video Council. Poslední pracoviště zároveň vykonávalo funkci ústředního střediska pro akademické filmové práce ve Velké Británii.³⁰

Stranou metodologického výzkumu filmu nezůstaly ani Spojené státy americké, ve kterých počátkem osmdesátých let vznikla tzv. nová filmová historie (New Film History). Nové pojetí filmového výzkumu se především týkalo mezioborové spolupráce s ostatními společenskými a humanitními vědami. Namísto „umělecké hodnoty“ filmových počinů do popředí představitelé nového směru stavěli kulturně-historické souvislosti produkce, distribuci, uvedení a recepci. Otázky bádání byly zaměřeny na technologické, ekonomické, sociální a kulturní předpoklady výroby, rozšiřování a sociální uplatnění filmu. Celkově tzv. nová filmová historie zavrhl rozdělení na teorii a historii a upřednostnila kritické přezkoumání „tradičních, ideologicky zatížených historiografických koncepcí, které reflektují svá základní východiska a postupy.“³¹ Mezi čelní reprezentanty nového pojetí patřili David Bordwell, Thomas Elsaesser, Tom Gunning a Kristin Thompson.

Výzkum filmu výrazně ovlivnil francouzský historik Marc Ferro, který ve druhé polovině sedmdesátých vydal knihu *Cinéma et Histoire* (1977).³² V době vzniku publikace patřila značnou obsáhlostí k průkopnickým počinům v oblasti historické problematiky filmu. V centru autorova zájmu se ocitl výzkum „paralelních dějin“, potažmo „dějin psaných filmem“, které jsou tvořeny výlučně audiovizuálními materiály. Ferro se domníval, že

---

²⁹ Instituce se oficiálně nazývala International Association for Media and History.

³⁰ KLIMEŠ, Ivan, ZEMAN, Pavel. Film a historická věda. Rozhovor se Stephanem Doležalem. In: *Illuminace*. Praha: Národní filmový ústav, 1999. roč. 11. č. 4. s. 89 - 90. ISSN 0862-397X.

³¹ KOPAL, Petr. Film a dějiny. 5. Perestrojka/přestavba. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. s. 51-52. ISBN 978-87292-33-4.

³² FERRO, Marc. *Cinéma et Histoire*, Paris 1977. Anglický překlad: *Cinema and history*, Detroit 1988.

historické filmy „neobsahují žádnou významnou informaci o zobrazené době a společnosti.“³³ Historický film nejvíce vypovídá o době svého vzniku, neboť v něm tvůrci zobrazují historii tak, jak ji chtěli zachytit skrze filmové médium. Další ojedinělou knihu *Film Propaganda: Soviet Russia and Nazi Germany* (1979) vydal britský historik Richard Taylor.³⁴ V knize dochází k porovnání dvou totalitních systémů pomocí popisu hraných a dokumentárních filmů vzniklých během existence obou politických režimů.

Konečné uznání filmu ve smyslu svébytného pramene pro systematický historický výzkum bylo stvrzeno v roce 1985 na světovém kongresu historiků ve Stuttgartu. Na základě podnětu Mezinárodní asociace pro média a historii organizátoři do obsahu kongresu začlenili samostatný celek „film a historie“.

V novodobém filmovém výzkumu je koncept vnímání hraného historického filmu ve smyslu výpovědi o době, ve které vznikl, nahrazován pojetím, v němž historici rozumí filmu jako médiu, jenž zobrazuje minulost. Americký historik Robert A. Rosenstone nabyl přesvědčení, že se filmový tvůrci proměňují v historiky.³⁵ U některých členů historické obce nové pojetí vyvolalo negativní ohlasy, neboť s ním spjaté vnímání zobrazené minulosti ve filmu snižuje kvalitu historických výstupů. Kritikům oponoval americký historik Hayden White tvrzením, že „každá psaná historie je produktem přesně týchž postupů zestručnění, nahrazení, znázornění a uzpůsobení, jaké se používají v produkci filmové reprezentace.“³⁶ Rosenstone v současné době patří k předním odborníkům v oblasti filmových dějin. Své bádání shrnul v publikaci *History on Film / Film on History* (2012).³⁷ V knize zastává názor, že „film může psát historii po svém, pomocí kódů a konvencí, které jsou jiné než kódy a konvence klasické historie.“³⁸ Při rozboru konkrétního filmu bere v ohled odpovídající historiografické souvislosti.

---

³³ KOPAL, Petr. Film a dějiny. 5. Perestrojka/přestavba. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. s. 53. ISBN 978-87292-33-4.

³⁴ V roce 2016 vyšlo v českém jazyce nejnovější vydání knihy *Filmová propaganda: Sovětské Rusko a nacistické Německo*; TAYLOR, Richard. *Filmová propaganda: Sovětské Rusko a nacistické Německo*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2534-0.

³⁵ ROSENSTONE, Robert A., *Budoucnost minulosti. Film a počátky postmoderní historie*. In: *Illuminace*. Praha: Národní filmový ústav, 2004. roč. 16. č. 1. s. 43 – 59. ISSN 0862-397X.

³⁶ KOPAL, Petr. Film a dějiny. 5. Perestrojka/přestavba. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. s. 56. ISBN 978-87292-33-4.

³⁷ ROSENSTONE, Robert A. *History on film/film history*. New York: Pearson, 2012. ISBN 978-1-4082-8255-7.

³⁸ KOPAL, Petr. Film a dějiny. 5. Perestrojka/přestavba. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. s. 56. ISBN 978-87292-33-4.

V posledních letech se rovněž bádání zaměřuje na výzkum filmového zázemí jednotlivých propagandistických pracovišť a studií. V centru zájmu stojí otázky recepce, tedy s jakým výsledkem se filmy projevily v praxi. V popředí se nachází problematika činnosti a proměny výrobních a distribučních způsobů, cenzury a náležitých institucí. Pro příklad jmenuji publikace zabývající se nacistickou filmovou společností UFA, konkrétně publikacemi *Linientreu und populär: Das Ufa-Imperium 1933 – 1945* (2017)³⁹ od německých historiků Rainera Rothera a Vera Thomas, a knihu *Sprachversions aus Babelsberg: Die internationale Strategie der Ufa 1929 – 1939* (2008)⁴⁰ německého historika Chrise Wahla.

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let se na českém území filmovým dějinám skrze odborné články věnovali historici Ivan Klimeš a Jiří Rak. Popularizátory výzkumu historického filmu se rovněž stali historici Jan Jaroš a Petr Čornej. Vzestupná tendence se přerušila spolu se zánikem Filmového historického sborníku v roce 1993. Nárůst zájmu přišel až o více než deset let později. První číslo filmologického periodika *Illuminace* z roku 2004 bylo monotematicky zaměřeno pouze na historiografii a film. Ve vydání redaktoři zveřejnili překlady článků zahraničních historiků Roberta A. Rosenstona a Michéle Lagny. Ve stejném roce vyšla publikace *Nová filmová historie: antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuálního výzkumu* od historika Petra Szczepanika, který v knize pokládá výzkum historie filmových dějin na rovnocennou úroveň s ostatními humanitními vědami.⁴¹ Stejně tak v knize představuje hlavní novodobé koncepty a představitele filmové historiografie. O pět let později na svůj výzkum publikačně navázal sepsáním knihy *Konzervy se slovy: počátky zvukového filmu a česká mediální kultura 30. let*.⁴² Do výzkumu dějin filmu výrazně přispěl projekt *Film a dějiny*, který započal na počátku nového tisíciletí ve formě odborných seminářů, jejichž příspěvky vyústily ve vznik sborníku.⁴³ V roce 2005 vyšel první díl, přičemž celý projekt přetrvává do současných let.

---

³⁹ ROTHER, Rainer, THOMAS, Vera. *Linientreu und populär 1933 – 1945*. Berlin: Bertz + Fischer Verlag, 2017. ISBN 978-3-86505-255-1.

⁴⁰ WAHL, Chris. *Sprachversionsfilme aus Babelsberg: Die internationale Strategie der Ufa 1929 – 1939*. München: Richard Boorberg Verlag, 2008. ISBN 978-3-88377-948-5.

⁴¹ SZCZEPANIK, Petr. *Nová filmová historie. Antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury*. Praha: Nakladatelství Herrmann a synové, 2004. ISBN 80-239-4107-0.

⁴² SZCZEPANIK, Petr. *Konzervy se slovy: počátky zvukového filmu a česká mediální kultura 30. let*. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-316-6.

⁴³ KOPAL, Petr. *Film a dějiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-667-2.

U dělení odborné literatury, která se zabývá filmem ve smyslu historického pramenu, jsem vycházel z příspěvku *Film jako historický pramen* sepsaného historikem Petrem Kourou, jenž byl zveřejněn v kolektivní monografii *Základní problémy studia moderních a soudových dějin*.⁴⁴ Koura odbornou literaturu rozděluje do čtyř hlavních skupin.

V první skupině se nacházejí publikace filmových vědců, které se věnují teorií filmu, sémantikou a způsoby čtení, jejichž výzkum je nezbytný pro souhrnné chápání filmové estetiky a média. Dosud nejvýraznější práce pochází od amerického filmového historika Jamese Monaca, autora knihy *Jak číst film*.⁴⁵ Do této skupiny spadají studie českých filmových historiků Petra Szczepanika, *Nová filmová historie: antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury*⁴⁶, a Radomíra D. Kokeše, *Rozbor filmu*.⁴⁷

Následná skupina zastupuje encyklopedické příručky k historii světové a české kinematografie. Nejvýznamnější práce tohoto druhu spočívá v publikaci *Lexikon světového filmu* od německého filmového historika Michaela Töteberga.⁴⁸ V českém prostředí jmenuji šestidílný česko-anglický katalog *Český hraný film*, který vydává Národní filmový archiv. V jednotlivých dílech lze nalézt základní faktografii, informace o archivních pramenech a článkové bibliografie ke všem českým hraným filmům vzniklých v letech 1898 až 1930.⁴⁹

Třetí skupinu zahrnují dílčí a syntetické práce k historii kinematografie. Do této skupiny spadá rozsáhlá syntéza *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie* od americké filmové teoretičky Kristin Thompson a amerického filmového historika Davida Bordwella.⁵⁰ V dalším výčtu jmenuji polského filmového historika Jerzyho Plazewského, které svůj

---

⁴⁴ ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudových dějin*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. České dějiny. s. 404 – 420. ISBN 978-80-7422-309-9.

⁴⁵ MONACO, James. *Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*. Praha: Albatros, 2004. ISBN 80-00-01410-6.

⁴⁶ SZCZEPANIK, Petr. *Nová filmová historie: antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury*. Praha: Hermann, 2004. ISBN 80-239-4107-0.

⁴⁷ KOKEŠ, D. Radomír. *Rozbor filmu*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2015. ISBN 978-80-210-7756-0.

⁴⁸ TÖTEBERG, Michael. *Lexikon světového filmu: (upravené české vydání s dodatkem 59 hesel a 40 ilustrovaných fotografií)*. Praha: Orpheus, 2005. ISBN 80-903310-7-6.

⁴⁹ *Český hraný film I.*, Praha: Národní filmový archiv, 1995. ISBN 80-7004-082-3;

Český hraný film II., Praha: Národní filmový archiv, 1998. ISBN 80-7004-090-4;

Český hraný film III., Praha: Národní filmový archiv, 2001. ISBN 80-7004-102-1;

Český hraný film IV., Praha: Národní filmový archiv, 2004. ISBN 80-7004-115-3;

Český hraný film V., Praha: Národní filmový archiv, 2007. ISBN 978-80-7004-131-4;

Český hraný film VI., Praha: Národní filmový archiv, 1995. ISBN 978-80-7004-141-3.

⁵⁰ THOMPSON, Kristin, BORDWELL, David. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Praha: Akademie múzických umění, 2007. ISBN 978-80-7106-898-3.

výzkum shrnul v publikaci *Dějiny filmu 1895-2005*.⁵¹ Z českých prací uvádím knihu *Panorama českého filmu*, kterou vytvořil kolektiv autorů pod vedením filmových historiků Petra Bílka a Luboše Ptáčka.⁵² Opomenout nemohu ani publikaci *Diagnózy času* od filmového historika Jana Lukeše.⁵³

Do poslední skupiny patří studie „klasických historiků“, které se zabývají výzkumem filmu. Tyto práce nevznikají z pozice filmových teoretiků. Z toho důvodu autoři používají odlišnou pramennou základnu a metodické přístupy oproti výše zmíněným filmovým historikům. Ze zahraniční produkce uvádím publikaci *Film and history* od britského historika Jamese Chapmana.⁵⁴ V českém prostředí do této skupiny významně přispěl historik Petr Kopal, pod jehož vedením⁵⁵ došlo k vydání již sedmi sborníků s názvem *Film a dějiny*.⁵⁶

Při analýze historických filmů jsem využíval rozmanité internetové zdroje. Faktografické údaje jsem čerpal z webové stránky *Česko-slovenská filmová databáze* (ČSFD)⁵⁷ a *Internet Movie Database* (IMDb).⁵⁸ Ostatní internetové zdroje jsem používal s ohledem na konkrétní historický film.

---

⁵¹ PLAZEWSKI, Jerzy, TABERY, Karel. *Dějiny filmu 1895-2005*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1689-8.

⁵² BILÍK, Petr, PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7.

⁵³ LUKEŠ, Jan. *Diagnózy času: český a slovenský poválečný film (1945-2012)*. V Praze: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-712-8.

⁵⁴ CHAPMAN, James. *Film and history*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. ISBN 978-0-230-36387-8.

⁵⁵ Pouze u třetí řady a šesté řady sborník realizoval s pomocí historika Kristiana Feigelsona, respektive Luboše Ptáčka.

⁵⁶ KOPAL, Petr. *Film a dějiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-667-2.

KOPAL, Petr. *Film a dějiny*. 2. Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-34-2.

FEIGELSON, Kristian, KOPAL, Petr. *Film a dějiny*. 3. Politická kamera – film a stalinismus. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2012. ISBN 978-80-87292-15-0.

KOPAL, Petr. *Film a dějiny*. 4. Normalizace. Praha: Casablanca, 2014. ISBN 978-80-87292-26-6.

KOPAL, Petr. *Film a dějiny*. 5. Perestrojka/přestavba. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. ISBN 978-87292-33-4.

KOPAL, Petr, PTÁČEK, Luboš. *Film a dějiny*. 6. Post-komunismus: proměny českého historického filmu po roce 1989. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. ISBN 978-80-872912-59-1.

KOPAL, Petr. *Film a dějiny*. 7. Propaganda. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2018. ISBN 978-80-872292-44-0.

⁵⁷ ČSFD – Česko-Slovenská filmová databáze | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 29.04.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/>

⁵⁸ IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 29.04.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/?ref_=nv_home

2 KAPITOLA ODBOJ A ODPOR

V současnosti existuje velké množství pojmů, které označují postoj obyvatel země vůči okupační mocnosti. V centru zájmu mé práce se nacházejí dva základní pojmy, jimiž jsou „odpor“ a odboj“, přičemž tato dvojice termínů souzní s užíváním významových ekvivalentů – odbojové hnutí, hnutí odporu, rezistenční hnutí, popřípadě disentanční hnutí. Mezi nejvýznamnější osobnosti, které se vyjádřily ke zmíněným termínům, na čelním místě jmenuji německého historika Martina Broszatu, který se zabýval výzkumem protinacistického odboje v Bavorsku.⁵⁹ Používal pojem „resistance“, který připodobnil ke schopnosti vzdorovat a vnímal ho za přirozenou obranu organismu. Termín rozdělil na pasivní rezistenci (udržení vlastní integrity) a aktivní (od občanské neposlušnosti až po přímý vzdor). Rezistenci považoval za základ „pyramidy“, který může vyústit v další a hlubší aktivitu. Broszat popsal odpor zejména od nejnižší úrovně, který začíná následujícími charakteristikami:

1. drobné formy občanské odvahy (odmítnutí nacistického pozdravu a rozvodu s židovskou osobou)
2. odchylování se sociálního chování (odmítnutí „plamenných projevů“)
3. zachování myšlenkové tradice (udržení předešlého politického smýšlení)
4. imunita vůči ideologii jako takové (odmítnutí nacizmu)

K teoretickému uchopení odboje přispěl termínem „Widerstand“ německý historik Eberhard Bethge, který konkrétněji vymezil různorodé formy nesouhlasu:⁶⁰

1. jednoduchý pasivní odpor
2. otevřený ideologický protiklad
3. vědomí o přípravách převratu
4. aktivní příprava převratu
5. aktivní politické spiknutí

Německý historik Detlev Peukert rozlišoval čtyři typy nepřátelského postoje proti okupantům:⁶¹

1. odpor (zničení režimu)

---

⁵⁹ BROSZAT, Martin. Der Führerstaat: Nationalsozialistische Herrschaft 1933 bis 1945. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1993. ISBN 3-423-04517-5.

⁶⁰ BETHGE, Eberhard. Dietrich Bonhoeffer: mit Selbstzeugnissen und Bilddokumente. Hamburg: Rowohlt, 1993. ISBN 3-499-50236-4.

⁶¹ PEUKERT, Detlev. Die KPD im Widerstand: Verfolgung und Untergrundarbeit an Rhein und Ruhr 1933 bis 1945. Wuppertal: Peter Hammer Verlag, 1980. ISBN 3-87294-165-8.

2. protest (cílem není zničení režimu – stávka, bojkot)
3. odmítání (vědomé vzpírání nezpochybňující režim)
4. nonkonformita (porušování norem nezpochybňující režim)

Tímto tématem se rovněž zabývali němečtí historici Völker Zimmermann⁶² a Richard Löwenthal.⁶³ V soudobém výzkumu odboje na Broszata především navázal jeho žák anglický historik Ian Kershaw.⁶⁴ Lze nalézt velké množství pojmových nástrojů, které pocházejí ze západní a východní historiografické tradice, z čehož mnohdy plynuly spory o rozsah, povahu a význam samotného odboje. Nutno zmínit fakt, že se v rámci zahraniční historiografie zatím významově nesjednotila „odbojová“ terminologie, a proto se dané pojmy často od sebe liší, či se významy vzájemně prolínají, tudíž neexistuje všeobecně platný výklad.

Česká historiografie řešila otázku vysvětlení pojmu „odboj“ a „odpor“ od roku 1965, ve kterém se k problematice vyjádřili historici Gustav Bareš, Karel Bartošek a Antonín Benčík vydanou publikací *Odboj a revoluce 1938 – 1945: nástin dějin československého odboje*.⁶⁵ Ve své práci čerpám z výzkumu historika Petra Maršálka, autora knihy *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939 – 1945*, který je přesvědčen, že se rozdíly zmíněných pojmů nalézají v jeho povaze. Odbojem rozumí záměrnou a organizovanou činnost, zatímco odpor je do jisté míry spontánní záležitostí a ve velké většině případů není spjatý s pevně vzniklým uskupením. Odboj a odpor chápe jako akt svobodné volby a mezní reakci v situaci „ohýbání“ a lámání“, jež si vynutil okupační režim. Stejně tak ho může vykonávat samotný jedinec i početnější kolektiv. Za nepřátelskou činnost vnímá nejen akce uskutečněné, ale i akce, které se z nejrůznějších důvodů nepodařilo realizovat.⁶⁶ Podrobněji se tématem zabíral historik Josef Bartoš v edici *Česká společnost za velkých válek 20. století (pokus o komparaci)*.⁶⁷ V neposlední řadě jmenuji edici *Velké dějiny*

---

⁶² ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-055-9.

⁶³ LÖWENTHAL, Richard. Widerstand und Verweigerung in Deutschland 1933 bis 1945. Bonn: Dietz, 1997. ISBN 3-8012-3078-3.

⁶⁴ KERSHAW, Ian. Do pekel a zpět: Evropa 1914-1949. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2301-2.

⁶⁵ BAREŠ, Gustav, BARTOŠEK, Karel, BENČÍK, Antonín. Odboj a revoluce 1938-1945: nástin dějin československého odboje. Praha: Naše vojsko, 1965. Živá minulost.

⁶⁶ MARŠÁLEK, Pavel. Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945. Praha: Auditorium, 2012. s. 166 – 172. ISBN 978-80-87284-20-9.

⁶⁷ BARTOŠ, Josef. Historická terminologie světových válek a odboje. In: GEBHART, Jan, ŠEDIVÝ, Ivan. Česká společnost za velkých válek 20. století: (pokus o komparaci). Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0742-5.

zemí Koruny české sepsanou historiky Janem Kuklíkem a Janem Gebhartem.⁶⁸ Při vytváření částí o typologii odboje mě inspirovali historici Tomáš Vilímk a Vojtěch Kyncl, u kterých jsem absolvoval přednáškové cykly v rámci mého studia na FF UK.⁶⁹ Pojem „odboj“ chápu v širším pojetí ve smyslu jakékoli činnosti vedoucí k poškození okupantů.

Aktivně jednající osoba je základním předpokladem pro realizaci odboje. Prokazuje jistou morální reakci na nedobrovolné obsazení země zahraniční mocností, které vyústí v následnou okupaci. Odboj se člení do tří základních skupin – na ozbrojený a neozbrojený, otevřený a skrytý, aktivní a pasivní. Na základě vymezení mé práce zejména pracuji s prvními možnostmi dané kategorie. Základní odbojová činnost se skládá ze zpravodajství, šíření myšlenek, individuální a kolektivní protestní akce, diverzní akce, partyzánského hnutí a povstání. V centru mého výzkumu se mohou nalézat všechny výše zmíněné činnosti, ale jeho nezbytný předpoklad spočívá v ozbrojeném vedení příslušné aktivity. Při analýze filmů upřednostňuji poslední tři jmenované odbojové formy. Ozbrojený odboj je zvláštní svojí vnitřní intenzitou. Zvyšující se a klesající aktivita se nachází v přímé úměrnosti mnoha okolností, které na odboj působily záporným i kladným způsobem. Stěžejními a ovlivňujícími faktory bylo rozdělení, vnitřní rivalita, zásoby zbraní, vhodnost terénu, postoj většiny obyvatelstva spjatý s tradicemi a národní mentalitou a regionální specifika.⁷⁰ Mezi tři hlavní výsledky odboje patří vázání určitého množství německých ozbrojených sil, narušování průmyslové infrastruktury na území okupovaného státního celku a psychologický význam.

Nyní vysvětlím slovní spojení „neorganizovaný odpor“ uvedený v názvu práce. Pro bližší pochopení nejdříve vymezuji „organizovaný odpor“, do kterého spadá armádní útvar konkrétního státu, jenž byl na jedné straně zřízen za účelem územní ochrany před agresorem, a na straně druhé za čelem expanze dosavadní hranice. Hlavní cíl spočívá v uchování nezávislosti celé země. Státní armáda se rozčleňuje na pozemní jednotky, námořní vojsko a letectvo. Dochází k vytvoření organizované struktury (generální velitelství, sbor náčelníků apod.), která je přísně hierarchicky vedena. Ozbrojený konflikt provází přímé a rozsáhlé aktivity vedoucí k rozhodujícím střetnutím. Nejvyšší představitel státu rovněž zastává funkci vrchního velitele vojenských sil. V rámci neorganizovaného odboje naopak působily menší či

---

⁶⁸ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Sv. XVb. 1938-1945. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-835-5.

⁶⁹ V letech 2013 až 2018 jsem absolvoval předměty vedené Tomášem Vilímkem - „Rezistence vůči komunistickému režimu v Československu v letech 1948 – 1989“, „Rezistence v Československu po roce 1968“, a Vojtěchem Kynclem – „Nacizmus ve 20. století“, „Epocha fašismu v Evropě“.

⁷⁰ MAZOVER, Mark. *Hitlerova říše: nacistická vláda v okupované Evropě*. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-632-8.

větší organizace do značné míry organizované ve smyslu vnitřní struktury, ale jejichž vedoucí představitelé výlučně zamýšleli realizovat aktivity menšího rozsahu. S tím souvisí fakt, že odbojová organizace sice disponovala vedoucími představiteli, ale vlivem roztržičnosti s omezenými komunikačními zdroji „lokální“ velitelé často o odbojových aktivitách rozhodovali samostatně bez vědomí nadřízených představitelů. Důraz byl kladen na přesvědčení, že rovněž menší ozbrojené skupiny jsou schopné přivodit potíže početnějšímu, vyzbrojenějšímu a organizovanějšímu nepříteli. Ve vrcholné fázi odboje se může uskutečnit ozbrojené povstání, které patří k nejvýznamnější aktivitě v boji proti okupantům.

Název práce obsahuje pojmy „nacismus“ a „fašismus“, proto v následujících odstavcích stručně rekapituluji výzkum obou pojmů v kontextu světové a české historiografie. Mým záměrem není podrobně analyzovat veškerý výzkum k dané problematice, ale představit hlavní koncepty výzkumu dnes již klasických historiků. Totalitními režimy 20. století se zabýval německý historik Ernst Nolte, který se nejvíce věnoval výzkumu italského fašismu, německého národního socialismu a nacionalistické Francouzské akci. Hlavní průnik v rámci všech tří směrů spatřoval ve vzpouře proti modernitě.⁷¹ Americký historik Robert Paxton se v publikaci *Anatomie fašismu* zabíral popisem dynamiky fašismu s ohledem na politický systém.⁷² Do tématu výzkumu souvislostí mezi marxismem, nacizmem a fašismem přispěl irský historik Noel O'Sullivan, který sepsal knihu *Fašismus*.⁷³ Odlišným způsobem přistoupil k bádání o autoritativních režimech italský historik Emilio Gentile, který totalitní ideologii označil za výsledek sakralizace politického hnutí. V publikaci *Politická náboženství: mezi demokracií a totalitarismem* totalitní ideologii připodobnil k „politickému náboženství“.⁷⁴ Britský historik Roger Griffin, prostřednictvím publikace *Modernismus a fašismus: pocit začátku za Mussoliniho a Hitlera*, se snažil analyzovat a lokalizovat fašismus v souvislosti se značným počtem modernistických hnutí.⁷⁵ Vizi nacistické nadvlády nad Evropou rozpracoval britský historik Mark Mazower. V publikaci *Hitlerova říše: nacistická vláda v okupované*

---

⁷¹ NOLTE, Ernst. Fašismus ve své epoše. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-107-4.

⁷² PAXTON, Robert O. Anatomie fašismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-811-2.

⁷³ O'SULLIVEN, Noël. Fašismus. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 80-7325-001-2.

⁷⁴ GENTILE, Emilio. Politická náboženství: mezi demokracií a totalitarismem. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. ISBN 978-80-7325-153-6.

⁷⁵ GRIFFIN, Roger. Modernismus a fašismus: pocit začátku za Mussoliniho a Hitlera. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3231-5.

Evropě popisuje teorii a praxi nacistického režimu s přihlédnutím na hlavní důvody neúspěchu celého projektu.⁷⁶

V práci se věnuji odboji proti „nacismu“ (německý národní socialismus), který patří mezi pravicově radikální ideologie. Rovněž se zabírám odporovým potenciálem proti fašistickým uskupením, které výrazně zasáhly do politického směřování státu. Na Slovensku se jedná o Hlinkovu gardu, v Maďarsku pak o hnutí Šípových křížů. Charakteristický rys nacizmu spočívá v zavržení parlamentní demokracie, liberálních občanských svobod a ekonomických principů volného trhu. Nacistický režim se vymezuje proti marxismu, materialismu a individualismu. Stát je veden na vůdcovském principu. Významný prvek tkví v totalitárním ovládnutí společnosti, což souvisí s popřením náboženského vyznání.⁷⁷

V českém prostředí mě nejvíce ovlivnil odborný výzkum historika Jana Kuklíka, který se zaměřil zejména na období Druhé československé republiky a Protektorát Čechy a Morava.⁷⁸ Historik a právník Pavel Maršálek porovnal české protektorátní zřízení s ostatními okupovanými území.⁷⁹ Historik Petr Koura zkoumal nacistické aspekty nacistické politiky v Protektorátu Čechy a Morava a rovněž přispěl k výzkumu odbojových osobností.⁸⁰ Nejnověji mě inspirovala publikace *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945* od německého historika Detleva Brandese.⁸¹

---

⁷⁶ MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-632-8.

⁷⁷ ŠEBEK, Jaroslav. Pravicové ideologie moderní doby, fašismus, nacionální socialismus a jiná radikální hnutí. In: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. Základní problémy studia moderních a soudobých dějin. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. s. 549 – 557. ISBN 978-80-7422-309.

⁷⁸ KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. Velké dějiny zemí koruny české. Sv. XVb. 1938-1945. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-835-5.

⁷⁹ MARŠÁLEK, Pavel. Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-20-9.

⁸⁰ KOURA, Petr. Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny „Tři králové“. Praha: Rybka Publishers, 2003. ISBN 80-86182-72-X.

⁸¹ BRANDES, Detlev. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-409-8.

3 KAPITOLA VÝZKUM PAMĚTI

Audiovizuální medium výrazně ovlivnilo vytváření kolektivní a kulturní paměti úzce spjatou se vzpomínkovou kulturou, neboť se ve filmech odrážejí paměťové rámce konkrétních osob. Během projekce filmu probíhá porovnávací proces zhlédnutého záběru s pamětí diváka. Nejnovější výzkumy film označují za „tvůrce“ kolektivní historické paměti a představ o minulosti.⁸² Fenomén paměti úzce souvisí s vymezením mé práce, a proto nyní shrnu hlavní myšlenky dnes již klasických autorů, které se věnovali výše zmíněné problematice. Francouzský filozof Henri Bergson se v knize *Trvání a současnost* zaobírá pojmem paměť, která dle něho nepřetržitě zpřítomňuje vědomí minulosti.⁸³ Přítomná paměť je rozšířena o předešlé vzpomínky, čímž nabývá předpokladu vědomí, trvání a času. Během lidského života se neustále vytvářejí vzpomínky, jež v mysli každého jedince vystupují v jistém ohledu výběrově. Selektivnost je podmíněna praktický zřetelem a užitečností vzpomínky, neboť k jejímu zpřítomnění dochází v případě, že zažitá zkušenost může přispět k řešení současných problémů.

Koncept francouzského sociologa Emila Durkheima, autora knihy *Sociologie a filozofie*, spočívá v diferenciaci chápání individuální a kolektivní úrovně vědomí. Durkheim se domnívá, že „skupina myslí, cítí, jedná zcela jinak, než by jednali její členové, kdyby byli osamoceni.“⁸⁴ U původu zrodu kolektivního vědomí a kolektivních představ zastává stěžejní stav samotná povaha společenské koexistence.⁸⁵

Za hlavního teoretika sociologie paměti historiografie považuje francouzského filozofa a sociologa Maurice Halbwachse, kterého značně ovlivnili oba dva výše zmínění autoři. V knize *Kolektivní paměť* předkládá pojetí paměti, kterou určují sociální faktory, a proto je vyloučeno její bytí mimo společnost.⁸⁶ Kultura udržuje kolektivně sdílené vědomí. Zároveň platí, že pouze okolnost vztahující se k přítomnosti vyústí v procesu vzpomínání. Paměť se

---

⁸² KOPAL, Petr. Film a dějiny. 5, Perestrojka/přestavba. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. s. 55. ISBN 978-87292-33-4.

⁸³ BERGSON, Henri. *Durée et simultanéité: a propos de la théorie d'Einstein*. Paris: Presses Universitaires de France, 2009. ISBN 978-2-13-056869-8.

⁸⁴ ŠUBRT, Jiří, PFEIFEROVÁ, Štěpánka. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání [online]. 2017 [cit. 2020-01-27]. Dostupné z: <http://historicalsociology.cuni.cz/HS-31-version1-2subrt.pdf>.

⁸⁵ DURKHEIM, Emile. *Sociologie a filosofie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-57-5.

⁸⁶ HALBWACHS, Maurice, NAIMER, Gérard, JAISSE, Marie. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-807419-016-2.

definuje ve specifických referenčních rámcích, přičemž není schopna se sama uchovat. Referenční rámce se ocitají v závislosti na společnosti, kterou se jedinec obklopuje. Rovněž hrají důležitou roli při upevnění a opětovném vyvolání vzpomínek. Minulost není neměnně uložena v individuálních pamětech, ale naopak podléhá v každé chvíli přestavbě. Halbwachs odděluje individuální a kolektivní paměť. Individuální paměť si jedinec formuje při začleňování do společnosti. Kolektivní paměť sice vychází ze skupiny jedinců, ale výhradně jedinec je tím, kdo vzpomíná, což se odehrává ve vzájemném působení s druhými. V tomto případě se jedinec se vzpomínkou ztotožní odlišným způsobem od ostatních.

K rozvoji pojmu kolektivní paměť přispěl francouzský filozof Paul Ricoeur. V knize *Memory, History, Forgetting* popisuje dva pojmy mající odlišné cíle, historii a paměť.⁸⁷ Zatímco se cíl prvního nachází v ověřování a objevování pravdy, u druhého účel spočívá v participaci „na konstrukci identity individuů a skupin, potažmo zachování věrnosti kořenům.“⁸⁸ Zároveň oba dva koexistují ve vzájemném sevření. Historie zaujímá určitý rozsah paměti. Historický diskurs se z paměti vyděluje, neboť je založen na psaných dokumentech. Dokumenty zabraňují zapomnění, tedy zachovávají prvky minulosti. Problém může nastat v okamžiku, kdy dokumenty nahrazují paměť. V těchto případech jsou dokumenty vydávány „za nezpochybnitelná svědectví minulosti tak, jak se opravdu stala.“⁸⁹ Dále při dělení historie a historiografie se paměť stane jedním z předmětů historické znalosti.

Francouzský historik Pierre Nora se nejprve ve svém bádání zabýval problematikou spojenou s pamětí, posléze se zaměřil na pojem „místa paměti“. Nora své myšlenky shrnul v knize *Mezi pamětí a historií: problematika míst*.⁹⁰ Zrod místa paměti úzce souvisí s koncem paměti jako takové. Tato místa paměti existují v různých formách, nejčastěji se jedná o muzeum, archiv, festivity spojenou se svátkem výročí, smlouvu, protokol, pomník, svatyni, spolek apod. Nora předesílá trojí funkci míst paměti, přičemž se domnívá, že „místa paměti jsou ve trojím smyslu, materiálním, symbolickém a funkčním, kritéria se ovšem uplatňují

---

⁸⁷ RICOEUR, Paul. *Memory, History, Forgetting*. Chicago: University of Chicago Press, 2006. ISBN 0-226-71342-3.

⁸⁸ VALLOVÁ, Simona. Dějiny a koncept kolektivní paměti [online]. 2017 [cit. 2020-01-27]. s. 26. Dostupné z: http://otik.uk.zcu/bitstream/11025/27978/1/Diplomova_prace-Simona_Vallova.pdf. Vedoucí práce Marie Větrovcová.

⁸⁹ RICOEUR, Paul. *Memory, History, Forgetting*. Chicago: University of Chicago Press, 2006. s. 37. ISBN 0-226-71342-3.

⁹⁰ NORA, Pierre. *Mezi pamětí a historií: Problematika míst*. In: *Politika paměti. Antologie francouzských společenských věd*. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách, 1998. ISBN 80-902-196-3-2.

v různé míře.⁹¹ Vyjmenované tři kategorie se vyskytují společně. Místa paměti podléhají rozmanité typologii:

- 1) přímé zdroje (svědectví vědomě vytvářející společnosti) a nepřímé zdroje (svědectví nevědomě vytvářející společnosti)
- 2) nejpřirozenější místa (hřbitovy, muzea, festivity)
- 3) místa „sofistikovaného intelektu“ (generace, genealogie)
- 4) materiální hledisko míst (přenosné předměty)
- 5) funkční hledisko míst (slovníky, závěti)
- 6) symbolické hledisko míst (místa opanující a místa opanovaná)
- 7) hledisko veřejnosti (veřejná a privátní místa)

Francouzský historik Jacques Le Goff, jenž se proslavil zejména výzkumem středověkých dějin, sepsal knihu *Paměť a dějiny*, v níž vysvětluje poměr mezi dějinami a pamětí, kolektivní pamětí a dějepiscem.⁹² Autor nevnímá historiografii za vědní disciplínu, neboť vytváření historie minulosti podléhá osobním zkušenostem, prožitkům a pocitům konkrétního jedince, z čehož pramení značná subjektivita.

Významný německý egyptolog, religionista a teoretik „kulturní paměti“ Jan Assmann v publikaci *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku* nejprve objasňuje rozdíl mezi umění paměti, vztahující se k jednotlivci (rozvinutí individuálních schopností), a kulturou vzpomínání (respektování společenského závazku), vztahující se ke skupině.⁹³ Další odlišnost Assmann spatřuje v tom, k čemu jsou oba dva pojmy vázány: „Čím je pro umění paměti prostor, tím je pro kulturu vzpomínání čas.“⁹⁴ Klíčové je vzít na zřetel propojení kultury vzpomínání a minulosti. Minulost se vytváří plynutím času a rovněž vzniká působením jedinců, kteří se k ní vztahují. V pojmu paměť zastává tvrzení, že se předmět paměti a vzpomínání nalézá v jednotlivém člověku, nicméně záleží na rámcích obstarávajících uspořádání jeho vzpomínky. Paměť přežívá díky komunikaci, tedy pokud by komunikace zmizela, dojde k zapomnění. K problematice paměti se v knize *Problémy vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti* vyjádřila německá

---

⁹¹ NORA, Pierre. Mezi pamětí a historií: Problematika míst. In: Politika paměti. Antologie francouzských společenských věd. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách, 1998. s. 56. SBN 80-902-196-3-2.

⁹² LE GOFF, Jacques. Paměť a dějiny. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-862-6.

⁹³ ASSMANN, Jan. Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6.

⁹⁴ Tamtéž, s. 32.

egyptoložka a archeoložka Aleida Assmann, manželka výše zmíněného autora.⁹⁵ Rozebírala zejména podobnost mezi kulturní pamětí a komunikativní pamětí.

Přímo k problematice „kolektivní paměti a filmu“ přispěl svým výzkumem filmový historik Radomír D. Kokeš, který považuje snímky s historickým námětem za fikční filmy, u nichž se v první řadě jedná o umělecká díla.⁹⁶ Diváci filmu rozumí pomocí referenčního významu, který se vytváří prostřednictvím sdílené kolektivní paměti. Usuzoval, že „filmy z kolektivní historické paměti nejen nutně vycházejí, ale zároveň ji mohou výrazně ovlivňovat a je nebezpečné si vytvořit ulitu automatické nezávislosti díla na každodenním životě.“⁹⁷ Propojením dějin a paměti se zabýval historik Pavel Mücke v knize *Místa paměti druhé světové války: svět vojáků československého zahraničního odboje*, v níž zkoumá každodenní život a myšlenkový svět příslušníků zahraničního odboje pomocí pojetí „míst paměti“.⁹⁸ Zmíněné pojmy ve svých publikacích reflektovala sociální antropoložka a etnoložka Barbora Spalová.⁹⁹

---

⁹⁵ ASSMANN, Aleida. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-3433-3.

⁹⁶ KOKEŠ, D. Radomír. *Film v paměti a paměť ve filmu*. In: Pandora. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2013. Neuveden. 24-25. s. 205-214. ISSN 1801-6782.

⁹⁷ Tamtéž, s. 206.

⁹⁸ MÜCKE, Pavel. *Místa paměti druhé světové války: svět vojáků československého zahraničního odboje*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2563-8.

⁹⁹ SPALOVÁ, Barbora a kolektiv. *Laici a klerici v české katolické církvi: na cestě ke spiritualitě spolupráce?* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017. ISBN 978-80-7325-448-3.

4 KAPITOLA POLSKO

4.1 OKUPACE A ODBOJ

Dne 1. září 1939 se rozběhla operace Fall Weiss, při níž Německo překročilo polské hranice, čímž byla zahájena druhá světová válka. Velká Británie a Francie sice o dva dny později vyhlásily válku nacistické velmoci, ale účinněji se do konfliktu nezapojily, neboť země začaly teprve nyní naplno mobilizovat své armády, a rovněž státy dělila geografická vzdálenost. Dne 17. září navíc z východu na Polsko zaútočil Sovětský svaz, tehdejší německý spojenec, který urychlil porážku země. Nejdéle přesile agresorů vzdoroval generál Franciszek Kleeberg, který se vzdal až dne 5. října. Uprchnuvší Poláci se nejprve aktivně zapojili do bojů ve Francii, po její kapitulaci se přemístili do Velké Británie. Z Paříže do Londýna se rovněž přesunula polská exilová vláda s předsedou a generálem Wladislawem Sikorským.¹⁰⁰

Bleskovou válkou Polsko utrpělo značné ztráty. Zemřelo kolem 70 000 vojáků a dalších 500 000 nacisté internovali. Ze země uprchlo 80 000 bojovníků do zahraničí.¹⁰¹ Zemi si útočníci rozdělili na dvě části. Sovětská část zahrnovala 13 milionů obyvatel, německá část 20 milionů obyvatel.¹⁰² Následně Sověti svůj zábor začlenili do svazových republik (Bělorusko a Ukrajina).¹⁰³ Německé zisky rovněž doznaly změny uspořádání. Velkopolsko, Pomoří, Horní Slezsko a město Suwalki s okolím se připojilo pod přímou správu Německa. Na zbývajících částech se utvořil tzv. Generální gouvernement.¹⁰⁴ Poláci se ihned proměnili v občany druhého řádu. Nacisté předpokládali, že polský národ bude do jedné generace zničen, a tak neměli větší zájem o vytvoření výraznější polské kolaborace, i přesto ale existovala.¹⁰⁵ Za všechny jmenuji organizaci Goralenvolk, ve které se sdružovali obyvatelé germánského původu. Na územích přímo začleněných k Říši úřady zakázaly všechny polské instituce a spolky. Na celém záboru v prvních měsících přišlo o život tisíce občanů při hromadných popravách a desítky tisíc jich Němci přesunuli do pracovních táborů.

---

¹⁰⁰ Sikorski zemřel při havárii letadla nad Gibraltarem dne 4. července 1943. Nahradil ho Stanislaw Mikolajczyk.

¹⁰¹ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 491. ISBN 80-7203-612-2.

¹⁰² Nutno dodat, že SSSR ještě přičlenil zhruba půl milionu obyvatel k Litvě. NEM převedlo správu několika tatranských vesnic pod svrchovanost Slovenského Štátu.

¹⁰³ MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: Nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: JOTA, 2009. s. 113 – 114. ISBN 978-80-7217-632-8.

¹⁰⁴ Po začátku operace Barbarossa byl ke Generálnímu gouvernementu připojen tzv. Haličský distrikt. Další části Polska připadly Říšskému komisariátu Ukrajina a Říšskému komisariátu Východní země (Ostland).

¹⁰⁵ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 493. ISBN 80-7203-612-2.

Rovněž proběhla migrace, která zasáhla přes jeden milion Poláků.¹⁰⁶ Od počátku německé úřady Poláky násilně pacifikovaly a germanizovaly. V platnost vešlo velké množství nařízení, které výrazně omezily práva obyvatelstva, čímž citelně klesla životní úroveň.¹⁰⁷ Stejně tak Němci perzekvovali židovské obyvatele, kterých se na území nacházelo 2,8 milionu.¹⁰⁸ Od zahájení okupace nacisté přistoupili k přemístění židů do uzavřených rezervací (ghetto), ve kterých panovaly nelidské podmínky, jejichž vlivem zemřelo desítky tisíc osob.¹⁰⁹ Po konferenci ve Wannsee a s příchodem „konečného řešení“ Němci přišli s promyšleným systémem fyzické likvidace židovského etnika. Za tím účelem v zemi vznikly vyhlazovací tábory, v nichž byli židé vražděni otráveným plynem.¹¹⁰ V těchto táborech a ghettech působili židovští odbojáři, jejichž činnost často vyústila v ozbrojené povstání. Mezi nejznámější akce patří povstání ve Varšavském ghettu (duben až květen 1943) nebo koncentračním táboře Treblinka (srpen 1943).¹¹¹

V čele Generálního gouvernementu stanul SS-Obergruppenführer Hans Frank, který se usídlil ve městě Krakov. Správu v nejvyšších úřadech vykonávali Němci. Bezpečnostním složkám velel SS-Obergruppenführer Friedrich-Wilhelm Krüger. V Gouvernementu byla povolena pouze nacistická strana, v níž významný post zastával SS-Obergruppenführer Albert Foster. Gubernie se měla především proměnit v zemědělský rezervoár Německa a hlavní zásobárnu lidských zdrojů v rámci pracovní povinnosti.

Už od konce bleskové války se utvářelo početné podzemní hnutí, u něhož se počet odhaduje na 300 různorodých organizací.¹¹² Základní dělení spočívalo v proklamované politické orientaci.¹¹³ Na konci září 1939 se vytvořil Polský podzemní stát (Polskie Panstwo

---

¹⁰⁶ JUREK, Tomasz, WIHODA, Martin, FRIEDL, Jiří, ŘERNÍK, Miloš. Dějiny Polska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 497. ISBN 978-80-7422-306-8.

¹⁰⁷ Např. uzavření univerzit, politických a kulturních organizací. Polákům se zakazoval vstup do plaveckých bazénů a veřejných zahrad. Na nádraží mohli užívat jen zadní část nástupiště. Platil zákaz nosit vojenská vyznamenání a školní uniformy. V obchodech Poláci dostávali menší příděly a některé potraviny pro ně byly zakázány.

¹⁰⁸ JUREK, Tomasz, WIHODA, Martin, FRIEDL, Jiří, ŘERNÍK, Miloš. Dějiny Polska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 503. ISBN 978-80-7422-306-8.

¹⁰⁹ Nedostatek spotřebního materiálu, chronická podvýživa, epidemie, brutální zacházení dozorců apod.

¹¹⁰ Např. Osvětim, Birkenau, Treblinka, Chelmno, Majdanek, Sobibór a Belzec.

¹¹¹ Povstání se uskutečnilo v ghettech v Krakově, Čenstochové, Białystoku, Bedzinu, Sosnowci a Tarnowě. Rovněž povstaly koncentrační tábory Sobibór a Osvětim-Birkenau. s. 528. KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-612-2.

¹¹² KOSMAN, Marceli. Dějiny Polska. Praha: Karolinum, 2011. s. 315. ISBN 978-80-246-1842-5.

¹¹³ Nejdříve docházelo ke vzniku odbojových organizací podle spřízněnosti k politické straně. Např. národní demokraté vytvořili Národní vojenskou organizaci (Narodowa Organizacja Wojskowa), nebo krajní nacionalisté zbudovali Ještěřčí svaz (Związek Jaszczurczy).

Podziemne), který uznával exilovou vládu v Londýně, a profiloval se protikomunistickým smýšlením.¹¹⁴ V rámci této struktury působil Svaz ozbrojeného boje (Zwiazek Walki Zbrojnej) v čele s generálem Kazimierzem Sosnkowským. Svaz se rozčleňoval do šesti operačních územních celků.¹¹⁵ V únoru 1942 se organizace přejmenovala na Zemskou armádu (Armia Krajowa).¹¹⁶ Přísahu věrnosti složilo kolem 250 000 osob.¹¹⁷ Rozkazy AK se řídilo mnoho jiných odbojových skupin.¹¹⁸ Ve struktuře Polského podzemního státu vykonávaly činnost další dvě významné organizace – Selské prapory (Bataliony Chlopskie) a radikální Národní ozbrojené síly (Narodowe Sily Zbrojne).¹¹⁹ Odbojáři prováděli širokou škálu činnosti, od jednoduchých sabotáží a zpravodajské činnosti, přes náročné záškodnické akce¹²⁰, až po otevřené bitvy s německými divizemi.¹²¹ Následné nacistické odvety se vyznačovaly hromadným vražděním polského obyvatelstva.

Politickým protipólem výše zmíněných organizací se stala silně levicově orientovaná Lidová garda (Gwardia Ludowa, později došlo k přejmenování na Armia Ludowa), která vznikla několik měsíců po napadení Sovětského svazu, a to v lednu 1942. Komunisté se před červnem 1941 do konfliktu nezapojili, neboť podle směrnic Kominterny shledávali válku za imperialistický konflikt. Tento proud se nacházel pod velením Polské dělnické strany, která vykonávala rozkazy sovětských představitelů. V listopadu 1943 usedl do čela dělnické strany Wladyslaw Gomulka. Dne 1. ledna 1944 komunisté ustavili Domácí národní radu v čele s Boleslawem Bierutem. Čím více se blížil konec válečného konfliktu, tím narůstal počet ozbrojených střetů mezi pravicovým a levicovým odbojem. Ještě před osvobozením tak probíhala „druhá válka“ o budoucím směřování Polska.¹²² Ve většině případů přicházející Rudá armáda členy Zemské armády nejen odzbrojovala, ale často zatkla a odvezla do

---

¹¹⁴ Struktura v mnoha záležitostech vykonávala funkci v rámci možností fungujícího státu. Např. existoval propracovaný soudnický a vzdělávací systém.

¹¹⁵ Varšava, Białystok, Lvov, Krakov, Poznaň a Toruň. Tyto celky se dále větvily na kraje a okresy.

¹¹⁶ Po ustavení Zemské armády velitelé rozhodli o zahájení omezeného aktivního boje. Organizace podléhala hierarchickému velení. V čele se vystřídali generálové Stefan Rowecki, Tadeusz Bór-Komorowski a Leopold Okulicki. V organizaci existovalo mnoho bojových divizí. K nejznámější patří Kedyw (Kierownictwo Dywersji). Zemská armáda patřila k největším odbojovým organizacím v Evropě. Vyvrcholením činnosti se stalo Varšavské a celonárodní povstání.

¹¹⁷ JUREK, Tomasz, WIHODA, Martin, FRIEDL, Jiří, ŘERNÍK, Miloš. Dějiny Polska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 496. ISBN 978-80-7422-306-8.

¹¹⁸ Např. Svaz odvety (Zwiazek Odwetu), který se později sloučil s Kedywem.

¹¹⁹ NSZ spolupracovala s Polským podzemním státem, ale odmítala se mu plně podřídit. Na konci války pro část NSZ představovali komunisté větší nepřátele než Němci, a proto se mnozí ocitli na hraně spolupráce s nacisty.

¹²⁰ Podle odhadů provedla AK v letech 1939 až 1944 kolem 730 000 diverzních akcí.

¹²¹ KOSMAN, Marcell. Dějiny Polska. Praha: Karolinum, 2011. s. 321. ISBN 978-80-246-1842-5.

¹²² Tamtéž, s. 323.

Sovětského svazu. Mnozí bojovníci se tak vrátili zpět do ilegality a pokračovali v boji proti novému nepříteli.¹²³

V roce 1944 Rudá armáda postupovala polským územím, přičemž běloruskému frontu velel maršál Georgij Žukov a ukrajinskému frontu maršál Ivan Koněv. Dne 21. července se v Moskvě ustavil Polský výbor národního osvobození v čele s Edwardem Osóbkou-Morawským. Tento politický orgán podporoval Sovětský svaz a jeho vznik znamenal přímou konkurenci exilové vládě v Londýně.¹²⁴ Ve stejný čas se Zemská armáda rozhodla pro realizaci Varšavského povstání, které se stalo její největší odbojovou akcí.¹²⁵ Porážka povstání měla pro Zemskou armádu dalekosáhlé následky. Varšavskou kapitulaci podepsal generál Tadeusz Bór-Komorowski, což znamenalo jeho následnou internaci v zajateckém táboře. Zároveň došlo k značnému utlumení činnosti Zemské armády, jež vyústilo v její rozpuštění dne 19. ledna 1945. V aktivitě pokračovala pouze organizace NIE, která se soustředila nejen na boj proti nacistům, ale i proti komunistickým aktivitám. Po únorovém setkání Velké trojky na Jaltě, kde Roosevelt, Churchill a Stalin podepsali Deklaraci svobodné Evropy, nabyli představitelé Polského podzemního státu přesvědčení, že musí jednat se zástupci Sovětského svazu. Na konci března 1945 pozvali komunističtí a sovětsští zástupci šestnáct představitelů polského odboje na jednání do Pruszkowa. Po příjezdu Sověti všechny odbojové představitele zadrželi a velkou část z nich v červnu 1945 v SSSR odsoudili za podvratnou činnost proti Rudé armádě.¹²⁶

---

¹²³ JUREK, Tomasz, WIHODA, Martin, FRIEDL, Jiří, ŘERNÍK, Miloš. Dějiny Polska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 500. ISBN 978-80-7422-306-8.

¹²⁴ Následně komunisté dne 31. prosince 1944 vytvořili prozatímní vládu.

¹²⁵ Varšavské povstání propuklo dne 1. srpna 1944. Obecně se povstalci domnívali, že ozbrojená akce nebude trvat dlouho. Rudá armáda obsazovala pravobřežní část Varšavy – Pragu. Velení Zemské armády, v čele s generálem Tadeuszem Bór-Komowskim, chtělo předejít sovětskému osvobození města, ale zároveň předpokládalo pomoc od Rudé armády. Povstalci ovládli několik čtvrtí (Staré město, Wola, Śródmieście a část Mokotowa), ve kterých posléze probíhaly největší boje. Mezitím Rudá armáda narazila na značný německý odpor, díky čemuž se její postup zastavil. Na druhou stranu Stalin neměl na poskytnutí pomoci zájem. Dokonce až do poloviny září bránil materiální pomoci ze strany Spojenců. Následně ale už stejně o výsledku povstání bylo rozhodnuto. I přes houževnatý odpor povstalců Němci tvrdými prostředky postupně získali zpět kontrolu nad městem. Povstání skončilo dne 2. října. Varšava byla skoro ze ¾ zničena. Síla nedostatečně vyzbrojených povstalců se odhaduje na 35 000 osob, z toho ztráty čítaly na 20 000 povstalců. Německé vojenské ztráty byly přibližně srovnatelné. Zemřelo přes 150 000 civilistů. Také 165 000 obyvatel města bylo odvezeno na nucené práce do Německa a 350 tisíc osob na území Generálního Gouvernamentu. DAVIES, Norman. Boj o Varšavu: povstání Poláků proti nacistům 1944. Praha: Meteor, 2005. ISBN 80-7260-147-4.

¹²⁶ Mezi odsouzenými byl Leopold Okulicki, poslední nejvyšší představitel Zemské armády. Zemřel dne 24. prosince 1946 v moskevské věznici Butyrka.

Hlavní město se dočkalo osvobození až dne 17. ledna 1945, do něhož zasáhla i I. polská armáda. Posléze Rudá armáda osvobodila Lodž, Bydhošť a Poznaň. I přes značné antagonismy dvou částí hnutí odporu lze polský odboj zařadit mezi nejlépe organizované v celé okupované Evropě.¹²⁷ Během válečných let Polsko utrpělo značné materiální a lidské ztráty. Mnoho měst a vesnic bylo úplně zničeno. Znatelně klesla životní úroveň. Zemi postihl razantní úbytek obyvatelstva. V roce 1946 v zemi žilo 23, 7 milionu obyvatel, což činí o více než 11 milionu osob méně než v roce 1939.¹²⁸ Podle odhadů si holocaust vyžádal až 2, 5 milionů polských židů.¹²⁹

4.2 ODBOJ VE FILMU

První dva filmy, v nichž se objevuje pronacistický odpor, se zrealizovaly jen několik měsíců po konci války, a tak jsou natočeny v autentických lokalitách. U obou se klade důraz na podání působivého válečného svědectví s emociálním prožitkem diváka.¹³⁰ V polském snímku *Zakázané písníčky* (rež. Leonard Buczkowski; 1947) mladý hudebník vzpomíná na léta okupace, ve kterých působil v podzemním hnutí. Režisér zaznamenává odhodlanost polského národa v boji proti okupantům. Polsko-československý film *Hraniční ulička* (Aleksander Ford; 1948) vypráví o životě obyvatel Varšavského ghetta, kteří se různým způsobem vyrovnávají s násilným jednáním okupantů, od spolupráce po odboj. Příběh vrcholí židovským povstáním v ghettu.

V průběhu padesátých let vycházeli z Filmové školy v Lodži tvůrci, kteří sice vyrůstali v éře socialismu, ale již se neztotožňovali s neměnnými komunistickými principy, což se projevilo v jejich tvorbě. Tomu napomáhala i doba nástupu Wladysława Gomułky a s ním přicházejícím společenským uvolněním. Výraznou osobností se stal začínající režisér Andrzej Wajda, který krátce po ukončení studií natočil polský film *Nezvaní hosté* (1955). V ději vystupuje polská mládež, patřící do odbojové skupiny Dorota, jenž provádí sabotážní aktivity proti nacistům. Hlavní hrdinové nakonec představují „uvědomělé komunisty“, ale režisér spíše než ideologickou dimenzi sleduje motivaci hlavních postav a jejich odhodlání k boji.

---

¹²⁷ JUREK, Tomasz, WIHODA, Martin, FRIEDL, Jiří, ŘERNÍK, Miloš. Dějiny Polska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 495. ISBN 978-80-7422-306-8.

¹²⁸ KOSMAN, Marcell. Dějiny Polska. Praha: Karolinum, 2011. s. 326. ISBN 978-80-246-1842-5.

¹²⁹ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 505. ISBN 80-7203-612-2.

¹³⁰ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 251. ISBN 978-80-200-1689-8.

O dva roky později v polském snímku *Kanály* (1957) reflektuje Varšavské povstání, v němž zobrazuje osud skupinky osob v probíhajícím boji. Filmem vyjadřuje režisér obdiv povstalcům, kteří s nacisty zápolili do úplného konce. Vzhledem k době vzniku se jeví takovéto zobrazení značně odvážně, neboť Wajda jej líčí nepateticky, a ukazuje rovněž tragický rozměr celé akce. Polským filmem *Popel a démant* (1958) Wajda završuje svou pomyslnou „válečnou trilogii“. Příslušník Zemské armády Maciek dostane rozkaz zastřelit komunistického funkcionáře Szczuku. Oba aktéry „v dobré víře“ spojuje obava o budoucnosti země. Přes značné pochybnosti Maciek splní úkol, samotného ho však v závěru usmrtí nahodilá střela. Příběh se uskuteční z dne 8. na 9. května 1945, čímž režisér symbolicky znázornil konec války s nacisty a začátek války druhé, tentokrát o směřování země. I pro své umělecké kvality bývá snímek označován za jeden z vrcholů polské kinematografie.¹³¹ Druhý významný představitel „lodžské školy“ Andrzej Munk zrežiroval polský film *Eroica* (1958), jenž tematicky spadal do období, ve kterém ve společnosti rezonovala celonárodní debata o tzv. polském údělu a „skutečném smyslu hrdinství“.¹³² Osu příběhu tvoří dvě povídky. První vychází z doby Varšavského povstání a druhá ze zajateckého tábora. Snímek především zobrazuje různé podoby vlastenectví a hrdinství, přičemž tyto dva pojmy prochází (de)konstrukcí, která odhaluje polskou mentalitu.

V šedesátých letech se polská kinematografie věnovala historickým velkofilmům, ale k tématu protinacistického odboje se již nevyjadřovala. S tím souvisí okolnost, že přišla v pořadí třetí generace tvůrců, kteří nedisponovali přímým válečným prožitkem. Vzdáleně s tématem ozbrojeného odporu přišel opět režisér Wajda polským filmem *Krajina po bitvě* (1970). Příběh se odehrává krátce po konci války v táboře, ve kterém dojde k zadržení příslušníků odboje a polské armády. Režisér demytizuje obraz osvobození, stejně tak jeho aktéry. Snímek se točí kolem filozofické otázky, zdali se člověk po strastech války může navrátit k „normálnímu životu“. V polovině sedmdesátých let vznikl polský film *Poslední rozkaz* (rež. Janusz Zaorski; 1976), v němž dělníci staví šibenici pro zajaté partyzány. Pracovník Weych a ostatní se vzbouří a zapálí šibenici. V odvetě za tento akt dojde k jejich usmrcení. Nosná myšlenka odráží hledání morální síly postavit se „zlu“. Polský film *Akce u Arzenálu* (rež. Jan Lomnický; 1977) vypráví o legendární akci, kterou zorganizovalo skautské hnutí odporu. Skauti žijí v okupovaném hlavním městě. Když jednoho z nich zatkne gestapo, ostatní se rozhodnou pro jeho ozbrojené osvobození. Snímek se stává podrobnou rekonstrukcí

---

¹³¹ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 326. ISBN 978-80-200-1689-8.

¹³² Tamtéž, s. 330.

osvobozovacího aktu. O protinacistickém odporu v počáteční fázi okupace vypovídá polský film *Podivná nemocnice* (rež. Edward Zebrowski; 1979) prostřednictvím morálních postojů hlavních postav. Snímek působí jako ukázka „atmosféry krvavého děsu“ od tvůrců, kteří válku nezažili.¹³³

Na konci šedesátých let a po celá sedmdesátá léta se komunistickým odbojovým hnutím věnovala sovětská kinematografie, která realizovala velkolepě pojaté historické rekonstrukce, které zaznamenávají porážku nacizmu. Na vzniku filmu se podílela většina zemí východního bloku, neboť snímky znázorňují vedoucí úlohu komunistického hnutí v celoevropském odboji. Ve snímcích dochází k rozsáhlé a jednostranné manipulaci výkladu událostí druhé světové války. Domácím odbojem se nejdříve okrajově zabývala šestidílná epopěj *Osvobození* (rež. Jurij Ozerov; 1967 – 1971), posléze mnohem podrobněji další epopěj *Vojáci svobody* (rež. Jurij Ozerov; 1977). Režisér Igor Gostev zrežiroval „partyzánskou trilogii“ *My se vrátíme* (1974), *Fronta v týlu* (1977) a *V týlu nepřitele* (1981) v níž sověští partyzáni spolupracují s domácími složky odboje na území Polska, Protektorátu Čechy a Morava, Slovensku a Maďarsku.

Na počátku osmdesátých let se krátce do polské kinematografie navrátila válečná tematika s odbojovými náměty. Především se jedná o polský film *Rys* (rež. Stanislaw Rózewicz; 1981) pojednávající o knězi, který řeší morální dilema spojené úkrytem židovské rodiny a likvidací provokatéra v hnutí odporu. Druhý film se týká partyzánské tematiky. V polském filmu *Boldyn* (rež. Ewa Petelska, Czeslaw Petelski; 1981) vystupuje stejnojmenný autoritativní generál partyzánského oddílu, který po bojovnicích vyžaduje úplnou poslušnost, a nesnese jakoukoliv kritiku. Boldyn trpí duševní chorobou a halucinacemi. Partyzáni se pokoušejí vyhnout nelogickým rozkazům, a proto velitele mylně informují o pohybu německého vojska tak, aby minimalizovali jeho špatná rozhodnutí. I přesto konec nabere tragického rozměru. Psychologický snímek se zaměřuje na vztahy mezi podřízenými a nerozvážně jednajícím nadřízeným. Následná „bouřlivá“ léta¹³⁴ v polském politickém vývoji se promítla i do kinematografie, přičemž filmový tvůrce dávali přednost před válečnými náměty jiným uměleckým žánrům.¹³⁵

---

¹³³ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 443. ISBN 978-80-200-1689-8.

¹³⁴ Např. vznik hnutí Solidarita, vyhlášení výjimečného stavu, přicházející změny dané sovětskou perestrojkou.

¹³⁵ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 520 – 528. ISBN 978-80-200-1689-8.

Velký zlom nastal při přechodu kinematografie na tržní systém, který znamenal konec rozsáhlé podpory financované státem. Po ekonomických reformách se náklady na realizaci filmu zvýšily až o 750 %.¹³⁶ Tento fakt vedl k prudkému poklesu domácí filmové produkce. Negativní finanční situace se rovněž projevila ve značném poklesu návštěvnosti kin, což přispělo k jejich celkovému úbytku.¹³⁷ V polském filmu *The Ring with a Crowned Eagle* (1993) zobrazil mezinárodně oceňovaný tvůrce Wajda očima mladého odbojáře téma Varšavského povstání a obecně odboje proti nacistům a následně proti Rusům. Úbytek finančních prostředků často nahrazovala realizace filmu v široké mezinárodní produkci. Wajdův polsko-německo- francouzský film *Velký týden* (1995) pojednává o povstání ve Varšavském ghettu. Ústřední postavu zaujímá dívka, které uprchla z ghetta. Povstání sleduje z povzdálí, přičemž ji ukrývá rodina jejích přátel. Wajda ve snímku zrcadlí vztah polských obyvatel k židovskému etniku. Důležitou dimenzi představuje překonání strachu čelit „zlu“. V rozsáhlé mezinárodní produkci, včetně polské, se zrealizoval budoucí trojnásobný oscarový vítěz *Pianista* (rež. Roman Polanski; 2002). Film líčí osudy hudebníka židovského původu Wladysława Szpilmana, který zažívá holocaust od počátků až po konec.¹³⁸ Mimo jiné se stane nebojícím účastníkem povstání ve Varšavském ghettu, Varšavského povstání a osvobození. Snímek znázorňuje odlidštění člověka (hlavní hrdina) a města (Varšava), u kterých dochází ke značné destrukci. O významná témata polských dějin projeví zájem hollywoodští tvůrci, kteří umělecky ztvárnili problematiku židovského odboje. Jedná se o vzpouru v koncentračním táboře Osvětim – *Šedá zóna* (rež. Tim Blake Nelson, 2001), a povstání ve Varšavském ghettu – *Vzpouřa* (rež. Jon Avnet; 2001).¹³⁹

Neuspokojivý stav polské kinematografie se zásadním způsobem změnil po schválení zákona o státní podpoře filmu v roce 2005. Došlo ke zřízení Polského institutu filmového umění, v rámci něhož funguje systematická podpora vzniku, distribuce a propagace polské filmové tvorby.¹⁴⁰ Filmoví tvůrci odevzdávají až 1,5 % svých zisků, čímž institut dostane k dispozici několik desítek milionů eur, které dále použije na vzdělání nebo modernizaci kinosálů.¹⁴¹ Tyto změny se pozitivně projevily jak na kvalitě, tak na kvantitě polské

¹³⁶ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 703. ISBN 978-80-200-1689-8.

¹³⁷ MÁČA, Miloš. Polský film dnes. Film a doba, 2009, roč. 55, č. 3-4., s. 131.

¹³⁸ Na filmu se ještě podílela britská, francouzská a německé produkce.

¹³⁹ V Podkapitola Vzpoura (2001)

¹⁴⁰ ZAKOPALOVÁ, Lucie. Jak se to dělá v Polsku? Státní podpora domácí filmové tvorby, 2013, Cinepur, roč. 20, č. 85., s. 98-100.

¹⁴¹ Polský film kraluje. Češi by se mohli učit — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 18.12.2018]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1524112-polsky-film-kraluje-cesi-se-mohli-ucit>

kinematografie. Rovněž se mnohonásobně zvýšila návštěvnost kin.¹⁴² Od této doby bylo realizováno mnoho filmů, které reflektovaly novodobé národní dějiny, mezi nimiž se nacházely příběhy hrdinů protinacistického odboje. Tvůrci se nejprve zaměřili na téma poválečného osudu příslušníků Zemské armády, vůči kterým nově nastolený režim zaujal nepřátelský postoj. V těchto filmech se poukazuje na komunistické zločiny, které vyústily ve fyzickou likvidaci tisíců členů „demokratického“ odboje. Výše zmíněné téma svými polskými filmy uchopil režisér Ryszard Bugajski. Jednalo se o filmy *Smrt Witolda Pileckého* (2006), *Generál Nil* (2009).¹⁴³ Související téma ve svém filmu *Růžena* (2011) reflektoval polský režisér Wojciech Smarzowski. Filmaři se nevyhýbali ani partyzánské tematice. Polský film *Štvanice* (rež. Marcin Krzyszalowicz; 2012) se zabývá hledáním zrádce v řadách partyzánského oddílu, během něhož se vyplyne velké množství psychologických otázek, které se týkají otázek zrady, pomsty, porozumění a lidskosti.

Obecně se tvůrci snažili vzbudit zájem o klíčové okamžiky polských dějin u mladé generace, u níž se domnívali, že o významné události ztrácí zájem, či je vůbec nezná. Pro popularizaci dějin tvůrci použili dvě stěžejní témata – Varšavské povstání a skautské odbojové hnutí. K prvnímu tématu nejprve vznikl polský film *Sierpniowe niebo. 63 dni chwały* (rež. Ireneusz Dobrowolski; 2013), který pojednává o skupině „náctiletých“ osob zasáhnuvších do povstání. Nicméně tento snímek během několika měsíců zastínilo počiny filmového tvůrce Jana Komasy, které u domácího publika vyvolaly značný ohlas. Jeho netradiční polský film *Varšavské povstání* (2014) se ocitá na pomezí dokumentu a hraného filmu.¹⁴⁴ Základ snímku vyplňují autentické týdeníky ze srpna 1944, které pořídili kameramani z Oddělení informací a propagandy velitelství Zemské armády. Tyto záběry tvůrci rekonstruovali a doplnili o hrané sekvence, jež dohromady tvoří příběhy povstalců. V Komasově druhém filmu ze stejného roku *Město 44* (2014) v popředí vystupují příběhy mladých osob, kteří na počátku k povstání přistupují jako vítanému dobrodružství.¹⁴⁵ Vlivem negativního vývoje své přesvědčení přehodnocují, neboť jsou konfrontováni s válečnými útrapy. Druhé téma reflektuje skautský odboj. Polský film *Kameny na pevnost* (rež. Robert

---

¹⁴² V roce 2005 projekce polských filmů navštívilo 700 000 osob. Oproti tomu v roce 2014 se jednalo o zhruba 11 milionů osob. Polský film kraluje. Češi by se mohli učít — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 18.12.2018]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1524112-polsky-film-kraluje-cesi-se-mohli-ucit>

¹⁴³ Podkapitola *Generál Nil* (2009)

¹⁴⁴ Komasa film režíroval spolu s Miriam Aleksandrowicz.

¹⁴⁵ Podkapitola *Město 44* (2014)

Glinski; 2014) je novým zpracováním Akce u Arzenálu, během níž skauti v odboji přepadli německý transport s vězni.¹⁴⁶

4.2.1 VZPOURA (2001)

S nápadem realizovat film, který se týká židovského odboje během druhé světové války, přišel známý americký tvůrce Jon Avnet.¹⁴⁷ Tvůrce, sám židovského původu, zamýšlel vyvrátit tvrzení, že se židé proti nacistům nikterak nebránili, čímž zjednodušili plán na jejich vyhlazení. Avnet si vybral téma povstání Varšavského ghetta z dubna a května roku 1943.¹⁴⁸ Za stěžejní pilíř projektu pokládal historickou přesnost. Za tím účelem od poloviny devadesátých let navštívil přes 250 dosud žijících pamětníků s tím, že na vzniku snímku pracoval s židovským odbojářem Markem Edelmanem.¹⁴⁹ Avnet prošel velké množství záznamů, deníků a literatury spjaté s tématem. Nechal se slyšet, že „jeho cílem je dát hlas těm, kteří už promluvit nemohou.“¹⁵⁰ Scénář pro hollywoodský film *Vzpoura (Uprising; 2001)* vytvořil spolu s Paulem Brickmanem. Režie snímku se ujal sám Avnet.

---

¹⁴⁶ Podkapitola Kameny pevnost (2014)

¹⁴⁷ Producent, scénárista, herec a režisér Jonathan Michael Avnet se narodil dne 17. listopadu 1949 v New Yorku. Pocházel ze židovské rodiny podnikající v elektronickém průmyslu. Vystudoval filmovou školu AFI Conservatory v Los Angeles. Mezi jeho nejznámější zrežirované filmy patří – Smažená zelená rajčata (1991), Intimní detaily (1996), Vzpoura (2001) a 88 minut (2007). Stal se producentem mnoha filmů, z nichž bych v první řadě jmenoval Černou labuť (2010), která obdržela ocenění na Oskarech (Hlavní herečka), Zlatých globech (Nejlepší herečka – drama) a cenách BAFTA (Nejlepší herečka v hlavní roli).

¹⁴⁸ Od dne 18. ledna 1943 se židé v ghettu přestali hlásit k nástupu do transportů a Židovská bojová organizace a Židovský vojenský svaz otevřeně napadaly německé jednotky. Dne 18. dubna německé jednotky obklíčily ghetto a následující dva dny se otevřeným útokem snažily zlomit odpor povstalců, nicméně tato taktika byla neúspěšná a Němci se z ghetta stáhli. Od počátku se povstalci potýkali s nedostatkem zbraní a materiálu. Zemská armáda a Lidová garda se do povstání zapojily nepřímou formou, že útočily na německé pozice na okrajích ghetta. Velitel zásahu SS-Brigadeführer Jürgen Stroop vytvořil plán, který spočíval v destrukci a vypálení všech budov, čímž mělo být zničeno celé ghetto. Dne 8. května Němci zničili velitelský bunkr v ulici Mila. Dne 16. května povstání oficiálně skončilo zničením synagogy. Odhaduje se, že během povstání zemřelo až 1000 židovských bojovníků a až 500 Němců. GUTMAN, Israel. Resistance: The Warsaw Ghetto Uprising. Boston: Mariner Books, 1998. ISBN 978-039590-130-4.

¹⁴⁹ Marek Edelman se narodil dne 1. ledna 1919 v běloruském městě Homel. V mladém věku se stal podporovatelem židovské strany Bund. Spoluzaložil ŽBO a byl jmenován zástupcem Anielewicze, po jehož smrti se dostal do vedení organizace. Rovněž se zúčastnil Varšavského povstání. Po válce pracoval jako kardiolog. V osmdesátých letech vstoupil do hnutí Solidarita a v roce 1989 svým působením přispěl při komunikaci s komunistickou PSDS. V roce 1998 obdržel nejvyšší polské vyznamenání – Řád bílé orlice. Ve stejný rok mu Francie udělila Řád čestné legie. Edelman zemřel dne 2. října 2009. Marek Edelman, Commander in Warsaw Ghetto Uprising, Dies at 90 - The New York Times. The New York Times - Breaking News, World News & Multimedia [online]. Copyright © [cit. 27.09.2018]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2009/10/03/world/europe/03edelman.html>

¹⁵⁰ Jon Voight And Jon Avnet Reunite for Uprising | Cindy Grosz | The Blogs. The Blogs | The Marketplace of Ideas [online]. Copyright © 2018 [cit. 29.09.2018]. Dostupné z: <https://blogs.timesofisrael.com/jon-voight-and-jon-avnet-reunite-for-uprising/>

Mezi hlavní postavy patří příslušníci Židovské bojové organizace (ŽBO).¹⁵¹ V hlavní roli vůdce ŽBO Mordechaie Anielewicze¹⁵² se představil americký herec s židovskými kořeny Hank Azaria.¹⁵³ Postavu dalšího vůdce Yitzhaka Zuckermana¹⁵⁴ ztvárnil populární americký herec s židovským původem David Schwimmer.¹⁵⁵ Hlavní ženskou představitelku

---

¹⁵¹ Židovská bojová organizace (Żydowska Organizacja Bojowa) vznikla dne 28. července 1942 sdružením několika židovských uskupení. Mezi nejvýznamnější patřila Bojová organizace Antifašistického bloku, Bund, Ha-Šomer a Akiba. ŽBO byla zcela nezávislá na Židovském bojovém svazu, který vznikl již v listopadu 1939. Do čela se postavil Mordechai Anielewicz. Organizace působila zejména ve Varšavě. Druhá buňka se nacházela v Krakově. Činnost se rozpínala od shromažďování zbraní, přes budování bunkrů v ghettu, po přímé přepadení kolaborantů a jednotek židovské policie. Při povstání v ghettu bylo vytvořeno 22 bojových skupin, které celkem čítaly až 600 osob. Hlavní bunkr se nacházel na ulici Mila 18. Dne 7. května 1943 ho vypátrali Němci a následující den povstalce v něm usmrtil otrávený plyn. Malá skupina utekla přes kanály a její členové se příštího roku zapojili do Varšavského povstání. GUTMAN, Israel. Resistance: The Warsaw Ghetto Uprising. Boston: Mariner Books, 1998. ISBN 978-039590-130-4.

¹⁵² Mordechai Anielewicz se narodil v roce 1919 ve Wyszakowě. Už od mladých let tíhl k radikálním sionistickým hnutím. V roce 1933 až 1935 působil v Bejtaru. Následně vstoupil do levicového Ha-Šomer ha-ca'ir, jenž byla polovojenskou organizací s přísnou disciplínou. V roce 1939 už zastával jednu z vedoucích funkcí. Po začátku druhé světové války se soustředil na hledání tras, které by umožnily přechod židů do britské Palestiny. U rumunských hranic ho zadrželi vojáci Rudé Armády, kteří ho mnoho dní věznili. V lednu 1940 se přemístil do Varšavského ghetta, ve kterém spoluzaložil podzemní hnutí. Po prvních deportacích do vyhlazovacího tábora spoluzaložil ŽBO, do jehož vedení usedl v listopadu 1942. Anielewicz byl součástí skupiny, která dne 18. ledna 1943 zahájila povstání. Rozhodl o partyzánském způsobu boje, který povstalci praktikovali až do potlačení. Anielewicz zemřel s ostatními bojovníky dne 8. května 1943 v podzemním opevnění, do kterého Němci pustili otrávený plyn. Posmrtně od polské lidové vlády obdržel Kříž za chrabrost a od polské armády Řád grunwaldského kříže třetího stupně. V roce 1951 došlo k odhalení Anielewiczovy bronzové sochy v izraelském kibucu Jad Mordechaj. Od roku 1955 nese varšavská ulice jméno po Anielewiczovi. Stejně tak hlavní hrdina získal mnoho ocenění v Izraeli. CALLAHAN, Kerry P. Mordechai Anielewicz: Hero of the Warsaw Ghetto Uprising. New York: Rosen, 2001. ISBN 0-8239-3377-66.

¹⁵³ Henry Albert Azaria se narodil dne 25. dubna 1964 v New Yorku. V letech 1981 až 1985 vystudoval obor drama na Tufts University ve městě Medford. Herecky se objevil v několika známých hollywoodských filmech, např. Pretty Woman (1990), Nelítostný souboj (1995) a Godzilla (1998). Výraznější role ztvárnil ve snímku Otázky a odpovědi (1994), Celebrity (1998), Kdo to štěká? (2002), Maraton lásky (2007) a Láska a jiné závislosti (2010). Azaria nejvíce proslul dabováním v kultovním seriálu Simpsonovi (1989 -).

¹⁵⁴ Yitzhak Zuckerman se narodil dne 13. prosince 1915 ve Vilniusu. Během sovětské okupace od září 1939 působil ve Vilniusu, ve kterém se podílel na vzniku levicového odbojového hnutí. Na jaře 1940 přesídlil do Varšavy a zanedlouho se stal velitelem mládežnického hnutí Dror Hechaluc. Rovněž se stal zástupcem velitele židovského podzemního hnutí. Jeho náplň práce spočívala v zajištění kontaktu se Zemskou armádou a Lidovou armádou. Se dvěma odbojáři uskutečnil dne 22. prosince 1942 ozbrojený útok v krakovské kavárně, kde se nacházeli důstojníci SS. Během povstání Varšavského ghetta na „árijské straně“ města obstarával zbraně a střelivo. Následně se pokusil neúspěšně vstoupit do ghetta. V květnu 1943 organizoval únik přeživších bojovníků přes kanály. Při Varšavském povstání vedl skupinu 322 přeživších z povstání v ghettu. Po válce v roce 1947 odešel do Palestiny, ve které vystavěl kibuc Lohamei HaGeta'ot spolu s muzeem připomínajícím povstání v ghettu. Oženil se s odbojářkou Ziviou Lubetkin, s níž založil studijní centrum. V roce 1961 svědčil při soudu s Adolfem Eichmannem. Zuckerman zemřel v Tel Avivu dne 17. června 1981. Yitzhak Zuckerman | Polish hero | Britannica.com. Encyclopedia Britannica | Britannica.com [online]. Copyright ©2018 Encyclop [cit. 27.09.2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Yitzhak-Zuckerman>

¹⁵⁵ David Lawrence Schwimmer se narodil dne 2. listopadu 1966 v New Yorku. Vystudoval obor divadlo a mluvený projev na Northwestern University v New Yorku. Herec výrazněji účinkoval ve filmu Smuteční host (1996), Šest dní, sedm nocí (1998), Přátelé (1998), Vzpoura (2001), Nula od nuly

Tosii Altman¹⁵⁶ zahrála americký herečka s židovskými kořeny Leelee Sobieski.¹⁵⁷ Dále jsou ve filmu ztvárněni mnozí další reální partyzáni, např. Kazik Rotem, Zivia Lubetkin, Mira Fruchner, Devorah Baron, Arie Wilner, Frania Beatus, Marek Edelman a Zachariah Artenstein.

Do děje výrazně zasahuje předseda Židovské rady v ghettu Adam Czerniaków¹⁵⁸, jehož ztvárnil proslulý kanadský herec Donald Sutherland.¹⁵⁹ Výrazný prostor zaujímá velitel zásahu proti ghettu a SS-Gruppenführer Jürgen Stroop¹⁶⁰, zahráný oceňovaným americkým

---

pojde (2006) a Nic než pravda (2008). Do všeobecného povědomí se dostal ztvárněním role v kultovním seriálu Přátelé (1994 – 2004). Zahrál si rovněž v mezinárodně oceněném seriálu Bratrstvo neohrožených (2001), který obdržel Zlatý glóbus v kategorii – Nejlepší minisérie nebo TV film.

¹⁵⁶ Tosia Altman se narodila dne 24. srpna 1918 ve městě Włocławek. Vstoupila do sionistické organizace Hashomer Hatzair, ve kterém se stala členem nejužšího vedení. Po začátku druhé světové války se přesunula do Vilnius. Pracovala jako kurýrka a rovněž působila v roli spojky mezi Varšavským ghetttem a ostatními odbojovými organizacemi. Mezi její náplň také patřilo pašování zbraní a výbušnin před chystaným povstáním. Dne 8. května 1943 unikla s pěti odbojáři ze zaplňovaného bunkru. Nicméně dne 24. května ji zatklo gestapo. Altman zemřela o dva dny déle, dne 26. května, na následky zranění, které utrpěla při úniku z bunkru. Tosia Altman | Jewish Women's Archive. Jewish Women's Archive | [online]. Copyright © 1998 [cit. 27.09.2018]. Dostupné z: <https://jwa.org/encyclopedia/article/Altman-Tosia>

¹⁵⁷ Liliane Rudabet Gloria Elsveta Sobieski se narodila dne 10. června 1983 v New Yorku. Studovala obor literatura a výtvarné umění na Brown University na Rhode Island, přičemž studia nedokončila. Na televizních obrazovkách se objevovala od dětských let a zanedlouho ji začali obsazovat hollywoodští tvůrci. Zahrála si ve filmu Vojáková dcera nepláče (1998), Skleněný dům (2001), Idol (2002), Ve jménu krále (2007), 88 minut (2007) a Reklama (2012). Za ztvárnění titulní role ve snímku Johanka z Arku (1999) obdržela nominace na Zlatý glóbus a Cenu Emmy. Díky filmu Vzpoura (2001) byla nominována na Zlatý glóbus v kategorii – Nejlepší herečka v minisérii nebo TV filmu. Sobieski v roce 2016 oznámila konec její aktivní herecké kariéry a započala se profesně věnovat malířství.

¹⁵⁸ Adam Czerniaków se narodil dne 30. listopadu 1880 ve Varšavě. Mezi lety 1927 – 1934 byl zvolen varšavským radním. Po volbách v roce 1931 usedl do polského senátu. Dne 4. října 1939 byl jmenován předsedou Židovské rady (24 členů), která pomáhala plnit nacistická nařízení. Svým působením se Czerniaków snažil snížit bezpráví prováděná židovské komunitě. Po začátku likvidace ghetta spáchal dne 23. července 1942 sebevraždu kyanidovou kapslí. V roce 1979 vydali jeho příbuzní Czerniakovy paměti, které si vedl do své smrti. DALGLEISH, Tim. The Last Days of Adam: The True Story of Adam Czerniakow: A Play. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. ISBN 978-151480-292-2.

¹⁵⁹ Donald McNichol Sutherland se narodil dne 17. července 1935 v kanadském městě Saint John. Vystudoval obor inženýrství a drama na Victoria University v Torontu. Sutherland se na obrazovkách objevuje od šedesátých let a role ztvárnil ve více než 170 filmech a seriálech. Je držitelem mnoha ocenění. Za roli ve filmu Občan X (1996) získal Zlatý glóbus v kategorii – Nejlepší herec ve vedlejší roli v seriálu nebo TV filmu. Stejnou cenu obdržel o šest let později za film Cesta do války (2003). Jeho úspěšnou hereckou kariéru dokumentuje získání Čestného Oskara v roce 2018.

¹⁶⁰ Jürgen Stroop, rodným jménem Josef, se narodil dne 26. září 1895 ve městě Detmold. Aktivně se zapojil do první světové války, ve které bojoval na západní i východní frontě. V roce 1918 byl v hodnosti četař propuštěn z armády. V červenci 1932 vstoupil do SS a NSDAP. Zapojil se do přepadení Polska. Následně v roce 1941 působil na východní frontě. V březnu 1943 se přemístil do Varšavy, ve které potlačil povstání v ghettu. Od září do listopadu 1943 začal působit jako vyšší šéf SS a policie v Řecku. V listopadu 1943 byl převelen do Wiesbadenu. V květnu 1945 ho zajala spojenecká armáda a dne 21. března ho soud v Dachau odsoudil k trestu smrti. Později byl znovu odsouzen polským soudem a dne 6. března 1952 proběhla jeho poprava oběšením. MOCZARSKI, Kazimierz. Rozmluvy s katem. Brno: Jota Military, 2007. ISBN 978-807217-521-5.

hercem Jonem Voightem.¹⁶¹ Zaznamenat lze velké množství reálných historických postav. Mezi nejvýznamnější patří Komisař Varšavského ghetta a SS-Unterscharführer Heinz Auerswald, vyšší vedoucí SS a policie v Generálním gouvernementu a SS-Obergruppenführer Friedrich-Wilhelm Krüger, velitel SS a policie ve Varšavě a SS-Oberführer Ferdinand von Sammern-Frankenegg, velitel Židovské policie v ghettu Józef Szerynski, a nacistický propagandistický režisér Fritz Hippler.

Film začíná úvodním titulkem:

„Tento film je natočen dle historické události a pojednává o skutečných lidech, kteří se zúčastnili povstání a hnutí odporu ve Varšavském ghettu v roce 1943...Září 1939. Polsko bylo poraženo za méně než měsíc bojů. Němci nařídili všem 350 000 Varšavským židům, aby se přesunuli do zabraného území známého jako Varšavské ghetto.“

Mordechai a Yitzhak rozmlouvají s Kazikem o setkání s Czérniakówem, aby s ním probrali podporu pro židovský odboj. Na farmě za Varšavou odbojáři připravují mladé židy na útěk do Palestiny. Mordechai u rumunských hranic hledá nové převaděčské cesty, ale zadrží ho vojáci Rudé armády. Na velitelství SS Czérniaków vyjednává s Auerswaldem o propuštění židovských rukojmích. Tosia obstarává potraviny v „árijské části“ Varšavy.

Mordechai se po útěku z vězení dostane zpět do ghetta, ve kterém se ocitá v nemocnici. Informuje přítomné odbojáře, že chce bojovat. Yitzhak mu říká, že se již sjednocují jednotlivé frakce. Později Mordechai rozmlouvá s Czérniakówem, který odmítá ozbrojený boj proti Němcům. Tosii zemře otec, následně se připojí k odboji a roznáší pracovní povolení pro práci v ghettu. Německá hlídka zastaví dva houslisty, přičemž jednoho zastřelí. Zpoza rohu vyjdou Mordechai s Kazikem a usmrtí tři Němce. Do Varšavy přijede propagandistický režisér Hippler, jehož úkolem se stává zaznamenání života v ghettu. Důstojníci SS požadují po Czérniakówi, aby podepsal dokument, jímž by Židovská rada posvětila deportace a likvidaci ghetta. Mezitím zasedají představitelé odboje a vytvoří

---

¹⁶¹ Jonathan Vincent Voight se narodil dne 29. prosince 1938 v New Yorku. Vystudoval umění na The Catholic University ve Washingtonu. Na obrazovkách vystupuje od druhé poloviny šedesátých let a hrál v několika desítkách filmů a seriálů. Za svou kariéru získal mnoho filmových ocenění. Voight byl čtyřikrát nominován na Oscara. Za ztvárnění hlavní role v *Návratu domů* (1979) obdržel Oscara v kategorii – Hlavní herec. Získal jedenáct nominací na Zlatý glóbus, z nichž ve vítězství proměnil čtyři – Nová hvězda roku – herec (1970), Nejlepší herec – drama (*Návrat domů*; 1979), Nejlepší herec – drama (*Splašený vlak*; 1986), Nejlepší herec ve vedlejší roli v seriálu nebo TV filmu; (2014). Za roli ve filmu *Půlnoční kovboj* (1970) obdržel cenu na BAFTA v kategorii – Nejlepší herec.

prohlášení, které vyzývá k boji. Začne násilné shromažďování židů a jejich deportace. Czérniaków sepiše dopis, ve kterém se odmítá podílet na likvidaci ghetta. Spáchá sebevraždu.

Na přelomu let 1942/43 během zastavení deportací se odbojáři vypořádávají s kolaboranty a členy židovské policie. Příslušník policie Cadel přijde odprosit odbojáře za své chování a přidá se k nim. Odbojáři se radí o dalším postupu a Tosia vychází z ghetta a předává kurýrovi mapu Treblinky. Mezitím odbojáři přepadnou německou hlídku a zapálí sklad s materiálem. Další den Cadel zastřelí kapitána Szerynského. Tosia se vrací se zbraněmi.

Dne 18. ledna 1943 židé přepadnou německé vojáky, kteří odvádějí židy do transportu a osvobodí je. Ve Varšavě gestapo dopadne Arieiho, kterého následně tvrdě vyslýchají. V přestrojení za důstojníka SS Kazik podplatí dozorce a Arieiho odvede do bezpečí. Dne 18. dubna Němci obklíčí ghetto. Vojenský oddíl s obrněnými vozidly vjedou do ghetta. Povstalci na ně zaútočí a Němci musí ustoupit. Příští den už Němci pod velením Stroopa zaútočí z více míst, nicméně průlom se jim nepodaří. Další den Němci při útoku použijí polní děla, čímž ničí opevnění v budovách. Povstalci ustupují. Německé vojsko následně vypaluje a boří budovy. Boje pokračují i o velikonočních svátcích. Cadel vyjde jako první z bunkru a upoutá pozornost Němců. Ti ho zastřelí, ale ostatní povstalci se přemístí jinam. Yitzhak vyžaduje zbraně od odbojářů za Varšavou. Ti ale odmítají, neboť se bojí následných německých represí. Tosia dokáže do ghetta přenést dynamit.

Letadla bombardují ghetto. Povstalci pod vedením Zivii v kanálech hledají cestu z ghetta. Vojáci objeví hlavní bunkr. Zatarasí cesty ven a pouští dovnitř plyn. Na poslední chvíli povstalci prokopou cestu do kanálu, ale zachrání se pouze malá skupina, mezi nimiž se nachází také Tosia. Kanály se vrací do ghetta Kazik, jenž se předtím setkal s Yitzhakem, a přijde až k ruinám bunkru. Zanedlouho přichází Tosia, která ho informuje o smrti přátel, včetně Mordachaie. Spolu se vrátí do kanálů a narazí na Marka a Ziviu. Společně přejdou až pod „árijskou část“ města. Němci o nich vědí, a tak zatarasí víka od kanálů a do podzemí napouští vodu, později plyn. S pomocí Yitzhaka však z kanálu úspěšně prchnou za Varšavu. V lese Yitzhak vzpomíná na Mordachaie a čte část dopisu, který mu poslal při povstání.¹⁶² Na závěr se na obrazovce společně s fotky zobrazí vysvětlující titulky:

---

¹⁶² „*Naši bojovníci, snášející nám známé útrapy, přesto...obstáli. Ne, více jak obstáli. Překonali tyto útrapy a bojovali statečně...stále znovu a znovu. Možná se znovu setkáme. Možná. Ale*

„Zachariah Artenstein a jeho skupina zůstala v podzemí ghetta a pokračovala po měsíce v boji. Němci přestali pročesávat ghetto v noci kvůli „židovským duchům“.

Jürgen Stroop byl uznán vinným z válečných zločinů a byl oběšen v bývalé části Varšavského ghetta.

Generál Krüger spáchal sebevraždu den po kapitulaci Německa.

Fritz Hippler byl vyhozen z SS kvůli židovskému původu své prababičky. Po válce byl shledán nevinným z perzekuce židů kvůli nedostatku důkazů.

Yitzhak Zuckerman a Zivia Lubetkin se usadili v kibucu „Bojovníků z Varšavského ghetta“ v Israeli a vychovali dvě děti.

Marek Edelman zůstal v Polsku. Stal se slavným kardiochirurgem a také hrdinou protikomunistického hnutí Solidarita.

Tosia Altman byla zatčena týden po svém útěku z ghetta a zemřela ve věznici gestapa.

Kazik do konce války pečoval o tisíce ukryvajících se židů. Po té utekl do Israele, oženil se, měl děti, a stal se šéfem řetězce hypermarketů.“

Před vypuknutím povstání se značný prostor věnuje podstatné otázce, jež se později stala námětem mnoha diskuzí, zdali bojovat proti okupantům se zbraní v ruce, nebo zdali se snažit o minimalizaci bezpráví pokojnou cestou v Židovské radě. Pacifistický přístup zastává Czérniaków, který nechce podporovat odbojáře, neboť nezastírá přesvědčení, že by německá odvěta znamenala velké zabíjení židů. Nakonec vše symbolicky končí sebevraždou Czérniakówa, který pochopí, že s Němci nelze vyjednávat. Názory obou táborů se znázorňují v rozmluvě mezi předsedou Židovské rady a Mordechaiem:

Czérniaków: „...A ty si myslíš, že psaní letáků, pořádání podzemních schůzek a příprava odboje proti Němcům vše vyřeší?“

Anielewicz: „To není vše, co navrhuji, pane. Musíme vrátit úder, jak jen to je možné.“

Czérniaków: „Nemáte strach z Němců a jejich doktríny kolektivní viny? To co nabízíte, je reálné pouze ve vašich očích, a oni se pomstí na nevinných židech stejným způsobem jako při poslední akci na rukojmích.“¹⁶³

---

podstatné je, že sen mého života se splnil. Žil jsem proto, abych viděl židovský odpor v ghettu ve své velikosti a slávě.“

¹⁶³ Německý komisař požaduje po Czérniakóvi peněžní výkupné výměnou za 23 rukojmích. Ultimátum platí do 18:00 příštího dne. Přestože Czérniaków těsně před uplynutím ultimáta chce na velitelství SS částku zaplatit, tak se dozví, že všichni byli již dopoledne popraveni.

Anielewicz: „*Stejně tak budou trpět. Každý den umírají na nemoci, hlad, a ještě horším způsobem. A vy sedíte za stolem, pane. Vyjednáváte s Němci. Je toto přijatelné?*“

Czérniaków: „*Ano, to dělám. Snažím se minimalizovat utrpení.*“

Anielewicz: „*Věřte nebo ne, my to uděláme. Dějte nám šanci, prosím. Dejte nám peníze a tím nás podpořte.*“

Czérniaków: „*Váš sen je romantická představa, která nás všechny zabije. A já vás podporovat nechci. Nechci...*“

Přestože ve filmu účinkuje mnoho hlavních a vedlejších postav, snímek působí velmi přehledně a divák si vždy drží přehled o jménech a úloze dané postavy. Navzdory značné stopáži, 177 minut, autoři vždy informují o aktuální lokaci, časovém určení a dobových souvislostech, a tak film zůstává orientačně zcela nenáročným.¹⁶⁴ Jedním z největších kladů *Vzpouře* je výprava, použitá symbolika a celkový popis dobové atmosféry.¹⁶⁵ Vše doplňuje hudba od mezinárodně oceňovaného skladatele a dirigenta Maurice Jarreho.¹⁶⁶

Tvůrci pečlivě zachází s historickými fakty. S tím souvisí fakt, že na vzniku snímku jako poradce spolupracoval americký profesor Michael Berenbaum, který se celý život zabývá výzkumem holocaustu.¹⁶⁷ Přesto lze ve filmu zaznamenat občasné nepřesnosti. Především jmenují velitele židovské policie v ghettu Józefa Szerynského. Pro větší dramatickosti ho ve filmu zastřelí Calel Wasser. Ve skutečnosti na něj provedli odbojáři neúspěšný atentát v srpnu 1942. Nicméně Szerynski spáchal sebevraždu dne 24. ledna 1943. Divák se před vypuknutím povstání dozví, že se spojily židovské bojové skupiny, ale zřejmě

---

¹⁶⁴ Autoři formou titulků neustále informují o časovém a místním určení. V promluvách osob často dochází k opakování jmen a významných míst.

¹⁶⁵ Např. reálný dojem hromadných scén. Nebo se důstojníci SS dívají na Hipplerův dokument. Lze tak spatřit skutečné záběry z propagandistického filmu *Věčný žid*.

¹⁶⁶ Maurice-Alexis Jarre (1929 – 2009) za skládání filmové hudby získal třikrát cenu Oskar (Lawrence z Arábie; 1963, Doktor Živago; 1966, Cesta do Indie; 1985), čtyřikrát Zlatý glóbus (Doktor Živago; 1966, Cesta do Indie; 1985, Gorily v mlze; 1989, Procházka v oblacích; 1996), a dvakrát cenu na BAFTA (Svědka; 1986, Společnost mrtvých básníků; 1990). V roce 2005 obdržel na Evropských filmových cenách Cenu za výjimečný přínos světovému filmu. Obdobnou cenu mu udělila porota na Berlinale v roce 2009.

¹⁶⁷ 75 Years Later, A New Curriculum For The Warsaw Ghetto Uprising – The Forward. The Forward - News that Matters to American Jews – The Forward [online]. Copyright ©2018 [cit. 30.09.2018]. Dostupné z: <https://forward.com/subscribe/399500/75-years-later-a-new-curriculum-for-the-warsaw-ghetto-uprising/>

pro zjednodušení děje nadále jako hlavní organizace vystupuje ŽBO. Vedle ní však povstání vedl také Židovský vojenský svaz, který se zformoval již v listopadu 1939.¹⁶⁸

Vzpoura zaznamenala premiéru v USA dne 4. listopadu 2001. Film posbíral mnoho ocenění v USA (Ceny americké společnosti kameramanů, Christopher Award, Golden Reel Award, PFS Award). V roce 2002 snímek získal nominaci na Zlatý glóbus v kategorii – Nejlepší herečka v minisérii nebo TV filmu (Leelee Sobieski). Ve stejném roce přišly čtyři nominace na Ceny Emmy, z nichž film získal vítězství v kategorii – Vynikající koordinace kaskadérů (Steve Griffin).

Film vyvolal v Polsku značný ohlas. Kritiku si vysloužilo znázornění postroje polských obyvatel k holocaustu. Ve snímku prý většina Poláků působí antisemitsky, lhostejně, či dokonce schvalují likvidaci židů. Pamětníky byla kritizována okolnost, která poukazovala na minimální pomoc „nežidovských“ odbojových organizací. K těmto tvrzením se později vyjádřil polský historik Rafal Kuzak.¹⁶⁹ Potvrdil zdrženlivost jak Zemské armády, tak Lidové gardy vůči vzniklé ŽBO. Zemská armáda uznala ŽBO dne 11. listopadu 1942, tedy až po téměř třech a půl měsících od jejího vzniku. Zemská armáda se zdráhala výrazněji pomáhat levicově orientované ŽBO, neboť nechtěla plně vyzbrojit organizaci sympatizující se SSSR. Po vypuknutí povstání sice Zemská armáda zvýšila dodávky zbraní a materiálu, ale podle Kuzaka se jednalo pouze o jednu desetinu toho, co by bývali povstalci potřebovali.¹⁷⁰

Film rozproudil debaty o vybudování muzea, které by připomínalo židovské povstání. K jeho výstavbě došlo až o více než deset později. Položení základního kamene proběhlo ke dni 19. dubna 2013, tedy přesně 70 let od vypuknutí povstání. Muzeum dějin polských Židů ve Varšavě bylo slavnostně otevřeno dne 28. října 2014.¹⁷¹

---

¹⁶⁸ GUTMAN, Israel. Resistance: The Warsaw Ghetto Uprising. Boston: Mariner Books, 1998. ISBN 978-039590-130-4.

¹⁶⁹ Kuzak se v roce 2015 stal spoluautorem publikace Wielka Księga Armii Krajowej.

¹⁷⁰ CiekawostkiHistoryczne.pl | Najpopularniejszy magazyn o historii w Polsce [online]. Copyright © 2018 [cit. 30.09.2018] Dostupné z: <https://ciekawostkihistoryczne.pl/2013/04/14/armia-krajowa-nie-damy-broni-zydom/#2>

¹⁷¹ POLIN Museum of the History of Polish Jews | Sightseeing | Warsaw. Destination City Guides By In Your Pocket [online]. Dostupné z: https://www.inyourpocket.com/warsaw/polin-museum-of-the-history-of-polish-jews_47837v

4.2.2 GENERÁL NIL (2009)

„Legendu se nedá zabít.“¹⁷²

Oceňovaný režisér Ryszard Bugajski polským filmem *Generál Nil* (*General Nil*; 2009) navazuje na svou tvorbu, která se zabývá policejní likvidací jedinců, kteří se nacházejí v ideologickém rozporu s komunistickým režimem (*Výslech*; 1982, *Smrt Witolda Pileckého*; 2006).¹⁷³ Režisér se k těmto tématům vyjadřuje, neboť se ocitl v ideologické rozepři s režimem, a tak v roce 1985 emigroval do Kanady. Film vypráví o poválečných osudech hrdiny protinacistického odboje a zástupci velitele Zemské armády Augusta Emila Fieldorfa, přičemž přízvisko „Nil“ používal jako své krycí označení.¹⁷⁴ Bugajski vytvořil scénář spolu se s umělcem Krzysztofem Lukaszewiczem.¹⁷⁵ Tvůrci vycházeli ze vzpomínek generálovy

---

¹⁷² Oficiální slogan k filmu. *Generál Nil* : Filmy. Úvodní stránka forum.valka.cz [online]. Copyright © 1998 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://forum.valka.cz/topic/view/81178/General-Nil>

¹⁷³ Ryszard Bugajski se narodil dne 27. dubna 1943 ve Varšavě. Vystudoval filozofii na Varšavské univerzitě a režii na National Film School v Lodži. Profesionálně spolupracoval s mezinárodně oceňovaným Andrzejem Wajdou. Následně natáčel televizní snímky. Po realizaci filmu *Výslech* (1982) byl perzekuován komunistickým režimem, což vyústilo v jeho emigraci do Kanady, ve které režíroval seriál *Pásmo soumraku* (1985) a *Alfréd Hitchcock uvádí* (1985). V roce 1990 získal snímek *Výslech* nominaci na Evropských filmových cen v kategorii – Nejlepší film a Nejlepší scénář. Do Polska se navrátil v roce 1995. O dva roky později začal uvádět zprávy v Polské televizi. Mezi jeho nejvýznamnější filmy patří *Hráči* (1995), *Solidarita, solidarita* (2005), *Smrt Witolda Pileckého* (2006), *Uzavřená soustava* (2013) a *Zákal* (2016). Film *Generál Nil* (2010) byl nominován na Polské filmové ceny v kategorii – Nejlepší scénář a Nejlepší výprava.

¹⁷⁴ August Emil Fieldorf se narodil dne 20. března 1895 v Krakově. V rodném městě absolvoval Panskou školu Sv. Nikolase. Aktivně se zapojil do první světové války, ve které bojoval na východní a později italské frontě. Následně se zapojil do polsko-sovětské války v letech 1918-1921. V meziválečném období sloužil v armádě, přičemž dosáhl hodnosti podplukovník. V září 1939 bojoval proti Němcům, ale padl do zajetí. Avšak v říjnu utekl a přešel do Francie, v níž složil plukovníké zkoušky. Posléze se vrátil do Polska, kde se připojil k ozbrojenému odporu. Od března zastával funkci velitele úderné skupiny Kedyw. Dne 28. září 1944 získal hodnost brigádní generál. O měsíc později se stal zástupcem velitele Zemské armády generála Leopolda Okulického. Fieldorf měl stanout v čele antikomunistické organizace NIE ustavené v roce 1943, ale dne 7. března 1945 ho zatkla NKVD, která ho odeslala do pracovního tábora v Uralu. Nebyla odhalena jeho pravá identita, což mu paradoxně zachránilo život. V roce 1947 proběhla propouštěcí vlna, na jejímž základě se vrátil do Polska. V zemi žil pod falešným jménem z válečných dob – Walenty Gdanicky. V roce 1948 se v domnění falešné amnestie přihlásil na úřadě, čímž komunisté získali jeho totožnost. Od té doby ho hlídala tajná služba, která ho v roce 1950 zatkla. I přes mučení Fieldorf odmítl spolupracovat. Vše vyústilo v monstrproces. Vykonstruovaný soud ho odsoudil k trestu smrti dne 16. dubna 1952. Rozsudek byl vykonán dne 24. února 1953 ve varšavské věznici Mokotów. Fieldorf se po pádu komunistického režimu v Polsku na konci osmdesátých let dočkal rehabilitace. V roce 2006 mu polský prezident Lech Kaczyński udělil Řád bílého lva. Odkaz Fieldorfa je značně připomínán ve veřejném prostoru. WYSOCKI, Jan, Wiesław. „Nil“ general August Emil Fieldorf 1895 – 1953. Varšava: Rytm, 2010. ISBN 978-83-7399-596-3.

¹⁷⁵ Krzysztof Lukaszewicz se narodil dne 29. března 1976 ve Štětíně. Absolvoval Faculty of Economics and Management na University of Szczecin a žurnalistiku na Varšavské univerzitě. Vytvořil scénář pro film *Generál Nil* (2009), *Lynč* (2011), *Ať žije Bělorusko* (2012) a *Karbala* (2015). Poslední tři jmenované filmy rovněž zrežíroval. Herecky se objevil ve filmu *Ohněm a mečem* (1999), *Quo Vadis* (2001), *Staré báje vikingů* (2003) a *Generál Nil* (2009). V současnosti je členem Polské filmové akademie.

manželky Janiny Fieldorf a knihy *General Fieldorf "Nil"* od neteře hlavního hrdiny Marii Fieldorfové a jejího chotě Leszka Zachuty.¹⁷⁶ Režisér se vyjádřil k širšímu poslání filmu:

*„Film o Fieldorfovi je pokusem o připomenutí nebo informování širšího publika, že někdo takový existoval. Jeden z vrchních velitelů Zemské armády, zakladatel Kedywu a organizace NIE, byl zavražděn komunistickými autoritami a vymazán z polských dějin. Jeho role nebyla zmíněna až do roku 1989 – a bohužel, jméno Fieldorf stále pro mnohé lidi nic neznamená.“*¹⁷⁷

Snímek se na začátku retrospektivně vrací do dne 1. února 1944, ve kterém odbojáři spáchali atentát na policejního velitele Varšavy a SS-Brigadeführera Franze Kutschera.¹⁷⁸ Akci naplánoval Fieldorf a vykonala diverzní skupina Kedyw.¹⁷⁹ Hlavního hrdinu ztvárnil populární herec Olgierd Lukaszewicz.¹⁸⁰ Janinu Fieldorfovou zahrála zkušená herečka Alicja

---

¹⁷⁶ GENERAL NIL (dramat, Polska, 2009) - CANAL+ Film. Hity filmowe i największe wydarzenia sportowe [online]. Dostupné z: https://www.canalplus.pl/film-general-nil_32016

¹⁷⁷ CULTURE.PL | General Nil – Ryszard Bugajski [online] Copyright © polska100 [cit. 02.11.2018]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/work/general-nil-ryszard-bugajski>

¹⁷⁸ Odbojáři se informace o Kutscherovi dozvěděli od spojky z ústředí kriminální policie. Atentát vykonala dne 1. února 1944 zvláštní jednotka Kedywu - Agat, která čítala 12 osob. Akce se uskutečnila na ulici nedaleko Ujazdovských alejí. Odbojáři automobilem zablokovali vůz a Bronisław Pietraszewicz se Stanisławem Huskowskim vykonali exekuci střelbou z automatických zbraní. Nedaleko místa akce se nacházelo velitelství SS a policie i úřad kriminální policie, a tak se následně strhla přestřelka. Odbojářům se podařilo ustoupit, ale došlo ke zranění čtyř bojovníků. Při ukrývání automobilu z atentátu Kazimierz Scott a Zbigniew Gesicki narazili na německou jednotku, načež v bezvýchodné situaci spáchali sebevraždu. Na následky zranění z atentátu zemřel Bronisław Pietraszewicz a Marian Senger. V reakci na atentát Němci popravili dne 2. února 100 osob na místě akce. Následovaly další restrikce. Kutschera náleží mezi nejvýše postavené nacisty, které odbojáři zastřelili. Akce „Kutschera“. Valka.cz | Homepage [online]. Copyright © ISSN [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/12814-Akce-Kutschera>

¹⁷⁹ Organizačně se Kedyw nacházel pod velením odbojové organizace Zemská armáda. Skupina se ustavila dne 22. ledna 1943 a postupně se rozrostla po celém Polsku. Většina členů se rekrutovala z bývalé skautské organizace. Kedyw provozovala různou činnost – sabotáže dopravní infrastruktury, destrukce německých továren, osvobození vězňů. Nejznámější akci členi provedli dne 26. března 1943, tzv. Akci pod Arsenalem. Skupina se zaměřovala na atentáty kolaborantů a nacistických představitelů (např. SS-Hauptscharführer August Kretschmann, SS-Obersturmführer Herbert Schultz a SS-Oberscharführer Franz Bürki). Kedyw se zapojil do Varšavského povstání. Ve funkci velitele nejdříve působil Jan Mazurkiewicz, kterého v březnu 1943 vystřídal brigádní generál Emil August Fieldorf. WITKOWSKI, Henrik. Kedyw v okregu warszawskiego armii krajowej w latach 1943 – 1944. Varšava: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1985. ISBN 83-202-0217-5.

¹⁸⁰ Olgierd Lukaszewicz se narodil dne 7. září 1946 v Chořově. Vystudoval herectví na AST National Academy of Theatre Arts v Krakově. Působil jako divadelní herec v Krakově a Varšavě. Mezi lety 2002 až 2005 vykonával funkci předsedy Svazu polských divadelních umělců. V této funkci opět působil v letech 2011 až 2018. Za svou hereckou kariéru ztvárnil roli v několika desítkách filmů. Nejvýrazněji na sebe upozornil rolí ve snímku Perla v koruně (1972), Lekce mrtvého muže (1980), Výslech (1982), Sexmise (1983), Janek Vodnář (1993), Karol (2005), General Nil (2009) a Paničky Dulské (2015). V domácím Polsku získal mnoho filmových ocenění. V roce 2017 založil politickou nadaci – My obyvatelé Evropské unie.

Jachiewicz.¹⁸¹ Ve filmu se vyskytuje řada polských historických postav z dob stalinismu. Mezi nejvýznamnější patří právník a důstojník sovětské tajné policie Józef Róžański, ministr veřejné bezpečnosti Józef Czaplicki, soudkyně Maria Gurowska, prokurátorka Helena Wolińska-Brus a předseda rady ministrů a prezident Boleslaw Bierut.

Varšava roku 1944. Emil v místnosti vysvětluje plán útoku na příslušníky SS. V únoru proběhne atentát. Odbojáři se rozmísťují a čekají na příjezd automobilu. Vůz s Kutscherou se přiblíží. Odbojáři mu přeruší cestu a dva z nich střelbou ze samopalu usmrtí řidiče a varšavského policejního velitele. Z nedalekých správních budov vylézají vojáci a střílí na odbojáře, přičemž zraní dva odbojáře. Atentátníci nakonec uprchnou ve vozidlech. V další scéně Emil mluví s jiným velitelem odboje. Sověti prý překročili hranice. Exilová londýnská vláda požaduje vytvořit v rámci Zemské armády skupiny, která by v případě potřeby mohla vystoupit proti Sovětům. Děj se přenese do ledna roku 1945. V hostinci debatuje Nil s neznámou osobou o síle komunistů v zemi. Do zařízení vejdou sověští vojáci a u Emila najdou velké množství dolarů. Označí ho za šmelináře a zatknou ho.

Biala Podlaska, říjen 1947. Ze Sovětského svazu přijede vlak, z něhož vystupují propuštění vězni. Mezi nimi i Emil. Žije u své rodiny v Lodži pod falešným jménem. Emil rozmlouvá s bývalým odbojářem o možnosti, že by vedl partyzány proti současnému režimu. Generál odmítne a prohlásí, že nechce ani utéct do zahraničí. Rovněž se sejde s generálem Stanislawem Tatarem, který mu doporučí, aby i nadále skrýval svoji identitu. V únoru 1949 Emil prozradí svoji totožnost na vojenském úřadě. Od té doby ho sleduje tajná policie. Na nejvyšších politických místech se rozhodne, že s generálem proběhne vykonstruovaný proces.

V říjnu 1950 tajní agenti násilně zatknou hlavního hrdinu. Obviní ho, že velel skupině Kedyw, která za války likvidovala levicové aktivisty a sovětské partyzány. Emil vše popře. Ostraha ho přemístí do malé a vlhké cely. Emil odmítne podepsat doznání, a tak ho přítomní násilně vyslýchají a mučí. Tribunálem je odsouzen k trestu smrti. Emil se setká s Róžańským a Czaplickým, kteří mu nabídnou svobodu za spolupráci, konkrétně požadují, aby domněle vedl protikomunistickou organizaci WIN. Emil odmítne, a tak ho převezou do věznice, ve které na smrt čeká mnoho členů Zemské armády i nacistů. Policie v domě Fieldorfových

---

¹⁸¹ Alicja Jachiewicz se narodila dne 26. října 1948 v Olsztyně. Vystudovala herectví na AST National Academy of Theatre Arts v Krakově. Účinkovala v divadlech v Krakově a Varšavě. Za svůj herecký život ztvárnila roli v mnoha filmech – Třetí část noci (1971), Mánie (1973), Kolonie (1981), Kukačka v temném lese (1984), Dobří holuby se vracejí (1988), Kroll (1991) a Generál Nil (2009).

zabavuje majetek odsouzeného. Rodina navštíví Emila. Přesvědčují ho, aby podal milost prezidentovi. Přesvědčí ho až naléhání manželky. V další scéně Bierut ve své pracovně vylučuje možnost omilostnění. V únoru 1953 dojde k oběšení Emila. V posledním záběru jsou popravení házeni a zahrabáni do masového hrobu. Objeví se závěrečné titulky:

„V březnu 1989 byl brigádní generál August Emil Fieldorf zcela rehabilitován. Místo pohřbení jeho ostatků je neznámé. Žádný z viníků smrti generála Fieldorfa nebyl nikdy potrestán.“

Hlavním středobodem filmu se stává vyličení osudu hlavního hrdiny, což se projevuje tím, že ve snímku není zobrazeno nic, co by s jeho postavou přímo nesouviselo. Během války Fieldorf vystupuje jako schopný organizátor a vůdčí charismatická osobnost, který rovnocenně spolupracuje s vůdcem Zemské armády Tadeuszem Bór-Komorowskim. Po návratu z pracovního tábora generál Nil považuje za prvořadný cíl začlenit se do běžného života a působit co nejvíce nekonfliktně. I přes varování bývalého spolupracovníka, že komunisté ho uvězní, generál nechce prchnout ze země, ale zůstat se „svými lidmi“.¹⁸² Po svém zadržení a internaci zůstává stále klidný a vyrovnaný. Odmítá všechna obvinění i spolupráci s tajnou službou. Vyslýchání za jeho obhajobu neváhají položit život.¹⁸³ Ve vězení se setká s mnoha důstojníky Zemské armády, které soud rovněž odsoudil k smrti. Fieldorfovi se představuje plukovník Zygmunt Walter-Janke.¹⁸⁴ V posledních měsících hlavní hrdina sdílí celu i s velitelem policie lublinské oblasti a SS-Gruppenführerem Jakobem Sporrenbergem, kterého ve snímku brání před šikanou ostatních vězňů.¹⁸⁵ Tvůrci generála Nila zobrazili jako legendárního hrdinu polského národa.

Tvůrci se zaměřují na poválečnou dobu, ve které žili obyvatelé v nesvobodné zemi. Zaměřují se na bezpečnostní složky, jež se snaží potlačit všechny nepřátelé komunistického zřízení. Za tím účelem bezpečnost využívá všech prostředků, od agentů provokatérů až po přímou represi.¹⁸⁶ Ve vězení vyšetřovatelé vymáhají doznání psychickým a násilným terorem.

---

¹⁸² S varováním přijde bývalý spolupracovník v odboji, který Fieldorfovi poskytne těsnopis, v němž se nachází přepis výsledku generála Leopolda Okulického popraveného komunisty dne 24. prosince 1946. V něm Okulicki zřejmě pod nátlakem doznává, že se Fieldorf podílel na organizaci protisovětského odboje.

¹⁸³ Postava bývalého spolubojovníka v odboji Wieczorka, která během mučení nic neprozradí, a velebí Fieldorfa. Na konci výsledku dojde k jeho popravě.

¹⁸⁴ Walter-Janke pobýval ve vězení v letech 1949 až 1955. Původní rozsudek k trestu smrti se změnil na doživotí. V roce 1955 byl propuštěn a o rok později rehabilitován.

¹⁸⁵ Jakob Sporrenberg byl popraven dne 6. prosince 1952.

¹⁸⁶ Fieldorf se setká s agentem provokatérem v osobě Romana Charewicze.

Probíhají vykonstruované procesy, které od začátku až do konce vynikají absurditou. Rovněž autoři poukazují na protizidovské smýšlení mnoha čelních komunistů.¹⁸⁷ Režim si nevystačí pouze s „konkrétními obžalovanými“, ale utlačuje i jejich rodinné příslušníky.¹⁸⁸ Pozornost se věnuje „bezcitnosti“ komunistických vůdců, kterým jde zejména o likvidaci odpůrců a nastolení klidu v zemi nacházející se v područí Sovětského svazu. Symbolicky působí scéna, ve které se Bierut v jedné chvíli nechává fotit s dětmi, načež v zápjetí rezolutně odmítá milost pro Fieldorfa.

Až na atentát na Kuscheru děj neoplývá strhujícím tempem, ale zvolna vypravovanými scénami. Děj v úvodu je rozdělen v linii – jízda vlakem Fieldorfa do Polska – plánování ozbrojené akce proti nacistům z roku 1944 – rozprava ve vlaku – provedení atentátu na Kutscheru – zatčení generála – výstup z vlaku v Polsku. Následně dochází k tradičnímu vyprávění děje. Orientaci ve filmu usnadňuje neustálé časové a místní určení. Rovněž zaujme autentická atmosféra jak z doby nacizmu, tak z období komunistické režimu.

Co se týká historické přesnosti, tak nejlépe vyznívá pasáž atentátu, ve které se tvůrci nedopustili výraznějších fabulací. Poválečná část už podléhala z uměleckých důvodů výraznější autorské korekci, proto některé pasáže byly zcela smyšlené.¹⁸⁹ U přímých historických skutečností jmenuji následující případy. Fieldorf se nepřihlásil úřadům kvůli vlastní potřebě, ale z důvodu vyhlášené amnestie. Výsledné jednání soudního tribunálu nepodléhalo přímým zásahům zvenčí, jak dramaticky ukazovala dotyčná scéna. Žádost o svoji milost nepodal Fieldorf, ale jeho žena Janina. Scéna, při níž se uskuteční setkání rodiny s generálem ve vězení, ve skutečnosti nemohla proběhnout, neboť společné návštěvy byly zakázané.¹⁹⁰

Slavnostní premiéra filmu *Generál Nil*, trvajícího 121 minut, se uskutečnila dne 17. dubna 2009 v budově Národního divadla ve Varšavě. Premiéru sledoval prezident Lech Kaczyński a předseda vlády Donald Tusk. Pozvání přijala generálova neteř Maria Fieldorf.

---

¹⁸⁷ Např. se tento fakt ukáže při jednání kolegia soudců.

¹⁸⁸ Rázie u Fieldorfů a zabavení majetku.

¹⁸⁹ Např. scény kolem osoby Michala, kterého při jízdě vlakem do Polska svým jednáním zachrání hlavní hrdina. Na konci příběhu se Michal s Fieldorfem setká těsně před popravou, neboť vykonává funkci dozorce.

¹⁹⁰ Strona byłys działaczy Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża | „General Nil“ zbyt drastyczny dla TVN [online]. Copyright © kazimierz maciejewski 2009 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://wzzw.wordpress.com/2009/05/25/general-nil-zbyt-drastyczny-dla-tvn/>

Film se následně promítal v mnoha školách po celém Polsku.¹⁹¹ Snímek obdržel dva Orly na Polských filmových cenách v kategorii – Nejlepší scénář (Krzysztof Lukaszewicz, Ryszard Bugajski) a Nejlepší výprava (Aniko Kiss). *Generál Nil* soutěžil v hlavní sekci na MFF v Montrealu. V roce 2010 film získal ocenění na MFF v Tiburtonu v kategorii – Nejlepší herec (Olgierd Lukaszewicz).

V zemi vzniku snímek vyvolal pozitivní ohlas, přesto tvůrci museli čelit nečekaným problémům při jeho propagaci. Filmovou reklamu odmítla vysílat komerční televize TVN, a to z důvodu příliš „drastických scén“. Stejný postup zvažovala Polská mediální společnost Telewizja Polsat, pod níž se nachází kolem dvou desítek televizních stanic, ale nakonec od svého záměru upustila. Označení filmu za příliš „drastický“ odmítl historik z Ústavu dějin polské Akademie věd Marek Ney-Krwawicz, který prohlásil, že se vzhledem k tématu jedná o neoprávněnou kritiku.¹⁹²

K filmu se vyjádřil přispěvatel do časopisu *Focus Historia* a historik Kamil Janicki. Na snímku nejvíce ocenil okolnost, že odkrývá zapomenuté téma generála Fieldorfa. Na jednu stranu pochválil vzdělávací přesah filmu odhalující represivní aparát komunistického zřízení, ale na druhou stranu se domníval, že ději chybí větší „psychologická hra“, která by se odehrála mezi generálem a vězňem. Negativně hodnotil složitost děje, ve kterém se objevuje velké množství informací, a proto jeho sledování předpokládá předešlou znalost tematiky. Prohlásil, že „lidé příliš neznající historii Polska, se rychle ztratí.“¹⁹³ *Generála Nila* kritizoval zkušený filmový tvůrce a bývalý politik Bohdan Poreba, který poukazoval na značné historické nepřesnosti a nedostatečné vykreslení poválečného období.¹⁹⁴

V České republice na snímek pozitivně reagovala bývalá disidentka a členka Rady Ústavu pro studium totalitních režimů Petruška Šustrová. Film podle ní podal „pozoruhodně

---

¹⁹¹ Strona byl dys działaczy Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża | „General Nil“ zbyt drastyczny dla TVN [online]. Copyright © kazimierz maciejewski 2009 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://wzzw.wordpress.com/2009/05/25/general-nil-zbyt-drastyczny-dla-tvn/>

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ HISTMAG.ORG | General Nil (rez. Ryszard Bugajski) – recenzja i ocena filmu [online]. Copyright © ISSN: 1896-8651 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://histmag.org/General-Nil-rez.-Ryszard-Bugajski-recenzja-filmu-2878>

¹⁹⁴ Strona byl dys działaczy Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża | „General Nil“ zbyt drastyczny dla TVN [online]. Copyright © kazimierz maciejewski 2009 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://wzzw.wordpress.com/2009/05/25/general-nil-zbyt-drastyczny-dla-tvn/>

střídmý a nepatetický portrét velkého hrdiny.“ Rovněž prohlásila, že *Generál Nil* „není politická přednáška, ale film se vším všudy, takhle má vypadat film o dějinách.“¹⁹⁵

4.2.3 KAMENY NA PEVNOST (2014)

Polský film *Kameny na pevnost* (*Stones for the Rampart*; 2014) vznikl jako remake o 37 let staršího polského filmu *Akce u Arzenálu* (*Operation Arsenal*; 1977). Filmy se inspirují skautskou¹⁹⁶ odbojovou organizací Šedé šiky¹⁹⁷, konkrétně jejich nejslavnějším podnikem – tzv. Akce u Arzenálu ze dne 26. března 1943.¹⁹⁸ Režie se ujal zkušený režisér Robert Gliński¹⁹⁹, jehož s tematikou spojuje fakt, že jeho rodinní předci bojovali ve

---

¹⁹⁵ Petruška Šustrová: *Generál Nil | Ranní zamyšlení*. [online]. Copyright © 1997 [cit. 03.11.2018]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/radio_cesko/fejton/_zprava/petruska-sustrova-general-nil--582886

¹⁹⁶ V Polsku na skautské hnutí navazují dvě organizace - Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP) a Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR). Pro zjednodušení dále pracuji s obecným označením „skaut“.

¹⁹⁷ Odbojovou organizaci Šedé šiky (Szare Szeregi) založila Náčelnická rada harcerů dne 27. září 1939. Organizace přijímala rozkazy nejdříve od ZWZ, posléze od Zemské armády (platilo zejména pro bojové akce). V čele stanul pěti až šestičlenný sbor náčelníků. Do srpna 1942 podzemnímu hnutí velel Jan Paweł „Longin“ Mauersberger, následně Tadeusz Kupczyński. V roce 1942 se hnutí na základě věku rozdělilo na tři organizační celky – Zawisza (12-15 let), Válečné školy (16-18 let) a Útočné skupiny (nad 18 let). V těchto třech větvích si skauti prošli od osvojení základních dovedností pro odbojovou činnost, přes výuku bojových dovedností a provádění sabotáží malého rozsahu, po přímé bojové akce. Ženy v organizaci zastávaly funkci ošetřovatelek a spojaček. Nejznámější akcí skauti uskutečnili dne 26. března 1943, tzv. Akci u Arzenálu. Mezi další významné akce patří atentát na německé důstojníky (např. SS-Obersturmführer Herbert Lange, SS-Rottenführer Ewald Lange a SS-Oberscharführer Franz Bürki). Šedé šiky se významně zapojily do Varšavského povstání, např. dne 5. srpna 1944 osvobodili koncentrační tábor v ulici Gesia ve Varšavě. Szare Szeregi: *wychowanie przez walkę - Historia* - polskieradio.pl. Polskie Radio - najlepsze radio online - Polskie Radio w internecie [online]. Copyright © Polskie Radio S.A. [cit. 06.11.2018]. Dostupné z: <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/763481,Szare-Szeregi-wychowanie-przez-walke>

¹⁹⁸ Akce se uskutečnila dne 26. března 1943 a zúčastnilo se jí 28 skautů. Hlavním důvod akce spočíval v osvobození skautského vůdce Jana „Rudyho“ Bytnara, kterého v posledních dnech zadrželo gestapo. Transport skauti přepadli při převozu zadržených z velitelství gestapa do věznice Pawiak. Akci naplánoval podporučík Zemské armády Stanisław „Orsza“ Broniewski. Velitelem útoku se stal skautský vůdce Tadeusz „Zoska“ Zawadzki. Při akci zemřeli čtyři Němci a došlo ke zranění devíti osob. Při osvobození zemřeli Maciej Aleksy „Alek“ Dawidowski a Tadeusz „Buzdygan“ Krzyżewicz. Němci zajali Huberta „Huberta“ Lenka. Akce splnila svůj účel. „Rudy“ byl zachráněn spolu s 24 vězni. V reakci na osvobození Němci popravili 140 vězňů z Pawiaku. Pro osvobození se vžil název „Akce pod Arzenálem“, neboť se akce uskutečnila před budovou bývalého vojenského arzenálu. Akce se stala nejvýznamnější skautskou záškodnickou operací za druhé světové války. BRONIEWSKI, Stanisław. *Akcja pod Arzenalem*. Wrocław: KRIS Ltd., 1993. ISBN 83-900931-1-1.

¹⁹⁹ Robert Ignacy Gliński se narodil dne 17. května 1952 ve Varšavě. Nejdříve v roce 1975 úspěšně zakončil studia architektury na Varšavské univerzitě, posléze o čtyři roky později absolvoval obor režie na National Film School v Lodži, na které od té doby vyučuje. Mezi lety 2008 až 2012 působil jako rektor na zmíněné filmové škole. Nejprve vytvářel dokumentární filmy a divadelní inscenace. Gliński zrežíroval film *Vše na čem záleží* (1992), *Žabí lamento* (2005), *Solidarita, solidarita* (2005), *Benek* (2007) a *Kameny na pevnost* (2014). V širší povědomí vešel snímkem *Nedělní hrátky* (1987), který obdržel ocenění na MFF v Mannheimu v kategorii – Cena FIPRESCI. Největší úspěch přišel s filmem *Ahoj, Tereško* (2002), který získal tři Orly na Polských filmových cenách v kategorii – Nejlepší film, Nejlepší režie a Cena diváků. Tentýž film byl nominován na tři ocenění na MFF

zmíněném skautském odboji.²⁰⁰ Scénář vytvořil polský umělec Dominik Wiczorkowski-Rettinger, tedy pomocný režisér filmu z roku 1977. Filmový příběh vychází ze vzpomínkové knihy *Kamienie na szaniec* z roku 1943, kterou vydal ideologický vůdce Šedých šiků a poválečný profesor humanitních věd Aleksandr „Kamyk“ Kamiński.²⁰¹ Producentům skupině Monolith Films poskytl filmová práva populární lékař a skautský vůdce Wojciech Feleszko, vnuk Kamińského.²⁰²

Tvůrci všem postavám ponechali reálná jména.²⁰³ Hlavní role zosobňují dva skautští vůdci - Tadeusz „Zoska“ Zawadzki²⁰⁴ a Jan „Rudy“ Bytnar.²⁰⁵ Prvního ztvárnil herec Marcel Sabat²⁰⁶, druhého Tomasz Zietek.²⁰⁷ Na varšavské skauty dozírá náčelník hlavního velitelství

---

v Karlových Varech, z nichž vyhrál v kategorii – Zvláštní cena poroty. Německo-polský film *Sviňky* získal nominaci na MFF v Karlových Varech v kategorii – Křišťálový globus.

²⁰⁰ CULTURE.PL | Stone for the Rampart – Robert Gliński [online] Copyright © polska100 [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/work/stones-for-the-rampart-robert-glinski>

²⁰¹ CULTURE.PL | Stone for the Rampart – Robert Gliński [online] Copyright © polska100 [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/work/stones-for-the-rampart-robert-glinski>

²⁰² Skole 2014 - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia. Aktualności - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia [online]. Dostupné z: <http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?konkurs-dotacyjny,44>

²⁰³ Pouze u postavy Monii došlo ke změně skutečného jména.

²⁰⁴ Tadeusz Zawadzki se narodil dne 21. ledna 1921 ve Varšavě. Do skautské organizace, 23. oddílu Boleslava Chrabrého, vstoupil v roce 1933. V květnu 1939 úspěšně odmaturoval na Gymnáziu Stefana Batory ve Varšavě. Měsíc po vypuknutí druhé světové války přešel do odbojové organizace ZWZ. Od roku 1941 se stal hlavním velitelem 23. skautského oddílu. V březnu 1942 s oddílem vstoupil do organizace Šedé šiky, v rámci níž se zapojili do záškodnických akcí. V listopadu 1942 vedení organizace Zawadzského jmenovalo vůdcem „útočné skupiny“ ve Varšavě a zástupcem vojenského velitele Šedých šiků. V rámci struktury zemské armády složil důstojnické kurzy a dne 15. srpna 1943 ho velení povýšilo na poručíka pěchotní rezervy. Zúčastnil se mnoha záškodnických akcí různého druhu. Nejvíce proslul přímým velením Akce u Arzenálu. Zemřel dne 21. srpna 1943 během útoku na německou strážní věž poblíž Wyszkówa. Po jeho smrti získal vojenské vyznamenání – Řád Virtuti Military. V roce 2009 obdržel Řád znovuzrozeného Polska. Dne 28. října 1981 byla slavnostně odhalena pamětní deska věnovaná Zawadzskému. Jeho odkaz si značně připomínají skautské oddíly. II WOJNA SWIATOWA | Tadeusz Zawadzki [online]. Copyright © MindSpa Kraków [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: http://www.sww.w.szu.pl/index.php?id=biografia_tadeusz_zawadzki, a Piaseczno | List intencyjny w sprawie Domu Zoski podpisy [online]. Copyright © Gmina Piaseczno 2016 [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: <https://piaseczno.eu/list-intencyjny-w-sprawie-domu-zoski-podpisany/>

²⁰⁵ Jan Bytnar se narodil dne 6. května 1921 ve městě Kolbuszowa. V roce 1934 vstoupil do skautské organizace. O čtyři roky později se stal instruktorem. Po začátku války se nejdříve připojil k podzemnímu hnutí. Rovněž působil v Šedých šicích, ve kterých zastával jednu z velitelských funkcí v „útočné skupině“. Dne 23. března 1943 ho zatklo a následně mučilo gestapo. O tři dny později ho při Akci u Arzenálu osvobodili jeho druzi, ale dne 30. března podlehl následkům zranění, které utrpěl při mučení. Bytnara Zemská armáda posmrtně povýšila do hodnosti podporučík. V roce 2009 obdržel Řád znovuzrozeného Polska. Jeho odkaz si připomíná zejména skautské hnutí. CULTURE.PL | The Fruitcakes [online] Copyright © polska100 [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/artist/the-fruitcakes>

²⁰⁶ Marcel Sabat se narodil 14. července 1989 ve městě Kielce. Absolvoval obor herectví na National Film School v Lodži. Od ukončení studií hraje v Teatru Kamienica ve Varšavě. Roli tvárnil ve filmu *Nekonečně* (2013), *Kameny na pevnost* (2014), *Za modrými dveřmi* (2016), *Cursed* (2017), *Karmedyner* (2018) a *Černý Mercedes* (2019)

²⁰⁷ Tomasz Zietek se narodil dne 28. června 1989 ve městě Inowrocław. Absolvoval studium vokálního zpěvu a herectví při Teatru Muzyczny im. Danuty Baduszkowej v Gdyni. Od adolescentních let ztvárňuje role v Nowym Teatru ve Slupsku. V rodné zemi vešel ve známost také jako zpěvák. Poprvé se na obrazovce objevil ve snímku *Černý čtvrtek* (2011). Zahrál si ve filmu *Kameny na pevnost*

pro podzemní operace a podporučík Zemské armády Stanislaw „Orsza“ Broniewski, který vykonává rozkazy plukovníka Jana Kiwerského. Hlavní ženskou představitelku Moniu (ve skutečnosti Maryna Trzcińska) zahrála Magdalena Kolesnik.²⁰⁸ Záporné role obstarali vyslýchající SS-Oberscharführer Herbert Schultz a SS-Rottenführer Ewald Lange.

Lidé v kině sledují prezentaci nacistických úspěchů ve válce. Rudy vhodí pod sesadla dýmovníci, čímž sabotuje projekci. Skauti se následně venku poperou se členy Hitlerjugend. Zoska s dívkou vezou na vozíku opilého německého vojáka. V parku ho okradou a odcizí pistoli. V tentýž den poblíž náměstí skauti na sloup pověsí figurínu oběšeného vojáka. Na skautskou schůzi přijde plukovník Kiwerski, aby ohodnotil zbraně, které se našly zakopané na hřbitově. V lese skauti nacvičují střelbu na terč. Odpoledne se uskuteční akce, během níž jdou do domu skauta Janka, jehož spolu s rodinou zatkli Němci. Hledají dokumenty a sabotážní materiály. Při odchodu si jich všimne trojčlenná vojenská hlídka. Dojde k přestřelce. Zároveň se zastřelením vojáků zemře skaut Pawel. Kiwerski akci označí za amatérsky připravenou a v příštích dnech proběhne odbojové školení skautů, které je završeno sabotáží železniční trati a složením slibu Zemské armády.

Němci internují Rudyho s otcem a odvezou je na německé velitelství. Vyslýchající Schultze a Lange mučí Rudyho, který nic neprozradí. Mezitím Zoska představí Orszovi detailní plán na osvobození Rudyho při převozu do lazaretu. Skauti se nacházejí na svých pozicích, ale na poslední chvíli Orsza odvolá akci, neboť od Kiwerského zatím nedostal povolení. Druhý den pokračuje Rudyho mučení. Orsza dostane povolení k osvobození, a tak v podvečer dojde k úspěšnému přepadení nákladního vozidla s vězni. Při akci zemrou čtyři vojáci a jeden policista, také skauti Alek a Buzdygan. Během akce rovněž Němci zajmou Huberta. Rudyho se v noci snaží operovat, přesto umírá. Rovněž nacisté v reakci na přepadení usmrtí desítky Poláků. Zoska vytkne Kiwerskému pozdní schválení akce. Naopak Kiwerski kritizuje velké ztráty při akci. Po čase skauti spáchají atentát na Schultzeho a Langeho, kterého osobně zastřelí Zoska. V poslední scéně skauti přepadnou odlehlé nádraží. Zoska obstarává krytí. Z budovy vyběhne mladý voják a střelí Zosku, který umírá. Na obrazovce se objeví závěrečné titulky:

(2014), *Tělo* (2015), *Carte Blanche* (2015), *Konvoj* (2017) a *Corpus Christi* (2019). Za roli ve filmu *Tichá noc* (2017) získal nominaci na Polské filmové ceny v kategorii – Nejlepší herec ve vedlejší roli.

²⁰⁸ Magdalena Kolesnik se narodila dne 27. února 1990 v Białystoku. Absolvovala obor herectví na AST National of Theatre Arts v Krakově. Herečka působí především jako divadelní herečka ve Varšavě a Krakovu. Za role obdržela mnoho nominací na divadelní ceny, z nichž nejvýznamnější získala v roce 2016 – Cenu im. Andrzeja Nardellego. Zahrála si ve filmu *Kameny na pevnost* (2014), *Město 44* (2014) a *Singielka* (2015).

„Akce u Arzenálu se zúčastnilo 28 skautů. Pouze 8 přežilo válku. Šedé šiky byly největší tajnou mládežnickou organizace v okupované Evropě. Harcery proslavili malé sabotáže i velké záškodnické akce, boje ve Varšavském povstání i neúprosný postoj v dobách stalinského teroru.“

Ve filmu se nalézají celkem 23 skautů různého věku, skutečných historických postav.²⁰⁹ Hlavní vyprávěcí osa se točí kolem hlavních postav Rudyho a Zosky. Skauti se nejprve soustředí na malé sabotážní akce v kině (přerušení vysílání), výrobu a roznos protirežimních letáků a sběr zbraní. Skauti svou odbojovou nezkušenost nahrazovali nadšením a odhodláním, přičemž často jednali naivně až neopatrně.²¹⁰ Mladí hrdinové rovněž pořádali zábavy v bytech a prožívali milostná vzplanutí.²¹¹ Návrat do reality přichází se zastřelením malého chlapce na ulici a nepříliš připravenou akcí, po které zemřel Pawel. Následně dojde k systematickému výcvikovému kurzu, který skauti zakončí hromadným složením slavnostní přísahy Zemské armády.²¹² Posléze skauti uskuteční sabotáže kolejí a činnost vyvrcholí provedením osvobozovací akce a atentáty na důstojníky SS.

Film zaujme moderním technickým zpracováním, především dynamickým obrazem a netradičním kamerovým snímáním.²¹³ Záběry se často natočily formou rychlého střihu, čímž se značně zrychluje spád děje. Dramatické scény jsou v mnoha případech doplněny moderní hudbou a rify elektrických kytar. Úkolem filmu není podrobně popsat historické reálie, nýbrž pozornost se soustředí na možné vnímání dané události samotnými mladými hrdiny. Což souvisí s okolností, že se ve filmu neobjevuje časové ani místní ukotvení děje.

---

²⁰⁹ Jan „Rudy“ Bytnar, Tadeusz „Zoska“ Zawadzki, Maciej Aleksy „Alek“ Dawidowski, Maryna „Rudego“ Trczyńska, Stanisław „Orsza“ Broniewski. Jan Wojciech „Lipiński“ Kiwerski, Henryk „Heniek“ Ostrowski. Hubert „Hubert“ Lenk, Tadeusz „Bolec“ Chojko, Jan „Anoda“ Rodowicz, Józef „Katoda“ Saski, Tadeusz „Buzdygan“ Krzyzewicz, Władysław „Giewont“ Cieplak, Konrad „Kuba“ Okolski, Sławomir „Maciek“ Bittner, Jerzy „Jeremi“ Zborowski, Witold „Kadlubek“ Bartnicki, Wiesław „Sem“ Krajewski, Jerzy „Tytus“ Trczyński, Kazimierz „Pawel“ Pawelski, Zygmunt „Wesoly“ Kaczyński, Jerzy „Slon“ Gawin, Andrzej „Andrzej“ Trojanowski.

²¹⁰ Např. pokus Zosky a Rudyho odkoupit od „vražného“ policisty pistoli. Nebo tragédie, které se mohla stát při střelbě na terč.

²¹¹ Monia a Rudy, Zoska a Hala.

²¹² „*Před bohem všemohoucím, slibuju své vlasti, Polsku. Budu chránit jeho čest. Budu ze všech sil bojovat o její svobodu i za cenu vlastního života. Polskému prezidentovi a rozkazům vrchního velitele a přes něj určenému veliteli Zemské armády budu naprosto věrný a zachovám tajemství i přes veškeré překážky. K tomu mi dopomáhej bůh.*“

²¹³ Nejvíce toto lze spatřit při brutálním mučení Rudyho, při kterém část výsledku probíhá, jak je situace viděna Rudym.

Film se z uměleckých důvodů značně odchýlil od knižní předlohy.²¹⁴ Nejdříve upozorním na nejvýznamnější odklony a posléze detailněji popíši důvody zkrácení u smrti Zosky. Především hlavními hrdiny knihy se stala trojice Alek, Rudy a Zoska. Alek je ve filmu upozaděn a jeho vlastnosti částečně přejímá Rudy (pochyby o ozbrojeném boji). V knize nedochází ke konfliktním situacím skauty s rodiči a nadřízenými důstojníky, z čehož také vyplývá celkově jiné zobrazení skautského odboje. Autoři filmu zcela pozměnili charakterové vlastnosti Zosky a Orszy. Ve filmu smrt Langeho provedl osobně Zoska. Ve skutečnosti atentát za dramatických okolností obstarali čtyři členi Šedých šiků dne 22. listopadu 1943. Skautům se nejprve nepovedlo uskutečnit jimi vytčený plán a Lange zemřel krátce na to po přestřelce.²¹⁵ Ve filmu Zoska zemře před budovou opuštěného nádraží po zásahu německého vojáka. Sám však mohl svého vraha zastřelit mnohem dříve, neboť na něj jako první mířil, ale v posledním okamžiku nezmáčkne spoušť. O tomto záběru režisér prohlásil, že se vztahuje ke křesťanskému pátému přikázání „Nezabiješ“. Chtěl tím ukázat dilema, které řešili skauti ohledně zabíjení nepřátel. Poslední scéna prý ukazuje morální volbu, kterou provedl hlavní hrdina.²¹⁶ Ve skutečnosti Zoska zemřel během útoku na německou strážní věž poblíž Wyszkówa dne 21. srpna 1943.²¹⁷

Film vyvolal bouřlivou celospolečenskou diskuzi už z kraje roku 2014. Dne 12. února katolické noviny *Nasz Dziennik* zveřejnily rozsáhlou kritiku připravovaného filmu. V článku Feleszko označil film za urážlivý pro skautskou komunitu. Řekl, že snímek nemá nic společného se Šedými šiky, a že se Gliński výrazně odchýlil od knižního zpracování. Feleszko, spolu s členem Rady ZHP Markem Podwysockým, měli být externími poradci pro skauting ve filmu, ale producenti z Monolith Films jim neumožnili přístup na porady tvůrců. Po natočení všech záběrů producenti oslovili ZHP, aby organizace zahájila propagaci filmu, což oba „poradci“ odmítli. Z toho důvodů producenti nepovolili „poradcům“ vstup na promítání. Uvedli, že promítání mohou navštívit jen partneři filmu a uskupení, které propagují film. Feleczo a Podwysocki požádali o opětovný přístup na promítání, ale dočkali se stejné

---

²¹⁴ Kamienie na szaniec - czy film odda ducha książki? [ZDJĘCIA, WIDEO] - Dziennik Zachodni.pl. Dziennik Zachodni - Wiadomości Śląsk, Wiadomości Śląskie [online]. Copyright © mat.promocyjne [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: <https://dziennikzachodni.pl/kamienie-na-szaniec-czy-film-odda-ducha-ksiazki-zdjecia-wideo/ar/3355755>

²¹⁵ Rachunek za Arsenal – Lange | Lange [online]. Copyright © 2018 [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: http://www.info-pc.home.pl/whatfor/baza/akc_lange.htm

²¹⁶ "Chciałem zbudować napięcie i emocje". Wayback Machine [online]. Copyright © 1999 [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20150210201651/http://m.rm24.pl/kultura/news,nld,1112538>

²¹⁷ Tadeusz Zawadzki [online]. Copyright © MindSpa Kraków [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: http://www.w.szu.pl/index.php?id=biografia_tadeusz_zawadzki

reakce. Spolu s nimi k projekci nebyla přizvána ani Světová asociace vojáků Zemské armády, širší zástupci ZHP a ZHR. Na dalších řádcích se objevuje konkrétní kritika zobrazených skutečností. Ve stručnosti se jedná o špatně vykreslené charaktery postav.²¹⁸ Se značnými problémy se rovněž potýkal historický konzultant filmu a pracovník Institutu politických studií Polské Akademie věd Grzegorz Nowik. Ten se sice snažil svými poznámkami pozměnit scénář, ale jeho připomínky tvůrci nezohlednili. Po naléhání se uzavřené filmové projekce zúčastnil až dne 21. ledna, po níž neskrýval své rozpaky. Vše vyvrcholilo žádostí Nowikova, aby bylo jeho jméno vyškrtáno z oficiální dokumentace k filmu a závěrečných titulků. K témuž činu se dne 29. ledna rozhodl také Feleszko, s konstatováním, že film neježe neodpovídá původnímu záměru z hlediska poskytnuté licence, ale i celkové poselství filmu je výrazně odlišné od poselství v knižní předloze.²¹⁹ Podwysocki zdůraznil, že autoři mají právo na svou vlastní uměleckou vizi, ale měli by si uvědomit, že námět ke *Kamenům na pevnost* není fikcí, nýbrž vypovídá o skutečných lidech, událostech a reálné smrti. Článek dále informuje, že ZHP a ZHR koordinují svůj postup proti filmu.²²⁰

Rozsáhlou negativní kritiku převzali novináři a média po celé zemi, přestože ještě nemohli zhlédnout výsledný produkt. Dokonce jeden z nejčtenějších společenských časopisů *WPROST* uveřejnil na titulní obálce následující nadpis: „*Sex, lži a Šedé šiky. Proč se v Polsku trápí hrdinové?*“²²¹ Na sociální síti vznikla skupina s názvem „*Pouze svině sedí v kině*“, která veřejně vyzývala k bojkotu filmu. Autoři stránky zveřejnili, že nesouhlasí s tím, aby hrdinové byli zobrazeni jako „prostitutky, blázní a vulgární zoufalci“.²²²

---

²¹⁸ Kritika zobrazení Zosii, rodičů hlavních dvou hrdinů a Rudyho, který ve filmu přejal vlastnosti Aleka, přičemž došlo k zásadnímu upozadění právě Aleka. Skautští vůdci se pozastavili nad tím, že Monia a Hala se chovají jako „prostitutky“. Zásadně se rozporuje tvrzení, že osvobození Rudyho provázela neorganizovanost a zmatek. Stejně tak chování a jednání postav ve filmu odporuje skautským hodnotám, které vyznávali reální hrdinové. Jiným způsobem proběhla smrt některých osob. Odmítnut byl celkový obraz „všeobjímajícího chaosu“ ukázaného v Šedých šicích.

²¹⁹ Autoři ze závěrečných titulků a materiálů filmu vyškrtli pouze Marka Podwysockého.

²²⁰ Sponiewierane Szare Szeregi - Nasz Dziennik. Nasz Dziennik [online]. Copyright © Copyright by SPES sp. z o.o. [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <https://naszdziennik.pl/polska-kraj/67923,sponiewierane-szare-szeregi.html>

²²¹ WPROST – seks, kłamstwa i Szare Szeregi. A ponadto kolejna odsłona przekretu w NFZ i rozmowy o Ukrainie [online]. Copyright © 2008 [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <http://media.pmpg.pl/pr/268613/wprost-seks-klamstwa-i-szare-szeregi-a-ponadto-kolejna-odslona-przekretu-w-nfz-i-rozmowy-o-ukrainie>

²²² Co znaczy „tylko svinie siedza w kinie” w lekturze Kamienie na szaniec – zadania, ściąg i testy – Zapytaj.onet.pl. - Zapytaj.onet.pl - [online]. Dostupné z: https://zapytaj.onet.pl/Category/002,010/2,19772250,Co_znaczy_tylko_swinie_siedza_w_kiniequot_w_lekturze_Kamienie_na_szaniec.html

Dne 9. února vydala Rada Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia společné skautské prohlášení. Rada největší připomínky rozčlenila do pěti bodů.²²³ Rada zkonstatovala, že tvůrce má jistě právo na vlastní vizi a hodnocení událostí, ale existují limity uměleckého výkladu osobností a událostí, které jsou plně zdokumentovány, přičemž někteří stále žijí. Glińskiego filmová interpretace překračuje výše zmíněné limity, hranice „dobrého vkusu“, čímž znevažuje úctu k hrdinům. U lidí znajících historii a realitu tehdejších časů musí film vzbudit „znehucení a rozhořčení“. Film si nezaslouží doporučení, aby ho zhlédli mladí lidé, žáci ve školách a skauti.²²⁴ Dne 18. března syn „Orszy“ Witold Broniewski vyjádřil poděkování za skautské prohlášení.²²⁵

O pár dní později Gliński ostře reagoval na skautské prohlášení, přičemž vyvrací výše zmíněných pět bodů, které uveřejnila Rada Fundacje Harcerstwa Drugiego Stulecia.²²⁶ Na

---

²²³ Pět bodů hlavní kritiky:

1. Nespolehlivé zobrazení historických reálií okupovaného Polska a hlavních a vedlejších postav, jejichž příběhy se dostatečně odrážejí v literatuře a archivech. Nebyla využita znalost historiků, např. filmového konzultanta Grzegorze Nowika.
2. Nepravdivé filmové zpracování knižní předlohy.
3. Absence informací o motivaci, činech a rozhodnutích hlavních hrdinů. Jednání reálných postav přitom vyplývalo ze skautských principů a výchovy.
4. Lživý obraz vztahů skautů s rodiči a nadřízenými osobami.
5. Špatné zobrazení Stanisława „Orszy“ Broniewského, charismatického velitele Šedých šiků, s nespornou autoritou pro tehdejší i budoucí skauty. Jeho obraz ve filmu je velmi vzdálený od tohoto reálného muže, který vynikal odvahou, moudrostí a spravedlností.

²²⁴ Stanowisko Rady FHDS wobec filmu pt. „Kamienie na szaniec” (17.02.2014) - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia. Aktualności - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia [online]. Dostupné z: [http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?stanowisko-rady-fhds-wobec-filmu-pt-%E2%80%9Ekamienie-na-szaniec%E2%80%9D-\(17022014\),80](http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?stanowisko-rady-fhds-wobec-filmu-pt-%E2%80%9Ekamienie-na-szaniec%E2%80%9D-(17022014),80)

²²⁵ Podziękowanie syna Stanisława "Orszy" Broniewskiego za stanowisko Fundacji (18.03.2014) - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia. Aktualności - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia [online]. Dostupné z: [http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?podziekowanie-syna-stanislawa-orszy-broniewskiego-za-stanowisko-fundacji-\(18032014\),78](http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?podziekowanie-syna-stanislawa-orszy-broniewskiego-za-stanowisko-fundacji-(18032014),78)

²²⁶ Režisérových pět bodů:

1. Odmítá obvinění, že nespolehlivě zobrazil historickou realitu okupovaného Polska a portréty hrdinů. Deklaruje, že vycházel z literatury a archivů, přičemž jsou všechny charaktery a motivy hrdinů pravdivé a zdokumentované. Použil knihy: Tomasz Strzembosza – Bohaterowie Kamieni na szaniec w świetle dokumentów, Anna Zawadzka a Jan Rossman – Tadeusz Zawadzki „Zoska“, Marian Mischczuk – Jan Rossman „Wacek“, Lilka Trzcinska-Croydon – The Labyrinth od Dangerous Hours. Dále používal netištěné materiály, vzpomínky, deníky apod.
2. Knižní předlohu zpravoval v rámci potřeb filmového zobrazení. Film není historickou rekonstrukcí faktů, ale obsahuje prvky literární fikce. Je přesvědčen, že autor knihy měl rovněž právo na své vlastní a subjektivní hodnocení charakteristických znaků skutečných postav.
3. Domnívá se, že film dostatečně odráží motivaci, činy a jednání hlavních hrdinů, a obecně se tak reflektují principy skautské výchovy založené na úctě a bratrství. V téhle tématice využíval materiály popsané v prvním bodě, stejně tak z knih: Anna Borkewicz – Celińskiej „Batalion Zoska“ a tří dílů Šedých šiků od Zygmunta Gluszeke.
4. Odmítá tvrzení, že by představil lživé vyobrazení vztahů skautů s jejich rodiči a nadřízenými.

závěr se vymezuje proti doporučení, jímž Rada nedoporučila zhlédnutí filmu. Režisér věří, že natočil film o bratrství, přátelství, lásce a opravdovém vlastenectví. Proto by měl film zhlédnout každý mladý člověk. Rada se dopustila morálního zneužití filmu pro své potřeby. K filmu vydala negativní stanovisko, aniž by ho sledovala.²²⁷

Dne 26. února vyšel článek, ve kterém se Gliński obecně vyjadřuje k filmu. Uvítal by „rozumnou“ debatu o interpretaci příběhu ve filmu. Říká, že film není dokument, a tak je složité ukázat „jakoukoli historickou pravdu“. Historii vnímá dvojznačným způsobem, a proto může být zobrazena z jiného úhlu. Film musí obsahovat příběh, vývoj hrdiny a pečlivou dramaturgii. Prostřednictvím napětí a silné emoce chtěl představit historické události především mladé generaci. Opět zdůraznil, že většina lidí, kteří film kritizovali, ho neměli možnost zhlédnout. Podotýká, že neví, odkud přišla tak značná averze. Říká, že pro něho jsou nejdůležitější emoce diváka po projekci. V závěru konstatuje, že kromě rozhovorů s pamětníky a historiky, rovněž vycházel ze vzpomínek na svoji matku, která bojovala v řadách Šedých šiků.²²⁸

Film *Kamieni na szaniec*, trvající 107 minut, se poprvé slavnostně promítal v Národním divadle ve Varšavě dne 3. března 2014, přičemž snímek sledoval prezident Bronisław Komorowski a ministr kultury a národního dědictví Bogdan Zdrojewski.²²⁹ V polských kinech se snímek vysílal od dne 7. března. Film si nenechalo ujít celkem 828 013 diváků.²³⁰ V rámci doprovodného programu se otevřela výstava ve varšavské galerii

-
5. Rozporuje tvrzení, že by zkrátil postavu Stanisława „Orszu“ Broniewského. Orsza chtěl získat moc a významné pozice, a proto se dostal do konfliktu se Zoskou a dalšími. To vše lze dohledat v archivních dokumentech. Rovněž na něj mnoho dobových aktérů vzpomíná negativně. Ptá se, proč by ho měl vylíčit v pozitivním světle. Domnívá se, že Rada Fundacje Harcerstwa Druiego Stulecia nezná historii a hlouběji se nezabývala archivními dokumenty.

²²⁷ Reżyser "Kamieni na szaniec" odpowiada na zarzuty | Telewizja Republika. Telewizja Republika - wiadomości | informacje | wydarzenia - Polska i Świat [online]. Copyright © 2018 Telewizja Republika SA [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: <http://telewizjarepublika.pl/rezyser-quotkamieni-na-szaniecquot-odpowiada-na-zarzuty,4199.html>

²²⁸ "Chciałem zbudować napięcie i emocje". Wayback Machine [online]. Copyright © 1999 [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20150210201651/http://m.rm24.pl/kultura/news,nld,1112538>

²²⁹ Uroczysta premiera "Kamieni na szaniec". "Film będzie wzbudzał kontrowersje" - Wiadomości - polskieradio.pl. Polskie Radio - najlepsze radio online - Polskie Radio w internecie [online]. Copyright © Polskie Radio S.A. [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1066697,Uroczysta-premiera-Kamieni-na-szaniec-Film-bedzie-wzbudzal-kontrowersje>

²³⁰ Recenzja filmu Kamienie na szaniec - Fandoms.pl - Twoje fandomy są tutaj!. Fandoms.pl - Twoje fandomy są tutaj! [online]. Copyright © [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <http://fandoms.pl/318744/recenzja-filmu-kamienie-na-szaniec>

Kordegarda²³¹, ve které se nacházely fotografie z celého průběhu natáčení od známého filmového fotografa Marcina Makowského.²³² Snímek se promítal v rámci nesoutěžního výběru na MFF v Haifě. Zřejmě i z důvodu rozsáhlé kritiky filmu nebyly *Kameny na pevnost* nominovány na žádná filmová ocenění. Po odvysílání filmu v kinech došlo ke zklidnění situace kolem kritiky.

4.2.4 MĚSTO 44 (2014)

Polský film *Město 44* (*City 44*; 2014) vznikl k 70. výročí od uskutečněního Varšavského povstání.²³³ Výroby scénáře, stejně jako režisérské role, se chopil teprve jednatřicetiletý Jan Komasa.²³⁴ S tímto historickým námětem se mladý režisér nesetkal poprvé. Nemnoho měsíců před realizací výše zmíněného filmu se podílel na vzniku ojedinělého dokufilmu *Varšavské povstání* (2014), tvůrci označovaným jako „non-fiction drama“, jež ukazovalo rozličné autentické záběry upravené a sestříhané tím způsobem, aby divákovi podaly celistvý příběh, jak Varšavské povstání zachytili doboví reportéři.²³⁵ Tato Komasova zkušenost se následně projevila ve *Městě 44*, neboť tento snímek je rovněž charakteristický svými netradičními postupy.

Film se inspiroval reálnou válečnou událostí, ale jednotlivé postavy, členové Zemské armády, nevycházejí ze skutečných postav. Ve snímku vystupují tři hlavní mladí hrdinové, kteří zároveň tvoří romantický trojúhelník. Mladíka Stefana Zawadzského ztvárnil Józef Pawlowski.²³⁶ Studentky Biedronku (Alicja Saska) a Kamu (Kamilu Jedrusik) zahrály Zofia

---

²³¹ "Kamienie na szaniec" - w kinie i na wystawie - Dwójka - polskieradio.pl. Polskie Radio - najlepsze radio online - Polskie Radio w internecie [online]. Copyright © Polskie Radio S.A. [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <https://www.polskieradio.pl/8/296/Artykul/1061255,Kamienie-na-szaniec-w-kinie-i-na-wystawie>

²³² Marcin Makowski pořizoval fotografie pro polské velkofilmy – Walesa: člověk naděje (2013), Jízdenka na měsíc (2013) a Jack Strong (2014).

²³³ Viz. s. 34.

²³⁴ Jan Komasa se narodil dne 28. října 1981 v Poznani. Vystudoval National Film School v Lodži. Svůj prvotní krátkometrážní projekt zrealizoval snímek *Ráda tě vidím* (2004). V Evropě na sebe výrazně upozornil filmem *Óda na radost* (2005), který se promítal v rámci MFF v Rotterdamu a MFF v Karlových Varech. Velký úspěch v zemi zaznamenalo drama *Místnost sebevrahů* (2011), které získalo ocenění na Polských filmových cenách v kategorii – Nejlepší střih a Objev roku. Věhlas mu přineslo i spolurežírování dokumentu *Varšavské povstání* (2014), které získalo ocenění na Polských filmových cenách v kategorii – Nejlepší zvuk a Nejlepší dokument.

²³⁵ ČSFD – Varšavské povstání / Powstanie Warszawskie (2014) | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 15.05.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/379042-varsavske-povstani/komentare/>

²³⁶ Józef Pawlowski se narodil dne 29. června 1990 ve městě Nowý Dwór Mazowiecki. Vystudoval Divadelní akademii ve Varšavě. Ve filmech a seriálech se objevuje od roku 2011. Krátce si

Wichlacz²³⁷, respektive Anna Próchniak.²³⁸ Tři zmíněné postavy, spolu s přáteli Aleksandrem, Beksou, Beatou, Góralem, Rogalem a Kobrou, prožívají „heroické dny“ Varšavského povstání, které tragicky ovlivní jejich životy.

„Probíhá druhá světová válka. Varšavu již pět let okupují němečtí nacisté. Obyvatelé Varšavy zažívají krutý teror a násilí. Mladí lidé touží po svobodě a novém začátku. Začínají se bouřit. V létě 1944 k Varšavě postupuje sovětská armáda. Roste naděje, že Německo bude poraženo. Varšava se připravuje na povstání.“²³⁹

Stefan pracuje ve skladišti, ve kterém rovněž tajně ukrývá střelnou zbraň. Důstojníci SS si ze skladiště odváží zboží a při té příležitosti kontrolují zaměstnance, přičemž takřka dojde k odhalení úkrytu. Téhož večera Stefan před přáteli a četařem Góralem složí přísahu Zemské armádě. Společně pak spekulují o začátku otevřeného boje proti okupantům.

Ve Varšavě vypukne povstání. Přátelé se dostanou do oddílu pod vedení poručíka Kobry, se kterým v první akci osvobodí deset židů, ale umírá Kobrův bratr. Zemská armáda přenocuje na hřbitově. Druhý den německá armáda zaútočí a vyžene vojáky ze hřbitova. Stefan je postřelen. Z bezvědomí se probere o několik hodin později a dobelhá se do ruiny zničeného domu, odkud sleduje popravu civilistů, mezi nimiž se nachází i jeho bratr s matkou.

Následně se Stefan probouzí před přáteli v nemocnici ve Starém městě. V průběhu dne Němci bombardují nemocnici. Biedronka přibíhá z nedalekého vojenského ležení do nemocnice, vyvede Stefana a společně se ukryjí v klášteře. Další den s ostatními prehnou přes kanály do Středměstí. Rozhlas oznamuje zničení Starého města. V noci Stefan opustí Biedronku a vrací se k jednotce pod velením Kobry.

---

zahrál ve filmu Walesa: člověk naděje (2013) a Jack Strong (2014). Nejvýznamněji na sebe upozornil hlavní rolí ve filmu Město 44 (2014). V Polsku dosáhl popularity díky jeho hlasu, neboť velká část jeho aktivit je spjata s dabingem.

²³⁷ Zofia Wichlacz se narodila dne 5. dubna 1995 ve Varšavě. Hereckou premiéru zaznamenala ve filmu Once Upon a Time Warsaw (2013). Dosud největší zlom v její kariéře přišel s hlavní rolí ve filmu Město 44 (2014), za který obdržela ocenění na Polských filmových cenách v kategorii – Objev roku, a na FF v Gdyni – Nejlepší ženský herecký výkon. Výrazněji na sebe upozornila v posledním filmu „legendárního“ režiséra Andrzeje Wajdy, konkrétně v životopisném dramatu Mžítiky (2016).

²³⁸ Anna Próchniak se narodila dne 22. prosince 1988 v Lublinu. Vystudovala National Film School v Lodži. Objevila se ve filmech Beze studu (2012), Nekonečně (2013) a Občan (2014). Průlom zaznamenala hlavní rolí ve filmu Město 44 (2014). Zahrála si v dramatu Nejlepší (2017). V Polsku se stala populární účinkováním v seriálu Vraždy na přelomu století (2017-2018).

²³⁹ Úvodní autorovo uvedení do děje.

Biedronka se dozví, že Stefan s jednotkou odešli do Czerniakówa, a tak se vydá za nimi. Mezitím se uskuteční dvě bojové akce, při nichž dojde k těžkému poranění Rogala. Další den u vojenského velitelství Biedronka nalezne přátele, ale posléze se nachází v názorové rozepři s Kamou. Současně probíhá Němci povolená evakuace žen, dětí a raněných. Vojáci zůstávají a připravují se na boj.

Mezi Němci a povstalci se rozhoří tvrdý boj. Na konci zůstává naživu pouze raněný Stefan, který se dobelhá k řece a přeplave na ostrůvek. V posledním záběru kamera zabírá zničenou a hořící Varšavu, která se po minutě promění na opravené a moderní město. Zazní závěrečný proslov autora:

„V den vypuknutí povstání 1. srpna 1944 měla Varšava 900 000 obyvatel. Varšavské povstání trvalo 63 dnů. Zemřelo během něj na 200 000 vojáků. Dalších 700 000 lidí muselo město opustit. V troskách Varšavy zůstalo po povstání pouze 1000 lidí. Dnes má Varšava více než 2 000 000 obyvatel.“

Film na první pohled zaujme velkolepou výpravou a vizuální působivostí. Na filmu se podílelo přes 3000 komparzistů a pro potřeby zničeného města se nechalo vytvořit 5000 tun trosek.²⁴⁰ Konzultantem pro speciální efekty se stal známý hollywoodský tvůrce Richard Bain.²⁴¹ Vizuální stránku umocňují netradiční prostředky, které tvůrci použili. Nejvíce je to patrné při zpomalených záběrech, které mnohdy zvyšují patetičnost daného znázornění. V těchto záběrech dostane prostor i zcela jiná hudba, než která by se dala vzhledem k tématu očekávat, a to dubstep a drum'n' bassový hudební doprovod.²⁴² Netradičním pojetím se stává i „klipový střih“, čímž si tvůrci často pomáhají při celkovém zrychlení děje. Režisér také využívá své zkušenosti z realizace dokumentu *Varšavské povstání* (2014), ve které za pomoci moderních technik spojuje dochované archivní záběry a trojrozměrné video formáty.

---

²⁴⁰ ČSFD - Město 44 / Miasto 44 (2014) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 18.09.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/382123-mesto-44/zajimavosti/?type=film>

²⁴¹ Např. Bain pracoval na filmech *Casino Royal* (2006), *Počátek* (2010) a *King Kong* (2005). Stejně tak spolupracoval s tvůrcem *Pána prstenů* (2001-2003) Peterem Jacksonem.

²⁴² Zpomalený záběr 1 (dále ZZ) – Stefan za zvuku moderní hudby utíká hřbitovem před „svištícími kulky“. ZZ2 – Přichází ve chvíli nepřátelské palby na Stefana a Biedronku, přičemž si oba dva za zvuku moderní hudby, a pomalu letících kulek ve tvaru srdce, dávají polibek. ZZ3 – Biedronka přebíhá za zvuku moderní hudby přes nepřátelskou palbu ve čtvrti Czerniaków. ZZ4 – Pohlavní styk mezi Stefanem a Kamou za zvuku moderní hudby plynule přechází k bojové scéně při přepadení domu, ve kterém se nalézají Němci.

Výsledkem se stává vizuálně věrná rekonstrukce Varšavy i s jejími značnými detaily.²⁴³ Současně dochází k digitálnímu dokreslení bojových a akčních scén. Netradiční momenty dotvářejí scény, v nichž kamera kopíruje úhel pohledu zbraně.²⁴⁴ V celkovém souhrnu tak film zaujme svou až video herní estetikou.

Ve filmu nelze nalézt najít konkrétní datové vymezení. Příběh je vyprávěn den po dni. Nezvykle se jeví i celková struktura děje. Nejde o vylíčení dobových událostí, ale o příběh mladých polských teenagerů během Varšavského povstání. Nejdříve lze vidět bezstarostné dospívání mladých lidí, kteří se pod dojmem rychle provedeného a dobrodružného povstání přidají do řad Zemské armády.²⁴⁵ Po počátečním nadšení a veselí přijde na řadu „totální deziluze“ způsobená neúspěchy povstalců a tvrdým postupem německých jednotek. Mizí tak mladický optimismus a nevinnost a přichází zmar a zoufalost.²⁴⁶ Zajímavým způsobem se pracuje s podáním kontrastu mezi zničenou částí města a dosud nedotčenou městskou čtvrtí, což se ale v dalších dnech změní.²⁴⁷ Přestože se boj zdá být beznadějným, hrdinové pokračují v „heroickém“ boji až do úplného konce.²⁴⁸ Velký prostor dostávají drsné a brutální scény, které se odehrávají ve válečné vřavě. Začínaje od hromadného zavraždění varšavských obyvatel, včetně Stefanovi matky, přes „krvavý déšť“ roztrhaných lidských těl po výbuchu obrněného vozidla a mrtvého batolete v náruči Biedronky, konče pohledem na zuboženou Kamu po zásahu střely z tanku.

Důležitou osou filmu se stane romantický trojúhelník hlavních hrdinů. Dvě hlavní ženské postavy se od sebe charakterově výrazně odlišují. Idealisticky a romanticky zaměřená Biedronka proti Kamě, která představuje impulzivní mladou dívku a statečnou bojovnici. Jejich vzájemný vztah projde vývojem od přátelství po otevřenou nevraživost (ze strany Kamy). Ve výsledku však vztah Stefana s oběma dívkami končí tragicky.²⁴⁹

---

²⁴³ Největším příkladem se stává proměna Varšavy na úplném konci snímku.

²⁴⁴ Např. nejpatrněji to lze zaznamenat v sekvenci na konci snímku, těsně předtím než povstalcí opustí úkryt.

²⁴⁵ Např. mladí pořádají večírky a veselí se. Nebo od počátku povstalcí řeší nedostatek zbraní. Mnozí ani neumí se zbraněmi zacházet.

²⁴⁶ Nejvíce je viditelný tento prvek po postřelení Stefana, kdy samotný aktér začne na delší dobu vystupovat sklesle a odevzdaně.

²⁴⁷ Scéna, ve které špinavý a unavený Stefan s Biedronkou po vylezení z kanálů kráčí Středměstím.

²⁴⁸ Závěrečnou bojovou akci přežívá pouze Stefan.

²⁴⁹ Biedronku s největší pravděpodobností znásilní německý voják a následně v nemocnici tvoří „krvavou hromadu nahých ženských těl“. Kamu z takřka bezprostřední blízkosti zasáhne střela z tanku a umírá.

Režisér se nevyhýbá ani svým pohledům na kontroverzní momenty. Zcela zřetelný je antagonismus vůči ruskému národu, patrný ještě před vypuknutím povstání, a tak se film odehrává v otevřeném přesvědčení „že Rusové nechali Varšavské povstání vykrvácet“.²⁵⁰ Námětem kritiky se stává „Berlingova zrádcovská armáda“.²⁵¹ Důraz se ve filmu klade na okolnost, že Zemská armáda nezabýjela zajaté Němce, dokonce je polští lékaři ošetřovali. Ale v jedné scéně lékař „živelně“ usmrtí Němce, neboť vykoná akt pomsty za usmrčené členy rodiny. Režisér také ukazuje zneužívání moci velících důstojníků Varšavského povstání.²⁵²

Město 44, trvající 130 minut, se zařadilo s rozpočtem 24 000 000 polských zlotých mezi nejdražší polské snímky.²⁵³ Film se promítal v rámci oslav 70. výročí Varšavského povstání. Projekce se uskutečnila na Národním stadionu ve Varšavě a zhlédlo ji celkem 15 000 diváků.²⁵⁴ Oficiálně film vešel do kin dne 19. září 2014. Během prvního týdne film vidělo na 200 000 diváků.²⁵⁵ *Město 44* získalo osm nominací na Polské filmové ceny, v nichž ovládlo tři kategorie – Nejlepší výprava, Nejlepší střih a Nejlepší kostýmy. Film i v zahraničí přilákal značnou pozornost veřejnosti.

Filmu se nevyhnula kritika. Ta se ale nesoustředila na konkrétní části vyobrazení, ale na obecné souvislosti spojené s Varšavským povstáním. Negativní ohlasy zazněly především v souvislosti s nezvyklými filmovými postupy spjatými s velkým množstvím „popkulturních prvků“, které cílí na mladé publikum, a značnou až „hollywoodskou stereotypičnost“, což

---

²⁵⁰ Tento bod lze nalézt ve scéně ještě před vypuknutím povstání, ve které se otec Biedronky domnívá, že „Rusové přijdou a akorát, že tady už zůstanou.“, a že „Stalin má s prominutím Polsko u prdele.“ Před první bojovou akcí velitel při kontaktu s Rudou armádou doporučuje: „...Za žádnou cenu se nesmíte bratřit s bolševiky. Sověty musíte brát s rezervou jako spojence našich spojenců.“

²⁵¹ Plukovník Zygmunt Berling byl na podzim 1939 zatčen sovětskou NKWD. Vyhnul se Katyňskému masakru a od roku 1940 začal spolupracovat se Sověty, což vedlo k jeho propuštění. V roce 1943 se ustavila v Sovětském svazu Polská lidová armáda, jejím velitelem byl jmenován nově generál Berling. Tato armáda přímo podléhala sovětskému velení. Přestože byla složena z Poláků, rovněž vyčkávala s pomocí povstalcům ve Varšavě. Berling se neúspěšně pokusil do města dostat až dne 16. září. 1944.

²⁵² Např. velitel, který vyžaduje po Biedronce pohlavní styk.

²⁵³ Např. při porovnání s filmem *Kameny na pevnost* (2014) s rozpočtem 10 000 000 polských zlotých, který se objevil v kinech tentýž rok, se stalo *Město 44* téměř dvaapůlkrát finančně náročnějším projektem. *Město 44* (2014) - Trivia - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 16.05.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3765326/trivia?ref_=tt_trv_trv, a Recenzja filmu *Kamienie na szaniec* - Fandoms.pl - Twoje fandomy są tutaj!. Fandoms.pl - Twoje fandomy są tutaj! [online]. Copyright © [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <http://fandoms.pl/318744/recenzja-filmu-kamienie-na-szaniec>

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ *Město 44*: Polsko prožívá varšavské povstání na plátně — ČT24 — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 16.05.2018]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1015937-mesto-44-polsko-proziva-varsavske-povstani-na-platne>

z filmu mělo činit jakousi parodii na skutečnou historickou událost. Kritikou prošel i fakt, že film nepodává hlubší historický vhled do Varšavského povstání.²⁵⁶

Na závěr je nutno dodat, že režisérův záměr počítal se vznikem filmu „očima mladých pro mladé“. Komasa reagoval na snižující se zájem o historii (nejen) u mladých lidí, a tak se snažil netradičními postupy probudit zájem o tuto historickou událost.²⁵⁷ Ve *Městě 44* v první řadě nejde o popis politických dějin, ale o předání silné emoce.²⁵⁸

---

²⁵⁶ Město 44 (2014) - Město 44 (2014) - User Reviews - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3765326/reviews?ref_=tt_urv

²⁵⁷ Např. melodie k filmovému traileru vychází z melodie písně Young and Beautiful od populární zpěvačky Lany Del Rey.

²⁵⁸ Město 44 (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 16.05.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3765326/?ref_=fn_al_tt_1

5 KAPITOLA ČESKÁ REPUBLIKA

5.1 OKUPACE A ODBOJ

V noci ze dne 14. na 15. března 1939 podepsal v Berlíně Emil Hácha, prezident Česko-Slovenské republiky, dokument o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.²⁵⁹ Pro přechodné měsíční období v zemi vykonávala moc vojenská správa, než se moci ujal říšský protektor, první v pořadí SS-Gruppenführer Konstantin von Neurath, přímo podřízený Hitlerovi.²⁶⁰ V zemi existovala dvojkolejná správa, kdy vedle autonomních orgánů existovaly nadřazené okupační orgány. Němci regionálně rozdělili území na tzv. oberlandráty. Formální autonomie zaručovala vlastního prezidenta a vládu. Místo zrušeného parlamentu a stran vzniklo tzv. Národní souručenství, které na jednu stranu symbolizovalo „pochopení pro vládní přizpůsobení“, a na stranu druhou národní svébytnost. V protektorátu žilo 7, 4 milionu Čechů.²⁶¹ Němci český prostor plánovali proměnit v budoucí součást árijského Velkoněmecka. Na území žijící Němci se stali občany Říše. Češi získali druhořadé protektorátní občanství. Mezi nejnižší občanskou kategorií spadali židé, kterých se na území nacházelo 118 310.²⁶² Postupem času nabývala platnosti čím dál tím rozsáhlejší protižidovská legislativa. Dne 24. listopadu 1941 bylo v Terezíně vybudováno židovské ghetto, z kterého židé putovali do vyhlazovacích táborů.

Německé úřady se opíraly o rozsáhlý bezpečnostní aparát, především gestapo a Sicherheitsdienst. První výrazné zatýkácké akce občany postihly ihned po začátku okupace, posléze po propuknutí války. Dne 28. října 1939 při oslavách vzniku československého státu se v Praze uskutečnily protinacistické nepokoje, které bezpečnostní složky tvrdě potlačily. Během demonstrací došlo ke zranění studenta Jana Opletala, jenž na jeho následky zemřel dne 11. listopadu. Při příležitosti jeho pohřbu o čtyři dny později proběhly další demonstrace, načež nacisté v odvetě uzavřeli všechny české vysoké školy. Stejně tak odeslali přes 1200 studentů do koncentračních táborů a dne 17. listopadu pro výstrahu popravili devět studentů a

---

²⁵⁹ Bez souhlasu zákonodárského sboru.

²⁶⁰ Neurath vykonával funkci protektora do měsíce září 1941, ve kterém ho vystřídal zastupující říšský protektor a SS-Obergruppenführer Reinhard Heidrich. Po atentátu na jeho osobu ho nahradil SS-Obergruppenführer Kurt Daluege. Dne 20. srpna 1943 se protektorem stal Wilhelm Frick, který funkci vykonával takřka až do konce války.

²⁶¹ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 484. ISBN 80-7203-612-2.

²⁶² Tamtéž, s. 503.

funkcionářů studentských organizací.²⁶³ V této době nacističtí představitelé rozhodovali o „konečném řešení české otázky“, která sice počítala s úplnou germanizací českých obyvatel, ale ze strategických důvodů k ní mělo dojít až po válce. Němcům šlo o úplné ovládnutí rozvinutého průmyslu a hospodářství, u kterého se počítalo s Čechy jako nezbytnou pracovní silou.²⁶⁴ Za tím účelem Němci dne 1. října 1940 připojili protektorát k říšskému celnímu prostoru. Přes vysokou potřebu kooperace obyvatel si režim v případě jakýchkoliv nepokojů zachoval násilný charakter a docházelo k razantnímu potlačení občanské společnosti.²⁶⁵

Čechoslováci, kteří emigrovali z bývalé svobodné země, se aktivně zapojili do bojů ve Francii, po jejímž pádu se v Londýně vytvořila „Prozatímní stání zřízení Československé republiky v emigraci“, v němž působil v hlavní funkci prezident Edvard Beneš, vláda a Státní rada. Tuto strukturu v červenci 1941 postupně uznal Sovětský svaz, Velká Británie a USA.²⁶⁶ Druhé centrum československé emigrace se nacházelo v Moskvě v čele s komunistou Klementem Gottwaldem. Dne 12. prosince 1943 uzavřel Beneš spojeneckou smlouvu mezi ČSR a SSSR. Následně došlo k dohodě o vzájemné spolupráci mezi londýnským odbojovým centrem a moskevským odbojovým střediskem.

Domácí hnutí odporu se formovalo hned po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Stejně jako zahraniční odboj se podzemní hnutí dělilo na část demokratickou a komunistickou. Demokratický proud se vytvářel v součinnosti se zahraniční emigrací na západě. Tento proud sice vzájemně spolupracoval, ale jednotlivé organizace měly odlišné představy o poválečném uspořádání země. Ve větších městech už v době tzv. druhé republiky vznikly pobočky organizace Politické ústředí (PÚ), která v sobě shlukovala politické představitele předešlého zřízení. V květnu 1938 levicoví intelektuálové vydali manifest vyzývající k obraně republiky, od jehož názvu se příští rok odvodil název pro odbojovou organizaci Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). V organizaci působili levicově orientované osoby, které vytvořili strukturu v jednotlivých závodech a úřadech. Vojské části velel plukovník Josef Churavý. Význam obou výše zmíněných organizací spočíval především ve zpravodajské a propagandistické činnosti. Nejpočetnější podzemní síť disponovala organizace Obrana národa (ON), jejíž členové pocházeli zejména z řad zrušené

---

²⁶³ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 487. ISBN 80-7203-612-2.

²⁶⁴ Zejména se jednalo o zbrojní podniky.

²⁶⁵ Např. cenzura rozhlasu a tisku, rozpuštění spolků. Úřady preferovaly německý jazyk.

²⁶⁶ Druhá exilová vláda pak v Londýně působila od dne 13. listopadu 1942 do dne 4. dubna 1944.

čs. armády.²⁶⁷ Struktura vycházela z územního členění prvorepublikového vojenského sboru. ON prováděla sabotáže a připravovala se na ozbrojené povstání. V rámci organizace působila legendární diverzní skupina Tři králů. V demokratickém odboji existovalo mnoho dalších organizací.²⁶⁸ Na přelomu dubna a května 1940 se představitelé výše zmíněných organizací politicky sjednotili v koordinačním Ústředním vedení odboje domácího. Druhou odbojovou větev představoval komunistický odboj, který se orientoval na Sovětský svaz, přičemž do realizace operace Barbarossa vyčkával a nezapojoval se do odbojových akcí.²⁶⁹ V čele stálo ilegální vedení strany. Dále se struktura rozpadala podle regionálního členění. Komunisté usilovali nejen o svržení nacizmu, ale i o obnovení republiky v socialistickém charakteru.²⁷⁰ Do léta 1941 se datuje pokus o vytvoření společného vedoucího centra komunistů a nekomunistů nazvaný Národní revoluční výbor. Avšak zanedlouho ho Němci dekonspirovali.

Narůstající počet odbojových aktivit přiměl Němce ke jmenování jednoho z nejvýše postavených mužů nacistického Německa SS-Obergruppenführer Reinharda Heydricha zastupujícím říšským protektorem, jenž přišel s cílem paralyzovat odboj a urychlit poněmčování. V den nástupu do úřadu, dne 27. září 1941, vyhlásil stanné právo a nechal zatknout předsedu vlády generála Aloise Eliáše, který spolupracoval s podzemním hnutím. Následné období „vlády teroru“ se označuje za tzv. heydrichiádu, během níž došlo k zatčení první a druhé garnitury hlavič odbojových organizací.²⁷¹ Za spolupráce s domácím odbojem uskutečnili parašutisté atentát na Heydricha, který představoval likvidaci nejvýše postaveného nacistického představitele během války. Provedený atentát v sobě obsahoval mezinárodní přesah, neboť jím Češi odmítli nacistickou okupaci. Akce vyvolala násilnou odvetu. Došlo k masové vlně zatýkání, přičemž bylo k smrti odsouzeno kolem 2000 obyvatel. V červnu

---

²⁶⁷ Organizaci založili dne 19. března 1939 generálové Sergej Ingr, Alois Eliáš, Hugo Vojta a Sergej Vojtechovský. ON velelo hlavní velitelství se štábem, pod nímž se nacházela tři zemská velitelství, jež se dále rozpadala na kraje a okresy. Prvním velitelem byl jmenován generál Josef Bílý. K hlavní činnosti patřila příprava převratu, zpravodajství a realizace záškodnických akcí. Během protektorátu organizaci postihli čtyři zatýkácí vlny, díky nimž byla takřka celá zničena. Čtvrtá garnitura se zapojila do Pražského povstání. BRANDES, Detlev. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-409-8.

²⁶⁸ Např. Národní hnutí pracujících mládeže, Kapitán Nemo a Všeobecné národní hnutí – Československý odboj domácí.

²⁶⁹ Vyjímaje propagandy proti všem v té době válčícím státům.

²⁷⁰ MARŠÁLEK, Pavel. Pod ochranou hákové kříže: Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-20-9.

²⁷¹ MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: Nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: JOTA, 2009. s. 266. ISBN 978-80-7217-632-8.

nacisté vyvraždili dvě vesnice – Lidice a Ležáky. Z celého hnutí odporu zůstaly „nesouvislé trosky“. Z početné odbojové sítě zbylo jen několik jednotlivců.²⁷²

Důležitý mezník ve vývoji protektorátu nastal dne 20. srpna 1943, kdy se nové funkce německého státního ministra pro Čechy a Moravu ujal SS-Obergruppenführer Karl Hermann Frank.²⁷³ Pro potřeby války vystupňoval hospodářskou mobilizaci země. Tomuto úkolu dopomohla aktivizace síly kolaborace, jejímž symbolem se stal český kolaborant a ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec.²⁷⁴ Zdecimovanému hnutí odporu trvalo několik měsíců, než se postupně obnovil. Díky úspěchům antihitlerovské koalice se řady odboje rozšiřovaly. Od roku 1944 sílilo partyzánské hnutí na Podbrdsku, Českomoravské a Dražanské vysočině a v Beskydech. V podzimních měsících téhož roku na českém území působilo 30 partyzánských skupin, na které museli Němci vojensky reagovat.²⁷⁵ Na konci roku nejvýznamnější postavení zastávaly tři organizace – Revoluční odborové hnutí, Rada tří a ilegální KSČ.

Dne 4. dubna 1945 se v osvobozených Košicích ustavila vláda Národní fronty Čechů a Slováků, v níž sice komunisté nedisponovali většinou, ale obsadili stěžejní pozice.²⁷⁶ Stejně tak do vládního programu prosadili takřka všechny své požadavky.²⁷⁷ Novým politickým zřízením se měla stát lidová demokracie. V budoucnu se předpokládalo doplnění vlády o zástupce z řad domácího odboje, k tomuto kroku však nedošlo.²⁷⁸

Za spolupráce celého domácího odboje došlo z kraje posledního válečného roku k vytvoření vrcholného orgánu, jenž byl na konci dubna pojmenován Česká národní rada. Její představitelé se přihlásili k programu košické vlády. Hlavní činnost spočívala v přípravě celonárodního povstání. V té době zemi již osvobozovaly spojenecké jednotky, od západu americká armáda, od východu Rudá armáda. Jednotky postupovaly na území vymezené demarkační linií.²⁷⁹ Od dne 1. května propuklo povstání na různých místech země.

---

²⁷² KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 516. ISBN 80-7203-612-2.

²⁷³ Frank převzal pravomoci protektora, který sice formálně nadále zůstal nejvyšším představitelem země, ale svůj úřad již prakticky nevykonával.

²⁷⁴ Např. se snažil o zařazení české jednotky do německé armády.

²⁷⁵ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 518. ISBN 80-7203-612-2.

²⁷⁶ Ministerstvo vnitra, zemědělství a informací.

²⁷⁷ Např. omezení počtu volebních stran a volební soutěže.

²⁷⁸ PEHR, Miroslav. Zápas o nové Československo 1939-1946. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s. 141 – 152. ISBN 978-80-7422-082-1

²⁷⁹ Demarkační linie stanovila osu ve směru Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice.

Nejintenzivnější střety probíhaly v Praze, během nichž na české straně zemřelo 2898 osob.²⁸⁰ Do hlavního města pronikla Rudá armáda dne 9. května, tedy den po německé kapitulaci. Poslední boje skončily dne 12. května.

Domácímu odboji činnost stěžovalo mnoho faktorů. Především šlo o fakt, že geografické členění neumožňovalo systematický ozbrojený odpor v terénu. Na českém území se nevyskytují rozsáhlé zalesněné plochy, které využívali odbojáři v jiných zemích. Rovněž dlouholetá nacistická okupace spotřebovala značnou „část rezistentního potenciálu aktivních živlů“.²⁸¹ Nezanedbatelně se jeví propracovaná kontrola a evidence obyvatel. V protektorátu byl nedostatek zbraní, neboť si země s výjimkou posledního roku konfliktu neprošla přímou válečnou zkušeností. Celkově tyto faktory značně znesnadnily vedení ozbrojeného odboje.

V roce 2010 historici z Vojenského historického ústavu a Ústavu pro studium totalitních režimů sestavili statistiku, ve které zveřejnili celkové ztráty z řad československých obyvatel. Celkem zahynulo 350 000 osob. Z toho 307 680 zemřelo během holocaustu.²⁸²

5.2 ODBOJ VE FILMU

V rozmezí let 1946 až 1948 filmoví tvůrci pracovali v rámci „relativně svobodné kinematografie“, což jim umožnilo na filmová plátna přenést témata, která se po komunistickém převratu stala zapovězenými.²⁸³ Nejprve vznikl čs. film *V horách duní* (rež. Václav Kubásek; 1946) odehrávající se na jaře posledního roku války. Jednotka SS pátrá po sestřeleném českém letci z RAF, kterého ukryjí vesničané. V závěru na vesnici propukne květnové povstání, po němž se nacisté vzdají. Čs. film *Muži bez křídel* (rež. František Čáp; 1946) probíhá v době bezprostředně po atentátu na Heydricha, přičemž v něm lze poprvé spatřit nejen uskutečněný atentát, ale i vypálení Lidic. Odbojová skupina složená z údržbářů na ruzyňském letišti vykonává záškodnickou aktivitu, která v závěru u hlavního hrdiny

---

²⁸⁰ VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/publikace-kterou-historiografie-potrebovala-padli-z-prazskych-barikad-1945/>

²⁸¹ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 516. ISBN 80-7203-612-2.

²⁸² Češi hlavy neklonili, měli statisíce hrdinů, ukazuje se 65 let po válce – idnes.cz [online]. Copyright © 1999 [cit. 10.12.2018] https://zpravy.idnes.cz/cesi-hlavy-neklonili-meli-statisice-hrdinu-ukazuje-se-65-let-po-valce-11a-/domaci.aspx?c=A100509_170449_domaci_abr

²⁸³ KOURA, Petr. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. In: KOPAL, Petr. Film a dějiny 2: Adolf Hitler a ti druzí - filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 220. ISBN 978-80-87211-34-2.

přeroste v ozbrojenou konfrontaci s okupanty. V této době se rozvíjel rovněž komediální žánr. V čs. filmu *Nikdo nic neví* (rež. Josef Mach; 1947) dva řidiči tramvaje omylem zabijí příslušníka SS, jehož těla se následně snaží neúspěšně zbavit. Navíc se ukáže, že příslušník SS není mrtvý. Komedie v odlehčeném tónu ukazuje život za okupace, přičemž paroduje mnoho negativních jevů v protektorátní společnosti (např. kolaborace, šmelina).

S nástupem komunistického režimu došlo k uplatňování „estetického dogmatismu“ využívající film k mocenským záměrům.²⁸⁴ Čs. filmy *Němá barikáda* (rež. Otakar Vávra; 1949) a *Poslední výstřel* (rež. Jiří Weiss; 1950) připomínají protinacistické povstání v květnu 1945. V prvním případě se snímek soustředí na boje u Trojského mostu během Pražského povstání. U druhého případu proti okupantům povstanou dělníci vítkovických železáren. Kolektivními hrdiny se stávají sami povstalci, a proto se ve filmu nevyskytují ústřední dějové postavy. Další téma se prostřednictvím tzv. dětských filmů věnuje zprostředkování válečné zkušenosti neplnoleté generaci.²⁸⁵ V ústředních rolích se objevují dětské hrdinové. Hlavní účel těchto snímků spočíval v ideologické výchově mladé generace. Zatímco v čs. filmu *Malý partyzán* (rež. Pavel Blumenfeld; 1950) třináctiletý Jirka vykonává „pouze“ roli spojky mezi odbojem a partyzány, tak v čs. filmu *Jurášek* (rež. Miroslav Cikán; 1956) se dokonce stejnojmenná hlavní postava s partyzány zapojí do přestřelky s Němci. Přímé náměty z domácího odboje zachycují čs. filmy *Past* (rež. Martin Frič; 1950) a *Hra o život* (rež. Jiří Weiss; 1956). V prvním snímku vězněná odbojářka čelí tajné konfidentce gestapa. V druhém snímku manželská dvojice za dramatických okolností ukrývá hledaného odbojáře.

Šedesátá léta přinesla období politického a kulturního uvolňování, jež později dosáhlo vrcholu během tzv. Pražského jara.²⁸⁶ V těchto letech do čs. kinematografické tvorby zasáhla tzv. nová vlna, v níž tvůrci používají odlišné filmové postupy od dosavadních zvyklostí.²⁸⁷ Jejich snímky odrážejí aktuální společenské otázky, v nichž se často jedinec nalézá v konfliktu se systémem. Tím filmy nabývají velkého množství aktuálních podobností. Oproti dřívějšímu důrazu na „hrdinná zpracování“ nejrozličnějších témat, nová vlna se blíže zaměřuje

---

²⁸⁴ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 255. ISBN 978-80-200-1689-8.

²⁸⁵ KOURA, Petr. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. In: KOPAL, Petr. Film a dějiny 2: Adolf Hitler a ti druzí - filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 227. ISBN 978-80-87211-34-2.

²⁸⁶ SCHULZE WESSEL, Martin. Pražské jaro: průlom do nového světa. Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2514-6.

²⁸⁷ KOURA, Petr. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. In: KOPAL, Petr. Film a dějiny 2: Adolf Hitler a ti druzí - filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 231. ISBN 978-80-87211-34-2.

na „obyčejné“ osoby a vykreslení jejich psychologie. Charakteristický prvek spočívá v zobrazení hlavních hrdinů, které nelze jednoznačně dělit na „tradiční“ kladnou či zápornou postavu. Nová vlna se projevila i ve snímcích s odbojovou tematikou. Čs. film *Smrt si říká Engelchen* (rež. Ján Kadár, Elmar Klos; 1963) prolomil mnoho mýtů. Snímek retrospektivně zachycuje, z jakého důvodu nacisté na konci války vypálili obci Paseky, ve skutečnosti se vesnice nazývala Ploština. Partyzánský film bojovníky „neheroizoval“ a popsal jejich život „syrově“ s kladnými i zápornými stránkami. Hlavní hrdina se dokonce pokouší odpovědět na otázku, zdali partyzánský boj v sobě skýtal smysl, neboť si uvědomoval množství civilních obětí, které zemřeli v důsledku jejich činnosti. V čs. filmu *A pátý jezdec je strach* (rež. Zbyněk Brynych; 1964) hlavní roli ztvárňuje židovský lékař Braun a obyvatelé domu, ve kterém bydlí. Všechny osoby čelí „všudypřítomnému“ strachu, neboť děj probíhá během první heydrichiády v roce 1941. Postupně se odhalí charaktery všech zainteresovaných, přičemž Braun nejenže pomůže raněnému odbojáři, ale po jeho odhalení sebevraždou zachrání mnoho obyvatel činžovního domu, ve kterém žije. Následující dva snímky lze zařadit spíše do válečného žánru, neboť se v nich odboj objevuje pouze okrajově. V komorním čs. dramatu *Kočár do Vídne* (rež. Karel Kachyňa, 1966) se vyskytuje negativní obraz partyzánů, kteří na konci příběhu „zúčtují“ s ústředními hrdiny. Německého vojáka zavraždí a dívku Kristu znásilní. Snímek ukazuje krutost války a obecně pojednává o motivu pomsty a nenávisti. Čs. film *Ostře sledované vlaky* (rež. Jiří Menzel, 1966) sleduje realitu německé okupace prostřednictvím dospívajícího železničáře Miloše. Hlavní postava se připojí k odboji a na konci příběhu provede účinnou sabotáž zásobovacího vlaku, přičemž sám zemře. Hlavní myšlenka směřuje na znázornění přerodu „životního smolaře“ v hrdinu protinacistického odboje. Výše zmíněné snímky zasáhla značná režimní kritika, ale v západním světě zaznamenaly rozsáhlý úspěch.²⁸⁸ Největšího ohlasu dosáhl Menzelův film, který získal amerického Oskara. Čs. film *Atentát* (rež. Jiří Sequens st.; 1964) na jedné straně nenavazuje na umělecké postupy nové vlny, ale druhé straně reflektuje téma atentátu na Heydricha. Netradiční zůstává především pozitivní zobrazení nekomunistických příslušníků odboje. V šedesátých letech se realizoval prorežimní čs. film *Skok do tmy* (rež. Vladimír Delong; 1964), který vypráví o českém výsadku vyslaného ze Sovětského svazu. Cílem parašutistů se na jaře 1943 stává obnovit komunikační spojení mezi komunistickým odbojem a ústředím v Moskvě. Snímek se inspiroval pamětmi odbojáře Rudolfa Vetišky.

---

²⁸⁸ KOURA, Petr. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. In: KOPAL, Petr. Film a dějiny 2: Adolf Hitler a ti druzí - filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 231-236. ISBN 978-80-87211-34-2.

Invaze vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 ukončila liberalizační vývoj Československa. Nastalo období normalizace, v němž byla spolu s tvůrci dehonestována nová vlna, neboť nesouzněla s režimními požadavky. Velká většina filmů nového filmového směru se nesměla promítat a skončila tzv. v trezoru. V následujících letech došlo k razantnímu poklesu umělecké kvality filmů „z předních míst na světě“ k „provincionalismu připomínajícím úroveň dvacátá až třicátá léta“.²⁸⁹ Po zákazu filmů nové vlny proto vzniklo mnoho počínů, které měly nahradit trezorové snímky. Nejprve tvůrci natočili čs. film *Klíč* (rež. Vladimír Čech; 1971) pojednávající o zatčeném odbojáři, jehož postava našla předobraz v osobě předsedy II. UV ilegální KSČ. Film zaujme především nízkou kvalitou, a proto v současné době bývá označován „za jeden z nejhorších filmů v dějinách české kinematografie“.²⁹⁰ V čs. filmu *Svatba bez prstýnku* (rež. Vladimír Čech; 1972) je zachycen osud mladého dělníka, který se účastní sabotážních akcí, a na konci se připojí k partyzánům. Následující dva filmy posloužily k přímé manipulaci s divákem, přičemž se v nich vyskytuje rozsáhlé množství nepravdivých znázornění a falzifikovaná interpretace dějin, která upřednostňuje výhradně roli komunistů. Čs. film *Zbraně pro Prahu* (rež. Ivo Toman; 1974) mapuje dramatickou cestu muničního vlaku, který směřuje na pomoc povstalcům v Praze. Československo-východoněmeckým filmem *Osvobození Prahy* (1975) završuje režisér Otakar Vávra svou „válečnou trilogii“, která zaznamenává výběrovou část dějin od Mnichovské smlouvy až po osvobození republiky Rudou armádou. V posledním snímku se Vávra věnuje Pražskému povstání. Do poloviny sedmdesátých let spadá hollywoodský „pokus“ o rekonstrukci atentátu na Heydricha. Tvůrci Americko-československo-jugoslávského filmu *Operace "Daybreak"* (rež. Lewis Gilbert; 1975) zachází s historickými fakty velmi volně. Film vyniká množstvím akčních scén, ale zároveň minimální historickou věrohodností.

Filmografie osmdesátých let námětově navázala na předchozí období. S tím, že se už nerealizovaly rozsáhlé filmové projekty, ale zájem se přesouval k příběhům „obyčejných“ osob. Postupem času sice přicházelo postupné uvolnění s širším rozhraním témat, ale po umělecké kvalitě filmy nelze srovnávat se „zlatým věkem“ šedesátých let.²⁹¹

²⁸⁹ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. 462-463. ISBN 978-80-200-1689-8.

²⁹⁰ KOURA, Petr. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. In: KOPAL, Petr. Film a dějiny 2: Adolf Hitler a ti druzí - filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 238. ISBN 978-80-87211-34-2.

²⁹¹ KOURA, Petr. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945-1989. In: KOPAL, Petr. Film a dějiny 2: Adolf Hitler a ti druzí - filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. s. 241. ISBN 978-80-87211-34-2.

V československém filmu *Svítilo celou noc* (rež. Václav Matějka; 1980) se děj situuje do posledního dnu Pražského povstání, v němž povstalci dobývají budovu, ve které se nacházejí nacisté vězníci dva lékaře. Psychologický čs. film *Ta chvíle, ten okamžik* (rež. Jiří Sequens st.; 1981) se odehrává v posledních měsících roku 1944. Prominentní lékař tajně spolupracuje s partyzány, ale okolí ho vnímá jako kolaboranta. V této době došlo k oživení dětského filmu. Na jaře 1945 malí chlapci v lesích pomáhají přicházejícím partyzánským oddílům, dokonce se ocitnou pod německou střelbou. Z této okolnosti tvůrci odvodili název filmu *Dva kluci v palbě* (rež. Václav Gajer; 1983). V československém filmu *...nebo být zabit* (rež. Martin Holý ml.; 1985) dva vězni uprchnou z koncentračního tábora. Nejen při útěku, ale i po něm zabíjí německé vojáky. Film je výpovědí o úpadku lidské morálky v mezních situacích, ve kterých zabíjení slouží jako pud sebezáchovy.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 postupně došlo ke zrušení státního podniku Československý film. Oblast filmu přešla pod kompetence Ministerstva kultury. V dubnu roku 1992 byl vytvořen Státní fond České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie, který se snažil systematicky financovat domácí kinematografii. Po privatizaci filmových studií v následujících letech (Filmové studio Barrandov, Krátký film, Ateliéry Zlín) lze hovořit o privátním charakteru českého filmu.²⁹² Od devadesátých let českou kinematografií provází nízký finanční přísun, který se odrazil v početném propadu českých filmů. Nejdříve nové snímky vznikaly především pod patronací veřejnoprávní České televize, v pozdější době filmy realizovaly rovněž komerční televize. Mnohdy se filmy za české účasti vytváří v rámci mezinárodní koprodukce.²⁹³ Prvním počinem pojednávajícím okrajově o odboji se stal český film *Generál Eliáš* (rež. Pavel Haša; 1995). Televizní inscenace vypráví o nacisty popraveném předsedovi vlády Protektorátu Čechy a Morava a zároveň vysokém představiteli odbojové organizace Obrana národa gen. Aloisi Eliášovi. Televizní seriál, později sestříhaný pro potřeby filmu, *Tři králové* (rež. Karel Kachyňa; 1998) velmi volně reflektuje činnost stejnojmenné odbojové skupiny. Užší sdělení snímku oslavuje hrdiny, kteří vzdorovali nacistické okupační moci. Český film *Je třeba zabít Sekala* (rež. Vladimír Michálek; 1998) probíhá v letních měsících roku 1943. Pronásledovaný odbojář uprchne na Hanou, přičemž se ukrývá na venkově. Sokem se mu stane kolaborant, jehož „zrodil“

---

²⁹² LUKEŠ, Jan. Pád, vzestup a nejistota. Český film 1970-1996. Iluminace, 1997, roč. 9, č. 1., s. 76.

²⁹³ BILÍK, Petr a Luboš PTÁČEK. Panorama českého filmu. Olomouc: Rubico, 2000. s. 197. ISBN 80-85839-54-7.

protektorát. Bohatého sedláka se obává celá vesnice, ale ukrytý odbojář se mu rozhodne vzdorovat. Snímek kritizuje postoje obyvatelstva, které čelí autoritativním tendencím.

Značným odbojovým významem bylo přirozeně dáno, že největší zájem filmový tvůrce projevil o téma atentátu na Heydricha. V dalších případech snímky zobrazily individuální odbojové činy i partyzánskou problematiku. V česko-slovensko-rakouském filmu *Želary* (rež. Ondřej Trojan; 2003) nejdříve sledujeme dekonspiraci odbojové skupiny v Praze, po níž se hlavní hrdinka Eliška vydává ukrýt do pohraničních Beskyd. Jedná se především o romantický snímek, v němž se na konci objevuje partyzánská problematika. V roce 2007 tvůrce natočili český film *Operace Silver A* (rež. Jiří Strach) zabývající parašutistickým výsadem, jehož hlavní úkol spočíval v navázání kontaktu mezi zahraničním a domácím odbojem.²⁹⁴ V příštích letech domácí odborné kruhy řešily špatnou finanční situaci státního fondu kinematografie, jehož navýšený rozpočet by pozvedl kvalitu i kvantitu českého filmu, což by zastavilo pokles návštěvnosti kinosálů. Filmaři se chtěli inspirovat polským příkladem, ve kterém založení institutu filmového umění znamenalo výrazný vzestup tamější filmografie. Změna struktury financování je stále aktivně probírána na politické úrovni, zatím však bez významnějších výsledků.²⁹⁵ Česko-slovenský film *Tenkrát v ráji* (rež. Dan Krzywoň, Peter Pálka; 2016) vypravuje osud horolezce Josefa Smítky, který se ocitl v nepřátelském postavení vůči okupačním úřadům.²⁹⁶ V následujících měsících zaznamenaly premiéru dva snímky reflektující atentát na zastupujícího říšského protektora. Nejprve se jednalo o britsko-česko-francouzský film *Anthropoid* (rež. Sean Ellis; 2016).²⁹⁷ O nemnoho let později vešel do distribuce francouzsko-britsko-belgicko-americký film *Smrtihlav* (rež. Cédric Jimenez; 2017).²⁹⁸

5.2.1 OPERACE SILVER A (2007)

Český film *Operace Silver A* (*Operation Silver A*; 2007) vznikl k oslavám 65. výročí od atentátu na Reinharda Heydricha. Režisér Jiří Strach²⁹⁹ věnoval prostor parašutistickému

---

²⁹⁴ Podkapitola *Operace Silver* (2007).

²⁹⁵ Polský film kraluje. Češi by se mohli učit — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 18.12.2018]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1524112-polsky-film-kraluje-cesi-se-mohli-ucit>

²⁹⁶ Podkapitola *Tenkrát v ráji* (2016).

²⁹⁷ Podkapitola *Anthropoid* (2016).

²⁹⁸ Podkapitola *Smrtihlav* (2017).

²⁹⁹ Herec a režisér Jiří Strach se narodil dne 29. září 1973 v Praze. Vystudoval obor hraná režie na FAMU v Praze. Ve filmech se objevoval již od svých dětských let. Do všeobecného povědomí

výsadku Silver A, jehož členi se podíleli na realizaci celé akce kolem zastupujícího říšského protektora.³⁰⁰ Strach se k filmu vyjádřil následujícím způsobem:

*„Drama se odehrálo před více než šedesáti lety, ale příběh, který v něm vyčtete, na vás dodnes doléhá. Znamená to, že má nadčasovou platnost, může se stát v každé době...“*³⁰¹

K vytvoření scénáře Strach oslovil Lucii Konášovou, v té době jednu z nejperspektivnějších filmových tvůrkyň.³⁰² Na filmu odborně spolupracovali germanista Tomáš Dimter a historik Stanislav Kokoška z Ústavu soudobých dějin AV ČR.³⁰³ Do stěžejních rolí autoři obsadili populární české herce. Film volně zaznamenává osudy tří parašutistů ze Silver A, z nichž nejvíce prostoru dostal velitel výsadku a nadporučík Alfréd Bartoš³⁰⁴, jehož ztvárnil Jiří Dvořák.³⁰⁵ Spolu s ním do Protektorátu Čechy a Morava seskočil

---

v ČR vešel po ztvárnění hlavní role v pohádce Lotrando a Zubejda. Zahrál si ve snímku Romeo, Julie a tma (1997), Zvonící meče (2000) a Kolotoč (2007). Daleko výrazněji proslul jako režisér. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří – Vůně vanilky (2001), Anděl páně (2005), Vrásky z lásky (2012) a Anděl páně 2 (2016). Dvakrát obdržel cenu Elsa udělovanou od ČFTA za film Operace Silver A (2007) a BrainStorm (2008). V roce 2014 jeho film Osmy získal cenu Best European TV Drama na Prix Europe v Berlíně. V roce 2010 se stal členem Mediální rady České biskupské konference.

³⁰⁰ Seskok výsadku se uskutečnil dne 29. prosince 1941 ve složení – nadporučík Alfréd Bartoš, rotmistr Josef Valčík a četař Jiří Potůček. Výsadek působil v Pardubicích a jeho okolí. Dne 15. ledna 1942 radista Potůček zprovoznil radiostanici Libuše a navázal spojení s Londýnem. Kvůli nebezpečí se radiostanice často přesouvala, mimo jiné do mlýna u Ležáků. Skupina rovněž navázala spojení s Morávkem a přes něj s dvojím agentem Abwehru Paulem Thümmelem (agent A-54), od něhož posílali zpravodajské informace do Londýna. Výsadek kolem sebe vytvořil rozsáhlou síť spolupracovníků, která čítala kolem 150 členů. V březnu hrozilo Valčíkovi odhalení, a tak se přesunul do Prahy, kde se aktivně podílel na atentátu na Heydricha. V Praze zemřel dne 18. června se šesti dalšími parašutisty v pražském kostele sv. Cyrila a Metoděje. V červnu gestapo dekonspirovalo síť pardubického odboje. Dne 22. června v bezvýchodné situaci spáchal sebevraždu Bartoš. Dne 2. července v lesích u osady Končiny četník zastřelil Jiřího Potůčka. Na základě činnosti výsadku došlo dne 24. června k vypálení obce Ležáky. LÁNÍK, Jaroslav. Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. Praha – Bratislava: Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. ISBN 80-7278-233-9.

³⁰¹ Rozhovory: Jiří Strach — Operace Silver A — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 04.10.2018]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1099709833-operace-silver-a/1865-jiri-strach/>

³⁰² Scénář vytvořila spolu s jejím manželem Josefem Konášem.

³⁰³ Bojovníci. cz | Tvrdá, ale pravdivá recenze [online] Copyright © 2006 – 2018 Design and Code [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: <http://www.bojovnici.cz/?page=clanek&idc=3>

³⁰⁴ Alfréd Bartoš se narodil dne 23. září 1916 ve Vídni. Dětství strávil v obci Sezemice. V roce 1935 odmaturoval na gymnáziu v Pardubicích. V letech 1936 až 1937 studoval Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě. Po jejím skončení mu patřila hodnost poručík jezdecký. Po začátku okupace odešel do Francie a vstoupil do Cizinecké legie. Do porážky Francie bojoval na frontě, následně se přesunul na britské ostrovy. V roce 1941 prodělal výcvik pro plnění zvláštních úkolů v týlu nepřítel. Byl jmenován velitelem výsadku Silver A. Na konci roku 1941 s ním seskočil na území Protektorátu Čechy a Morava, na kterém prováděl odbojovou činnost. Nadřízené složky ho v lednu 1942 povýšily z hodnosti nadporučík na kapitána. Po prozrazení se ocitl v bezvýchodné situaci, a tak se před zajištěním rozhodl spáchat sebevraždu. Na jím způsobená zranění zemřel dne 22. června 1942 v Pardubicích. V roce 1945 získal posmrtně hodnost štábní kapitán a v roce 2002 hodnost plukovník. Za aktivní účast v boji obdržel mnoho vyznamenání, např. Francouzský válečný kříž za statečnost (1940) a Československý válečný kříž (1940, 1942, 1945). Od roku 2007 se v jeho rodné vsi nachází pomník

rotmistr Josef Valčík³⁰⁶ a četař Jiří Potůček.³⁰⁷ V Pardubicích parašutistům pomáhají odbojáři. V ústředních rolích se ocitají dva manželské páry – Kroupovi, Hana (Klára Issová)³⁰⁸ a bývalý poručík čs. armády Václav (David Švehlík).³⁰⁹ Rodina Hladíků, Táňa (Tatiana Vilhelmová)³¹⁰ a bývalý plochodrážní závodník František (Ivan Trojan).³¹¹ *Operace Silver A*

---

na jeho památku. LÁNÍK, Jaroslav. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha – Bratislava: Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. ISBN 80-7278-233-9.

³⁰⁵ Jiří Dvořák se narodil dne 4. února 1967 v Brně. Absolvoval studia na JAMU v Brně. Nejdříve působil jako divadelní herec. Role ztvárnil ve snímku *Vůně vanilky* (2001), *Vyvraždění rodiny Greenů* (2002), *Anděl páně* (2005), *Operace Silver A* (2007), *Příběh kmotra* (2013) a *Anděl páně 2* (2016). Zahrál si v populárním seriálu *Sanitka 2* (2013), *Atentát* (2015 – 2016) a *Labyrint* (2017). V roce 2018 vyhrál taneční soutěž v TV pořadu *StarDance* aneb *když hvězdy tančí*.

³⁰⁶ Josef Valčík se narodil dne 2. listopadu 1914 ve vizovické osadě Smolina. Jako koželuh pracoval až do jeho nástupu na základní vojenskou službu v roce 1936. Po demobilizaci čs. armády se přes Sýrii a Egypt přemístil v roce 1940 do Francie, ve které aktivně bojoval proti Němcům. Po porážce Francie se přesunul na britské ostrovy. Na ostrovech absolvoval školu pro rotmistry a prodělal mnoho výcvikových kurzů, po nichž ho zařadili do výsadku Silver A, který seskočil na konci roku 1941. Během odbojové činnosti se stal v lednu 1942 podporučíkem. Po prozrazení Valčíkovy identity prchl na Valašsko a odtud v dubnu do Prahy. Zde spolupracoval s parašutisty z výsadku Anthropoid, čímž se zapojil do příprav atentátu na Heydricha. Následně se spolu s ostatními skrýval v pražském kostele sv. Cyrila a Metoděje. Po německém odhalení spolu s druhy v bezvýchodné situaci spáchal sebevraždu dne 18. června 1942. Za svou vojenskou činnost získal mnoho vyznamenání, např. Československý válečný kříž (1942, 1942, 1945) a Pamětní medaili československé armády v zahraničí (1944). V roce 2002 posmrtně obdržel hodnost plukovník. Na jeho památku se v obci Smolina nachází památník. LÁNÍK, Jaroslav. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha – Bratislava: Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. ISBN 80-7278-233-9.

³⁰⁷ Jiří Potůček se narodil dne 12. července 1919 v jihotyrolském Brunecku. Dětství strávil ve Šternberku, později ve Vranově u Rokycan. Potůček se vyučil gumařem a obuvníkem. Pracoval pro firmu Baťa a krátce před rozpoutáním druhé světové války služebně odjel do Osijeku. Po vypuknutí války přes Egypt a Sýrii odjel do Francie, ve které vstoupil do čs. zahraniční armády. Aktivního boje se nezúčastnil a po postupu německé armády se přesunul na britské ostrovy. Na ostrovech sloužil ve spojovací rotě a v říjnu 1940 získal hodnost desátník. Po prodělání výcviku se stal součástí výsadku Silver A. Jeho hlavním úkolem byla obsluha radiostanice Libuše. Dne 30. června 1942 gestapo obklíčilo osadu Končiny, z níž se Potůček dokázal prostřílet. Odbojář strávil tři dny na útěku v lese, než ho zastřelil četník Karel Pulpán. Potůček obdržel mnoho vyznamenání, např. Československý válečný kříž (1942, 1945) a Pamětní medaili československé armády v zahraničí (1944). Od roku 1945 do roku 1948 byl postupně posmrtně povýšen na hodnost kapitán pěchoty. V roce 2002 získal hodnost podplukovník. LÁNÍK, Jaroslav. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha – Bratislava: Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. ISBN 80-7278-233-9.

³⁰⁸ Klára Issová se narodila dne 26. dubna 1979 v Praze. Vystudovala hudebně-dramatický obor na Pražské konzervatoři. Už ve svých 16 letech byla nominována za film *Indiánské léto* (1995) na Českého lva v kategorii – Vedlejší herečka. Tuto cenu získala o dva roky později za roli ve filmu *Nejasná zpráva o konci světa* (1997). V roce 2000 a 2006 získala nominaci na Českého lva v kategorii – Hlavní herečka, za filmy *Anděl Exit* a *Grandhotel*. Objevila se v populární pohádce *Anděl páně* (2005) a *Anděl páně 2* (2016). Issová se rovněž proslavila dabingem.

³⁰⁹ David Švehlík se narodil dne 6. dubna 1972 v Liberci. Vyrůstal v herecké rodině, a tak od dětských let hrál menší role v divadle. Nejdříve vystudoval obor filozofie na Filozofické fakultě UK. Následně absolvoval obor divadelní režie na DAMU. Zpočátku se nejvíce proslavil jako divadelní herec. Roli ztvárnil ve filmu *Anděl páně* (2005), *Operace Silver A* (2007), *Zakázaný člověk* (2008), *Santiniho jazyk* (2008) a *Úsměvy smutných mužů* (2018). Populární role zahrál v seriálu *Život a doba soudce A. K.* (2014, 2017), *Já, Mattoni* (2016) a *Labyrint* (2018). Švehlík se rovněž proslavil dabingem.

³¹⁰ Tatiana Vilhelmová se narodila dne 13. července 1978 v Praze. Svoje studium na Státní konzervatoři v Praze nedokončila, přesto začala hrát v Dejvickém divadle. Vilhelmová ztvárnila roli ve velkém množství českých snímků. Desetkrát byla nominována na Českého lva. Prvenství slavila

se zejména zaobírá osobními vztahy mezi výše zmíněnými postavami a odbojové činy vystupují na pozadí.

Ve filmu lze spatřit další historické postavy. Z řad odboje nadporučík Adolfa Opálku, rotného Karla Čurdu, pozdějšího zrádce, jenž prozradil úkryt parašutistů, a pardubického hoteliéra Erno Košťála. Z příslušníků SS se objevují velitel pardubického gestapa, pozdější organizátor vypálení obce Ležáky a SS-Hauptsturmführer Gerhard Clages, a velitel III. oddělení pražského gestapa a SS-Hauptsturmführer Wilhelm Schultze.

Příběh začíná scénou, ve které parašutisté v lese zakopají padáky. Valčík vchází k hoteliérovi Košťálovi, který ho u sebe ubytuje. Další den František ohodnocuje automobil, pracuje totiž jako cenový odhadce vozů zabavených židovskému obyvatelstvu. V hotelu Veselka se shledají Hana a Táňa, přičemž je obslouží v zařízení pracující Valčík. Ten se za okamžik na záchodě sejde s Frédou, aby probrali organizační věci.³¹² Fréda dostane ubytování u Hladíků a František mu nechá zařídit potřebné dokumenty. Táňa přijde s Hanou domu, obě dvě netuší nic o zapojení svých manželů do odboje, a najdou náboje v pokoji „bratránka ze Znojma“. Zároveň v jiné místnosti téže budovy dochází k pokusu zprovoznit radiostanici, ale určité součástky jsou rozbité. Do pokoje vejdou obě manželky a vynutí si zapojení do odboje. Následně plní roli kurýrek, s jejichž pomocí se vyrobí poškozené součástky, a tak se nakonec úplně opraví radiostanice.

Václav vytýká Frédovi jeho neopatrnost. V rámci konspirace Hana a Táňa jedou vlakem do Prahy spolu s parašutisty Opálkou a Čurdou. Obě dvě ještě v Praze plní kurýrní úkol. Přijdou k paní Bočkové, ale ta jim nedůvěřuje, a tak s nimi odmítne mluvit. Otec Václava poskytne odbojářům svou chatu nacházející se 15 km od Ležáků, odkud vysílá radiostanice Libuše. Na chatě Potůček z osobních důvodů projevuje nespokojenost s Frédou. Václav předá Frédovi pláněk Škodových závodů. Táňa se intimně sblíží s Frédou, následně

---

pouze jednou za snímek Šťěstí (2005), a to v kategorii – Hlavní herečka. Výraznou stopu zanechala ve filmu Šeptej (1996), Návrat Idiota (1999), Divoké včely (2001) a Díra u Hanušovic (2014). Objevila se v populárním seriálu Okresní přebor (2010). Herečka rovněž příležitostně dabuje. Vilhelmová obdržela mnoho divadelních ocenění (např. Cena Thálie, Cena Alfréda Radoka).

³¹¹ Ivan Trojan se narodil dne 30. června 1964 v Praze. Vystudoval obor herectví na DAMU v Praze. Trojan se stal jednou z hlavních osobností Dejvického divadla. Za svoji kariéru ztvárnil několik desítek filmových rolí. Nejvíce proslul hraním v populárním seriálu Četnické humoresky (1997, 2000, 2007). Šestkrát obdržel Českého lva – Musím tě svést (2002), Smradi (2002), Jedna ruka netleská (2003), Václav (2007), Ve stínu (2012) a Díra u Hanušovic (2014). Hraním ve filmu Ve stínu (2012) získal Cenu české filmové kritiky v kategorii – Hlavní herec. Trojan vlastní mnoho divadelních ocenění (např. Cena Thálie, Cena Alfréda Radoka).

³¹² Ve filmu Alfréda Bartoše oslavují „Fréda“, proto při popisu děje používám stejné oslovení.

vše prozradí Haně. Další záběr se odehrává v Praze, ve které už Hana hovoří s paní Bočkovou o Otovi.³¹³ Václav a František opět domlouvají Frédovi, aby se choval více opatrně. V Praze se sledujeme pronásledování odbojáře, po přestřelce je usmrcen. Fréda se nachází u Táni. V telefonátu se od spojky z policejního ředitelství dozví, o zastřelení Oty. U Oty prý gestapo našlo fotografie odbojářů.

Potůček konspirativně přestane pracovat v hotelu a odchází z Pardubic, neboť ho na základě fotky hledá gestapo. Bezpečnostní složky zároveň prověřují policejní přihlášky. Václav a František pospíchají problém řešit s Frédou, přičemž František odhalí manželčinu nevěru. Odbojáři přijedou na vesnickou četnickou stanici a Fréda problém vyřeší. Na chatě Fréda odesílá zprávu s požadavkem na zrušení chystaného atentátu. Hana vykonává kurýrní spojkou a schází se s Valčíkem při vyjíždkách na Vltavě. Václav zjistí informaci o chystaném atentátu a vehementně proti němu protestuje.

Po atentátu na Heydricha se v Pardubicích uskutečňují razie. Fréda vymyslí plán na společný útěk s Hanou a Václavem do kláštera za Salcburkem. Na velitelství SS v Praze Čurda rozkrývá odbojovou síť. Zanedlouho gestapo zatkne Kroupovi a Hladíkovi. V lese po přestřelce četník zastřelí Potůčka. Dojde rovněž k zadržení celé hoteliéroví rodiny. Umučeného Františka vyslýchající vyhodí z okna. Hana po psychickém nátlaku prozradí informace k dopadení Frédy. V momentě kdy se Fréda přibližuje k bytu Kroupů, ho přepadne gestapo. Zastřelí sice jednoho příslušníka gestapa, ale po obklíčení spáchá sebevraždu. V posledních okamžicích filmu Hana z auta sleduje přemístění několika desítek osob do nákladního auta, včetně Táni, kterou následně Němci vysadí v lese, kde jsou všichni popraveni. V úplném závěru se při pohledu na pardubické náměstí objeví vysvětlující titulky:

„Václav byl poslán do koncentračního tábora s mírnějším režimem. Se způsobem své záchrany se nedokázal vyrovnat a po válce se rozvedl. Hanu propustilo gestapo na svobodu. Byla vedena jako konfidentka, ale pozdější vyšetřování neprokázalo, že by Němcům skutečně někoho udala. V roce 1945 ji lidový soud odsoudil k třem letům vězení. V roce 1948 ji přiměla ke spolupráci STB. 12 let byla tajným komunistickým agentem. V roce 1968 emigrovala do SRN, kde roku 1997 zemřela.“

Film vyniká především propracovanou výpravou, přičemž se natáčelo na autentických místech v Pardubicích a Praze. Nadprůměrně vyzní hudební doprovod, který si mnohokrát

---

³¹³ Krycí jméno pro Václava Morávka. Tato informace však ve filmu nezazní.

vypomůže populární protektorátní písní *Slunečnice* od zpěvačky Inky Zemánkové.³¹⁴ Tato píseň nabyla značného věhlasu po premiéře filmu *Hotel modrá hvězda* v roce 1941. Na druhé straně se ve snímku neobjevuje bližší časové označení. Jediná informace o aktuálním datu lze zaznamenat při hlášení protektorátního rozhlasu, který oznamuje atentát na Heydricha. Podobně chybí doplňující upřesnění k osobám vyskytujících se ve filmu, což filmu ubírá informační hodnotu.³¹⁵

Tvůrci dávají největší prostor romantické zápletky a osobním vztahům mezi hlavními postavami. Fréda se pokusí nejprve svést Hanu, která ho ale ostře odmítne, neboť miluje svého manžela. Posléze si Fréda začne milostný román s Táňou, která se do něj zamiluje. Po zjištění této skutečnosti Fréda složitě jejich poměr ukončuje. Tento vztah zásadně ovlivní manželství Kroupů, neboť se Táňa chce rozvést. Rovněž se dozvíme o ambivalentním vztahu mezi Frédou a Potůčkem, neboť mu prý hlavní hrdina odvedl přítelkyni. V závěru snímku dojde k platonickému vzplanutí mezi Frédou a Hanou. Tyto skutečnosti zmiňují, neboť se stanou námětem pro pozdější kritiku.

Ve snímku tvůrci znázorňují přístup protektorátní společnosti k okupaci. Lze tak zaznamenat českého Němce Huberta Freylacha, který přijme říšské občanství a vstoupí do řad gestapa, nebo starší služku Andělu, která po svém propuštění prozradí za finanční obnos na gestapu okolnosti pobytu odbojářů u Kroupů. Naopak ve filmu vystupují i pardubičtí občané, kteří si uvědomují značnou nejistotu a nebezpečí doby, ale pro své vlastenecké cítění se neváhají přidat k odboji.³¹⁶ Jiným případem jsou Hana a Táňa, které v práci pro odboj hledají hlavně dobrodružství a útěk od stereotypu. Tvůrci blíže vykreslují tři odbojáře, z nichž se nejvíce věnují profilu Alfréda Bartoše, jenž se stává prototypem odvážného, ale neopatrného odbojáře. Upřednostněna je i jeho nadměrná záliba v ženách, která vyústí v celou řadu problému. Fréda působí hrdinským a někdy až arogantním dojmem se svérázným smyslem pro humor.³¹⁷ Některé ze zvýše uvedených vlastností plně vystihuje následující rozhovor mezi ním a Františkem:

---

³¹⁴ Např. píseň zazní ve scéně při opravách radiostanice, nebo v závěrečné scéně v přípravách na popravu vězňů.

³¹⁵ Např. ve snímku vystupuje osoba s oslovením „Ota“. Víme, že se jedná o důležitého odbojáře působícího v Praze, ale nedozvíme se, o koho jde. Dotyčná osoba představuje Václava Morávka. „Ota“ je jedno z mnoha krycích jmen Morávka. Podobným způsobem nejsou představeni jiní parašutisté a odbojáři.

³¹⁶ Např. hoteliér Košťál, nebo doktor Pavlas.

³¹⁷ Např. dva odbojáři sedí na kolečkách. Zezadu k nim přistoupí Fréda a prsty ve tvaru hlavně jim narazí na záda.

František: „*Klages mi včera osobně nabídl, abych si zažádal o říšské občanství.*“

Fréda: „*A o čem se chceš radit?*“

František: „*Jak to odmítnout.*“

Fréda: „*Co chceš odmítnout?*“

František: „*Přece to nemohu přijmout.*“

Fréda: „*Proč? Už nebudeš jen jejich český kamarád. Budeš jeden z nich.*“

František: „*Ale já nechci být říšský Němec. To prostě nemohu...Můžou mě poslat na frontu.*“

Fréda: „*Těžko, pomalu ti bude čtyřicet. Ty se bojíš.*“

František: „*Je to příliš složitá věc. Já osobně bych to u jiných považoval jako jasný projev kolaborace. Je to cejch, kterej bych ze sebe nikdy nesundal.*“

Fréda: „*Kdo myslíš, že tě bude po válce ostouzet? Ty sráči, co mě vyhazovali od dveří? Ty ti po válce budou olizovat boty. A my ti to nakonec všichni dosvědčíme.*“

František: „*No, jen aby měl kdo. Při tvý pověstný opatrnosti to bude skutečně zázrak.*“

Fréda: „*V tom případě je to fuk, protože jestli vyletíme my, tak ty to máš taky jasný.*“

František: „*Radši jsem měl držet hubu.*“

Fréda: „*Ale proč. Aspoň se tu rozproudila diskuze. Ty se hlavně bojíš, jak by s tebou zametli, kdyby se ti dostali na kobylku.*“

František: „*No, já nejsem takovej frajer jako ty. Ale myslím, že už jsem toho pro vás vykonal dost, a že mám právo se bát.*“

Fréda: „*Všichni se bojíme.*“

Válečné drama vychází ze skutečných událostí, ale tvůrci z uměleckých důvodů značně pozměnili velké množství reálií, přestože si sami uvědomovali historické souvislosti, se kterými byli seznámeni odbornými poradci (Dimter a Kokoška).³¹⁸ V celkovém ohledu je snímek plný zkreslených skutečností. Mým cílem není podat přesný rozbor historických nepřesností, ale upozornit na největší pozměněné skutečnosti. Především došlo ke změně příjmení u dvou stěžejních manželských párů, reálně Krupkovi ➤ Kroupovi a reálně Hladěnovi ➤ Hladíkovi. Krupka se poprvé setkal s Bartošem u Hladěnu v bytě, ne při setkání u automobilu. Při stejné situaci Bartoš vyzval Krupkovi a Táňu Hladěnovou, aby se připojili k odboji. Manželky tak nezjistily odbojovou činnost až po předčasném příchodu do bytu. Odbojáři se nepředstavovali pravými jmény. Rozpor mezi odbojáři nevychází z důvodů, jež nabídli tvůrci, ale souvisí s osobou bývalé snoubenky Bartoše Věrou Junkovou, kterou velitel skupiny opustí, a která se v pozdějších měsících začne scházet s Potůčkem. Značně zjednodušena byla smrt Václava Morávka, který ve snímku zemřel po pronásledování a přestřelce s gestapem na blíže nespecifikovaném místě se siluetou Pražského hradu. Ve skutečnosti zemřel nedaleko Prašného mostu. Pardubický hoteliér Erno Košťál se ve svém domě vzdal až poté, co gestapo hrozilo smrti jeho manželce a tří dětí. Ve filmu Krupková identifikuje mrtvé parašutisty ve sklepení Petschkova paláce, ale ve skutečnosti mrtvé určila přímo před posledním úkrytem odbojářů v Resslově ulici. Při pronásledování před svou smrtí Bartoš nikoho nezastřelil. Potůček nezemřel při přestřelce, ale po třídním pronásledování. A to ještě ve spánku, při němž ho objevil protektorátní četník Karel Pulpán.³¹⁹

Dne 16. března 2007 se uskutečnila předpremiéra *Operace Silver A*, trvající 150 minut, v budově Východočeského divadla v Pardubicích. Od začátku se nepočítalo s tím, že film bude uváděn v kinech, a tak zaznamenal televizní premiéru dne 15. (první část) a 22. dubna (druhá část).³²⁰

Po odvysílání film vyvolal ostrou reakci pamětníků a Českého svazu bojovníků za svobodu, který od začátku června zvažoval podání žaloby proti hanobení hrdinů druhé světové války na hlavního distributora Českou televizi a autory filmu. Členové organizace

---

³¹⁸ Historie: Jak to bylo ve skutečnosti? — Operace Silver A — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 09.10.2018]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1099709833-operace-silver-a/1884-jak-to-bylo-ve-skutecnosti/>

³¹⁹ Bojovníci. cz | Tvrdá, ale pravdivá recenze [online] Copyright © 2006 – 2018 Design and Code [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: <http://www.bojovnici.cz/?page=clanek&idc=3>

³²⁰ Předpremiéra filmu Operace Silver A v Pardubicích | Pardubice.cz. Pardubický svět | Pardubice.cz [online]. Copyright © 2010 K2P s.r.o. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: <https://www.pardubice.cz/zpravy/kultura/predpremiera-filmu-operace-silver-a-v-pardubicich/>

jednoznačně odmítli chování a jednání hlavních aktérů, které nabízí filmové zpracování. Tehdejší předsedkyně organizace Anděla Dvořáková se rovněž vyjádřila k osobě Bartoše:

*„Jeden z největších hrdinů protinacistického odboje, velitel skupiny Silver A Alfréd Bartoš, je vyličen jako arogantní ožrala, který nenechá na pokoji jedinou sukni. Už dlouho se nás nic tak bolestně nedotklo.“*³²¹

Filmové zpracování okomentoval poslední dosud žijící spolupracovník skupiny Silver A. Devadesátiletý Alois Denemark označil film za „jeden z nejloupežnějších filmů o protinacistickém odboji, jaký kdy viděl.“³²² A pravil, že se Bartoš ve skutečnosti choval úplně jinak, než je zobrazeno ve filmu. ČT se ohradila s tím, že *Operace Silver A* není dokument, ale televizní tvorba. Autoři vytvořili fiktivní film inspirovaný historickými událostmi, který konzultovali s odborníky.³²³ Ke konci června SBS ustoupil od podání žaloby a se stížností se obrátil „pouze“ k Radě ČT, aby celý případ pomohla vyřešit. Případ tak neskončil právní dohrou.³²⁴

Proti způsobu zobrazení odbojářů se ve společné recenzi ostře ohradili rozhlasový dokumentarista Miloš Doležal, spisovatel literatury faktu Jaroslav Čvančara a historik Vojtěch Šustek. Všichni tři dotyční se mnoho let zabývají problematikou druhé světové války. Za tím účelem prošli mnoho dokumentů, osobně se znali s pamětníky a vešli ve styk s manžely Krupkovými. Přestože na film odborně dohlíželi renomovaní odborníci (Dimter a Kokoška), tak se podle nich „ve filmu objevuje množství nesmyslů a trapných zkomolenin“ a „snímek uráží heroického ducha doby a její protagonisty.“ Navíc parašutisté Bartoš a Potůček vystupují jako „bezcharakterní floutci“. *Operace Silver A* prý navazuje na nacistickou a komunistickou propagandu tím, že se snaží „co nejvíce zesměšnit a zkarikovat

---

³²¹ iDnes | Odbojáři chtějí žalovat ČT kvůli filmu o Silver A [online]. Copyright © 1999-2018 MAFRA, a. s. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://kultura.zpravy.idnes.cz/odbojari-chteji-zalovat-ct-kvuli-filmu-o-silver-a-fbf-/filmvideo.aspx?c=A070601_105918_filmvideo_ob

³²² Tamtéž.

³²³ Tiskové zprávy — Média — Vše o ČT — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © 1996 [cit. 09.10.2018]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy/?id=2413&strana=1=294&category=1>

³²⁴ MAM | Váleční veteráni ustoupili od žaloby na ČT kvůli inscenaci [online] Copyright © 2018 Forum Media, s. r. o. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://mam.cz/c4-10000115-21325170-100000_d-10000115-21325170-101000_d-valecni-veterani-ustoupili-od-zaloby-na-ct-kvuli-inscenaci

český protinacistický odboj.“ Pro režiséra Stracha a scénáristy Konášovi „je tak složitá látka nad jejich síly.“³²⁵

Odlišně se později k celé problematice vyjádřil pardubický historik Jiří Kotyk, který se odborně zabývá předválečným a protektorátním obdobím. Potvrdil, že parašutisté „rozhodně netrpěli přehnanou opatrností.“ Tuto okolnost dokládá na Bartošově jednání, kdy si hned na druhý den po příjezdu do Pardubic sjednal schůzku se snoubenkou Věrou Junkovou, které oznámil konec vztahu, krátce na to se pokusila o sebevraždu. Rovněž se s oblibou procházel po hlavní ulici a navštěvoval divadlo. Kotyk souhlasí se znázorněním Bartoše ve filmu a jeho vztahu k ženám:

*„Tak to prostě bylo. Byli to mladí chlapi, a i když se chovali jako hrdinové, stále byli jen z masa a kostí.“*³²⁶

Naopak vyvrací tezi, že by parašutisty udala nějaká osoba (viz. Anděla). Dokládá, že přestože o výskytu parašutistů v Pardubicích věděly desítky lidí, tak je nikdo neprozradil, což vnímá jako „pozoruhodnou věc“ zvláště v době po atentátu na Heydricha.³²⁷

I přes rozporuplné reakce se film stal jedním z nejsledovanějších filmů ČT a v prosinci 2007 získal čtyři Elsy udělené ČFTA v kategorii – Nejlepší původní dramatický pořad roku, Nejlepší režie (Jiří Strach), Nejlepší scénář (Lucie a Josef Konášovi) a Nejlepší herečka (Klára Issová).³²⁸

5.2.2 ANTHROPOID (2016)

O události druhé světové války se britský filmový tvůrce Sean Ellis dlouhodobě zajímal. V roce 2001 zhlédl dokumentární film o jednotkách SS a atentátu na SS-

---

³²⁵ Bojovníci. cz | Tvrdá, ale pravdivá recenze [online] Copyright © 2006 – 2018 Design and Code [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: <http://www.bojovnici.cz/?page=clanek&idc=3>

³²⁶ iDnes | Příliš opatrní nebyli, ale nikdo je neudal, říká o Silver A historik [online]. Copyright © 1999-2018 MAFRA, a. s. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://pardubice.idnes.cz/prilis-opatrní-nebyli-ale-nikdo-je-neudal-rika-o-silver-a-historik-p9e-/pardubice-zpravy.aspx?c=A111229_1707497_pardubice-zpravy_klu

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ iDnes | Pořadem roku se stala Operace Silver A [online]. Copyright © 1999-2018 MAFRA, a. s. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://kultura.zpravy.idnes.cz/poradem-roku-se-stala-operace-silver-a-dxg-/filmvideo.aspx?c=A071217_878960_filmvideo_kot

Obergruppenführera Reinharda Heydricha.³²⁹ Od té doby si Ellis budoval sbírku materiálů, které se vztahovaly k parašutistům, kteří jej provedli. Dle svých slov rovněž prošel mnoho fotografií a historických dokumentů k dané tematice.³³⁰ Filmový scénář vypracoval společně s britským spisovatelem Anthony Frewinem. Britsko-česko-francouzský film *Anthropoid* (2016) zachycuje osudy parašutistů ze stejnojmenné diverzní paraskupiny.

Hlavní role rotmistra Jozefa Gabčíka³³¹ a rotmistra Jana Kubiše³³² ztvárnili oceňovaný irský herec Cilian Murphy³³³, respektive irský herec Jamie Dornan.³³⁴ Hlavní ženskou

---

³²⁹ Reinhard Tristan Eugen Heydrich se narodil dne 7. března 1904 v Halle. Po první světové válce vstoupil na jeden rok do Freikorpsu. Po absolvování gymnázia vstoupil k námořnictvu, ve kterém sloužil téměř deset let, než ho propustili kvůli milostné aféře. Díky budoucí manželce Lině Von Osten rozšířil v roce 1931 řady SS a NSDAP. V roce 1932 stál u založení Bezpečnostní služby (SD) a o dva roky později měl výrazný podíl na „Noci dlouhých nožů“ a smrti velitele SA Ernsta Röhma. Od roku 1939 vykonával funkci velitele Hlavního úřadu říšské bezpečnosti. Mezi lety 1939 až 1941 se aktivně zapojil do války, přičemž absolvoval mnoho bojových letů jako pilot Luftwaffe. Dne 28. září 1941 se stal zastupujícím říšským protektorem v Protektorátu Čechy a Morava. Ve funkci chtěl provést tzv. konečné řešení české otázky. Dne 20. září 1942 na konferenci ve Wannsee představil plán na masovou likvidaci židovského etnika. Dne 27. května 1942 na něj byl proveden atentát v Praze. Na následky zranění zemřel dne 4. června. GERWARTH, Robert. Reinhard Heydrich: Hitlerův kat. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-252-5.

³³⁰ Střípky z natáčení Anthropoidu. Režisér projektu věnoval 15 let života. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz[online]. Copyright © 2009 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/11855-reziser-filmu-anthropoid-se-projektem-zabyval-15-let>

³³¹ Jozef Gabčík se narodil dne 8. dubna 1912 ve slovenské vsi Poluvsie. Mezi lety 1927 až 1932 se v Písku vyučil kovářem. Dne 1. října 1932 nastoupil základní vojenskou službu. V roce 1937 ukončil své armádní působení v hodnosti četař. Pracoval ve vojenském skladu v Žilině a Trenčíně. Před příchodem Němců sabotoval přepravní zásobníky ve vojenském skladu. Hned poté, dne 6. června 1939, přešel do Polska. Zde se přidal k čs. vojenské jednotce. Až do kapitulace Francie se zúčastnil bojů na západní frontě, následně byl evakuován na britské ostrovy. V Anglii prodělal velké množství výcvikových kurzů, po nichž ho velící důstojníci jmenovali velitelem výsadku Anthropoid. Dne 29. prosince 1941 s Kubišem seskočil na území Protektorátu Čechy a Morava. Ve spolupráci s domácím odbojem provedl na konci května 1942 atentát na Heydricha. S ostatními odbojáři se ukrýval v kostele sv. Cyrila a Metoděje. Po vypátrání úkrytu dne 18. června v bezvýchodné situaci spáchal sebevraždu. Po válce se posmrtně dočkal povýšení na kapitána pěchoty. V roce 2017 mu slovenský prezident Andrej Kiska udělil hodnost generálmajor in memoriam. Jeho odkaz se značně reflektuje ve veřejném prostoru. STEHLÍK, Eduard. Jan Kubiš: Nezastaví mne ani to nejhorší...Praha: Tváře, 2017. ISBN 978-80-88041-14-6.

³³² Jan Kubiš se narodil dne 24. června 1913 v Dolních Vilémovicích. Dne 1. října 1935 nastoupil k absolvování základní vojenské služby. Následně zůstal v armádě až do demobilizace a jeho propuštění v hodnosti četař dne 19. října 1938. V polovině června, dne 16. 6. 1939, odešel do Krakova, ve kterém vstoupil do čs. vojenské jednotky. V prvních měsících války bojoval na francouzské frontě, kde si vysloužil francouzský válečný kříž a povýšení do hodnosti rotný. Po porážce Francie se přesunul na britské ostrovy, na kterých prodělal výcvik pro speciální úkoly, a byl povýšen na rotmistra. Stal se členem výsadku Anthropoid, který dne 29. prosince 1941 seskočil na území protektorátu. Spolu s Gabčíkem a ostatními odbojáři provedl dne 27. května 1942 atentát na Hendricha. Po jeho vykonání se odbojáři skrývali v kostele sv. Cyrila a Metoděje. Němci se o jejich úkrytu dozvěděli vlivem zrádce Karla Čurdy a dne 18. června zaútočili na kostel, během něhož byl Kubiš těžce raněn. Nacisté se pokusili o jeho záchranu, ale neúspěšně. Po válce se stal posmrtně kapitánem pěchoty, v roce 2002 pak plukovníkem. Kubišův odkaz značně rezonuje ve veřejném prostoru. STEHLÍK, Eduard. Jan Kubiš: Nezastaví mne ani to nejhorší...Praha: Tváře, 2017. ISBN 978-80-88041-14-6.

³³³ Cillian Murphy se narodil dne 25. května 1976 ve městě Cork. Od mladých let působil v chlapecké hudební kapele Son of Mr. Greenegenes. Studoval práva na National University of Ireland v Corku, ale jelikož během studií začal svou hereckou kariéru, školu nedokončil. Největší zlom

představitelku Marii Kovárníkovou zahrála kanadská herečka Charlotte Le Bon.³³⁵ V roli Lenky Fafkové se objevila známá česká herečka Aňa Geislerová.³³⁶

Ve filmu se vyskytuje mnoho historických postav. Především jde o výsadkáře rotmistra Josefa Valčíka, nadporučíka Adolfa Opálku, rotného Karla Čurdu, četaře Jaroslava Švarce, četaře Jana Hrubého a četaře Josefa Bublíka. Z řad domácího odboje se objeví organizátor Jan Zelenka-Hajský (ve snímku strýc Hajský)³³⁷, v podání zkušeného britského herce Tobyho Jonese, dále pak Ladislav Vaněk a Břetislav Bauman.³³⁸ Hlavní duo parašutistů se skrývá u Aloise Moravce, jeho manželky Marie a syna Vlastimila (Áťa).

---

v kariéře přišel se ztvárněním hlavní záporné postavy v populárním hollywoodském filmu Batman začíná (2005). Zahrál si ve snímku Sunshine (2007), Temný rytíř povstal (2008), TRON: Legacy (2010), Počátek (2010), Vyměřený čas (2011), Temný rytíř povstal (2012) a Dunkerk (2017). Za film Zvedá se vítr (2006) získal nominaci na Evropské filmové ceny v kategorii – Nejlepší herec. Rolí ve filmu Snídaně na Plutu (2005) se zasloužil o nominaci na Zlaté glóby v kategorii – Nejlepší herec – komedie nebo muzikál. V roce 2007 získal ocenění na BAFTA v kategorii – Vycházející hvězda. Za film Anthropoid (2016) byl nominován na Českého lva v kategorii – Hlavní herec.

³³⁴ James „Jamie“ Dornan se narodil dne 1. května 1982 v Belfastu. Kvůli modelingu nedokončil svá vysokoškolská studia na Teesside University v Middlesbrough. Jako model pracoval pro světoznámé podniky – Aquascutum, Armani, Calvin Klein, díky čemuž si zahrál ve svém prvním filmu Marie Antoinetta (2006). Od té doby natáčí pro Hollywood. Největší jméno si udělal ztvárněním role ve filmu Padesát odstínů šedi (2015), Padesát odstínů temnoty (2017) a Padesát odstínů svobody (2018). Za film Anthropoid získal nominace na Zlatého lva v kategorii – Vedlejší herec. V roce 2014 obdržel za hraní v britském seriálu The Fall (2013 – 2016) ocenění na Irských filmových a televizních cenách v kategorii – Vycházející hvězda a Nejlepší herec – televize.

³³⁵ Charlotte Le Bon se narodila dne 4. září 1986 v Montrealu. Od svých 16 let cestovala po světě jako modelka. Po osmi letech modelingovou kariéru ukončila a věnovala se herectví. Po úspěšných filmech Asterix a Obelix ve službách Jejího Veličenstva (2012) a Pěna dní (2013) přišlo její angažmá v Hollywoodu. Zahrála si ve snímku Láska na kari (2014), Muž na laně (2015), Příslib (2016) a Den dobytí Bastily (2016). V roce 2015 obdržela za film Yves Saint Laurent (2014) nominaci na Ceny César v kategorii – Nejlepší vedlejší herečka.

³³⁶ Anna „Aňa“ Geislerová se narodila dne 17. dubna 1976 v Praze. Studovala herectví na Pražské konzervatoři, kterou ale nedokončila. Začala se věnovat modelingu, což ji na začátku devadesátých let dopomohlo k zisku filmové role. Od té doby se objevila v mnoha českých i zahraničních filmech. Za ztvárnění role ve filmu Šťěstí (2005) obdržela cenu na MFF v San Sebastiánu v kategorii – Stříbrná mušle pro nejlepší herečku. Za hraní ve filmu Šílení (2006) získala ocenění na Slnko v síti v kategorii – Nejlepší herečka. Geislerová je pětinasobnou držitelkou Zlatých lvů (Návrat Idiota; 1999, Želary; 2003, Šťěstí; 2005, Kráska v nesnázích; 2006 a Nevinnost; 2011). Na Cenách české filmové kritiky ji porota udělila ocenění v kategorii – Hlavní herečka (Nevinnost; 2011). V roce 2016 získala za knihu P.S. ocenění Magnesia Litera v kategorii – Kosmas cena čtenářů.

³³⁷ Jan Zelenka (krycí jméno Hajský) se narodil dne 3. března 1895 v Kamenném Újezdu. Vystudoval učitelství. V první polovině třicátých let byl jmenován starostou sokolské župy Krušnohorské-Kukaňovy. Od začátku okupace působil v organizaci Obec sokolská v odboji (OSVO). V říjnu 1941 se stal členem organizace Jindra, které navazovala na dekonspirovanou OSVO. Od jara 1942 velel odbojové skupině Říjen. Zelenka parašutistům vyhledal úkryt a velmi těsně spolupracoval na organizaci atentátu. Poté, co Čurda prozradil úkryt parašutistů, tak si pro Zelenku přišlo gestapo dne 17. června 1942. Odbojář těsně před svým zatčením spáchal sebevraždu pomocí kyanidovou ampuli. Odkaz Zelenky připomínají tři pamětní desky v Praze. Na jeho počest byla pojmenována župa České obce sokolské. „Pánové, nestřílejte!“ zvolal odbojář | Místa Paměti národa. Místa Paměti národa [online]. Dostupné z: <http://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=608&rt=62>

³³⁸ Toby Edward Heslewood Jones se narodil dne 7. září 1966 v Londýně. Vystudoval drama na University of Manchester a L'École Internationale de Théâtre Jacques Lecoq v Paříži. Tento hollywoodský herec za svou hereckou kariéru ztvárnil roli ve více než 90 filmech a seriálech. Mezi nejvýznamnější patří Bídníci (1998), Ze života nevěstky (2006), Barevný závoj (2006), Tintinova

„V září 1938 se konala konference v Mnichově mezi Adolfem Hitlerem a vůdci Francie, Itálie a Velké Británie. Hitler vyhrožuje válkou, pokud mu nebude dána sousední země Československo. Československo, čelící Německu bez spojenců, bylo přinuceno vzdát se armády, a Německo tak bez výstřelu začalo s okupací země. O rok později, Hitler napadl Polsko, a svět byl znovu ve válce. Československé továrny se staly extrémně důležité pro německou válečnou mašinerii, ale produkce je brzděná protiněmeckým odporem. Hitler vysílá třetího nejvýše postaveného velitele, aby zničil odboj proti nacistickému režimu. Jeho jméno je Reinhard Heydrich. Díky jeho násilným metodám si získal další jméno, Pražský kat.“³³⁹

Gabčík a Kubiš seskočí do zimní krajiny. Skrývají se u skály, u které je objeví myslivec. Pomáhá jim a odvede je domů. Následně se ukáže, že jde o českého kolaboranta. Po potyčce myslivec zemře. Nákladním autem přejedou do Prahy a přes veterináře kontaktují odbojáře. Setkají se se strýcem Hajským, Vaňkem a Loumanem, jimž hned sdělí, že chtějí vykonat atentát na Heydricha. Ostře proti vystoupí Vaněk. Parašutisté bydlí v bytě Moravců. Během několika hodin se seznámí s Marií a Lenkou, které jim obstarávají doprovod po Praze. Další den se v suterénu kavárny uskuteční schůze odbojářů a parašutistů, přičemž se zde nacházejí Čurda, Opálka a Valčík. Společně plánují průběh atentátu. Při plánování využívají spojků na Pražském hradě v podobě údržbáře, který jim pomáhá s realizací. V bytě parašutisté vyrobí výbušniny.

Na schůzi odboje se probírá detailní plán akce. Čurda a Vaněk proti atentátu protestují. Gabčík a Kubiš se nechají slyšet, že na realizaci akce čekají už čtyři měsíce. V příštích dnech se odbojáři znovu sejdou, neboť dostali zprávu, že Heydrich odjede do Berlína, a že bude zřejmě převelen do Paříže. Akce tedy musí proběhnout co nejdříve. Příštího dne se čtyři parašutisté sejdou u smluvené křižovatky. Gabčík rozdává poslední instrukce Kubišovi, Opálkovi a Valčíkovi. Přijede vozidlo s Hedyrichem. Gabčíkovi selže samopal, ale Kubiš hází výbušninu. Těžce zraněný Heydrich střílí po atentátnících. Gabčík při útěku postřelí důstojníka SS. Parašutisté se sejdou u Hajského, přičemž si vyčítají, že Heydrich přežil. Do bytu přijde Marie s informací, že Němci při zatýkání zastřelili Lenku. Gabčík a Kubiš se skryjí v kostele. Spolu s nimi se tam nachází Valčík, Opálka, Švarc, Bublík a Hrubý. Otec Petřek informuje parašutisty o úmrtí Heydricha a o osudu Lidic, které nacisté vypálili. Čurda

---

dobrodružství (2011), Captain America: První Avenger (2011), Hunger Games (2012), Hunger Games: Vražedná pomsta (2013), Marvellous (2014), Captain America: Návrat prvního Avengersa (2014), Hunger Games: Síla vzdoru 2. část (2015) a Jurský svět: Zánik říše (2018). Za roli ve filmu Dívka (2012) získal nominaci na Zlaté glóby v kategorii – Nejlepší herec v minisérii nebo TV filmu.

³³⁹ Úvodní vysvětlující titulky.

na gestapu prozradí byty, ve kterých se parašutisté ukrývali. Gestapo provede zátahy v bytech, při nichž spáchají sebevraždu paní Moravcová a Hajský. Po brutálním mučení Áťa Moravec prozradí současný úkryt atentátníků. Němci vtrhnou do kostela. Z ochozu na ně střílí Kubiš, Opálka a Bublík. Ostatní parašutisté jsou v kryptě. Trio na ochozu při obraně zastřelí mnoho nacistů, ale nakonec všichni zemřou. Kubiš se usmrtí výstřelem posledního náboje. Němci zjistí, že zbytek odbojářů se nachází v kryptě. Přivolání hasiči napouští kryptu vodou. Po výbuchu trhaviny se vojáci dostanou do krypty. Dojde k přestřelce. Parašutisté se v bezvýchodné situaci zastřelí. Po konci boje následují závěrečné titulky:

„Josef Gabčík, Jan Kubiš, Adolf Opálka, Josef Valčík, Jaroslav Švarc, Josef Bublík, Jan Hrubý. Sedm parašutistů v kostele vzdorovalo šest hodin. Odhaduje se, že při odvetě za atentát na Heydricha bylo SS zavražděno více než 5000 českých mužů, žen a dětí. Reinhard Heydrich byl považovaný za vrchního architekta „Konečného řešení židovské otázky“, čímž spustil vyhlazování všech evropských Židů. Byl nejvýše postaveným nacistou, na kterého byl během války spáchán atentát. Po vraždění a krvavých represích spáchaných nacisty na českých občanech, Winston Churchill anuloval platnost Mnichovské smlouvy, a od té doby počítal s Československem jako důležitým spojencem v boji za svobodu.“

Film se od začátku až dokonce soustředí na uměleckou rekonstrukci tematiky atentátu na Heydricha, při níž stěžejní roli zastávají Gabčík a Kubiš. Oba dva v příběhu vystupují nejen jako hrdinové, ale i jako „obyčejní lidé z masa a kostí“. V postavě Gabčíka vidíme především schopného velitele a organizátora. U Kubiše dostala prostor jeho cílevědomost a odhodlanost. Oba dva při pobytu v Protektorátu dbají na přísné zásady konspirace.³⁴⁰ Významnějším způsobem do děje vstoupí Maria a Lenka, díky nimž se rozvine romantická část příběhu.³⁴¹

Značnou pozornost režisér věnuje popisu atmosféry heydrichiády, přičemž často děj zjednodušuje symbolickými obrazy. Dává na vědomí, že mnoho obyvatel pracuje ve službách okupantů.³⁴² Stejně tak mnoho obyvatel během okupace ztratilo své příbuzné, a proto

---

³⁴⁰ Např. při konání Novoročního plesu Gabčík s Kubišem odejdou, neboť Maria a Lenka na sebe poutají příliš velkou pozornost.

³⁴¹ Kubiš a Marie se milostně sblíží. Při příležitosti narozenin Áti dokonce Kubiš oznámí, že si chce Lenku vzít. Gabčík se sblíží s Lenkou, což vyvrcholí při vzájemném loučení před atentátem, při němž se políbí.

³⁴² Např. postava myslivce.

projevují odhodlání čelit nacistům.³⁴³ Domácí odboj Heydrich těžce paralyzoval, nachází se ve složité situaci, což dokládají členi skupiny Jindra - Hajský, Louman a Vaněk.³⁴⁴ Od počátku Hajský přijímá atentát s vědomím, že jde o akt, který Spojencům ukáže, že Československo vzdoruje proti nacistům. Jeho opak se odráží ve Vaňkovi, který rezolutně odmítá atentát, neboť nabyl přesvědčení, že by to následně při německé reakci znamenalo úplné zničení odboje. Rovněž se domnívá, že západní mocnosti Československo „zaprodalo“. Několik hodin před provedením atentátu přichází s údajnou zprávou, že Londýn nařídil prozatím pozastavit akci. Ve stejnou chvíli Gabčík vlastní zprávu, která obsahuje, že atentát má být naopak co nejrychleji proveden. Postavou Vaňka tvůrci poukazují na fakt, že tento člověk od svého zatčení dne 10. září 1942 významně spolupracoval s gestapem.³⁴⁵ Existují dohady, že pro gestapo pracoval mnohem dříve, a proto aktivně vystupoval proti atentátu.³⁴⁶ Ke zcela negativním postavám patří Čurda, který rovněž odmítal realizaci atentátu a v závěru se stal tím, kdo gestapu odhalil informace vedoucí k dopadení parašutistů.

Nadprůměrným dojmem působí výprava a vykreslení dobové reality. Na začátku filmu si tvůrci vypomohli dokumentárními záběry z konání Mnichovské konference, Protektorátu Čechy a Morava a příjezdu Heydricha. Filmu zejména prospěla okolnost, že příběh tvůrci natočili v autentických lokacích Prahy, což zejména českého diváka vtáhne značně do děje. Dokonce scénu brutálního mučení Áti tvůrci zrealizovali na totožném místě, kde se ve skutečnosti odehrála. Nebo se natáčelo před kostelem sv. Cyrila a Metoděje, posledním útočištěm parašutistů.³⁴⁷ Od začátku je film charakteristický rychlým spádem s velkou dávkou akce. Dynamiku děje umocňuje časté využití ruční kamery, která vytváří pocit, jako by byl divák přímo součástí akce. V závěru snímku tvůrci gradují emocionální prožitek, patrný při závěrečném boji s německou přesilou.³⁴⁸

³⁴³ Postava Lenky, jejíž otec byl popraven, neboť zastával funkci vojenského kapitána.

³⁴⁴ Informace, že nejsou v kontaktu s Londýnem, ani nedisponují vysílací technikou. Zatčení Oldřicha Nováka, někdejší spojky mezi parašutisty a domácím odbojem.

³⁴⁵ S čistým svědomím? K případu Ladislava Vaňka–Jindry :: Český svaz . Český svaz [online]. Copyright © 2011 Všechna práva vyhrazena. [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/news/s-cistym-svedomim-k-pripadu-ladislava-vanka-jindry/>

³⁴⁶ Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boj-i-mezí-reziserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

³⁴⁷ Střípky z natáčení Anthropoidu. Režisér projektu věnoval 15 let života. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz[online]. Copyright © 2009 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/11855-reziser-filmu-anthropoid-se-projektem-zabyval-15-let>

³⁴⁸ Během bezvýchodné situace v kryptě, kdy je téměř rozhodnuto o tragickém vyústění, vypínají tvůrci zvuk. Těsně před sebevraždou se Gabčíkovi zjeví Lenka, která mu podává ruku.

Film vychází z reálných událostí, ale nachází se v něm mnoho historických nepřesností. Problematicky se jeví úplně první scény, ve kterých parašutisté seskočí na území Protektorátu Čechy a Morava. Gabčík si neroztrhne dolní část nohy, ale poraní si kotník. Především ale jde o pasáž, v níž se oba dva ukryjí u myslivce se synem. Ve skutečnosti byla zmíněná osoba Antonín Sedláček, která výsadkářům výrazně pomohla. Ve filmu se bezejmenný myslivec pokusí telefonem zavolat gestapo. Parašutisté včas zasáhnou a po střelbě myslivec umírá. Jeho syn uteče. Režisér chtěl poukázat na fakt, že výsadkáři seskočili do země, v níž vyrostli, ale která se během okupace proměnila. Někteří se stali kolaboranty, a tak parašutisté musejí být neustále ve střehu.³⁴⁹ Před domem Gabčík a Kubiš nasednou do dodávky a jedou přímo do Prahy, přičemž zastaví před budovou jejich kontaktní osoby. To se s ohledem na bezpečností opatření jeví značně nereálně. Dle filmu se u atentátu nacházeli rovněž Valčík a Opálka. Toto vyobrazení se nezakládá na pravdě. Režisér scénu okomentoval tak, že zmíněné dva odbojáře z uměleckých důvodů potřeboval do děje dostat ještě před samotným závěrem.³⁵⁰ Otec Petřek ve filmu informuje parašutisty, že nacisté vypálili Lidice den před úmrtím Heydricha, což by tedy připadalo na den 3. června. Ve skutečnosti vyhlazení Lidic proběhlo o týden později, dne 10. června. Při závěrečném dobývání kostela sv. Cyrila a Metoděje, dne 18. června 1942, se v ochozech brání Kubiš, Opálka a Bublík, přičemž během akční přestřelky zastřelí velký počet Němců. Gabčík, Valčík, Švarc a Hrubý vše poslouchají z krypty. V bezvýchodné situaci se Kubiš zastřelí vlastní pistolí. Ve skutečnosti odbojáři v kostele bojovali partyzánským způsobem a disponovali pouze 11 pistolemi. Kubiš v beznadějně situaci nespáchal sebevraždu, ale těžce raněného se ho Němci pokusili převézt do nemocnice SS v Podolí, ale cestu nepřežil.³⁵¹ Ve snímku se vykytují další nepřesnosti, které již „zásadně“ nezkreslují historii.³⁵²

Režisér si do týmu odborných poradců vybral české historiky – Michala Buriana a Zdeňka Špitálního z Vojenského historického ústavu a Pavla Kmocha, zkušeného filmového

---

³⁴⁹ LIDOVKY.CZ | Kubiš páchající sebevraždu, samopaly a zastřelení Němci. Největší omyly filmů o atentátu [online]. Copyright © 2018 MAFRA [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/bez-samopalu-a-padlych-nemcu-filmy-si-upravuji-skutecnosti-atentatu-podle-sebe.A170616_125106_In_kultura_jto

³⁵⁰ Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boj-i-mezí-reziserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

³⁵¹ LIDOVKY.CZ | Kubiš páchající sebevraždu, samopaly a zastřelení Němci. Největší omyly filmů o atentátu [online]. Copyright © 2018 MAFRA [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/bez-samopalu-a-padlych-nemcu-filmy-si-upravuji-skutecnosti-atentatu-podle-sebe.A170616_125106_In_kultura_jto

³⁵² Např. v úvodních titulcích se naznačuje, že po Mnichovské konferenci hned Německo okupovalo Československo.

poradce a odborníka na vojenskou historii. Svým svědectvím dávají zajímavý vhled do jejich práce pro celý projekt. Společně se shodují, že první scénář, který jim Ellis předložil, byl neakceptovatelný. Vyskytovalo se v něm velké množství historických nepřesností, proto čeští historici sepsali několikastranné připomínky. Dodávají, že se točilo až na základě patnácté verze scénáře. Burian popsal své dojmy ze spolupráce s režisérem:

„Asi tak polovinu našich připomínek režisér Ellis akceptoval, byl dost vstřícný. Jindy jsme po diskuzi a vysvětlení Ellisova záměru s pochopením ustoupili. My jsme doma v historii, on se zase vyzná v zákonitostech filmové řeči. V zásadě šlo tedy o to, jak historická fakta přetavit ve strhující vyprávění. A příběh paraskupiny Anthropoid Jana Kubiše a Josefa Gabčíka strhující, ojedinělý a světový je...Nelze se vždy přidržovat toho, jak ta či ona akce ve skutečnosti proběhla, anebo si myslíme, že proběhla. Důležité je, jak to téma vyzní v celém kontextu filmu.“³⁵³

Špitálník pronesl, že první minuty pokládá za nejvíce kontroverzní, zvláště v osobě kolaborujícího myslivce, u kterého se mohou někteří domnívat, že film očerňuje památku na Sedláčka. Naštěstí prý filmový myslivec zůstal beze jména. Ellis považoval za důležité, aby pro dokreslení atmosféry v ulicích Prahy vyseli tři oběšenci. Kmoch tento krok režisérovi vymluvil, neboť během heydrichiády sice panoval velký teror, ale rozhodně ne takhle otevřený.³⁵⁴ Díky zásahu historiků se daleko více podobá realitě postava Vaňka, kterému parašutisté nedůvěřují a spekulují, zdali není kolaborantem (Vaněk skutečně pracoval pro gestapo).³⁵⁵ Na druhé straně historici žádali, aby Valčík a Opálka nebyli přítomni při provedení atentátu, ale s tím neuspěli. U závěrečné „heroické scény“ se Špitálník domnívá, že nepovažovali za nutné nic namítat, neboť se nedělo nic, co by zásadně měnilo historii. Dodal, že kolem závěrečných bojů se stále vedou debaty, neboť se od sebe liší záznamy v českých a německých archivech. Režiséra také plně podpořili při ztvárnění charakterových vlastností

---

³⁵³ Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boj-i-mezí-reziserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

³⁵⁴ LIDOVKY.CZ | Kubiš páchající sebevraždu, samopaly a zastřelení Němci. Největší omyly filmů o atentátu [online]. Copyright © 2018 MAFRA [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/bez-samopalu-a-padlych-nemcu-filmy-si-upravuji-skutecnosti-atentatu-podle-sebe.A170616_125106_In_kultura_jto

³⁵⁵ HAUNER, Milan. O terorismu a heroismu v české historii: Reflexe k 67. výročí atentátu na Reinharda Heydricha, in: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. Okupace, kolaborace, retribuce. Praha: Vojenský historický ústav, 2010. s. 57 – 68. ISBN 978-80-7278-529-2.

ústředního dua.³⁵⁶ Na závěr konstatovali, že film přispěje k popularizaci celého tématu po celém světě, a že film představí „hrdinství československých parašutistů.“³⁵⁷ Ostatně tento cíl si jako hlavní vytkl i režisér Ellis. Mimo jiné prohlásil:

*„Mít možnost vyprávět film příběh hrdinných mužů a žen z českého odboje, kteří se obětovali za svobodu své vlasti, pro mě bylo velkou ctí... Všichni si uvědomovali, že se podílejí na něčem výjimečném, a byli hrdí, že takovou příležitost dostali. Všichni jsme toužili po tom, abychom mohli tento příběh vyprávět celému světu.“*³⁵⁸

Světová premiéra filmu *Anthropoid*, trvajícího 120 minut, se odehrála na MFF v Karlových Varech dne 1. července 2016. V kinech USA se film vysílal od dne 12. srpna, v britských kinech od dne 9. září.³⁵⁹ V ČR snímek zaznamenal slavnostní premiéru v multikině v pražském Andělu dne 27. září. Na toto promítání do Čech přiletěl režisér Ellis i herec Murphy. Premiéry se zúčastnil 1. místopředseda vlády Andrej Babiš, místopředseda vlády Pavel Bělobrádek, ministr obrany Martin Stropnický a ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiří Dienstbier. Promítání si nenechali ujít ani příbuzní Gabčíka a Kubiše. Speciálním hostem se stal bývalý parašutista skupiny Platinum, generál Jaroslav Klemeš. Do českých kin vstoupil film o den později během státního svátku, Dne české státnosti.³⁶⁰ *Anthropoid* se v rámci FF promítal po celé Evropě, Latinské Americe, Austrálii,

---

³⁵⁶ Špitálník se k tomuto vyjádřil následovně: „...kolem Jana Kubiše se za protektorátu točilo více žen a dívek. Kromě pečlivých příprav na atentát se snažil žít velmi intenzivně a naplno, protože si uvědomoval, že má možná před sebou asi půl roku života. To snad pochopí každý. Kubiš a Gabčík počítali ostatně už při výcviku v Británii, že to s nimi po akci může skončit špatně – i proto před odletem sepsali poslední vůli. Nešlo tedy o naroubovaný milostný vztah, jak už jsem také slyšel.“ Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boj-i-mez-reziserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

³⁵⁷ Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boj-i-mez-reziserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

³⁵⁸ Střípky z natáčení *Anthropoidu*. Režisér projektu věnoval 15 let života. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/11855-reziser-filmu-anthropoid-se-projektem-zabyval-15-let>

³⁵⁹ Na britských ostrovech se nejdříve uskutečnilo promítání filmu nejdříve pro česko-slovenskou komunitu ve Velké Británii. Promítalo se dne 5. září 2016 na velvyslanectví České republiky. Velvyslanectví České republiky v Londýně | Slavnostní premiéra filmu *Anthropoid* pro česko-slovenskou komunitu ve Velké Británii [online]. Copyright © 2016 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/london/cz/kultura_skolstvi/kultura/slavnostni_premiera_filmu_anthropoid_pro.html

³⁶⁰ *Anthropoid*: film o hrdinství vstoupil do českých kin | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright © 2018 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/anthropoid-film-o-hrdinstvi-vstoupil-do-ceskych-kin-127048/>

Novém Zélandu, Japonsku a Severní Koreji.³⁶¹ Ze 13 nominací na Českého lva film zvítězil v jedné kategorii – Cena filmových fanoušků. Snímek získal nominaci na Phoenix Film Critics Society Awards v kategorii – Nejvíce přehlížený film.

V českém prostředí film vyvolal značnou odezvu. Do konce roku se konalo 21 bezplatných projekcí pro vojáky. Dne 30. listopadu se uskutečnilo promítání pro příslušníky 22. základny vrtulníkového letectva u Náměště nad Oslavou. Při té příležitosti se vojáci setkali s příbuznými dvou parašutistů, konkrétně s Jiřinou a Julií Dusíkovými, přímými příbuznými Jana Kubiše, a s Petrou Jílkovou, jíž byl Adolf Opálka prastrýcem. Všechny ženy především vyzdvihly věrohodné ztvárnění svých příbuzných.³⁶²

Kladně snímek zhodnotil jeden z odborných poradců, historik Burian, který jej okomentoval v rámci obecnějšího kontextu válečných filmů:

„Už jsem jich viděl dost. Jenomže Anthropoid mě jako málokterý vtáhl do děje i přesto, že se obdobím heydrichiády zabývám léta a nic mě už nepřekvapí.“³⁶³

Film měl ale i své kritiky. K *Anthropoidu* se prostřednictvím magazínu *Security* vyjádřil Vojtěch Šustek, historik zabývající se protinacistickým odbojem a atentátem na Heydricha:

„Tento film má s historickou skutečností minimum společného. Přitom na začátku filmu se uvádí, že film je na motivy skutečné události. To je ovšem pouze reklamní trik. Režisér pouze zneužil historický příběh československých vlastenců.“³⁶⁴

---

³⁶¹ Česká státnost dostane k svátku Anthropoid — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1887689-ceska-statnost-dostane-k-svatku-anthropoid>

³⁶² Vojáci mají zájem nejen o film Anthropoid, ale i o setkání s příbuznými výsadkářů | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright © 2018 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vojaci-maji-zajem-nejen-o-film-anthropoid--ale-i-o-setkani-s-pribuznymi-vysadkaru-129094/>

³⁶³ Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boj-i-mezí-režiserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

³⁶⁴ Film Anthropoid má s historickou skutečností minimum společného, říká v rozhovoru pro Security magazín přední český historik Vojtěch Šustek | SECURITY MAGAZÍN. SECURITY MAGAZÍN [online]. Copyright © 2014 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://www.securitymagazin.cz/security/film-anthropoid-ma-se-skutecnosti-minimum-spolecneho-rika-v-rozhovoru-pro-security-magazin-predni-cesky-historik-vojtech-sustek-1404053596.html>

5.2.3 TENKRÁT V RÁJI (2016)

„Láska ve stínu hákového kříže.“³⁶⁵

V roce 2015 napsal spisovatel Josef Urban román *Tenkrát v ráji*.³⁶⁶ Kniha pojednává o životě českého horolezce Josefa „Josky“ Smítky v posledních předválečných letech a během Protektorátu Čechy a Morava.³⁶⁷ Následně se téhož roku začal natáčet stejnojmenný česko-slovenský film, pro který scénář vytvořil rovněž Urban. *Tenkrát v ráji* (*Once Upon a Time in Paradise*; 2016) režírovali Dan Krzywoň a Peter Pálka, pro které se v té době jednalo o filmovou prvotinu. Na realizaci filmu umělecky dohlížel proslulý chorvatský režisér Lordan Zafranovič.³⁶⁸ Hlavní postavu Josky ztvárnil olympijský medailista Vavřinec Hradílek, který neměl žádné zkušenosti s herectvím.³⁶⁹ Hlavní ženskou postavu zahrála slovenská herečka Vica Kerekes, konkrétně roli Vlasty Brázdové.³⁷⁰

---

³⁶⁵ Slogan k filmu. *Tenkrát v ráji* (filmová verze) - Josef Urban | Knihy Dobrovský. Knihy Dobrovský | Dobré příběhy za dobré ceny [online]. Copyright © 2001 [cit. 18.09.2018]. Dostupné z: <https://www.knihydobrovsky.cz/tenkrat-v-raji-3369443>

³⁶⁶ Josef Urban napsal romány – *Čas, kdy muži sestupují na zem* (2005), *7 dní hříchu* (2012) a *Habermannův mlýn* (2016). Vytvořil filmový scénář pro filmy – *Na vlastní nebezpečí* (2007) a *7 dní hříchu* (2012). V roce 2008 zrežíroval dokumentární snímek – *Svědkové zrady aneb měli jsme se bránit?*

³⁶⁷ Josef Smítka se narodil dne 21. prosince 1919 v Turnově. Vyrůstal v dobře zabezpečené rodině. Od mládí byl aktivním sportovcem, vynikal zejména v horolezectví. V létě 1944 nastoupil na povinné pracovní nasazení do Německa. Nedlouho po svém příchodu utekl a vrátil se do Čech, ve kterých se i s jinými horolezci skrýval ve skalách v okolí Českého ráje. V prosinci 1944 četníci dopadli všechny skrývající se horolezce. Smítku bezpečnostní složky převezly do koncentračního tábora Terezín. Bez soudu byl popraven dne 27. března 1945. Smítka se stal symbolem českého pískovcového horolezectví. Věnoval se výchově mladých horolezců, propagoval větší bezpečnost při lezení a v Českém ráji poposunul úroveň lezectví. ŠTYRSA, Josef. *Kamarád ze skal*. Praha: ASA, 2017. ISBN 978-80-87353-09-7.

³⁶⁸ Lordan Zafranovič se narodil dne 11. února 1944 na chorvatském ostrově Šolta. Nejdříve vystudoval obor literatury a vizuálního umění na Splitské univerzitě. Následně studoval režisérský obor na FAMU v Praze. Zafranovič začíná realizovat své filmy od poloviny šedesátých let. Mezi jeho nejuznávanější dílo patří válečná trilogie. Film *Okupace ve 26 obrazech* (1979) byl nominován na hlavní filmové ocenění v rámci MFF v Cannes. Na MFF v Benátkách film *Pád Itálie* (1981) získal nominaci v kategorii – Zlatý lev za nejlepší film. Poslední díl trilogie nese název *Večerní zvony* (1986). Zafranovič je označován za vrcholného představitele tzv. černé vlny jugoslávského filmu. Režisér se věnuje rovněž dokumentárnímu filmu. V roce 2012 se stal tvůrcem cyklu *Tito – Poslední svědci testamentu*.

³⁶⁹ Vavřinec Hradílek se narodil dne 10. března 1987 v Praze. Od deseti let se věnuje sportovnímu odvětví – vodní slalom a kajak. Za svou sportovní kariéru získal mnoho medailí. V roce 2013 a 2017 se stal mistrem světa v individuálních disciplínách. V roce 2012 získal stříbrnou medaili na Letních olympijských hrách v Londýně. V roce 2015 prošel fyzicky náročným konkurzem na hlavní postavu v nově připravovaném filmu o horolezci Josefu Smítkovi. Přestože je Hradílek „neherec“, tento konkurz vyhrál, a proto se objevuje ve filmu *Tenkrát v ráji* (2016).

³⁷⁰ Éva „Vica“ Kerekes se narodila dne 28. března 1981 ve slovenské obci Filákovo. Kerekes vystudovala obor herectví na VŠMU v Bratislavě. Svoji kariéru začala divadelními rolemi. Poprvé se ve filmu objevila v roce 2004, konkrétně ve snímku *Konečná stanice*. Od té doby pravidelně přijímá role v českých, slovenských a maďarských filmech. Nejvýznamněji na sebe upozornila ve filmu *Nestyda* (2008), *Muži v naději* (2011), *Křídla Vánoc* (2013), *Tenkrát v ráji* (2016) a *Anděl páně 2*

První záběry se odehrají v současných letech. Z auta vystupuje starý muž a žena. Muž říká, že se nacházejí před budovou jeho tehdejšího bydliště, a že zde bydlel do jeho 21 let. Muž se promění ve vypravěče celého příběhu a začne vzpomínat na minulost.

Záběry se přenesou do pozdních předválečných let. Nad Hruboskalskem přelétává letadlo, které pilotuje Joska. Pod ním sedí na vrcholku skály Heinrich Friedler, vypravěč příběhu. Při horolezeckém výstupu na Gerlachovský štít se oba dva seznámí se spisovatelkou Vlastou a jejím manželem malířem Otakarem Brázdou. Manželé jsou rovněž horolezci. Jednoho dne při výstupu na skálu v Českém ráji zachrání Joskovi život zkušený německý horolezec Horst Gerke, se kterým od té doby podnikají společné lezecké výpravy. V průběhu děje dochází ke sprátení Josky a Vlasty. Protektorátní Němci, včetně Horsta, odjíždějí na vojenskou povinnost. Joska odmítne nastoupit na pracovní povinnost do Říše, a tak se skrývá ve skalách Českého ráje. Materiálem a potravinami ho zásobuje Heinrich. Vlasta vyhledá Josku ve skalách a intimně se sblíží.

Joska a Heinrich u jezírka narazí na štáb z německého filmového týdeníku. Z auta vychází i Horst, nyní vysoký důstojník SS a válečný veterán. Po Joskovi požaduje, aby s ním šel na gestapo. Joska ho povalí a s Heinrichem utečou. Později Heinrich informuje, že se Vlastě narodil potomek. Na nádraží Joska uteče před četníky.

V noci do skal seskočí rusky mluvící partyzán a začne spolupracovat s Joskou. Joska se pokouší ve městě navštívit Vlastu, ale zadrží ho četníci, kteří ho odvedou do kanceláře Horsta, odkud prchne záchodovým okýnkem. Zanedlouho četníci, gestapo a Horst vypátrají úkryt ve skalách. Partyzán okamžitě zahajuje palbu samopalem. Po přestřelce oba utíkají do kopce. Horst sice zastřelí partyzána, ale Joska uteče. Při spojeneckém náletu umírá Otakar.

Josku zatknou gestapo u štědrovečerní večeře u otce. Posléze dojde k internaci Heinricha. Vlasta se snaží zjistit, co se stalo s Joskou. Potká ji Horst a odveze ji do Terezína, kde jí násilně odeberou dceru Johanku. Proběhne poprava Josky. Heinrich přežije. Horst se pokusí o pohlavní styk s Vlastou, ona ho bodne tužkou do krku, čímž ho smrtelně zraní. Po vyběhnutí z budovy ji zastřelí ostraha.

(2016). Za ztvárnění role ve filmu 7 dní hříchu (2012) získala nominaci na Českého lva v kategorii – Hlavní herečka.

Kamera se vrací do současných let. Je patrné, že starý muž a neznámá žena jsou Heinrich a Johanka. Společně se prochází terezínským hřbitovem a vzpomínají na Josku a Vlastu.³⁷¹

Na počátku filmu v úvodním titulku tvůrci dávají na vědomí, že snímek je inspirován skutečným příběhem. Pro umělecký záměr došlo ke značnému zkreslení historie, proto nyní popíši život Josefa Smítky v historických souvislostech a největší fabulace.

Na základě zhlédnutí filmu lze říci, že Smítka vyrůstal ve velmi skromných poměrech, přičemž jeho otec obýval dřevěnou chalupu s domácími zvířaty. Ve skutečnosti Smítkovi v Turnově vlastnili rodinnou vilu a jeho otec zastával respektovanou funkci vedoucího na Československé poště. Ve snímku naopak z prominentní rodiny pochází Heinrich. Na začátku snímku se pouze naznačí letecké schopnosti hlavního hrdiny, faktem zůstává, že se v roce 1937 stal čs. pilotem. Následně v roce 1938 absolvoval základní vojenskou povinnost.³⁷² Horolezectví aktivně provozoval v oblasti pískovcových skal Českého ráje, ve kterých posouval úroveň tehdy zaběhlých lezeckých obtížností.³⁷³

Se spisovatelkou Vlastou Štáflovou, nikoliv Brázdovou, se seznámil u Popradského jezera, u kterého si její manžel malíř Otakar Štáfl pronajal turistickou chatu. Po vytvoření Slovenského štátu se manželé Štafloví nuceně vrátili do Prahy. Smítka se Štáflovou navázal sportovní a později milostný vztah. Manželé Štafloví zahynuli společně, nikoliv pouze Otakar, při spojeneckém náletu v Praze dne 14. února 1945. Replika Vlastiny smrti v Terezíně a přežití její dcery je zcela vyfabulována.³⁷⁴

Během Protektorátu Čechy a Morava Smítka s horolezci šířil protiněmecké letáky a dokonce se všichni společně pokusili provést sabotáž železnice, při které mělo dojít k vykolejení vlaku u Sychrova. Nicméně plán gestapo odhalilo. Smítka se vyhnul zatčení, ale ostatní horolezce bezpečnostní složky internovaly a následně popravily. Touto významnou

---

³⁷¹ Na závěr snímku Heinrich hladí Johanku a proneše: „Osud nedokážeme změnit, ale určitě jsou tam nahoře volní a svobodní.“

³⁷² 60 let od umucení turnovských horolezců (vzpomínka) - Hruboskalsko [online]. Copyright © 2004 [cit. 18.09.2018] Dostupné z: http://www.hruboskalsko.cz/historie/historie_view2.asp?uin=%7BD81163D2-EB0E-4353-ADFF-EB04BC2D1E7B%7D

³⁷³ Kdo byl...Joska Smitka - Hruboskalsko [online] Copyright © 2004 [cit. 18.09.2018] Copyright ©c [cit. 19.09.2018]. Dostupné z: <http://www.hruboskalsko.cz/picture/Smitka2010.pdf>

³⁷⁴ ŠTYRSA, Josef. Kamarád ze skal. Praha: ASA, 2017. ISBN 978-80-87353-09-7

okolností se snímek vůbec nezabýval. Stejně tak se divák nedozví o hrdinově vyhraněném levicovém postoji. Co se týká postavy Heinricha Friedlera, tak se tato postava inspirovala životy třech blízkých přátel hlavní postavy, konkrétně Ladislavem Vodhánělem, Vladimírem Procházkou a Jiřím Šípem.

V *Tenkrát v ráji* Smítka sice nastoupí do vlaku směřujícím do Německa, ale záhy vystoupí v Praze. Ve skutečnosti v létě 1944 Smítka vlakem dojede do Německa a nastoupí pracovní povinnost. Po necelém týdnu však utekl zpět do Čech. V Praze ho chytili bezpečnostní složky, které ho převezli na Pracovní úřad, odkud náročným způsobem uteče. Touto akcí se inspirovali tvůrci filmu, u nichž hlavní hrdina uteče z kanceláře svého „přítele“ v řadách SS. Celkově horolezec a SS-Sturmbannführer Horst Gerke je smyšlenou postavou. Smítka se začal ukrývat ve skalách Českého ráje. V té době se ve skalách skrývalo mnoho horolezců. Na začátku prosince 1944 bezpečnostní složky provedly zátah na úkryt horolezců, z nichž mnozí neunikli zatčení, ale Smítka prchl. Partyzánská linie ve snímku se tak nezakládá na pravdě.³⁷⁵

Ve filmu žije osamocený otec sám na chalupě, přičemž zazní informace o již dřívejším úmrtí matky. Ve skutečnosti matka hlavního hrdiny zemřela v prvních letech Protektorátu Čechy a Morava, v jehož průběhu se otec znovu ožení. Smítka skutečně těžce onemocněl. Neošetřoval ho partyzán, ale hlavní hrdina se vrátil za otcem dne 29. prosince 1944. Tato okolnost neunikla bezpečnostním složkám, a tak došlo k zatčení hlavního hrdiny. Spolu s ostatními horolezci byl Smítka dne 27. března popraven v Terezíně. Ve snímku horolezec Heinrich unikne popravě. Tato okolnost se inspiruje v osobě horolezce Vladimíra Procházky, u kterého chyběla náležitá dokumentace, a tak byl propuštěn.³⁷⁶

Tenkrát v ráji se začíná odehrávat v napjaté době zvětšeného tlaku Německa na Československo. V příběhu nezaznamenáme žádné časové ani místní určení, ale autoři vždy poskytnou informaci o aktuální historické události. Ať už v rozhlasu nebo v radiu se divák dozví o Hitlerových projevech, Mnichovské smlouvě, vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha a následné zatýkáci vlně, soudech a popravách. Hlavní lokace se skládá z území Prahy, Českého ráje

---

³⁷⁵ ŠTYRSA, Josef. Kamarád ze skal. Praha: ASA, 2017. ISBN 978-80-87353-09-7.

³⁷⁶ 60 let od umucení turnovských horolezců (vzpomínka) - Hruboskalsko [online]. Copyright © 2004 [cit. 18.09.2018] Dostupné z: http://www.hruboskalsko.cz/historie/historie_view2.asp?uin=%7BD81163D2-EB0E-4353-ADFF-EB04BC2D1E7B%7D

a přilehlých měst. Nelze s přesností určit, o která města se jedná, ale vzhledem k historickým souvislostem jde nejspíše o Turnov a Železný Brod. Všechny tyto okolnosti přispívají k celkové nepřehlednosti.

Na filmu se projevila okolnost, že se režie ujalo nezkušené duo, a tak snímek nepůsobí konzistentním a koherentním dojmem. Vypravěčský rámec filmu působí nelogicky bez větší smysluplnosti. Často se „vkrádá“ otázka, co daná postava zamýšlela, a z jakého důvodu. U postav chybí větší vykreslení charakterových vlastností a jejich motivace. Jednotlivý střih záběrů vyznívá zcela nahodile bez následného vysvětlení.³⁷⁷ Film nejenže vyniká celou řadou historických nepřesností, ale podle míry zkreslení ho lze označit za přímo ahistorický. Za všechny příklady jmenuji horolezce Horsta Gerkeho, který zpočátku vystupuje jako přítel Čechů a zejména Josky. V průběhu příběhu nastupuje vojenskou službu. V nespecifikovanou dobu se vrací do Protektorátu Čechy a Morava. Dozvíme se, že během nemnoha let na ruské frontě získá vyšší vojenskou hodnost. Jeho postoj se mění na zřetelně protičeský, přičemž se jeho cílem stává zatčení Josky. Po jeho zatčení zjistíme, že jeho kancelář se nachází zřejmě v Turnově. Před popravou se objeví v pozici velícího důstojníka v Terezíně a rozhoduje o popravě Josky. Čím je dána osobnostní proměna Horsta? Je reálné, aby Horst získal coby voják během nemnoha let hodnost majora SS? Co ho kromě horolezectví vůbec pojilo s Českým rájem? Jaká byla motivace jeho návratu do Protektorátu Čechy a Morava, když je patrné, že nevěděl o úkrytu Josky v horách? Od koho se dozvěděl o úkrytu ve skalách? Z jaké pozice se stává velícím důstojníkem v Terezíně, když před pár momenty bylo zjevné, že jeho kancelář se nachází v Turnově? Z jakého důvodu nechal přežít Heinricha a Johanku? Takovýto výčet lze rovněž postupovat u dalších osob.³⁷⁸

Na první pohled lze konstatovat, že kamera si nejvíce všímá panoramatu přírody České ráje, které se objevilo nesčíslněkrát. Akční scény se jeví nešikovně až směšně natočené a mnohdy působí nedokončeným dojmem.³⁷⁹ Ústřední dvě písně složila populární zpěvačka Radůza.³⁸⁰ Celkově hudba neodráží aktuální „náladu“ a je vkládána zcela nevhodně.³⁸¹ Atmosféra protektorátní doby nepřesvědčuje, což se tvůrci snaží dohnat „schematickou

---

³⁷⁷ Př. tradiční řetězec záběrů (Z) ve směru – Z1 ➤ Z2 - ➤ Z3. s tím, že ve snímku se vynechá Z2 a následně v Z3 není vysvětlen rámec Z2.

³⁷⁸ Např. postava osamělého partyzána, jenž působí značně nepřírozeným dojmem.

³⁷⁹ Např. při odhalení úkrytu ve skalách Horst zastřelí partyzána. Joska dále prchá. Střih. Joska se ocitne ve vlaku.

³⁸⁰ Tenkrát v ráji (2016) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 19.09.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/79475-tenkrat-v-raji/zajimavosti/?type=film>

³⁸¹ Např. nedlouho po smrti Josky a Vlasty se nad skálami rozezná optimistická vážná hudba.

symbolikou“, čímž chtějí docílit vyššího uměleckého dojmu. Tato snaha se zcela míjí účinkem a výprava se tak jeví „lacině“ a nevěrohodně.³⁸²

Tenkrát v ráji, čítající 99 minut, zaznamenal slavnostní premiéru dne 27. října 2016. Slavnostní projekce se nezúčastnili mnozí herci a herec Jan Budař, hrající Horsta Gerkeho, při projevu naznačil, že výroba výsledného produktu neprobíhala optimálně.³⁸³ Pro svou zmatečnost není překvapením, že film odmítla divácká i odborná veřejnost. Kniha a film od Josefa Urbana se setkala s negativním hodnocením i od pamětníků Bohumila Svatoše a Drahoše Machana, kteří se Smítkou provozovali horolezecké aktivity.³⁸⁴

5.2.4 SMRTIHLAV (2017)

V roce 2014 zaujal francouzského režiséra Cédrica Jimeneze román *HHhH* od francouzského spisovatele Laurenta Bineta.³⁸⁵ Ve Francii kniha v roce 2010 získala oceňovanou literární cenu Prix Goncourt du Premier Roman pro začínající autory. Binet se v ní zabývá vzestupem a SS-Obergruppenführerem Reinhardem Heydrichem.³⁸⁶ Spisovatel v devadesátých letech vyučoval francouzský jazyk na Vojenské akademii v Liptovském Mikuláši, během čehož získal zálibu v československé historii.³⁸⁷ Jimenez s ním navázal spolupráci, a tak k 75. výročí atentátu na Heydricha vznikl široce mezinárodní film *Smrtihlav*

---

³⁸² Např. rozhlas sice informuje o postoupení čs. hranic Německu, ale vizuálně vše zůstává stejné. Následně se protičeský tlak projeví po výstupu horolezce na skálu, na které sundá čs. Vlajku, a nahradí ji nacistickým praporem. Nebo přibližující se konec války se žádným způsobem neprojevuje na myšlení hlavních postav ani ve změně celkové atmosféry. Tvůrci vše dávají na vědomí proběhnuvším náletem a seskokem partyzána.

³⁸³ RECENZE: A dost! To už není jen smutek českého filmu, ale čiré zlo – idnes.cz [online]. Copyright © 1999 [cit. 19.09.2018] https://kultura.zpravy.idnes.cz/recenze-tenkrat-v-raji-06h-filmvideo.aspx?c=A161027_125326_filmvideo_spm

³⁸⁴ Hruboskalsko. Hruboskalsko [online]. Dostupné z: <http://www.hruboskalsko.cz/3index.asp?cmd=45&rok=2015&uin=%7BCCFB6534-CC80-4FA3-B402-9A20CF36530D%7D>

³⁸⁵ Cédric Jimenez se narodil dne 26. června 1976 v Marseille. Absolvoval scenáristiku na studiích v New Yorku. Nejdříve se věnoval dokumentární tvorbě, později tvorbou scénářů. Produkoval film *Scorpion* (2007), *Jeskyně smrti* (2007) a *Znovuzrozený* (2011). Režijně debutoval filmem *Aux yeux de tous* (2012). Následně zrealizoval film *La French* (2014), který získal nominaci na MFF v Tokyu v kategorii – Velká cena Tokya. Nejvíce na sebe upozornil snímkem *Smrtihlav* (2017).

³⁸⁶ *Smrtihlav*: Představuje se nový film o atentátu na Heydricha. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 29.10.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/12680-smrtihlav-predstavuje-se-novy-film-o-atentatu-na-heydricha>

³⁸⁷ Laurent Binet | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 29.10.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/303646-laurent-binet/zajimavosti/>

(*The Man with the Iron Heart*; 2017), který výše zmíněné reálie umělecky interpretuje.³⁸⁸

Režisér vytvořil scénář spolu s britským tvůrcem Davidem Farrem.³⁸⁹

První polovina filmu zaznamenává kariéru Heydricha od roku 1929, kterého ztvárnil australský herec Jason Clarke.³⁹⁰ Jeho manželku Linu Von Osten zahrála populární britská herečka Rosamund Pike.³⁹¹ Ve druhé polovině příběhu se autoři zabírají atentátem na zastupujícího říšského protektora. Do role rotmistra Jana Kubiše režisér obsadil britského herce Jacka O'Connella.³⁹² V postavě rotmistra Jozefa Gabčíka se objevil americký herec Jack Reynor.³⁹³

V ději vystupuje velké množství historických postav. V příběhu se zmiňuje činnost skupiny Tři králů³⁹⁴, z nichž nejvýrazněji vystupuje štábní kapitán Václav Morávek.³⁹⁵

---

³⁸⁸ Na filmu se nejvíce podílela francouzská produkce, dále pak britská, belgická a americká.

³⁸⁹ David Farr se narodil dne 29. října 1969 v britském Guildfordu. Vystudoval obor anglická literatura na Univerzitě v Cambridgi. Od poloviny devadesátých let režijně debutoval v The Gate Theatre v Londýně. V letech 2002 až 2005 působil v divadelní společnosti Bristol Old Vic jako umělecký ředitel. Stejnou pozici následně zastával pět let v The Lyric Theatre. V roce 2009 se stal Associate directorem v Královské shakespearovské společnosti. Vytvořil scénář pro film Hanna (2011), The Ones Below (2015), který rovněž režíroval, a snímek Smrtihlav (2017). Své scénáře vyrobil pro seriál MI5 (2005 – 2010) a Noční recepční (2016 – 2018).

³⁹⁰ Jason Clarke se narodil dne 17. července 1969 ve Wintonu. Vystudoval herectví na Victorian College of the Arts v Melbourne. Začínal jako divadelní a televizní herec. Po svých úspěšných rolích odešel na začátku nového tisíciletí hrát do amerického Hollywoodu. Roli ztvárnil ve filmu Rabbit Proof Fence (2002), Rallye smrti (2008), Veřejní nepřátelé (2009), Země bez zákona (2012), Velký Gatsby (2013), Úsvit planety opic (2014), Everest (2015) a První člověk (2018).

³⁹¹ Rosamund Mary Ellen Pike se narodila dne 27. ledna 1979 v Londýně. Vystudovala anglickou literaturu na Oxfordské univerzitě. Od svých mladistvých let působila v divadle a televizi. Po ukončení studia přijala hollywoodskou nabídku a zahrála „Bond Girl“ ve snímku Dnes Neumírej (2002). Roli ztvárnila ve filmu Pýcha a předsudek (2005), Náhradníci (2008), Johnny English se vrací (2011), Hněv titánů (2012), Nepřátelé (2017) a Operace Entebbe (2018). Za roli ve filmu Zmizelá (2014) získala Cenu Kruhu floridských filmových kritiků v kategorii – Nejlepší herečka. Ve stejné kategorii byla nominována na cenu Oscar, Zlatý glóbus, BAFTA a AACTA Awards. V současnosti se stala jednou z neobsazovanějších hereček ve filmovém průmyslu.

³⁹² Jack O'Connell se narodil dne 1. srpna 1990 v Derby. Herectví se naučil v rámci Television Workshop v Nottinghamu. Následně nastoupil do Královského národního divadla v Londýně. Ve filmech se herec objevoval od svých 15 let. Zlom nastal po úspěšném působení v seriálu Skins (2009), po kterém začal natáčet pro Hollywood. O'Connell ztvárnil roli ve filmu United (2011), 71 (2014), Nezlomný (2014), 300: Vzestup říše (2014), Hra peněz (2016), Tulipánová horečka (2017) a Trial by Fire (2018). V roce 2015 získal ocenění na BAFTA v kategorii – Vycházející hvězda.

³⁹³ Jack Reynor se narodil dne 23. ledna 1992 v Coloradu. Mezi lety 2004 až 2010 absolvoval Belvedere College v Dublinu, při níž vystoupil v mnoha divadelních rolích. Do širšího povědomí vešel hraním ve snímku Co udělal Richard (2012). Roli ztvárnil ve filmu Macbeth (2015), Královská noc (2015), Sing Street (2016), Křížová palba (2016), Detroit (2017) a Kin (2018). Za roli ve filmu Glassland obdržel cenu na MFF v Sundance v kategorii – Zvláštní cena poroty pro světový hraný film za herecký výkon.

³⁹⁴ Skupina zahájila činnost mezi srpnem až prosincem 1939. Fungovala ve složení pplk. Josef Balabán, pplk. Josef Mašín a št. kpt. Václav Morávek. Se Třemi králi značně spolupracoval kpt. Ctibor Novák. Skupina uskutečnila rozličné odbojové akce. Sice se skupina nacházela pod velením ON, ale rovněž realizovala své akce. Mezi nejvýznamnější diverzi patří výbuch na Anhaltském nádraží v Berlíně na konci února 1940, tedy neúspěšný atentát na SS-Reichsführera Heinricha Himmlera.

Z dalších odbojářů se objeví rotmistr Josef Valčík, nadporučík Adolf Opálka, rotný Karel Čurda a Anna Nováková. Z řad nacistů jde o SS-Reichsführera Himmlera, šefa gestapa a SS-Gruppenführer Heinricha Müllera a státního tajemníka Úřadu říšského protektora a SS-Obergruppenführera Karla Hermanna Franka.

V prvních záběrech se Heydrich seznamuje a milostně sbližuje se svou budoucí manželkou Linou Von Osten. Soud ho kvůli nečestnému jednání s bývalou přítelkyní Kristýnou zproští služby u námořnictva. Na naléhání Liny vstoupí do NSDAP. Na večeri s Himmlerem přijímá jeho nabídku a stane se šéfem rozvědky SS proti politickým soupeřům. Pod velením Heydricha dojde k násilnému přepadení komunistické úřadovny. Mezi nacistickým průvodem ve městě se nachází rovněž Heydrich se svým synem, kterému sděluje o jmenování Hitlera kancléřem. Proběhne „Noc dlouhých nožů“ a ve vězení spatříme Röhma.

Děj se přesune do září 1939. Wehrmacht obsadí polskou vesnici. Heydrichova jednotka SS popravuje nepohodlné polské obyvatele a provádí germanizaci. Ve svém domě sděluje synovi a manželce o své nové práci v Protektorátu Čechy a Morava. Po příjezdu do Prahy z balkonů oznamuje obyvatelům o protižidovských opatřeních a zničení odboje. V lednu 1942 ve Wannsee oznamuje plán na masovou likvidaci židů.

Po prodělání výcviku Kubiš a Gabčík z letadla seskočí kamsi do hor, odkud se spojí s odbojem. V Praze se setkají s jinými výsadkáři a odbojáři. Nacisté přepadnou osamocenou budovu, ve které se nachází Tři králové. Jediný Morávek se prostřílí ven. Ten se sejde

---

Nebo uskutečnili výbuch sklepa Švecových kasáren v Praze. Bezpečnostní složky vypsaly za jejich dopadení odměnu 1 000 000 korun. Balabána gestapo zatklo dne 22. dubna 1941 (popraven dne 3. října). Dne 13. května se odehrála přestřelka mezi dvěma zbývajícími členy skupiny s agenty gestapa, přičemž došlo k zadržení Mašína (popraven dne června 1942). Morávek následně spolupracoval s výsadky Silver A, Silver B a Anthropoid. Zemřel během přestřelky s gestapem dne 21. března 1942 nedaleko Prašného mostu v Praze. ČERMÁK, Vilém. Muž proti okupaci: portrét štábního kapitána Václava Morávka. Plzeň: Nakladatelská a vydavatelská agentura NAVA, 2007. ISBN 978-80-7211-260-9.

³⁹⁵ Václav Morávek se narodil dne 8. srpna 1904 v Kolíně. Po maturitě na kolínském gymnáziu v roce 1923 nastoupil základní vojenskou službu. Absolvoval Vojenskou akademii, kterou zakončil v hodnosti poručík dělostřelectva. V meziválečném období sloužil zejména v Olomouci. Po nucené demobilizaci dne 21. března 1939 v hodnosti štábního kapitána opustil armádu. Neúspěšně se pokusil o přechod do Polska, načež se vrátil do Kolína. Na přelomu května a června začala jeho činnost v odboji, konkrétně v organizaci Obrana národa. Morávek byl členem legendární záškodnické skupiny Tři Králové, přičemž ho gestapo dopadlo až jako posledního. Spolupracoval s parašutistickými výsadky. Morávek zemřel dne 21. března 1942 po přestřelce s agenty gestapa nedaleko Prašného mostu v Praze. Po konci války byl posmrtně povýšen do hodnosti podplukovníka dělostřelectva. V roce 2005 mu byla posmrtně udělena hodnost brigádního generála. Morávkův odkaz je značně připomínán ve veřejném prostoru. ČERMÁK, Vilém. Muž proti okupaci: portrét štábního kapitána Václava Morávka. Plzeň: Nakladatelská a vydavatelská agentura NAVA, 2007. ISBN 978-80-7211-260-9.

s Kubišem a Gabčíkem, aby jim pomohl s přípravami atentátu. Zanedlouho Němci objeví Morávkův pražský úkryt. Morávek zastřelí mnoho Němců, ale následně vykoná sebevraždu. Odbojáři provedou atentát na Heydricha. Toho převezou do nemocnice, ale za několik dní umírá. Nacisté popraví několik odbojářů a vypálí Lidice. Čurda jde na gestapo, kde prozradí informace o pobytu výsadkářů. Při pohledu na mučení odbojáře malý chlapec Áťa prozradí úkryt výsadkářů. V kostele se odehraje přestřelka, po které se do krypty skryjí pouze Kubiš a Gabčík. V bezvýchodné situaci spáchají sebevraždu. Po závěrečné scéně dřívějšího seznámení Kubiše a Gabčíka se objeví titulky:

„Heydrich byl nejvyšším nacistickým hodnostářem, který byl během druhé světové války zavražděn odbojem. Samotný Hitler prozradil Himmlerovi, že Heydrichova smrt byla pro něj horší než prohra na bojišti. Dalším místem Heydrichova působení měla být Paříž.“

Mezi klady snímku patří rozsáhlá výprava, která věrohodně vystihuje atmosféru doby. Výsledný dojem narušuje pouze fakt, že se snímek nenatáčel v autentických lokalitách.³⁹⁶ Nadprůměrným dojmem působí kamerové zpracování, které oplývá neobvyklými záběry. Nejpatrněji to lze zaznamenat při příjezdu Heydricha do Polska, při kterém děj sledujeme jeho očima, nebo během Heydrichova pohřbu, kdy zároveň probíhá nacistická odvěta.³⁹⁷ Netradiční je rovněž struktura děje. Vše začíná atentátem do momentu vhození bomby na auto. Posléze se část věnuje Heydrichovu vzestupu. Opět se záběry krátce vrací k atentátu. Následují osudy Kubiše a Gabčíka od výcviku až po působení v Protektorátu. V závěrečné části dojde k prolnutí osudů tří hlavních protagonistů, kteří shodně umírají. Z časového a lokalizačního hlediska tvůrci neustále informují o aktuálním časoprostoru, což z příběhu činí nenáročný film vzhledem k dobové orientaci.

První část filmu tvůrci postavili na životním osudu Heydricha od roku 1929 do roku 1942, přičemž tvůrci reflektují jeho osobní život a kariérní vzestup. Heydrich tak provozuje šerm, hraje na housle a cvičí se synem hru na piano. Tvůrci nastínili také jeho náklonnost k ženám, což ho v konečném důsledku stálo kariéru u námořnictva. Důležitou roli v sobě skrývá manželka Lina, díky níž vstoupil do nacistické strany. Lina je nejdříve prototypem silné ženy, což se mění v souvislosti s rychlým manželovým vzestupem, a tak se nepřilís

---

³⁹⁶ Smrtihlav: Představuje se nový film o atentátu na Heydricha. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 29.10.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/12680-smrtihlav-predstavuje-se-novy-film-o-atentatu-na-heydricha>

³⁹⁷ Kamera často sleduje děj z pohledu za snímáním protagonistou.

důvěryhodně promění v nevýraznou a bojácnou ženu.³⁹⁸ Heydrich se prezentuje vrozenou prudkostí a brutalitou, ale zároveň precizností a cílevědomostí. Tyto vlastnosti znázorňuje scéna, ve které chladnokrevně své jednotce v Polsku sděluje, že SS „čistí a germanizuje území“, což následně doprovází scéna s popravovanými polskými občany. Tato filmová část se vyznačuje důrazem na historickou přesnost. Na druhou stranu tvůrci vynechali některá důležitá fakta z Heydrichova života období konce třicátých let.³⁹⁹

Druhá část filmu se zaměřuje na provedení atentátu a dopadení atentátníků. Tato část velmi volně zachází s historickými fakty, a tak se v ní objevuje velké množství nepřesností. Nyní popíšeme nejvíce fabulované události. Seskok parašutistů se neuskutečnil v zasněžených horách, ale v Nehvizdech nedaleko Prahy. Po přistání rovněž nemuseli hned prchat před přicházejícími Němci a neabsolvovali náročný horský přechod k odbojářům. Značná pozornost se věnuje skupině Tří králů. Němci přepadnou budovu, ve které se nachází odbojáři. Dojde k přestřelce. Balabán zemře a Morávek se prostřelí ven a uteče. Vzápětí gestapo mučí přeživšího Mašína. Ten nic neprozradí a Heydrich ho čtyřmi rány z bezprostřední blízkosti zastřelí. Ve skutečnosti Němci Balabána dopadli dne 22. dubna 1941 a popravili dne 3. října 1941. K úmrtí prvního ze skupiny Tří králů sice došlo krátce po nástupu Heydricha, ale po skoro půl ročním věznění. Výše zmíněným přepadením se autoři zřejmě inspirovali událostí ze dne 13. května 1941, během níž gestapo dopadlo Mašína, ale Morávek a četař František Peltán stačili uprchnout. Mašína drželi ve vězení. K trestu smrti ho odsoudil až stanný tribunál tři dny po atentátu na Heydricha. Dne 30. června 1942 ho zastřelila popravčí četa, nikoliv samotný Heydrich. Ve filmu Němci vypátrají úkryt Morávka, u čehož nechybí Heydrich. Příslušníci SS vpadnou do domu a Morávek je samopalem postřelí. Následně vyjde na balkon a spáchá sebevraždu. Celou akci z povzdálí sleduje Kubiš, dokonce se v jednu chvíli pohledem střetne s Heydrichem. Ve skutečnosti Morávek zemře po přestřelce s agenty gestapa nedaleko Prašného mostu v Praze dne 21. března 1942. Samotný atentát neproběhl za přímé účasti Valčíka a Opálky.⁴⁰⁰ Stejně tak Gabčík při útěku nezastřelil německého vojáka. Malý chlapec, který prozradí pobyt parašutistů, vychází z reálné postavy Vlastimila „Áti“ Moravce. Ve filmu se jedná o malého chlapce, který „pouze“ přihlíží na

---

³⁹⁸ Lina manželovi vyčítá, že spolu tráví málo času. Spory vyvrcholí v momentě, ve kterém Heydrich vyhrožuje Lině rozvodem. Ta se nakonec omlouvá za spory.

³⁹⁹ Nejvýznamnější vynechaná část se týká Heydrichova působení u letectva mezi lety 1939 až 1941.

⁴⁰⁰ Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boj-i-mez-reziserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

mučení odbojářů. Ve skutečnosti Moravcovi bylo 21 let a gestapo jej brutálně mučilo, načež prozradil přítomnost parašutistů v kostele.⁴⁰¹ V kostele sv. Cyrila a Metoděje se dne 18. června 1942 odehrála přestřelka mezi odbojáři a Němci, během níž došlo k těžkému zranění Kubiše, který nakonec na jeho následky zemřel. Odbojáři disponovali pouze ručními zbraněmi a v kostele se bránili partyzánským způsobem. Došlo k poranění německých vojáků, ale žádný nezemřel. Gabčík a odbojáři se stačili přemístit do krypty, ve které posléze spáchají sebevraždu. Tvůrci předkládají „heroickou“ scénu, ve které nalezneme všechny odbojáře, až na Kubiše a Gabčíka, přičemž samopaly zastřelí velký počet vojáků. Následně se ústřední duo skrývá v kryptě, v níž se v bezvýchodné situaci zastřelí. Ve snímku se vyskytuje celá řada nepřesných informací, které se ale už neprojevují tak vysokou mírou fabulace jako výše uvedené příklady.⁴⁰² V celkovém pohledu tím autoři zvyšují akčnost a dramatickост filmu.

Zajímavé okolnosti zaznamenal vývoj názvu výsledného produktu. Spisovatel Binet knihu pojmenoval *HHhH*, znamenající „Himmlers Hirn heißt Heydrich“ (v překladu „Himmlerův mozek se jmenuje Heydrich“). Touto slovní hříčkou nacističtí představitelé označovali Heydricha. Filmový název *HHhH* tvůrci použili pro distribuci ve Francii. Originální název se změnil na *The Man with the Iron Heart*. Česká distribuce uvažovala o názvu *Atentát na Heydricha, Pražský kat* nebo o prostém překladu originálního označení. Nakonec byl film pojmenován názvem *Smrtihlav*.⁴⁰³

Film *Smrtihlav*, trvající 119 minut, se nejdříve celosvětově vysílal dne 9. května 2017 ve Francii. Slavnostní premiéru v České republice snímek zaznamenal dne 25. května. Premiéru sledoval Vojmír Srdečný, student zavřený gestapem v roce 1939, a váleční veteráni. Premiéru si nenechala ujít ani praneteř Kubiše, Dagmar Rauchová, která se po odvysílání vyjádřila, že film byl pro ni silným emocionálním zážitkem.⁴⁰⁴ Následně se dostal do

---

⁴⁰¹ Před 75 lety se uzavřel příběh operace Anthropoid. Sedm parašutistů zemřelo v boji proti nacistické přesile | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/pred-75-lety-se-uzavrel-pribeh-operace-anthropoid-sedm-parasutistu-zemrelo-v_1706180954_pj

⁴⁰² Např. Kubiš a Gabčík se s Morávkem setkali nejspíše v domě u Staroměstského náměstí, ne kdesi v konírně, atentát se ahistoricky uskutečnil v ulici přeplněné lidmi, přičemž se Gabčík se samopalem skrývá za žlutou tramvaj (v Praze jezdili červené tramvaje). Ve filmu se objevuje chybné tvrzení, že Opálka a Valčík neschvalovali atentát. Kubiš a Gabčík se seznámili v Krakově, nikoliv po náhodné cestě do tohoto polského města.

⁴⁰³ *Smrtihlav / HHhH* (2017) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 31.10.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/55410-smrtihlav/zajimavosti/?type=film>

⁴⁰⁴ OHLASY na film *Smrtihlav* byly velkolepé! – eXtra.cz. eXtra.cz – Lifestyleový magazín [online]. Copyright © eXtra.cz [cit. 30.10.2018]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/ohlasy-na-film-smrtihlav-byly-velkolepe>

distribuce českých kin, přičemž záštitu nad *Smrtíhlavem* přijal ministr obrany Martin Stropnický:

„Atentát na představitele nacistické okupační moci Reinharda Heydricha patří k nejvýznamnějším momentům naší novodobé historie, jejichž odkaz je třeba uchovávat pro příští generace.“⁴⁰⁵

Na snímek upozornilo velké graffiti v Praze na Těšnově. Neslo název „Češi nejsou srabi“, čímž jeho tvůrci odkazovali na oficiální stejnojmenný hashtag, který k filmu vymysleli samotní tvůrci.⁴⁰⁶ Film byl sice celkově uveden ve 20 státech na třech kontinentech, ale nevyvolal hlubší zájem kritiků, který by se odrazil v počtu nominací na filmové ocenění.⁴⁰⁷

Film největší ohlas vyvolal v zemi, ve které se příběh odehrál. Několik měsíců před uvedením *Smrtíhlava* vznikl mezinárodní film *Anthropoid* (2016), rovněž zachycující téma atentátu. Z tohoto důvodu odborná veřejnost oba snímky porovnávala. Nejkritičtěji se vyjádřil historik z Vojenského historického ústavu Michal Burian. Vyjádřil se, že mnoho lidí kritizovalo *Anthropoid*, ale při srovnání se *Smrtíhlavem* se mu mnoho zainteresovaných musí v duchu omlouvat, „protože v *Anthropoidu* byl aspoň základ reálný.“⁴⁰⁸ Film pro velké množství nepřesností kritizoval ředitel Odboru pro válečné veterány spravující Ministerstvo obrany a armádní historik Eduard Stehlík.⁴⁰⁹ Naopak s pozitivním hodnocením filmu přišel prostřednictvím Česko rozhlasu historik z FF UK Petr Koura, který se zabývá reflexí historických událostí ve filmu. Sám si byl vědom velkého množství historických nepřesností, u nichž odhadl, že jsou způsobeny tím, že tvůrci vycházeli ze starší literatury, neboť novější práce českých historiků nejsou dostupné zahraničním tvůrcům a badatelům. Na filmu oceňoval především fakt, že si zahraniční filmaři vybrali téma českého odboje, čímž téma

---

⁴⁰⁵ Lidovky.cz | Češi nejsou srabi. Na film Smrtíhlav láká v Praze velké graffiti [online]. Copyright © 2018 MAFRA, a.s. [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/cesi-nejsou-srabi-na-film-smrtihlav-laka-v-praze-velke-graffiti.A170606_114813_in_kultura_jto

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ Smrtíhlav (2017) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 30.10.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3296908/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

⁴⁰⁸ 'Anthropoid měl aspoň reálný základ.' Kde končí realita a začíná beletrie ve snímku Smrtíhlav? | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 31.10.2018]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/film-vs-realita-smrtihlav-anthropoid-heydrich_1706211155_kro

⁴⁰⁹ Tamtéž.

popularizují ve světě. Koura detailně rozebral Heydrichův profil, přičemž kladně hodnotil jeho věrohodné ztvárnění ve filmu.⁴¹⁰

Režisér Jimenez se nechal slyšet, že mu šlo především o kreativní znázornění daného tématu. Svůj pohled na film popsal následujícími slovy:

*„Film je o odmítnutí brutality a barbarství, o neochotě smířit se s tím, že život je těžký. Doufám, že film na vás natolik zapůsobí, až si uvědomíte, že některé poměry ve společnosti není možné ignorovat.“*⁴¹¹

---

⁴¹⁰ Heydrich se stal nacistou z nouze. K SS a NSDAP ho přivedla manželka, říká historik Petr Koura | Radiožurnál. Český rozhlas Radiožurnál [online]. Copyright © 1997 [cit. 31.10.2018]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/heydrich-se-stal-nacistou-z-nouze-k-ss-a-nsdap-ho-privedla-manzelka-rika-6206252>

⁴¹¹ Smrtihlav: Představuje se nový film o atentátu na Heydricha. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 29.10.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/12680-smrtihlav-predstavuje-se-novy-film-o-atentatu-na-heydricha>

6 KAPITOLA SLOVENSKO

6.1 OKUPACE A ODBOJ

Politický neklid panoval na slovenském území „Druhé republiky“ již od podepsání Mnichovské dohody. Dne 13. března 1939 se v Berlíně uskutečnilo setkání mezi předsedou vlády autonomního Slovenska Jozefem Tisem a Adolfem Hitlerem. Nacistický vůdce přednesl své ultimátum, aby Slovensko vyhlásilo samostatnost, čímž by dopomohlo k rozbití Česko-Slovenska, jinak bude země vystavena maďarskému tlaku. O den později Slovenský sněm v Bratislavě jednohlasně hlasoval pro samostatnost. V té době v zemi žilo 2 655 053 obyvatel, z toho 85 % Slováků. Nejpočetnější národnostní menšinu tvořili Němci (5,1 %).⁴¹²

Dne 23. března představitelé Slovenska a Německa podepsali tzv. ochrannou smlouvu, v níž Německo zaručovalo ochranu politické nezávislosti a integrity nového státního útvaru. Na oplátku Slovensko přijalo německou kontrolu zahraniční politiky a vojenských záležitostí. V západní části země se vytvořilo tzv. ochranné pásmo, na kterém přebývaly německé vojenské divize. Od letních měsíců 1940 začalo dosazování německých poradců do významných státních institucí, které se zabíraly politickou a hospodářskou činností.⁴¹³ Od počátku se země stala „loutkovým státem“, kterou ovládalo Německo.⁴¹⁴ Celkem Slovenský štát diplomaticky uznalo 27 států (včetně Francie, Velké Británie a Sovětského svazu).⁴¹⁵ Na základě ústavy, ze dne 21. července 1939, byla země „autoritárním státem se stavovským zřízením“.⁴¹⁶ Výkonnou a zákonodárnou moc vykonávala vláda a prezident Tiso.⁴¹⁷ Pro německé potřeby představoval Slovenský štát především hospodářskou a surovinovou zásobárnou. Ve státu existovala monopolní státní strana Hlinkova slovenská strana ľudová.⁴¹⁸ Ve straně působil radikální názorový proud, reprezentovaný Bélou Tukou, který propagoval

---

⁴¹² V zemi se nacházely další národnostní menšiny – ukrajinská, maďarská, židovská a romská. HABAJ, Michal, LUKAČKA, Ján, SEGEŠ, Vladimír, MRVA, Ivan, PETRANSKÝ, Ivan A., HRNKO, Anton. Slovenské dějiny: od úsvitu po současnost. Bratislava: Perfekt, 2015. s. 374. ISBN 978-80-8046-730-2.

⁴¹³ Z formálního hlediska poradci pracovali na německé ambasádě v Bratislavě, a tak jejich činnost v institucích zůstávala utajena.

⁴¹⁴ MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: Nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: JOTA, 2009. s. 382. ISBN 978-80-7217-632-8.

⁴¹⁵ Státy, které uznaly Slovenský štát, postupně přerušovaly diplomatické styky se zemí, a to v závislosti na válečném vývoji. Mezi posledními státy zůstalo Rumunsko a Nezávislý stát Chorvatsko. KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 495. ISBN 80-7203-612-2.

⁴¹⁶ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 494. ISBN 80-7203-612-2.

⁴¹⁷ V zemi působil sněm, ale bez výraznějších pravomocí.

⁴¹⁸ V roce 1943 strana sdružovala 300 000 osob. KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 494. ISBN 80-7203-612-2.

dokončení „slovenské revoluce v nacistickém duchu“.⁴¹⁹ V rámci tohoto proudu vykonávalo své aktivity polovojenské uskupení Hlinkovy gardy. V zemi se nacházela i německá strana Deustche Partei. Postupně na Slovensku vznikaly totalitární instituce, které negativně ovlivňovaly každodenní život obyvatel.⁴²⁰ V zemi žilo celkem 87 000 židovských obyvatel.⁴²¹ Od podzimu 1938 slovenská vláda zavedla velké množství protizidovských opatření, které vyvrcholily dne 9. září 1941 přijetím Židovského kodexu, jímž židé ztratili veškerá práva. Od března 1942 byly zahájeny deportace do koncentračních táborů.

Českoslovenští vojáci, kteří emigrovali z bývalé svobodné země, aktivně bojovali na území Francie, v níž do jejího pádu pobývala československá emigrace. Do exilových struktur se významněji zapojili Slováci Milan Hodža (bývalý předseda vlády) a Štefan Osuský (velvyslanec v Paříži). Oba zpočátku odmítali bývalého prezidenta Beneše, neboť se neztotožňovali s myšlenkou „předmnichovské“ obnovy Československa, ale požadovali pro Slovensko rozsáhlou autonomii. Osuský měl zároveň vlastní ambice na vedení exilových aktivit. Po porážce Francie se československá emigrace přemístila do Londýna, ve kterém Beneš postupem času nabyl nezpochybnitelné vůdcovské role, neboť po ustavení „Prozatímního státního zřízení Československé republiky v emigraci“ stanul v jeho čele. Ve slovenské části emigrace převážilo přesvědčení o obnově „předmnichovské“ republiky, a tak se nakonec Hodža i Osuský přimkli k Benešovi.⁴²²

Slovenský stát se zapojil do tažení proti Polsku, což mu vyneslo drobné územní zisky, neboť získal pod svou správu několik tatranských vesnic. Dne 24. listopadu 1940 podepsal předseda vlády Tuka protokol o připojení k trojstrannému paktu. Následující rok Slovensko vstoupilo do Paktu proti Kominterně. V červnu 1941 se 60 000 slovenských vojáků zapojilo do operace Barbarossa, čímž vešlo do válečného stavu s celou protihitlerovskou koalicí.⁴²³

Přestože životní úroveň Slováků při porovnání s válečnými poměry jiných států prokazovala nadprůměrné hodnoty, v zemi narůstala nespokojenost.⁴²⁴ S nacistickými

---

⁴¹⁹ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 496. ISBN 80-7203-612-2.

⁴²⁰ Např. propagandistický úřad, ústředí státní bezpečnosti a koncentrační tábor v Ilavě.

⁴²¹ HABAJ, Michal, LUKAČKA, Ján, SEGEŠ, Vladimír, MRVA, Ivan, PETRANSKÝ, Ivan A., HRNKO, Anton. Slovenské dějiny: od úsvitu po současnost. Bratislava: Perfekt, 2015. s. 374. ISBN 978-80-8046-730-2.

⁴²² KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 472. ISBN 80-7203-612-2.

⁴²³ Tamtéž, s. 497.

⁴²⁴ KOVÁČ, Dušan. Dějiny Slovenska. Praha: NLN – Nakladatelství lidové noviny, 2011. s. 221. ISBN 978-80-7422-099-9.

válečnými neúspěchy se zhoršovala zásobovací krize. V řadách obyvatelstva došlo ke zpochybnění účasti ve válce, která si vyžádala mnoho slovenských ztrát. Slovenský štát na mezinárodní úrovni ztrácel svoji legitimitu, přičemž Spojenci uznávali exilové struktury Československé republiky. Slovenská veřejnost s nelibostí nesla korupci a neschopnost Tukovy vlády, která přitvrzovala politický režim. Odpor rovněž vyvolaly masové židovské deportace.⁴²⁵

Na rozdíl od Maďarska slovenský režim zakazoval jakoukoli politickou opozici. V ilegilitě se nacházely základní dva proudy nesouhlasící se směřováním země. Jednalo se o zastánce společného československé státu, kteří spolupracovali s exilovou vládou v Londýně. Činnost těchto občanských skupin spočívala hlavně v politickém zpravodajství. V druhém proudu působila samostatná Komunistická strana Slovenska.⁴²⁶ Po sovětském uznání Slovenského štátu a označení konfliktu za „imperialistickou válku“ se KSS ocitla v dvojité situaci, neboť na jedné straně vystupovala proti nově zřízenému státu, ale na druhou stranu nechtěli zpochybnit sovětské velení. KSS se do značné míry stala rozpolcenou, neboť jedna větev prosazovala projekt „sovětského Slovenska“, s čímž nesouhlasila druhá větev propagující orientaci na obnovení Československa.⁴²⁷ Po zahájení německé invaze do Sovětského svazu se více aktivizovala činnost komunistů, která ač nepředstavovala výraznější nebezpečí pro stávající režim, přesto byla do roku 1943 nejvýznamnější silou podzemního hnutí.⁴²⁸

Dne 12. prosince 1943 uzavřela exilová vláda spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem. Ke konci měsíce se datuje sjednocení domácích odbojových proudů, jež vyústilo v tzv. vánoční dohodu, na jejímž základě došlo k vytvoření společného ústředního orgánu – Slovenská národní rada.⁴²⁹ Orgán vešel v kontakt s exilovou vládou a proklamoval obnovení Československa s tím, že bude obnoveno podle zásady „rovný s rovným“.⁴³⁰ Obecným cílem zůstávalo svržení dosavadního politického režimu a boj s nacisty. V Bánské Bystrici vzniklo na velitelství záložní armády Vojenské ústředí, jemuž velel podplukovník Ján Golian. Cíl

---

⁴²⁵ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 497. ISBN 80-7203-612-2.

⁴²⁶ Komunistickou stranu zakázaly politické orgány po podepsání Mnichovské smlouvy.

⁴²⁷ KOVÁČ, Dušan. Dějiny Slovenska. Praha: NLN – Nakladatelství lidové noviny, 2011. s. 221. ISBN 978-80-7422-099-9.

⁴²⁸ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 513. ISBN 80-7203-612-2.

⁴²⁹ Na počátku ve vedení stanuli komunisté Karol Šmidke, Gustáv Husák a Ladislav Novomeský, za občanské skupiny Jozef Lettrich, Ján Ursíny a Matej Josko.

⁴³⁰ KOVÁČ, Dušan. Dějiny Slovenska. Praha: NLN – Nakladatelství lidové noviny, 2011. s. 224. ISBN 978-80-7422-099-9.

obou uskupení spočíval v přípravě ozbrojeného povstání, které mělo proběhnout společně s příchodem Rudé armády. Počítalo se, že jí dvě slovenské divize v Karpatech umožní „hladký“ průchod horským pásmem. V první polovině roku 1944 v zemi působilo mnoho početných partyzánských skupin posílených ustoupivšími sovětskými partyzány z Polska. Skupiny organizovaly rozmanitou odbojovou činnost, od sabotáží dopravní infrastruktury, po přepadávání zásobovacích vlaků. Značné problémy doznávala spolupráce mezi sovětskými partyzány a slovenskými odbojáři, neboť jen velmi obtížně docházelo ke koordinaci záškodnických aktivit. Partyzáni často provozovali činnost v těžko dostupném terénu. Představitelé Sovětského svazu skrze své velitele zamýšleli kontrolovat odboj na Slovensku, a proto se partyzáni nebyli ochotni podvolit velení SNR.

Kvůli narůstajícímu počtu odbojové činnosti dne 12. srpna slovenská vláda vyhlásila výjimečný stav. Dne 28. srpna v Martině došlo k likvidaci z Rumunska se vracející německé vojenské mise a civilního doprovodu. Od den později za souhlasu Tisa vstoupila na slovenské území německá armáda. Ve večerních hodinách ministr národní obrany Ferdinand Čatloš přečetl vyjádření, v němž informoval o německé pomoci v boji proti partyzánům. Týž večer domácí odboj rozhodl o předčasném propuknutí povstání. Během krátkého času Němci odzbrojili dvě slovenské divize na východě země. Rovněž v západní části německé jednotky získaly zpět kontrolu. Povstání probíhalo zejména na středním Slovensku s ústředím v Banské Bystrici. Od počátku Spojenci leteckou cestou omezeně zásobovali povstalce vojenským materiálem. Do povstání se zapojilo 60 000 slovenských vojáků a 18 000 partyzánů.⁴³¹ Do bojů zasáhli příslušníci mnoha národů, nejvýznamněji Češi, Rusové, Ukrajinci, Bělorusové, Francouzi, Maďaři a Němci.⁴³² Až dne 8. září Rudá armáda spolu s 1. československým armádním sborem započala s boji v karpatských průsmycích. Dne 6. října se po těžkých střetech na slovenské území v oblasti Dukelského průsmyku probojovala společně s Čechoslováky Rudá armáda. Těžké boje sváděli rovněž povstalci, ale dne 17. října německá armáda z maďarského území zahájila rozsáhlou ofenzivu. Dne 27. října německá armáda obsadila velitelství v Banské Bystrici. Zbytek povstalců a partyzánů se stáhl do hor, ve kterých pokračoval v boji až do osvobození. Po potlačení povstání byl rozpoután značný teror, kterého se účastnily Pohotovostní oddíly Hlinkovy gardy a německé skupiny Heimatschutz složených z Němců žijících ve Slovenském štátu. Odhaduje se, že během odvet

---

⁴³¹ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 514. ISBN 80-7203-612-2.

⁴³² V bojích se nacházeli i Poláci, Rumuni, Jugoslávci, Italové, Řekové, Britové a Američané. KOVÁČ, Dušan. Dějiny Slovenska. Praha: NLN – Nakladatelství lidové noviny, 2011. s. 227. ISBN 978-80-7422-099-9.

došlo k částečnému či úplnému vypálení 102 vesnic a osad, a o život přišlo kolem 5000 osob.⁴³³ K trestu smrti německá justice odsoudila generály Jána Goliana a Rudolfa Viesta.

Do konce roku 1944 osvobozovací jednotky pronikly na území východního a jihovýchodního Slovenska. Těžké boje probíhaly do dne 4. dubna, kdy se uskutečnilo osvobození Bratislavy. Slovenský štát přestal existovat a Slováci obnovili společný státní útvar s Čechy.

Slovensko sice vytvořilo samostatný státní útvar, ale nad jeho osudem rozhodovali nacističtí představitelé, kteří z něj zamýšleli vytvořit „vzorový stát“.⁴³⁴ Díky slovenské samostatnosti převážná část obyvatelstva aktivně podporovala vládní režim, či se k němu stavila loajálně.⁴³⁵ Slovenský štát se zapojil do přepadení Polska a od června 1941 bojovalo po boku Německa desítky tisíc slovenských vojáků na východní frontě. V zemi působila monopolní „ľudácká strana“ a německá Heimaschutz. Postupem času sice země nabývala totalitárních kontur, ale represivní aparát se nevyznačoval „německou důsledností“.⁴³⁶ Z těchto důvodů se v prvních válečných letech neutvořily žádné rozsáhlejší struktury podzemního odboje. Obrat nastal s válečnými neúspěchy a příchodem sovětských partyzánů na přelomu let 1943/1944. Od té doby se sjednocený domácí odboj připravoval na ozbrojené povstání. Partyzáni vystupňovali své ozbrojené akce, na což nacisté reagovali vstupem německých jednotek do země. V tu chvíli předčasně začalo Slovenské národní povstání trvající přes dva měsíce. Po jeho potlačení se partyzáni přesunuli do hor, odkud bojovali do konce války. Povstání se stalo jedním z nejvýznamnějších protinacistických vystoupení, čímž Slováci v mezinárodním měřítku prokázali, že odmítají „Hitlerovu koncepci Evropy“. Po válce došlo k obnovení Československa a se slovenským územím se nezacházelo jako se spojencem Německa.

---

⁴³³ HABAJ, Michal, LUKAČKA, Ján, SEGEŠ, Vladimír, MRVA, Ivan, PETRANSKÝ, Ivan A., HRNKO, Anton. Slovenské dějiny: od úsvitu po současnost. Bratislava: Perfekt, 2015. s. 404. ISBN 978-80-8046-730-2.

⁴³⁴ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 494. ISBN 80-7203-612-2.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 511.

⁴³⁶ Za politické přečiny byly v zemi vyneseny rozsudky smrti až v roce 1944. KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 511. ISBN 80-7203-612-2.

6.2 ODBOJ VE FILMU

Rozvoj slovenské filmografie po druhé světové válce probíhal postupně, neboť se v zemi nacházel nedostatek filmových technologií, který značně limitoval filmovou produkci. Tento fakt pozbyl platnosti v první polovině padesátých let, ve kterých se v Bratislavě vybudovaly filmové ateliéry, čímž v zemi vzniklo profesionální zázemí, což vyústilo v nárůst počtu čistě slovenských filmů.⁴³⁷ Na Slovenském území plně doléhaly celostátní politické události, a tak po únoru 1948 filmografie sloužila k mocenským záměrům komunistické strany.⁴³⁸

Stěžejním filmovým tématem při zachycení válečných událostí se stalo Slovenské národní povstání, které reflektoval tzv. partyzánský film. „Průkopnický“ film tohoto žánru zrealizoval slovenský umělec František Čáp. Snímek *Bílá tma* (rež. František Čáp) zachycoval zraněné slovenské partyzány, kteří se v horách ukrývají před německými vojáky. Na konci roku 1948 vešel do kin počín slovenského umělce Paľa Bielika. Slovenský snímek *Vlčie diery* (1948) se často považuje za první nezávislý slovenský film, na jehož vzniku se nikterak nepodílela česká režie.⁴³⁹ Ve snímku s počátkem natáčení před únorovým převratem sledujeme, jakým způsobem zasáhnou válečné události a následně SNR do života „obyčejných lidí“ v horské vsi. Psychologické drama vyniká akčními scénami a především v té době neobvyklém vykreslení znepřátelených postav válečného konfliktu, v nichž se na obou stranách objevují záporní i kladní hrdinové.

Ve druhé polovině padesátých let byly natočeny dva snímky, jejichž tvůrci využili na krátký čas vzniklého polevení ideologického tlaku při tvorbě filmů, které vzešlo na XX. sjezdu KSSS po kritice stalinizmu. V tomto období vznikl slovenský film *V hodine dvanástej* (rež. Andrej Lettrich, Jozef Medved'; 1958) vyprávějící o soužití vesnických obyvatel a německé jednotky v časech SNP. V příběhu tvůrci odhalují různorodý ať kladný či záporný postoj Slováků vůči okupantům. V závěru snímku se vesničané spojí s partyzány a společnými silami vystoupí proti Němcům. O rok později režisér Paľo Bielik zrealizoval

---

⁴³⁷ Slovenský film po roku 1945 – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright © 2016 [cit. 24.02.2019]. Dostupné z: <http://profil.kultury.sk/sk/slovensky-film-po-roku-1945/>

⁴³⁸ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 255. ISBN 978-80-200-1689-8.

⁴³⁹ 9 filmů o Slovenském národním povstání – Revue – Filmový přehled. Redirecting to <http://www.filmovyprehled.cz/cs> [online]. Copyright © [cit. 24.02.2019]. Dostupné z: <http://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/9-filmu-o-slovenskem-narodnim-povstani>

slovenský film *Kapitán Dabač* (1959), který pojednává o osudech stejnojmenného hlavního hrdiny. Individualistický kapitán Dabač nejdříve bojuje na Ukrajině po boku Němců proti Rudé armádě. Po návratu na Slovensko a osobní tragédii se připojuje k partyzánům. Hlavní postava vybočuje ze zažitého stereotypu „bezchybného a uvědomělého“ bojovníka za svobodu a „vyšší ideály“, přičemž sám neusiluje o „nadosobní ideály“ a zdráhá se podřídit zájmům kolektivu.

Inovativní filmové postupy spojené s tzv. novou vlnou zasáhly rovněž slovenské filmaře. Zejména se jednalo o slovenský film *Zbabělec* (rež. Jiří Weiss; 1961), ve kterém ústřední dvojici hraje manželský pár. V jarních měsících roku 1944 Františka ve svém domě ukryje partyzána. S touto okolností nesouhlasí manžel, který se nejdříve chová „obezřetně, a sleduje politickou situaci z povzdálí, nakonec však obrátí, a v celkovém důsledku položí „nejvyšší oběť“. Následoval slovenský film *Píseň o sivom holubovi* (rež. Stanislav Barabáš; 1961) nazírající na válečná a povstalecké události „dětskýma očima“. Snímek obecně obsahuje tezi o nesmyslnosti války, jež vyvolává mnoho utrpení. Děj slovenského filmu *Polnočná omša* (rež. Jiří Krejčík; 1962) se odehrává v maloměstském prostředí na Štědrý den roku 1944. V době přicházejících vánočních svátků se nacisté vypořádávají s účastníky povstání. Raněný partyzán Juraj unikne před popravou a vrací se domu k rodinným příslušníkům. Všechny postavy spojuje touha přežít, přičemž každý k realizaci využívá jiných prostředků, které často vedou k potlačení mravních zásad. Ve slovenském filmu *Bílá oblaka* (rež. Ladislav Helge; 1962) v hlavní roli vystupuje třináctiletá dívka, která spolu s partyzány v čase po potlačení povstání prchá do hor před přicházejícími nacisty. Snímek je význačný svým lyrickým vyprávěním, jehož hlavní myšlenka spočívá v odhodlání přežít všechny krutosti války. V polovině šedesátých let vznikl slovenský film *Zvony pre bosých* (rež. Stanislav Barabáš; 1965), v němž během povstání dva partyzáni v zasněžených horách převádějí německého zajatce. Hlavní otázka existenciálního dramatu se týká jednání člověka v mezních situacích, v nichž člověk uchyluje k „atypickému vzorci chování“.

Příchod vojsk Varšavské smlouvy a následná normalizace měly za následek ukončení inovativních postupů z let minulých, neboť filmový tvůrce se museli tematicky vrátit k „angažované tvorbě“. Slovenský film *Keby som mal pušku* (rež. Štefan Uher; 1971) nabízí pohled na válečné události a povstání optikou chlapců, kteří vyrůstají na venkově. O rok později tvůrce natočil slovenský film *Člověk na moste* (rež. Ján Lacko; 1972) odehrávající se v horské vesnici, jejíž obyvatelé podporují partyzánský odboj. Děj se točí kolem hlavního

hrdiny v osobě učitele, který ochrání své žáky před následky očekávané sabotáže mostu. Tímto činem sice zachrání své žáky před poraněním, ale pro něho samotného vše vyústí v tragický rozměr. Slovenský film *Kým kohút nezaspieva* (rež. Jozef Pálka; 1972) se odehrává v období krátce po potlačení povstání, přičemž dojde k zabití německého vojáka. V reakci na tuto událost okupanti náhodně vyberou deset rukojmích, kteří mají být popraveni. Snímek zůstává především psychologickým dramatem osob, které čekají na popravu. Ve slovenském filmu *Dolina* (rež. Štefan Uher; 1973) na pozadí povstání probíhá romance mezi partyzánským lékařem a dívkou, kterou povstalec spolu se skupinou vězněných osvobodí při přepadení německého transportu. Slovenský film *Horká zima* (rež. Karel Kachyňa; 1973) vypráví o komunistovi, který se připojí k partyzánům během povstání. Obecně snímek oslavuje hrdinské činy povstalců. Partyzánskou tematikou v době povstání se zabývá slovenský film *Trofej neznámého strelca* (rež. Vladislav Pavlovič; 1974). V poválečném čase se koná myslivecká výstava, na níž se nachází paroží jelena od neznámého partyzána. Pořadatelé chtějí lovce ocenit, nejprve však musí dotyčného nalézt. Oznámí výzvu, aby se partyzán přihlásil. Problém nastává v okamžiku, kdy se se svým svědectvím přihlásí větší počet uchazečů. Snímek na pozadí „velkých dějin“ nahlíží na příběhy „obyčejných“ hrdinů odehrávajících se během povstání. Slovenský film *Deň, ktorý neumrie* (rež. Martin Ťapák; 1974) zachycuje příběh kulometčíka, jenž povstání prožil v pancéřových vlacích, které se staly významným prostředkem v boji proti nacistům. Ve slovenském filmu *Veľká noc a veľký den* (rež. Štefan Uher; 1974) lze shlédnout příběh vsi Vidovce během povstání až po vyvrcholení celého děje při osvobození Rudou armádou. Snímek se zabývá poměrem vesnických obyvatel vůči německým vojákům a partyzánským bojem proti nacistům.

V polovině sedmdesátých let vznikl slovenský film *Jeden stříbrný* (rež. Jaroslav Balík; 1976). Psychologické drama z dřevorubeckého prostředí probíhá v letních měsících roku 1944 v době vrcholících příprav povstání. V předvečer vypuknutí povstání se rovněž odehrává slovenský film *Súkromná vojna* (rež. Martin Hollý ml.; 1977), který zachycuje motiv pomsty mezi hlavními hrdiny, a poskytuje paralely mezi občanskou válkou ve Španělsku a Slovenským národním povstáním.

Filmografie osmdesátých let se rozvíjela v rámci obrysů, které byly nastoleny v předešlém desetiletí. K odbojové tematice vznikl slovensko-maďarský film *Pomocník* (rež. Zoroslav Záhon; 1981), který se zabývá poválečným osudem účastníka povstání, jenž se snaží své „kladné morální vlastnosti“ přenést do rozjitřeného prostoru na jihu Slovenska. Z širšího

hlediska slovenský film *Kára plná bolesti* (rež. Stanislav Párnický; 1985) zkoumá těžké životní podmínky obyvatel vesnice v atmosféře vyčkávání osvobození na konci války. Po čtrnácti letech filmoví tvůrci opět na plátna přenesli divadelní hru Ivana Bukovčana, *Kohút nezaspieva* (rež. Martin Ťapák; 1986), v níž dojde těsně po potlačení povstání k zabití německého vojáka. V odvetě na tento čin okupanti chtějí popravit deset osob. Snímek zejména lýčí psychologii osob čekajících na popravu. Slovenský film *Chodník cez Dunaj* (Miloslav Luther; 1989) pojednává o útěku dvou hlavních hrdinů před agenty gestapa, kteří je obvinili ze sabotáže. Odbojáři prchají přes celé Slovensko k maďarským hranicím. Cestou se musejí vypořádat s příslušníky tajné policie a rovněž se setkávají s mnoha Slováky, kteří zaujímají rozdílné postoje vůči okupantům.

Systémová změna probíhající od pádu komunistického režimu znamenala zánik státního podniku Československý film. Stejně tak se jako státní instituce ustavil v roce 1991 Slovenský filmový ústav, který převzal úlohu národního kinematografického centra. SFÚ se stal garantem uchování a rozvoje filmové produkce na Slovensku.⁴⁴⁰ V důsledku osamostatnění státu a přechodu na tržní distribučně-produkční prostředí slovenská filmografie až do raných let nového tisíciletí procházela značnou krizí domácí filmografie.⁴⁴¹ V devadesátých letech ukončilo činnost velké množství kinosálů. Spolu s tím došlo k razantnímu poklesu vzniku domácích filmů.⁴⁴² Během těchto let Slovensko samostatně nevytvořilo žádný snímek s odbojovou tematikou probíhající na území státu. Pouze se menšinovým finančním a kreativním podílem účastnilo realizace snímků s mezinárodní produkcí.⁴⁴³ Jednalo se o filmy *Je třeba zabít Sekala* (rež. Vladimír Michálek; 1998) a *Želary* (rež. Ondřej Trojan; 2003).⁴⁴⁴

Nové impulsy pro slovenskou filmografii přišly s mladou generací, která se profesně rozvíjela na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě. Tvůrci výrazně kritizovali

---

⁴⁴⁰ Slovenský filmový ústav | O nás. Slovenský filmový ústav | Aktuálne [online]. Copyright © slovenský filmový ústav [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <http://www.sfu.sk/slovensky-filmovy-ustav-o-nas/slovensky-filmovy-ustav>

⁴⁴¹ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 728. ISBN 978-80-200-1689-8.

⁴⁴² V osmdesátých letech bylo na Slovensku průměrně vytvořeno deset až dvanáct hraných snímků za kalendářní rok. Ve druhé polovině devadesátých let a prvních letech nového tisíciletí celkový objem čítal jeden až dva filmy. Hľadanie riešení po roku 1989 – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright ©Foto [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <https://profil.kultury.sk/sk/h%c4%beadanie-rieseni-po-roku-1989/>

⁴⁴³ Hľadanie riešení po roku 1989 – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright ©Foto [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <https://profil.kultury.sk/sk/h%c4%beadanie-rieseni-po-roku-1989/>

⁴⁴⁴ Děj obou filmů se odehrává na blíže neurčeném česko-slovenském pomezí, ale na základě vnitřních a vnějších okolností je patrné, že snímky patří do české provenience.

novodobý slovenský film jako celek. Svými snímky v následujících letech významným způsobem pozvedli úroveň domácí filmografie.⁴⁴⁵ V roce 2007 představil svůj hraný film, označovaný díky nízkému rozpočtu za první nezávislý slovenský film“, příslušník mladé generace Patrik Lančarič, který zrežíroval slovenský film *Rozhovor s nepřítelem* (2007).⁴⁴⁶ Existenciální drama se odehrává v zimních měsících po potlačení SNP mezi zástupci obou zneprátených stran.

Klíčové pozvednutí kvality a kvantity slovenských snímků souvisí se vznikem Audiovizuálního fondu, který započal činnost v lednu 2009 jako nezávislá veřejnoprávní instituce.⁴⁴⁷ Založení fondu znamenalo více zdrojové financování filmové průmyslu, tedy snímky přestaly být výhradně závislé na státních financích. Jednalo se zejména o systémovou změnu, která nastartovala slovenskou filmografii. V příštích letech se téměř ztrojnásobil celkový počet filmů uvedených v kinech. Průměrný počet diváků, kteří v kinech zhlédli slovenské filmy, vystoupal na dva a půl násobek počtu, než v předcházejícím období.⁴⁴⁸ Tvůrci filmovými náměty navázali na úspěšný odkaz tzv. slovenského partyzánského filmu z padesátých a šedesátých let minulého století.⁴⁴⁹ Slovensko-česko-americký film *Nedodržení slib* (rež. Jiří Chlumský; 2009) vypráví příběh slovenského žida Martina Friedmanna, který se po mnoha útrapách zapojí do SNP.⁴⁵⁰ Hlavní postava všechny nástrahy překoná nikoliv díky projeveným hrdinským činům, ale vlivem štěstí a náhody. O pět let později tvůrci natočili slovenský film *Krok do tmy* (rež. Miloslav Luther; 2014), v němž se hlavní postavy nemnoho let po koci války, zejména bývalý partyzánský velitel, vyrovnávají se svými činy během existence Slovenského štátu.⁴⁵¹

V posledních letech se filmaři snažili probudit zájem o SNP u mladé generace, u níž se domnívali, že se o nejvýznamnější domácí protinacistické události zajímají pouze okrajově, nebo je neznají. V roce 2014 vznikl slovenský film *Moje pvstanie.sk* (rež. Jonáš Karásek, Marika Beňadik Majorová) složený ze šesti krátkých povídek.⁴⁵² Snímek zachycuje odbojové

---

⁴⁴⁵ Hľadanie riešení po roku 1989 – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright ©Foto [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <https://profil.kultury.sk/sk/h%c4%beadanie-rieseni-po-roku-1989/>

⁴⁴⁶ Podkapitola Rozhovor s nepřítelem (2007)

⁴⁴⁷ Audiovizuálny fond. | Home [online]. Copyright © 2009 – 2011 Audiovizuálny fond [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <http://www.avf.sk/home.aspx>

⁴⁴⁸ Formovanie štandardnej filmovej krajiny – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright © 2016 [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <https://profil.kultury.sk/sk/formovanie-standardnej-filmovej-krajiny/>

⁴⁴⁹ ŽALMAN, Jan. Umlčený film. Praha: KMa, 2008. s. 14 – 38. ISBN 978-80-7309-573-4.

⁴⁵⁰ Podkapitola Nedodržení slib (2009).

⁴⁵¹ Podkapitola Krok do tmy (2014).

⁴⁵² Podkapitola Moje pvstanie (2014).

příběhy. Pro značný úspěch projektu došlo o pět let později k vytvoření filmu *Moje povstanie 2* (rež. Juraj Štēpka, 2019) přibližující další „obyčejné hrdiny“ pronacistického odboje.

6.2.1 ROZHOVOR S NEPŘÍTELEM (2007)

Za vznikem filmu *Rozhovor s nepřítelem* (*Facing the Enemy*; 2007) stojí v té době nastupující generace slovenských umělců, kteří se kriticky vyjadřovali k tématu slovenského filmu jako celku. Negativně hodnotili současnou slovenskou filmografii. Nejvíce z důvodu její nečinnosti, neboť se prý „pohybuje v začarovaném kruhu totální apatie“.⁴⁵³ Jeden z hlavních představitelů mladé generace Patrik Lančarič, režisující celý projekt, kolem sebe soustředil své vrstevníky, zejména Petera Pavlace (scénář), Petera Kelíška (kamera), Lubomíra Čechoviče (střih) a Vladimíra Martinku (hudba), s nimiž se rozhodl vytvořit „první nezávislý slovenský film“.⁴⁵⁴ Námět pro snímek našli v tvorbě slovenského všestranného umělce a přímého účastníka SNP Leopolda Laholy⁴⁵⁵, konkrétně čtyřicetistrannou povídku z jeho knihy *Posledná věc*, kterou vydal krátce před jeho smrtí v roce 1968.⁴⁵⁶ Přestože zpočátku mladí tvůrci nedisponovali potřebnými financemi ani technikou, oslovili herce své generace, a započali s filmovou realizací. K celému projektu se připojil producent Marek

---

⁴⁵³ PressReader.com - Connecting People Through News. PressReader.com - Connecting People Through News [online]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20070327/282634618166464>

⁴⁵⁴ Patrik Lančarič se narodil dne 13. ledna 1972 ve městě Modra. Vystudoval obor divadelní režie na VŠMU v Bratislavě. Lančarič se rozvíjel jako divadelní režisér, nejdříve na Slovensku (např. Slovenské národní divadlo a Státní divadlo v Košicích), později v Německu (Thalia Theater v Hamburku). Dále se podílel na divadelních projektech po celé Evropě (např. v České republice, Estonsku, Litvě). V září 2017 se stal uměleckým šéfem v Městském divadle ve Zlíně. Film *Rozhovor s nepřítelem* (2007) zrežisoval jako svůj první a doposud poslední hraný film. Po svém prvním hraném filmu se začal režijně věnovat dokumentárnímu filmu – Ladislav Chudík (2008), Hrana (2014), Hrana Rockument (2015) a Válek (2018).

⁴⁵⁵ Leopold Lahola (vlastním jménem Leopold Arje Friedmann) se narodil dne 30. ledna 1918 v Prešově. Studoval na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Studia nedokončil, neboť byl nucen skončit kvůli svému židovskému původu. Nastoupil tzv. pracovní službu ve slovenské armádě. Později se dobrovolně přihlásil do pracovního tábora v Novákoch. Po vypuknutí SNP se aktivně zapojil do bojů. Po prodělaném zranění vystupoval až do konce války v roli válečného zpravodaje. Po válce se věnoval dramatické tvorbě v divadle. Rovněž vytvořil scénář pro tři filmy – *Vlčie Diery* (1948), *Návrat domů* (1948) a *Bílá tma* (1948). V roce 1949 se dostal ideologických sporů, a tak emigroval do Izraele, ve které se podílel na zrodu tamější kinematografie. V padesátých letech se přestěhoval do SRN - Od té doby se věnoval nejen divadelní, ale i filmové režii – např. *Duell vor Sonnenuntergang* (1965) a *Sladký čas Kalimagdory* (1968). Zemřel dne 12. ledna 1968 v Bratislavě. V roce 1991 obdržel Řád Tomáše Garrigua Masaryka III. třídy. Úvodná stránka - Literárne informačné centrum [online]. Copyright © 2003 – 2018. [cit. 10.10.2018]. Dostupné z: http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/leopold-lahola#curriculum_vitae

⁴⁵⁶ *Rozhovor s nepriateľom* - Leopold Lahola - Majstrovstvo tragiky - Recenzie - Literárne informačné centrum. Úvodná stránka - Literárne informačné centrum [online]. Copyright © 2003 [cit. 10.10.2018]. Dostupné z: <http://www.litcentrum.sk/recenzie/rozhovor-s-nepriatelom-leopold-lahola-majstrovstvo-tragiky>

Veselický, který nakonec zajistil projekt prostřednictvím soukromé společnosti FARBYKA.⁴⁵⁷

Hlavní osa příběhu se točí kolem partyzána, v podání Alexandra Bárty, který uteče z německého zajetí, přičemž postava partyzána nese autobiografické rysy Laholy.⁴⁵⁸ Po návratu ho vyslýchá sovětský komisař, jehož ztvárnil Boris Farkaš, kterého zajímá, zdali partyzán nepřežil pomocí zrady, a jakým způsobem se mu podařilo přežít.⁴⁵⁹ Situace se jeví daleko složitěji, neboť spolu s partyzánem přijde i jeho věznitel Helmut Kampen, jenž se sám stal vězněným. Do role německého vojáka režisér obsadil Marka Igonda.⁴⁶⁰ Film představuje existenciální drama, které se zabývá dopadem války na tři jedince, a dialogy založenými na filozofických otázkách o základních lidských hodnotách. Všechny tyto aspekty činí z *Rozhovoru s nepřítelem* velmi netradiční film.

Celým filmem provází hlas staršího muže, který se vyjadřuje literárním jazykem. Na začátku uvádí do děje:

„Kde bylo, tam bylo, za sedmero horami a sedmero údolím, byla jednou jedna zem. A v té zemi byla válka, strašná válka. Válka, v které se ze země ztratil člověk. Chci ho najít. Hledám člověka, aspoň si to myslím. Možná je mrtvý, nebo si myslel, že jeho život bez smyslu nestojí za to, aby ho žil. Anebo se dal zabít pro myšlenku, která tomuto životu smysl určila.

---

⁴⁵⁷ PressReader.com - Connecting People Through News. PressReader.com - Connecting People Through News [online]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20070327/282634618166464>

⁴⁵⁸ Alexander Bárta se narodil dne 27. února 1976 v Košicích. Vystudoval obor herectví na VŠMÚ v Bratislavě. Jméno si udělal svým hraním v divadlech, zejména v souboru činohry ve Slovenském národním divadle v Bratislavě. Ztvárnil roli ve třinácti filmech, z nichž nejvýznamnějšími jsou *Rozhovor s nepřítelem* (2007), *Good night* (2013) a *Pani Dokonalá* (2018). Zahrál si i v seriálech *Rodinné tajomstvá* (2005), *Kriminálka staré město* (2010), *Milenky* (2018) a *Detektiv Dušo* (2018).

⁴⁵⁹ Boris Farkaš se narodil dne 4. července 1954 v obci Ratková. Vystudoval obor herectví na VŠMÚ v Bratislavě. Od roku 1977 ztvárnil role v mnoha desítkách filmů. Mezi nejvýznamnější patří – *Výlet do mladosti* (1983), *Portrét Doryana Graye* (1988), *Obrana Sokratova* (1989), *Dušička* (1995), *Ticho* (2005), *Rozhovor s nepřítelem* (2007) a *Pani dokonalá* (2018). Do známosti vešel také díky seriálům *Domov* (1985), *Rodinné tajomstvá* (2005), *Kriminálka Staré Město* (2010) a *Hotel* (2018).

⁴⁶⁰ Marko Igonda se narodil dne 5. února 1974 v Žilině. Po ukončení Střední umělecko-průmyslové školy odešel na rok do USA. Po návratu vystudoval VŠMÚ v Bratislavě. Následně působil ve Slovenském národním divadle. V roce 2004 se přestěhoval do Prahy a přijal angažmá ve Slovenském národním divadle v Bratislavě. Stejně se prosadil ve filmech. Ztvárnil role v *Milencích a vrazích* (2004), *Krev zmizelého* (2005), *Rozhovor s nepřítelem* (2007), *Konfident* (2012) a *Krok do tmy* (2014). Zahrál si v seriálech *Ulice* (2005), *Kriminálka Staré Město* (2010), *Život a doba soudce A. K.* (2017) a *Prázdniny* (2017 – 2018). V roce 2010 obdržel Film Europe Award za úspěšnou prezentaci slovenského filmového umění v zahraničí.

*I takto se ze světa ztrácí člověk, když to co nazývá smyslem svého života, se stane znamenitým důvodem pro jeho nesmyslnou smrt.*⁴⁶¹

V podvečerních hodinách se partyzán ocitne před komisařem, jenž ho podezírá ze zrady, a proto chce vědět, jakým způsobem prchl ze zajetí. Partyzán se myšlenkami vrací k ránu a vysvětluje okolnosti jeho zajetí. Němci ho zadrželi v horské vsi. Jeho zabití dostal rozkazem voják Helmut. Ten oddaluje zastřelení partyzána a oba se přemísťují se skupinou německých vojáků na neznámé místo. Přítomní v dáli slyší střelbu. Partyzán se pokusí o útěk. Helmut ho dostihne. Přijdou k dohasínajícímu ohni, u něhož leží dva mrtví partyzáni. U skupiny německých vojáků zemře vyčerpáním tažná kobyła. Připojí se k nim Helmut a partyzán. Němečtí vojáci chtějí dezertovat, a tak je velící důstojník zastřelí. Následně obrátí zbraň proti partyzánovi, načež Helmut pistolí namíří na důstojníka. Vše končí smírem, neboť důstojník odejde. Na cestě ústřední duo obkličí partyzáni a z Helmuta se stává zajatec.

V tuto chvíli přestane partyzán vzpomínat. V chatě proti sobě stanou komisař, partyzán a Helmut. Společně debatují o nastalé situaci. Přesunou se ven, přičemž komisař podá zbraň Helmutovi, jemuž ukládá, aby dokončil rozkaz, a zastřelil partyzána. Helmut odmítne. Situace se obrací. Komisař hodí pistolí partyzánovi a rozkáže mu zastřelit Helmuta. Partyzán váhá, ale nakonec Helmuta zastřelí. Při zběsilém útěku partyzána do hor a pohledu na mrtvého Helmuta zazní poslední proslov vypravěče⁴⁶² a v samotném závěru se objeví vysvětlující titulek k celému filmu:

„Tento příběh napsal Leopold Arje Friedman, teda Leopold Lahola. Ve II. světové válce ztratil všechny blízké, a sám byl internovaný v táboře v Novákoch. Podařilo se mu utéct a přidal se k jednotkám osvobozujícím naši zem. Pracoval jako vojenský zpravodaj, a to co ve válce viděl, sepsal. Povídku Rozhovor s nepřítelem napsal jako mnohé další bezprostředně po válce. Jeho pohled je tedy výjimečný osobní zkušeností. Stejně tak je však výjimečný i způsob, jakým tuto zkušenost odevzdává. Jeho osobní zážitky jsou až děsivě jednoznačné.

Tento film je pocta jemu, jeho duchovnímu odkazu a síle, která tuhle děsivou jednoznačnost dokázala chápat mimo dobro a zlo...

---

⁴⁶¹ Vypravěč podobným způsobem vstoupí do děje šestkrát.

⁴⁶² „Prodíral jsem se v dálce. A tam kdesi něco zaštěkalo. A nebyl to pes. Moje kroky se však zastavily. Nemělo smysl dále pokračovat. Zem byla pustá a prázdná. Chyběl ještě nejméně den do stvoření člověka.“

Schopnost podívat se na svoji vlastní tragédii bez hněvu, pomsty a výčitek u těch, co jí způsobili, je pro nás odkaz, který stojí nad vším, čemu se běžně říká „lidské“. Ačkoli není nic lidštější, než být skutečným člověkem. Kde ho však nalézt...?

„Zem byla pustá a prázdná. Chyběl ještě nejméně jeden den do stvoření člověka.“
Leopold Lahola.“

Na první pohled zaujme netradiční kamerové snímání. Hned v prvním záběru v lese sledujeme rozmazanou siluetu osoby. Přestože postava sovětského komisaře partyzána vyslýchá od začátku příběhu, jeho celou postavu kamera zabírá až ve druhé části. Do té doby při promluvách vidíme pouze mluvící tvář. Po celý film kameraman často zabírá pouze obličej hlavního aktéra a sleduje proměňující se výraz ve tváři. Obvyklé jsou rovněž rozsáhlé záběry různých detailů či zasněžené horské krajiny.⁴⁶³

Film je založen na filozofických dialozích. Mezi nejvýznamnější patří debata mezi partyzánem a Helmutem o podstatě nenávisti a rozhoří se mezi nimi spor, zdali člověk může na smrt nenávidět jiného člověka, kterého nezná, a dokonce nikdy neviděl. S tím souvisí scéna, ve které pomalu umírá kobyla, ale nikdo z německých vojáků nemá odvahu ji zkrátit trápení a zastřelit ji. Tato okolnost rozčílí Helmuta. Říká, že jsou oběťmi bojového pudu, neboť jsou naučení bez přemýšlení střílet do všeho živého, ale jakmile není vyvolán pocit nebezpečí, tak bezradně stojí kolem trápící se kobyly. Těsně před závěrečným zastřelením partyzán, Helmut a komisař rozmlouvají o smrtelnosti. Nejrazantněji se střetávají v pohledu na život po smrti, přičemž se Helmut domnívá, že člověk žije dále v mysli toho, kdo ho zabil.

Na základě symboliky v podobě pochodu tří králů v zasněžené krajině lze odhalit, že se příběh uskutečňuje z kraje roku. Je patrné, že od SNP uběhlo několik měsíců, neboť se v horách skrývá mnoho partyzánů, a očekává se pozvolný konec války. Němečtí vojáci vydrancují vesnici, v níž zajmou ústřední postavu. Němec Helmut zobrazuje přemýšlivého jedince, který si uvědomuje nesmyslnost dalšího zabíjení v probíhajícím konfliktu. Stejně přemítání charakterizuje partyzána. Role aktérů se prohodí a nakonec partyzán i přes sebezapření plní rozkaz komisaře a zastřelí Helmuta. O třech hlavních postavách se dozvíme jen o jejich „podobném životním nazírání“, ale v zásadě nic o jejich předešlých osudech.⁴⁶⁴

---

⁴⁶³ Např. procházející se Tři králové, pohled na mrtvé partyzány a hořící oheň.

⁴⁶⁴ Pouze Helmut v jednom proslovu zmíní, že pochází z Kolína nad Rýnem.

Prostřednictvím filmu tvůrci zamýšleli poukázat na „nejednoznačnost současného světa“, ve kterém se nachází „negativní energie determinující lidské chování“ daleko více, než si lidé uvědomují.⁴⁶⁵ Připomínají umělce Laholu, který ve svých dílech varoval před prosazováním kolektivní viny. V jeho tvorbě dominuje idea lidskosti jednotlivců, ale zároveň nelidskost doby, v níž se odehrává válečný konflikt. Nesoustředí se na násilné zápolení zneprátených stran, ale na jednotlivce a jejich chování ve vyhrocených situacích. Stěžejními prvky se pro něj stávají motivy nesmyslné smrti a absence morálky. Děj *Rozhovoru s nepřítelem* se uskuteční pouze během jednoho dne, přičemž Lahola časoprostorově necílí jen k útrapám druhé světové války, ale směřuje k obecnější rovině o zbytečnosti válečných konfliktů. Z této filozofické podstaty tvůrci vycházeli, a proto od začátku neměli záměr vytvořit válečný velkoilm s dynamickou dějovou linkou a náročnou výpravou, ale komorní a modelové drama, k čemuž využili své divadelní zkušenosti.⁴⁶⁶

Rozhovor s nepřítelem, trvající 120 minut, se na Slovensku promítal od dne 8. března 2007. K jeho distribuci v kinech došlo ještě v České republice, od dne 28. března. Film se soutěžně zúčastnil MFF v Karlových Varech v kategorii – Na Východ od Západu. Film diváci mohli zhlédnout na FF v Německu, Finsku a Itálii. Ve Francii film obdržel ocenění v rámci FF v Cran-Gevrier v kategorii – Speciální cena diváků. Snímek se promítal i mimo Evropu, konkrétně v Íránu (MFF ve Fajru), Izraeli (ŽFF Jewish Eye v Ashkelon) a Indii (MFF v Kalkatě).⁴⁶⁷

6.2.2 NEDODRŽENÝ SLIB (2009)

Slovenský film *Nedodržžený slib* (*Broken Promise*; 2009)⁴⁶⁸ odráží životní zkušenosti židovského partyzána Martina Petráška v období proněmeckého Slovenského štátu.⁴⁶⁹

---

⁴⁶⁵ PressReader.com - Connecting People Through News. PressReader.com - Connecting People Through News [online]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20070327/282634618166464>

⁴⁶⁶ Rozhovor s nepriateľom - Leopold Lahola - Majstrovstvo tragiky - Recenzie - Literárne informačné centrum. Úvodná stránka - Literárne informačné centrum [online]. Copyright © 2003 [cit. 10.10.2018]. Dostupné z: <http://www.litcentrum.sk/recenzie/rozhovor-s-nepriatelom-leopold-lahola-majstrovstvo-tragiky>

⁴⁶⁷ Rozhovor s nepriateľom (2007) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 11.10.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt1051864/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

⁴⁶⁸ Film sice vznikl v americko-česko-slovenské produkci, ale považují ho za zejména slovenský počín, neboť film byl natočen výhradně ve slovenském jazyce.

Petrášek ve svém pozdním věku sepsal své vzpomínky, které zaujaly slovenského divadelníka Vladimíra Černého. Toho válečné vzpomínky upoutaly natolik, že kontaktoval českého spisovatele a scénáristu Jana Nováka⁴⁷⁰, který příběh zdramatizoval pro potřeby filmu. Novák svůj scénář pečlivě konzultoval s Petráškem, za kterým neváhal přicestovat do Los Angeles.⁴⁷¹ Režie se ujal zkušený český režisér Jiří Chlumský.⁴⁷² Do hlavní role obsadil tehdy šestnáctiletého slovenského herce Samuela Spišáka.⁴⁷³ Název filmu, *Nedodržžený slib*, je odvozen podle slibu, kterým se celá rodina Friedmanových zavázala, že se za rok všichni ve zdraví opět sejdou. Naneštěstí tento slib rodina, včetně Martina, složila nemnoho měsíců před začátkem židovských deportací z Bánovců nad Bebravou v březnu 1942.

---

⁴⁶⁹ Martin Petrášek, rodným příjmením Friedman, se narodil v roce 1926 ve slovenském městě Bánovce nad Bebravou. Spolu se svoji mnohačlennou rodinou vyrůstal v židovské komunitě. S tvrdšími protizidovskými opatřeními část jeho sourozenců nuceně odjede do Osvětimi. V květnu 1942 Petrášek dobrovolně vstoupí do pracovního tábora v Seredi. Během pobytu se nakazil těžkým zápallem plic. Po vyléčení v červenci 1943 byl odeslán do plicního sanatoria. Na podzim 1943 se začal skrývat ve křesťanském klášteře ve Spišském Podhradí. Na jaře 1944 se přidal k partyzánskému oddílu, ve kterém obdržel krycí příjmení „Petrášek“. Aktivně se zapojil do SNP. Po konci války Petrášek zjistil, že z jeho rodiny přežil pouze bratr Vil. Kromě bratrů Morice a Šmoela, kterým se na začátku čtyřicátých let podařilo prchnout do Izraele. Zahájil studia na Vysoké škole technické v Bratislavě. Po změně politického režimu v roce 1949 emigroval do Izraele, ve které dokončil studium techniky. V roce 1959 se přestěhoval do USA a pracuje jako inženýr. V první polovině devadesátých let sepsal paměti na dobu existence Slovenského štátu. Martin Petrasek | Jewish Partisan Educational Foundation. JPEF Home Page | Jewish Partisan Educational Foundation [online]. Copyright © 2018 Jewish Partisan Education Foundation. All Rights Reserved. [cit. 24.09.2018]. Dostupné z: <http://www.jewishpartisans.org/partisans/martin-petrasek>

⁴⁷⁰ Scénárista, režisér, střiháč, producent a spisovatel Jan Novák se narodil dne 4. dubna 1953 v Kolíně. Rodina Nováků v roce 1969 emigrovala do USA. Novák vystudoval obor literaturu na University of Chicago. V roce 1985 byl za svou knihu *Milionový jeep* nominován na Pulitzerovu cenu. Román *Zatím dobrý* získal v roce 2004 prestižní ocenění Magnesia Litera. Filmovou zkušenost Novák načerpal při vzniku filmu *Valmont* (1989), ve kterém pracoval po boku režiséra Miloše Formana. Filmový scénář vytvořil pro snímek *Šeptej* (1996), *Nejasná zpráva o konci světa* (1997), *Báječná léta pod psa* (1997) a *Nedodržžený slib* (2009). Se svým synem Adamem Novák zrežiroval dokumentární film *Občan Václav Havel jede na dovolenou* (2005), *Občan Havel přikuluje* (2009), *Pušky, puky, pivo a psi* (2013) a *Pivo a Pardubice* (2015).

⁴⁷¹ Petrášek a Novák o *Nedodržženém slibu* | Radio Praha. Radio Praha [online]. Copyright © 1996 [cit. 21.09.2018]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/petrasek-a-novak-o-nedodizenem-slibu>

⁴⁷² Jiří Chlumský se narodil dne 4. července 1958 v Praze. Vystudoval filmovou režii na FAMU v Praze. Mezi jeho nejznámější filmy patří *Stůj, nebo se netrefím* (1997), *Konečná stanice* (2004), *7 dní hříchu* (2012) a *Špunti na vodě* (2017). Film *Nedodržžený slib* byl nominován na filmovou cenu v rámci *Sínko v síti* v kategorii – Nejlepší film. Nejvíce se na sebe upozornil režii několika epizod populárních seriálů – *Kriminálka Anděl* (2010 - 2011, 2014), *Ordinace v růžové zahradě* (2012 – 2017), *Atentát* (2015 – 2016) a *Ohnivý kuře* (2016 - 2018).

⁴⁷³ Samuel Spišák se narodil dne 29. září 1992 v Bratislavě. Pocházel z herecké rodiny, a tak není divu, že se od chlapeckých let objevoval na televizních obrazovkách. Nejdříve si zahrál ve slovenském seriálu *Obchod so šťastím* (2008). Největší zlom pro něj přišel s filmem *Nedodržžený slib* (2009), po kterém vešel ve všeobecnou známost. Za tento film obdržel Cenu Josefa Kronera a vyhrál ocenění na MFF ve Festorii v kategorii – Nejlepší herec. Hlavní roli ztvárnil ve slovenském filmu *Love* (2011) a slovenské pohádce *Láska na vlásku* (2014). Objevil se v úspěšném česko-polské mini sérii *Hořící keř* (2013). V posledních letech vystudoval obor režie hraného filmu na VŠMU v Bratislavě. Aktuálně se zabývá krátkometrážním filmem, přičemž v rámci soutěže *The 48 Hour Film Project* v Atlantě získal druhou cenu v kategorii – Nejlepší film.

Od počátku film znázorňuje pozvolné přitvrzování ze strany Slovenského štátu proti židovské komunitě a narůstající vlnu antisemitismu. Hlavní postava končí kvůli svému původu s hraním fotbalu za rodné město. Martinova matka všem na oblečení našije žluté židovské hvězdy. Stejně tak dochází k arizaci židovského majetku a omezení veřejného života.⁴⁷⁴ Martinův bratr Moric navrhuje, aby se celá rodina pokusila o odjezd do Izraele. Otec odmítá a praví, že Hitler židy potřebuje na práci, a že nevěří zprávám o vyhlazování.⁴⁷⁵ V březnu 1942 nastupují jeho dva bratři do transportu směřujícím do Polska. Martin se transportu vyhne tím, že v květnu 1942 dobrovolně odejde do pracovního tábora v Seredi. V táboře panují těžké podmínky. Zanedlouho velká část pracujících odjede do Polska. Martin se štěstím před transportem unikne, neboť ho důstojník SS přeřadí ze skupiny osob určených k deportaci do skupiny osob, které zůstanou v táboře.

Martin se seznámí se židem, kterého zatkli pro členství v komunistickém podzemním hnutí. Ten oslavuje komunismus a přesvědčuje Martina, aby utekl, a v Popradě vstoupil do řad odboje. V červnu 1943 Martin prodělá těžký zápal plic. Přežije a je odeslán do plicního sanatoria, odkud po čase uteče do kláštera ve Spišském podhradí, ve kterém vstoupí do mnišského řádu.

Na jaře 1944 se v Popradu stane členem komunistického odboje. V létě absolvuje výcvik v partyzánském táboře. V září 1944 se v probíhajícím povstání Martinův oddíl přemístí na hrad do města Zvolen. S postupem času narůstají německé útoky na Zvolen a partyzáni musí ustoupit do hor. V prosinci 1944 jsou partyzáni vytlačeni i ze základního tábora. Při přechodu narazí na německou hlídku. Při následné přestřelce zemře mnoho partyzánů. Partyzáni se zdržují poblíž horských vesnic, odkud čerpají zásoby. Německý oddíl vystopuje partyzány a odehraje se přestřelka, po níž nakonec Němci ustupují. V únoru 1945 partyzáni pobývají v Nízkých Tatrách. Z dálky přijede tank Rudé armády, což značí začínající osvobození.

V červnu 1945 se Martin vrací do Bánovců nad Bebravou. Kolem zničené synagogy přijde k rodnému domu, ve kterém již bydlí cizí osoby. Martin vystoupí na půdu, ve které najde fotku všech rodinných příslušníků, kterou si prohlíží. Zároveň zazní závěrečný proslov,

---

⁴⁷⁴ Např. na obuvnickém obchodě lze nalézt nápis: „Židům a psům vstup zakázán.“

⁴⁷⁵ Moric úspěšně prchne do Izraele a později posílá dopis rodině.

při kterém se hlas herce Samuela Spišáka změní na hlas samotného Martina Petráška, přičemž v posledním záběru stojí skutečný protagonista před Bratislavským hradem:

„Slib, který jsme si tehdy dali, jsme nedodrželi. Moji rodiče zahynuli v Osvětimi. Spolu s mým bratrem Alexem, Dežem, Hermannem, sestrou Rachel se synovcem Erwinem a synovcem Emanuele. V Osvětimi byli zavražděni také Fred Mahler a Robert Fisher. Prezident Slovenského štátu Jozef Tiso byl odsouzený za velezradu a oběšený v roce 1947. Můj bratr Vil a já jsme po válce emigrovali do Izraele. Tam na nás v Haifě čekali bratr Moric a Šmoel s rodinou.“

Po úplném konci se ještě před titulky objeví dovětek:

„V koncentračních táborech zahynulo více než 450 bánovských Židů. Z 90 000 slovenských židů přežila válku necelá pětina.“

Osud hlavní postavy významně ovlivní fotbal. Na počátku hraje s kamarádem Fredem za bánovský fotbalový tým. Po jejich vyřazení kvůli původu hrají kopanou krátce v Biskupicích, do doby než zápas násilně přeruší slovenští antisemité. Fred odjíždí do pracovního tábora v Seredu a pošle dopis Martinovi, aby za ním přijel, neboť by mohl hrát ve fotbalovém týmu tábora. Martin se dobrovolně přihlásí do pracovního tábora, čímž si zachrání život, neboť unikne před budoucími transporty do Polska. V táboře hraje pohledný fotbal proti dozorcům a získá si sympatie velitelů ostrahy a důstojníků SS. Tato okolnost mu opět zachrání život, jelikož těsně před jeho transportem do Polska důstojník SS rozhodne, že Martin nikam nepojede. Důstojník SS nechce přijít o nejlepšího fotbalistu z týmu.

Autoři se nevyhýbají kontroverzním tématům. Ve snímku ukazují na protižidovské nálady slovenských obyvatel, které se od rozbití výloh židovských obchodů, přes tvrdost táborových dozorců, postupem let stupňují až k pokusům o fyzickou likvidaci židů, kteří mezi posledními zůstali v zemi.⁴⁷⁶ Antisemitismus se objevuje i v partyzánském oddíle, jehož nezanedbatelnou část tvoří rusky mluvící osoby v čele se sovětským velitelem. Přestože velitel konstatuje, že v Rudé armádě je antisemitismus zakázaný, tak žid Švarc plní podřadné práce a všeobecně se stává terčem šikany. Vše vyvrcholí zastřelením Švarce prý z důvodu neuposlechnutí rozkazu. Židovští partyzáni tak jsou nuceni svůj původ skrývat. Při SNP Martin sleduje exekuci přeživších Němců a domnělých kolaborantů, což na něm zanechává

---

⁴⁷⁶ Pod patronací kláštera ve Spišském Podhradí existoval ústav pro duševně choré a postižené židy. V noci přijde dav a žádá si vydání židů. Vše uklidňuje představený kláštera.

psychické následky. Poslední znázornění ukazuje lakomost vesničanů v horách, kteří sice podporují povstání, ale odmítají partyzánům materiálně pomoci. K pomoci svolí až po finanční směně.

Nyní se krátce věnuji SNP. V průběhu děje se dozvíme, že se připravuje hromadný ozbrojený odpor. Za tím účelem prodělávají partyzáni, včetně Martina, výcvik v horách. Povstání sice vypukne, ale ve filmu dostane prostor až následný příchod partyzánů do již osvobozeného Zvolenu, ve kterém jsou nadšeně vítáni jejími obyvateli. Po čase dojde k popravě Němců a kolaborantů. Později německé letadlo střílí na zvolenský hrad, ve kterém sídlí povstalecké vedení. Celkově je patrné, že se povstání nerozvíjí kladným směrem. Ruský velitel se nechá slyšet, že se k povstání připojilo malé množství slovenských vojáků, Rudá armáda se nachází daleko a německým oddílům přichází posily. Cílem stanoví udržení současných pozic. Následné scény nabízejí odchod partyzánů do hor, ve kterých jsou neustále na cestách, neboť se stahují před příchodem Němců. Partyzáni přežívají díky materiální podpoře vesničanů až do příchodu jednotek Rudé armády. Na závěr dodám, že obraz povstání autoři podávají zkratkovitě, což lze přičíst faktu, že SNR povstání zabírá zhruba ¼ celkové stopáže a není tak primární náplní filmu.

Kladně vyzní filmová výprava, která působí přirozeně. Zejména při počátečním popisu životního stylu bánovských židů. V počátečních pasážích filmu lze spatřit bánoveckého děkana Jozefa Tisa, pozdějšího představitele Slovenského štátu. Petrášek k jeho osobě pronesl, že před válkou měl dobré vztahy se židovskou obcí, což se ale razantně změnilo po jeho nástupu do funkce prezidenta.⁴⁷⁷ Pro vytvoření autentického dojmu se natáčelo ve všech ročních obdobích. Natáčení tak nebylo kontinuální, proto snímek vznikl téměř dva roky. V *Nedodrženém slibu* účinkuje jako zcela dominantní postava Martina.⁴⁷⁸ Sledujeme jeho přerod od bezstarostného dospívání ke zkušenému partyzánovi. Ve filmu vystupuje přes 1000 komparzistů a celkem 94 herců ze čtyř zemí (slovenských, českých, ruských a anglických).⁴⁷⁹ Na jedné straně velké množství postav přispělo k větší vrstevnatosti příběhu, ale na druhou

---

⁴⁷⁷ Žid, ktorý Tisovi zvonil v kostole. HNonline.sk - Správy z politiky, ekonomiky a financií [online]. Dostupné z: <https://hnonline.sk/expert/348426-zid-ktory-tisovi-zvonil-v-kostole>

⁴⁷⁸ Prostor pro ostatní postavy není dále rozvinut, proto jakékoliv scény bez přímé účasti Martina se staly nadbytečnými, a tak jsou úplně vyloučeny.

⁴⁷⁹ *Nedodržený slib / Nedodržaný slub* (2009) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 25.09.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/253640-nedodrzeny-slib/zajimavosti/?type=film>

stranu tyto postavy dostaly malý prostor, a tak se nemohly více rozvinout, což snížilo umělecký dojem snímku.⁴⁸⁰

Nedodržený slib, trvající 129 minut, si odbyl premiéru dne 25. dubna 2009 na ŽFF v Los Angeles. Premiéry se zúčastnil rovněž Martin Petrášek, po níž se vyjádřil takto:

„Když jsem viděl můj film, připomnělo mi to moji historii a prožil jsem určité události znovu.“⁴⁸¹

Na Slovensku byl film nominován v devíti kategoriích v rámci cen Slnko v sieti, na nichž zvítězil v kategorii – Nejlepší hudba. Snímek se promítal na čtyřech Mezinárodních filmových festivalech – MFF v Karlových Varech, MFF v Pusanu, MFF v Palm Springs a MFF v Göteborgu. Distribuce dále proběhla na třech Židovských filmových festivalech – ŽFF ve Varšavě, Jewish Motifs Film Festival a ŽFF v Barceloně. *Nedodržený slib* získal ocenění v rámci ŽFF v Los Angeles v kategorii – Hraný film. Slovensko film v roce 2010 vyslalo jako svého zástupce na Oskary v kategorii – Zahraniční film. V září 2013 dokonce film zhlédli diváci na Filipínách během Cine Europe Film Festival.⁴⁸²

6.2.3 MOJE POVSTANIE.SK (2014)

Tento multimediální projekt vytvořil Rozhlas a televize Slovenska k 70. výročí SNP. Minipovídkový film *Moje Povstanie.sk* (*My Uprising*; 2014) cílí zejména na mladou generaci ve věku 14 – 18 let, kterým chtějí autoři přiblížit tuto dějinnou událost, a zvýšit tak povědomí o jedné z nejvýznamnějších etap historie Slovenska. RTVS do režisérské role vybrala kreativního režiséra Jonáše Karáska, s nímž spolupracovala Marika Beňadič Majorová.⁴⁸³

---

⁴⁸⁰ Např. postava Josefíny, pacientky v plicním sanatoriu. Nebo postava židovského lékaře, který vstoupil mezi partyzány.

⁴⁸¹ Žid, který Tisovi zvonil v kostole. HNonline.sk - Správy z politiky, ekonomiky a financí [online]. Dostupné z: <https://hnonline.sk/expert/348426-zid-ktory-tisovi-zvonil-v-kostole>

⁴⁸² *Nedodržený slib* (2009) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 25.09.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1369830/releaseinfo>

⁴⁸³ Jonáš Karásek se narodil dne 4. února 1976 v Bratislavě. Vystudoval obor průmyslového designu na Vysoké škole výtvarných umění. Pracoval jako grafický designér a art director v reklamních společnostech, např. Chocolate Multimedia Production (RAK) a Wiktor Leo Burnett (SLV). V roce 2009 spoluzil kreativní studio GunPowder, v němž zastává funkci kreativního ředitele a režiséra. Vytváří videoklipy, krátké hrané filmy a reklamy. Profesionálně pracoval s mnoha světovými značkami, např. ÖMV, RedBull a Alfa Romeo. Získal ocenění v Áčku za nejlepší videoklip (Jana Kirschner) a Cenu Filip, tedy cenu za osobní přínos slovenské kreativitě). Rovněž mnohokrát vyhrál soutěž o nej kreativnější reklamu na Slovensku. Hned jeho první film Kandidát (2013) zaznamenal

Scénář vytvořil Peter Balko.⁴⁸⁴ Film vychází ze skutečných osudů slovenských obyvatel během SNP, „individuálních hrdinství obyčejných lidí, kteří svým jednáním jednoznačně vyjádřili postoj a nebáli se riskovat život.“⁴⁸⁵

Film se skládá ze šesti minipovídek od pěti do devíti minut pro jednotlivý příběh. Tvůrci projektu předpokládají, že tato stopáž odráží adekvátní čas, po který příběh dokáže udržet pozornost mladého člověka. Obsazení rolí proběhlo zcela netradičně. Aby tvůrci nalákali k obrazovkám co největší počet diváků, tak hlavní role ztvárnili známé slovenské osobnosti a „hrdinové dnešní doby“. O nich prostřednictvím internetového dotazníku rozhodovali sami potenciální diváci, kteří vybrali tři úspěšné sportovce, dva hudební interprety a jednoho herce.⁴⁸⁶

Povídka: Pavel – boxer Tomáš „Kid“ Kovács (6:07 minut)⁴⁸⁷

Listopad 1944. V lese probíhá přestřelka mezi vojáky Slovenského štátu a partyzány. Zároveň dojde k sestřelení spojeneckého letadla. Pavel uteče vojákům a najde raněného pilota. Odnese se ho do opuštěného stavení. Do obydlí vejde voják a objeví pilota. Pavel ho přepadne, ale přichází další voják, který na něj namíří zbraň. Se samopalem se zvedne také pilot. S Pohledem na stavení se ozve střelba. Vypravěč povídku objasní čtením titulků:

---

značný ohlas a získal dvě ceny na Slnko v sieti v kategorii – Nejlepší kamera a Nejlepší střih. Následně zrežíroval *Moje povstanie.sk* (2014), *DOGG* (2017) a *The Swan* (2018).

⁴⁸⁴ Peter Balko se narodil dne 19. září 1988 v Lučenci. Vystudoval filmovou scenáristiku a dramaturgii na VŠMÚ v Bratislavě. Získal hlavní cenu v soutěži *POVIEDKA 2012*. Podílel se na vzniku scénáře filmu *Kandidát* (2013), *Moje povstanie.sk* (2014) a *Večera s Havranom*. V roce 2015 vydal prozaický román *Vtedy v Lošonci*, za který získal mnoho ocenění (Cena Jána Johanidesa pro autory do 35 let, Cena Nadace Tatra Banky, Cena čtenářů Anasoft Litera). V Lučenci pořádá literární festival *MEDZIHMLA*. V roce 2018 vydal román *Ostrov*.

⁴⁸⁵ SNP priblížia mladým ľuďom celebrity. Teraz.sk - spravodajský portál tlačovej agentúry TASR [online]. Copyright © [cit. 19.10.2018]. Dostupné z: <http://www.teraz.sk/slovensko/mojepovstanie-projekt-rtvs-snp/95768-clanok.html>

⁴⁸⁶ Hrdinov Povstania stvárnilo športovci aj hudobníci - Film a televízia - Kultúra - Pravda.sk. Kultúra - Pravda.sk [online]. Copyright © P E R E X, a. s. [cit. 19.10.2018]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/328334-hrdinov-povstania-stvarnili-sportovci-aj-hudobnici/>

⁴⁸⁷ Profesionální boxer v polotěžké váze Tomáš Kovács se narodil dne 20. června 1977 v městě Galanta. V roce 2009 získal titul mistra světa organizace World Boxing Foundation. V roce 2011 si vyboxoval titul mistra Evropy organizace World Boxing Council. V roce 2016 se stal euroasijským mistrem organizace WBF a zároveň ukončil profesionální kariéru s bilancí 28 vítězství (17 KO) a dvou proher. Od 5. března 2017 zastává funkci prezidenta Slovenské boxerské federace. Tomi KID Kovács - profesionálny boxer [online]. Copyright © 2018 KO BOX CLUB n.o. [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.tomikid.com/>

„Pavlovi bylo v čase SNP dvacet dva let. Během odboje zachránil mnoho vojenských letců, kteří se katapultovali nad slovenským územím. Amerického letce Jamesa ukrýval dva týdny. Ošetřil ho, dal mu oblečení i falešnou identitu. Když letce zajaly německé oddíly, Pavel se vloupal do vězení, ale svého přítele tam nenašel. James byl už toho času na cestě do Levic, kde ho mučili a zavraždili. Pavel po válce emigroval do Rakouska. Když se v roce 1951 tajně vrátil na Slovensko, aby si odvezl za hranice svojí manželkou, příslušníci státní bezpečnosti ho chytili a popravili.“

Povídka: Mária – zpěvačka Celeste Buckingham (7:44 minut)⁴⁸⁸

Říjen 1944. Ve vlaku Němci kontrolují cestující. U jednoho muže odhalí ruční granáty. Odbojář se dostane do přestřelky a Němci ho zastřelí. Mária jde nenápadně do jiného vagonu, ale důstojník SS po ní vyžaduje, aby mu dělala společnost. Zanedlouho přijde velící důstojník, který kontroluje Máriu, neboť ji nedůvěřuje. Vlak zastaví ve stanici a Mária vystupuje, cestou se ještě vrací k Němcům pro doklady. Vlak se rozjede a velící důstojník se táže, zda ženě kontrolovali kufr. Přestože ji nikdo kufr neprohlédnul, tak vojáci odvěti, že se v kufru nacházely pouze knihy. Vypravěč povídku objasní čtením titulků:

„Márii bylo v čase SNP dvacet tři let a před válkou byla učitelkou na základní škole. Ovládala pět jazyků, v partyzánském odboji proto působila především jako překladatelka. Spolupracovala se sovětskou rozvědkou, americkou OSS i britskou tajnou službou. Je držitelkou bronzové hvězdy za hrdinství. Zemřela ve věku 78 let v Kalifornii. Při své první misi propašovala ve vlaku plném německých vojáků krátkovlnnou vysílačku.“

---

⁴⁸⁸ Zpěvačka Celeste Rizvana Buckingham se narodila dne 3. května 1995 v Curychu. V roce 2011 se zúčastnila hudební soutěže Česko Slovenská Superstar, ve které se dostala do finále. V roce 2012 vydala album Don't Look Back. V témže roce obdržela nominaci na MTV Europe Music Awards v kategorii – Best Czech and Slovak Act. O rok později se prosadila v USA, kde byla nominovaná na Radio Disney Music Awards. V roce 2015 ji vyšlo album The Released a o dva roky později album Bare. Zahrála si ve filmu Moje povstanie.sk (2014), Lásky na vlásku (2014) a Bajkeři (2017). Home – Celeste Buckingham [online]. Copyright © 2018 Web Development: Horton Group and Waminax [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.celestebuckingham.com/>

Povídka: Zoltán – hokejista Miroslav Šatan (6:08 minut)⁴⁸⁹

Listopad 1944. V lese probíhá boj mezi německými vojáky a partyzány. Povstalci vyhrájí a Zoltán odnese těžce raněného Němce, což ostatní nesou nelibě. V partyzánském táboře sám ošetří raněného. Po lehkém zotavení se Němec vzbudí a uteče. V následující scéně se německá jednotka blíží k partyzánskému ležení. Vypravěč povídku objasní čtením titulků:

„Zoltánovi bylo v čase SNP třicet devět let a pracoval jako soukromý lékař. Pro svůj židovský původ musel ukončit praxi a přidal se k partyzánskému odboji. V bunkru Grúnik zachránil desítky slovenských a ruských partyzánů, ale také mladého německého vojáka. Zoltán zahynul rukou okupantů, které do tábora přivedl právě německý voják, kterému zachránil život. Zoltána pochovali na Lučenském židovském hřbitově.“

Povídka: Milan – zpěvák Michal „Majk Spirit“ Dušička (5:17 minut)⁴⁹⁰

Září 1944. Partyzáni ošetřují raněného Milana. Ocitnou se pod palbou a utíkají lesem. Ukryjí se v opuštěném stavení, do kterého následně vpadnou Němci. Partyzáni se vzdávají a vojáci je odvedou na nákladní vůz. Milana vedou na výslech, během něhož ho vyslýchající mučí. Na hřbitově si vykope vlastní hrob a dojde k jeho zastřelení. Vypravěč povídku objasní čtením titulků:

„Milanovi bylo v čase SNP dvacet jedna let. Působil v partyzánské jednotce pod vedením Miloše Uhra. Jeho velkou vášní bylo divadlo a poezie. Zpíval a recitoval. Když ho příslušníci gestapa zatkli, několik dní ho vyslýchali, krutě mučili, a nakonec popravili na židovském hřbitově v Novém Městě nad Váhom. Posmrtně mu vyšli dvě sbírky poezie Odkaz a Odpusťte, mamička...“

---

⁴⁸⁹ Hokejista Miroslav Šatan se narodil dne 22. října 1974 v Topolčanech. Od roku 1994 do roku 2010 působil v NHL, ve které v roce 2009 s týmem Pittsburgh Penguins vyhrál celou soutěž a získal Stanley Cup. S reprezentací se zúčastnil celkem čtrnáctkrát Mistrovství světa v ledním hokeji a čtyřikrát Olympijských her. Ve funkci kapitána národního týmu získal na MS jednu zlatou medaili (2002), dvě stříbrné medaile (2000, 2012) a jednu bronzovou medaili (2003). Aktivní kariéru ukončil v roce 2014. Vystoupil v mnoha dokumentárních filmech a pořadech se sportovní tematikou. V roce 2014 ztvárnil roli ve filmu *Moje povstanie.sk*. Miroslav Šatan - Elite Prospects. Elite Prospects - Hockey Players, Stats and Transactions [online]. Copyright © Copyright Elite Prospects 1999 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.eliteprospects.com/player/666/miroslav-satan>

⁴⁹⁰ Zpěvák Michal Dušička se narodil dne 28. srpna 1984 v Bratislavě. Působil nejdříve v rappové skupině H16, ale v roce 2011 vydal své sólo album. O rok později obdržel ocenění v anketě slovenský Slávik v kategorii – Objev roku a Nejlepší videoklip roku. V roce 2013 získal ocenění MTV Europe Music Awards v kategorii Best Czech and Slovak Act. Od roku 2014 působí jako porotce v hudební soutěži Hlas Česko-Slovenska. O rok později vydal dvě alba – Ypsilon Black (najsor iba Ypsilon) a Ypsilon White. Roli ztvárnil ve filmu *Moje povstanie.sk* (2014). Majk Spirit (Michal Dušička) . Majk Spirit (Michal Dušička) [online]. Copyright © 2015 Všechna práva vyhrazena. [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://majk-spirit-michal-dusicka.webnode.cz/>

Povídka: Marta – tenistka Dominika Cibulková (4:16 minut)⁴⁹¹

Září 1944. Marta do batohu zabaluje zásoby pro povstalce. V lese se ozývá střelba. Martu pronásledují němečtí vojáci. Po jednom výstřelu padá k zemi. Němci odbíhají pryč za zvukem střelby. Po čase partyzáni odzbrojují mrtvé Němce a najdou Martu. V dalším záběru partyzáni vybalují zásoby z batohu. V chatě se nachází rovněž Marta, neboť střela, která zasáhla Martu, se zastavila v konzervě. Vypravěč povídku objasní čtením titulků:

„Martě bylo v čase SNP dvacet čtyři let a před válkou pracovala jako kuchařka. Zachránila život stovkám partyzánů, kterým pravidelně dodávala potraviny, munici, léky, šaty a informace o přesunech německých oddílů. Její pravdivý příběh, v kterém ji před smrtí zachránila konzerva sardinek, se stal legendou.“

Povídka: Ján – herec Lukáš Latinák (9:13 minut)⁴⁹²

Prosinec 1944. Kněz Ján přijde do města. V ruce drží tašku s kaprem. U štědrovečerní večeře se nachází Jánova rodina a němečtí důstojníci. Ján odříká modlitbu v českém jazyce a následně na žádost kapitána v německém jazyce. Důstojník obdaruje knězovu dceru hrací skřínkou, ale zažívá rozezlení, neboť dcera neopětuje jeho náklonnost. Kapitánovi se nelíbí důstojníkově chování a ten se omlouvá. Rozhýbe se lustr. Kapitán vytahuje zbraň a vyhrožuje zastřelením, pokud mu Ján neprozradí, kolik osob ukrývá na půdě. Jedná se však pouze o vtip kapitána. V pozdním večeru Němci spí u stolu. Ján naplní jeden talíř zbylými potravinami a položí jej na půdě. Na podlaze se objeví stín. Vypravěč povídku objasní čtením titulků:

„Jánovi bylo v čase SNP čtyřicet let a působil jako evangelický kněz. Pro zranění se nemohl zúčastnit přímých bojů, proto se stal jedním z hlavních organizátorů povstání

---

⁴⁹¹ Tenistka Dominika Navara Cibulková se narodila dne 6. května 1989 v Bratislavě. Na okruhu WTA získala osm turnajových titulů, z nichž nejprestižnější vyhrála v roce 2016 – WTA Finals v Singapuru. Do čtvrtfinále se probojovala na všech čtyřech grandslamových turnajích. V roce 2014 prohrála ve finále Australian Open. V tentýž rok obdržela třetí místo v anketě Športovec roka. Jejím žebříčkovým maximem na okruhu WTA byla čtvrtá pozice (20. března 2017). V roce 2008 reprezentovala Slovensko na Olympijských hrách. V roce 2013 se reprezentací dostala do semifinále turnaje Fed Cup. Ztvárnila roli ve filmu *Moje povstanie.sk* (2014). Dominika Cibulková - TennisPortal.cz. Tenis portál - tenisové zprávy, výsledky, statistiky, ATP, WTA [online]. Copyright © 2008 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <http://www.tenisportal.cz/hrac/cibulkova/>

⁴⁹² Lukáš Latinák se narodil dne 28. března 1977 ve městě Brezno. Vystudoval obor herectví na VŠMÚ v Bratislavě. Hraje v mnoha divadlech, např. ve Slovenském národním divadle. Roli ztvárnil v několika filmech. Mezi nejznámější patří *Krajinka* (2009), *Chaos* (2000), *Muzika* (2007), *Nedodržení slib* (2009), *Občanský průkaz* (2010), *Konfident* (2012), *Agáva* (2016) a *Toman* (2018). V roce 2008 získal za film *Návrat čápů* (2007) nominaci na Slnko v sieti v kategorii – Nejlepší herec. Za snímek *Pouta* (2010) byl nominován na Českého lva v kategorii – Vedlejší herec. Zahrál si v seriálech *Nikdy neříkej nikdy* (2009), *Doktor Martin* (2015), *Rex* (2017) a *Milenky* (2018).

v Gemeru. Celé čtyři měsíce ukrýval na půdě hledaného partyzána. Dokonce i v čase, když si v jeho domě příslušníci SS zřídili kancelář. Místní ho proto pokládali za kolaboranta a zrádce. Poskytl azyl třem desítkám partyzánů a utečenců z táborů smrti. Umřel v roce 1946. Protože nebyl komunista, režim jemu ani jeho rodině nikdy nepřiznal hrdinské zásluhy v povstání.“

Na první pohled zaujme černobílé vizuální zpracování a efektní záběry. Díky kratší stopáži povídek spolu s dynamickým dějem a rychlým střihem se film podobá hudebním videoklipům. Tyto atributy umožňují vyniknutí „neherců“, neboť takovéto ztvárnění rolí nevyžaduje hlubší hereckou invenci. Pouze v poslední povídce, která se stává zároveň nejdelším příběhem, vystupuje zkušený herec, jenž v roli kněze absolvuje značné množství dialogů, což povídku činí zcela odlišnou od předešlých.⁴⁹³

Tvůrci reagovali na pokles zájmu mladé generace ohledně SNP. Domnívali se, že od roku 1989 neustále upadal tento zájem, jak ve vzdělávacích institucích a učebních osnovách, tak v mediální prezentaci. Mladá generace prý nemůže mít vytvořenou emocionální vazbu s povstáním, neboť ji nezajímají dané historické události. Tvůrci nechtějí projektem nahrazovat školní edukaci a radit, jak vyučovat, ale hlavním cílem se stává vytvoření podmínek, které by v mladé generaci vyvolaly zájem o historii, a proto byl zvolen takto netradiční multimediální formát.⁴⁹⁴ Film zaujme příběhy „obyčejných lidí“, které vycházejí z osudů skutečných účastníků SNP, z nichž se nejznámějším stal příběh partyzána a lékaře Zoltána Brüllu.⁴⁹⁵

---

⁴⁹³ Hrdinov Povstania stvárnil športovci aj hudobníci - Film a televízia - Kultúra - Pravda.sk. Kultúra - Pravda.sk [online]. Copyright © P E R E X, a. s. [cit. 19.10.2018]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/328334-hrdinov-povstania-stvarnili-sportovci-aj-hudobnici/>

⁴⁹⁴ Seriál Tajné životy a poviedkový film Moje povstanie získali festivalové ocenenia | mediahub.sk - správy o médiách, marketingu a reklame. mediahub.sk - správy o médiách, marketingu a reklame | mediahub.sk [online]. Copyright © Copyright 2013 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.mediahub.sk/serial-tajne-zivoty-a-poviedkovy-film-moje-povstanie-ziskali-festivalove-ocenenia/>

⁴⁹⁵ Zoltán Brüll se narodil dne 22. června 1905 v Lučenci. Mezi lety 1923 až 1929 studoval medicínu na Karlově univerzitě v Praze. Deset let působil jako internista ve Spišské Nové Vsi. Mezi jeho oblíbenou aktivitu patřilo horolezectví. Kvůli svým antifašistickým myšlenkám a židovskému původu nesměl provozovat lékařskou praxi. Od května 1942 spolupracoval s ilegální komunistickou stranou. Nejdříve se živil jako nosič ve Vysokých Tatrách a následně jako železniční pracovník. Nuceně nastoupil do pracovního tábora, odkud ale v létě 1944 utekl do Vysokých Tater. V srpnu se připojil k partyzánům, u kterých pracoval jako lékař. Dne 5. ledna 1945 ošetřil zajatého zraněného Němce, který za několik dní utekl. Dne 14. ledna voják přivedl jednotku SS k partyzánskému táboru na Grúnik pod Kriváň. Po boji zemřeli všichni partyzáni včetně Brüllu. V září 1946 byl pohřben na hřbitově v Lučenci. Od roku 1966 nese jeho rodný dům pamětní desku. Brüll posmrtně získal Československý válečný kříž 1939 a Řád Slovenského národního povstání I. třídy. "Nášho" hrdinu stvárnil Miroslav

Dne 25. srpna 2014 se odehrála slavnostní premiéra, které se zúčastnil i jeden z hlavních protagonistů Tomáš Kovács. Profesionální boxer se vyjádřil k celému projektu:

„Nebylo třeba mě přesvědčovat, mám rád výzvy. Hned jak jsem dostal nabídku, řekl jsem ano. Velmi jsem se na to těšil, mám rád kameru a takovéto výzvy. Ty děti budou jinak vnímat, když hrají jejich idoly, jejich vzory. Byla to dobrá myšlenka...”⁴⁹⁶

O pět dní později, dne 30. srpna, film ve 20:20 uvedl Rozhlas a televize Slovenska. Televizní premiéru si nenechalo ujít 173 000 diváků. Ihned po odvysílání tvůrci snímek umístili na Youtube kanál, který do konce roku dosáhl hranice 200 000 zhlédnutí.⁴⁹⁷

Projekt neskončil odvysíláním filmu. Tvůrci vyzvali diváky, aby se přes webové stránky a facebookový profil filmu zapojili do soutěže „Staň se hrdinou č. 7“. Diváci měli poslat svůj příběh o povstání, nebo jej rovnou zfilmovat.⁴⁹⁸ Tvůrci slibovali, že nejzajímavější příběhy budou zveřejněny. Následující měsíce rovněž probíhaly doprovodné akce, které projekt popularizovaly. Příkladem může být Celeste Buckingham, která dne 8. října přijela s projektem do Banské Bystrice. Nejprve se na radnici uskutečnila projekce pro žáky základních a středních škol, posléze se odehrála diskuze s představitelkou Márie. Následně proběhla beseda s příomou účastnicí SNP paní Vlašťanovou. Program zakončila zpěvačka hudebním koncertem.⁴⁹⁹

Film získal ocenění udělované Slovenským filmovým svazem, a to v kategorii – Televizní dramatická tvorba. V rámci soutěžní přehlídky českých a slovenských filmů v Plzni snímek obdržel první místo od studentské poroty.⁵⁰⁰ Za snímek obdržela RTVS nominace na

---

Šatan | Podtatranské noviny. Podtatranské noviny | noviny, ktoré sú vám blízke [online]. Copyright © 2000 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <http://www.podtatranske-noviny.sk/2016/08/nasho-hrdinu-stvarnil-miroslav-satan/>

⁴⁹⁶ SNP približia mladým ľuďom celebrity. Teraz.sk - spravodajský portál tlačovej agentúry TASR [online]. Copyright © [cit. 19.10.2018]. Dostupné z: <http://www.teraz.sk/slovensko/mojepovstanie-projekt-rtvs-snp/95768-clanok.html>

⁴⁹⁷ Moje povstanie | MW Promotion. Reklamná agentúra | MW Promotion [online]. Copyright © MW PROMOTION 2013 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.mwpromotion.com/moje-povstanie/>

⁴⁹⁸ Tamtéž.

⁴⁹⁹ Celeste Buckingham s MOJÍM POVSTANÍM mieri do Banskej Bystrice | Bystricoviny.sk - správy - kultúra - šport. TITULKA | Bystricoviny.sk - správy - kultúra - šport [online]. Copyright © 2008 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.bystricoviny.sk/kultura/celeste-buckingham-s-mojim-povstanim-mieri-do-banskej-bystrice/>

⁵⁰⁰ Seriál Tajné životy a poviedkový film Moje povstanie získali festivalové ocenenia | mediahub.sk - správy o médiách, marketingu a reklame. mediahub.sk - správy o médiách, marketingu a reklame | mediahub.sk [online]. Copyright © Copyright 2013 [cit. 22.10.2018]. Dostupné

festival PRIX EUROPE v kategorii – Televizní fikce a Rozhlasová fikce.⁵⁰¹ *Moje povstanie.sk*, trvající 41 minut, vyvolalo značný zájem médií a pozitivní ohlas veřejnosti. Film získal uznání od Slovenského svazu protifašistických bojovníků, přičemž dne 12. listopadu 2014 tvůrci získali medaili Za obětavou práci pro SZPB.⁵⁰² Po úspěchu projektu RTVS oznámila, že připravuje druhou sérii – *Moje povstanie.sk 2.0*.⁵⁰³

6.2.4 KROK DO TMY (2014)

Zkušený režisér Miloslav Luther, realizující filmy od sedmdesátých let, kritizuje současnou slovenskou filmografii za jednoduchost a přílišnou povrchnost, přičemž se odkazuje na „bohatou slovenskou uměleckou tradici“ minulých desetiletí.⁵⁰⁴ Proto cítil potřebu zrealizovat snímek, kterým by navázal na kvalitní slovenské filmy dob minulých. Předlohu našel v novele *Rozostavený dům* z roku 1956 od spisovatele Alfonze Bednára.⁵⁰⁵ S ním ho spojoval osobní vztah a okolnost, že mu Bednár před 35 lety vytvořil scénář k filmu *Ráno pod mesiacom* (1979), se kterým debutoval v rámci čs. kinematografie. Současné spojení mezi dvěma tvůrci nabylo symbolické podoby, neboť slovenským filmem *Krok do*

---

z: <https://www.mediahub.sk/serial-tajne-zivoty-a-poviedkovy-film-moje-povstanie-ziskali-festivalove-ocenenia/>

⁵⁰¹ RTVS s dvomi nomináciami na prestížnu cenu Prix Europa 2015 - Televízia
Články. Rozhlas a televízia Slovenska - RTVS.sk [online]. Dostupné
z: <http://www.rtvsk.sk/televizia/clanky/88745/rtvs-s-dvomi-nominaciami-na-prestiznu-cenu-prix-europa-2015>

⁵⁰² *Moje Povstanie*. [Ďakujeme za...] In: Facebook [online]. 12. listopadu 2014 [cit. 22.10.2018]. Dostupné
z: <https://www.facebook.com/mojepovstanie.sk/photos/pcb.603186409808892/603174623143404/?type=3&theater>

⁵⁰³ *Moje povstanie* | MW Promotion. Reklamná agentúra | MW Promotion [online]. Copyright © MW PROMOTION 2013 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.mwpromotion.com/moje-povstanie/>

⁵⁰⁴ Miloslav Luther se narodil dne 14. srpna 1945 v Bánské Bystřici. Vystudoval režii hraného filmu na FAMU v Praze. Od roku 1975 pracoval jako režisér ČST v Bratislavě. O deset let později zastával funkci režiséra České filmové tvorby. Z velké části se věnoval snímkům adaptovaných z literárních děl. Za své filmy získal mnoho mezinárodních ocenění – Hlavní cena a Cena za režii na MTF v Monte Carlu (Mário a Kúzelník; 1976), Cena mezinárodní poroty v soutěži prvních děl tvůrců všech světadílů na MFF v Karlových Varech (Kráľ drozdí hlava; 1984), Zlatá plaketa za scénář na MFF v Chicagu (Zapomeňte na Mozarta; 1985), Cena Červeného kříže a Zvláštní cena monackého prince na MTF v Monte Carlu (Stezka přes Dunaj; 1990), Cena kritiky za nejlepší televizní film na MTF v Šanghaji (Anděl milosrdenství; 1993). Zrežioval populární seriály Lékař umírajícího času (1983), Konec velkých prázdnin (1996) a Útek do Berlína (2003). Mezi jeho poslední filmy patří Tango s komáři (2009) a Krok do tmy (2014).

⁵⁰⁵ Prozaik, scénárista a překladatel Alfonz Bednár žil mezi lety 1914 až 1989. Při své různorodé činnosti Bednár aplikoval novátorské tvůrčí postupy. Nejčastěji se zabýval společenskou situací po druhé světové válce. Často se literárně věnoval SNP. V roce 1989 obdržel ocenění Národní umělec.

tmy (*A Step into the Dark*; 2014) Luther završil svoji uměleckou kariéru.⁵⁰⁶ Scénář sepsal spolu s vrstevníkem Mariánem Puobišem, se kterým již v minulosti mnohokrát spolupracoval.⁵⁰⁷ Vzhledem k době vzniku literární předlohy tvůrci odstranili dobový schematismus a „domysleli příběh tak, jak by byl asi napsaný v atmosféře necenzurované tvořivé svobody.“⁵⁰⁸ Film vznikl k oslavám 70. výročí od začátku SNP. Hlavní příběh se odehrává během padesátých let, přičemž vyprávěcí linie vychází z doby povstání.

Hlavní roli bývalého partyzána a lékaře Martina Dubovského ztvárnil uznávaný herec Marek Igonda.⁵⁰⁹ Jeho manželku a učitelku Evu Dubovskou zahrála herečka Monika Haasová.⁵¹⁰ Do jedné z hlavních postav režisér obsadil českou herečku Kristýnu Bokovou, která se objevila v roli milenky Martina a komunistické agitátorky Soni Malenové.⁵¹¹ Sonin otec Malena převážnou část okupace strávil v koncentračním táboře. Po roce 1948 přišel o továrnu a byl odsunut na Slovensko. Do děje významně zasahuje bývalý přítel Soni a komunistický funkcionář Kamil Vlach. Zápornou postavu představuje bývalý partyzán a tajemník MNV Ignác Dugas. Hlavní děj sice probíhá během upevňování komunistického

---

⁵⁰⁶ KROK DO TMY 6-2014 | Informácie z oblasti slovenskej filmografie. Filmsk.sk | Objavte novinky zo sveta filmu a slovenskej filmografie [online]. Copyright © slovenský filmový ústav [cit. 24.10.2018]. Dostupné z: <http://www.filmsk.sk/cislo/nove-cislo-6-2014/novinky/krok-do-tmy>

⁵⁰⁷ Marián Puobiš se narodil dne 29. července 1947 v Bratislavě. Absolvoval obor divadelní věda na VŠMU v Bratislavě. Následně pracoval jako dramaturg literárně dramatické tvorby ČST, čímž stál u zrodu desítek filmů. Mezi lety 1998 až 2003 působil ve funkci šéfredaktora Producentického centra uměleckých programů v Bratislavě. Spolupodílel se na založení prezidia Slovenské filmové a televizní akademie. Rovněž se stal vyučujícím na Filmové a televizní katedře VŠMU. Vytvořil scénář pro film *Anděl milosrdenství* (1993), *Útěk do Budína* (2002), *Krok do tmy* (2014) a seriál *Útěk do Budína* (2003). Režimoval televizní pořad *Večer Milana Markoviče* (1993).

⁵⁰⁸ Recenzia: Krok do tmy – alebo krok vedľa? - Film a televízia - Kultúra - Pravda.sk. Kultúra - Pravda.sk [online]. Copyright © P E R E X, a. s. [cit. 24.10.2018]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/320661-recenzia-krok-do-tmy-alebo-krok-vedla/>

⁵⁰⁹ Viz. strana x.

⁵¹⁰ Monika Haasová se narodila dne 18. prosince 1976 v Žďáru nad Hronem. Herečka absolvovala Konzervatoř v Bratislavě. Následně studovala obor choreografie a tanec na School for New Dance Development v Amsterdamu. Na konci devadesátých let se začala objevovat ve Slovenském národním divadle. Angažmá přijala i v jiných divadlech. Do současné doby roli ztvárnila ve filmu *Zelená léta* (1985), *Tri krát tri je devät* (1985), *Dvadsaťštyri zo života istej ženy* (1994), *Jako divé husy* (2000) a *Krok do tmy* (2014). Zahrála si v seriálu *Bambulkine dobrodružství* (1982), *Konec velkých prázdnin* (1996) a *Ochránci* (2014).

⁵¹¹ Kristýna Liška Boková se narodila dne 23. července 1981 v Hradci Králové. Její rodiče, John a Jitka Bokovi, od sedmdesátých let aktivně vystupovali proti komunistickému režimu v ČSR. Nejdříve studovala na Konzervatoři v Praze, posléze studovala taneční obor v New Yorku. Tanci se také učila u mezinárodně známého japonského tanečníka Miny Tanaky. Po návratu do ČR přijala angažmá v mnoha divadlech, např. HaDivadlo a Divadlo Barka. Největší zlom v její kariéře přišel s filmem *Občanský průkaz* (2010), za něhož získala nominaci na Zlatého lva a Slnko v síti. Za stejnou roli obdržela ocenění na Cenách české filmové kritiky v kategorii – Vedlejší herečka. Roli ztvárnila ve filmu *Martin a Venuše* (2012), *Korunní princ* (2015), *Toman* (2018) a *Můj strýček Archimedes* (2018). Zahrála si v českých seriálech *Mordparta* (2016), *Spravedlnost* (2017) a *První republika* (2017 – 2018).

režimu, ale Martin se myšlenkami vrací do doby po potlačení povstání, proto pro přehlednost rozdělují příběh na dvě části, nejdříve partyzánskou, a následně poválečnou.⁵¹²

(1) Ignác a jeho skupina za účelem obohacení přepadne německou hlídku. Po akci Martin ostře vyčíní Ignácovi, neboť podobnými útoky vystavují nebezpečí vesničany, na kterých se Němci budou mstít. (2) Němci vyhodí do vzduchu kapli, ve které zemře kněz. Ignác a jemu naklonění partyzáni chtějí po veliteli Martinovi odvetu, což odmítá, a nabádá k větší obezřetnosti. V noci se Ignácovi partyzáni opijí, terorizují vesničany a chtějí znásilnit Evu. Na poslední chvíli přijde Martin a všemu zabraňuje. Jako odvetu za zničenou kapli Ignác zastřelí německé důstojníky. Němci uspořádají zátah na vesničany, kteří ukrývali povstalce, přičemž zemře otec Martina. Partyzáni se pokusí utéct, ale Němci na ně čekají před lesem. (3) Martin zadrží tři dezertující partyzány. Ignác uteče jen díky příchodu německé hlídky, se kterou se partyzáni dostanou do přestřelky. Po příchodu do ležení Martin odsoudí k smrti chycené trio a nepřítomného Ignáce za neuposlechnutí rozkazů, drancování a odvetná opatření Němců. Mezi třemi popravenými se nachází bratr Martina. (4) Do vsi přijíždí vozy Rudé armády. V jednom vozidle sedí Ignác, který následně dohlíží na odzbrojení partyzánů, ti ho však ignorují.

Martin pracuje v nemocnici spolu s bývalým partyzánem Jonášem. Martin dává najevo rozezlení nad současnou dobou. Nechce vstoupit do strany a odmítá možnou funkci ředitele. Eva potká bývalého partyzána Jindru, jehož rodinu pronásledoval komunistický režim. Večer probíhá propagandistické školení s agitátorkou Soňou. Martin relativizuje její teze. V noci se oba scházejí a Soňa mu vyčíní za zpochybňování její výuky, neboť se obává problémů. Dalšího dne požaduje Vlach po Soně kompromitující informace na Martina. Ignác agituje před sedláky, což nelibě nese jeho otec. V noci povalí dřevěný křesťanský kříž, který se po zabrání louky nachází na jeho pozemku. Malenovi přijde anonymní dopis o nevěře jeho dcery. V budově výboru se uskuteční předvolební akce Ignáce. Jeho otec vystoupí a před ostatními ho obviní z krádeží a prospěchářství. Přítomní odejdou. V noci Ignác zbije otce.

Eva informuje Martina o sebevraždě Jindry. Martin vyhrožuje Vlachovi, aby přestal vydírat Soňu. Malena říká Evě, že jeho dcera je schopná všeho. Eva nabírá podezření a jde Martina navštívit v práci. Ten ale v tu samou chvíli kráčí k Soně, která mu sdělí, že s ním čeká dítě. Martin odmítne provést potrat a Soňa vyběhne na chodbu, kde stojí Vlach. S ním se

---

⁵¹² V závorce číselně označuji pořadí Martinovi vzpomínky.

pohádá a nešťastnou náhodou uklouzne a spadne do výtahové šachty, a tak zemře. V další scéně Martinovi státní zástupce sděluje obvinění z černého prodeje léků a vydírání Vlacha. Rovněž řekne, že Jonáše odsoudili na tři roky. Sestra Ignáce Pavla sdělí, že jejich otec zemřel. Ignác se stal nedůvěryhodnou osobou, a proto odchází do Čech. Eva podepíše spolupráci s STB a Martina propustí.

Tvůrci různorodě reflektují poválečné osudy partyzánů. Partyzánský velitel Martin pracuje jako lékař. Až na občasné verbální projevy žádným způsobem nevystupuje proti vládnoucímu režimu. Jeho kamarád a partyzán Jonáš zastává funkci úředníka a z existenčních důvodů nikterak nekritizuje stávající situaci. Partyzán Jonáš zřejmě kvůli kritice komunismu prošel vězením, z čehož si odnesl zdravotní následky, za krátkou dobu umírá. Bezcharakterní partyzán Ignác se po válce stane tajemníkem MNV a kandidátem na předsedu ONV. Nejvíce usiluje o znepříjemnění života Martinovi za to, že ho za jeho přečiny během povstání odsoudil k smrti.

Na první pohled zaujme okolnost, že se ve snímku neobjeví žádná jednoznačně kladná postava. Film se vyznačuje rozsáhlou spleťostí a několika dějovými linkami, které tvůrci pouze naznačí, ale už dále nerozvíjí, což děj činí značně komplikovaným. Každá postava si nese „tajemství z minulosti“, které se divák v průběhu děje postupně dovídá, čímž dochází k částečnému vysvětlení jednání dané postavy. Jednotlivý protagonisté neprocházejí osobnostním vývojem, ale právě z důvodu naznačení jejich minulosti, se změní celkové nazírání na konkrétní postavu.⁵¹³ Přesto v mnoha případech nelze odvodit, z jakých pohnutek dané postavy činí, což zvyšuje nepřehlednost děje. Orientaci rovněž snižuje fakt, že se kamera při partyzánských vzpomínkách drží tmavých barev, při nichž často nelze rozeznat tvář konkrétní osoby.

Pasáže věnované SNP se odehrávají v posledních válečných měsících. Je patrné, že se blíží jednotky Rudé armády, a zároveň Němci pozvolna opouštějí své pozice. Z těchto důvodů Martin nemíní provést žádné výraznější záškodnické akce, které by na životě ohrozili obyvatelé horské vesnice, v níž se partyzáni skrývají. Na druhé straně část partyzánů pod vedením Ignáce nesdílí tento názor a pustí se do přepadení německých vojáků, na což Němci

---

⁵¹³ Tento bod nejpatrněji zaznamenáme u pasivního antikomunisty Maleny, u kterého se dozvíme, že část okupace strávil v koncentračním táboru, a že se po převratu pokusil o neúspěšný útěk do Rakouska. Následně byl s dcerou odsunut na Slovensko. Ve druhé polovině filmu režisér odhalí Malenovu spolupráci s STB.

násilně zareagují. Navíc se nevybíravě chovají k obyvatelům vesnice. Proto je Martin nucen tyto partyzány tvrdě potrestat. Film tak do značné míry boří obraz partyzánů jako bezchybných osob, kterým jde pouze o osvobození země od okupantů. Naopak zobrazení Němců se drží „tradičního“ postupu, ve kterém se objeví jako násilní a pomstychtivý okupanti.

Režisér se snaží vystihnout atmosféru padesátých let, což se mu částečně daří, ale občas jsou záběry přesyceny socialistickou symbolikou (např. všudypřítomné znaky a nástěnky), což působí nevěrohodným dojmem. Film přináší zevšeobecnující tvrzení. Komunisté vystupují jako všehoschopní kariéristé, kterým jde pouze o sebe. Tato doba upozadňuje národní tradice, potlačuje církev a obecně upadá morálka. Problematický působí vyjadřování postav, které mnohdy pronáší „velké pravdy“, a tak mluví „současným jazykem“, který se nehodí do budovatelské éry socialismu.⁵¹⁴

Luther námět filmu ztotožnil s aktuální dobou, kterou podrobil kritice:

*„Krok do tmy vypráví především o rozjitřeném svědomí mladých lidí, kteří se nedokážou vyrovnat se svoji minulou, ale ani s přítomnou existencí. S tím, čeho jsou nedobrovolnými svědky, a také přizpůsobivými aktéry. Mám dojem, že dnešní mladí lidé jsou v podobné morální krizi...Postoje dnešních mladých lidí v současné realitě, ačkoli nekrvavé, nejsou v zásadě jiné.“*⁵¹⁵

Ve slovenských kinech se film *Krok do tmy*, trvající 117 minut, promítal od dne 12. června 2014, v českých kinech od dne 23. června. Film se soutěžně zúčastnil MFF v Montrealu. Prezidium Slovenské filmové a televizní akademie vyslalo snímek jako svého zástupce na cenu Oskar. Dne 29. srpna 2015 byl film ke zhlédnutí v rámci soutěžní přehlídky českých a slovenských filmů v Plzni.⁵¹⁶ Film získal ocenění od Slovenské filmové kritiky za audiovizuální tvorbu 2014 v kategorii – Režie.

---

⁵¹⁴ Např. Malenovy proslovy – „pořád je boj o život, všude to stojí za hovno, nejdůležitější je přežít.“

⁵¹⁵ KROK DO TMY 6-2014 | Informácie z oblasti slovenskej filmografie. Filmsk.sk | Objavte novinky zo sveta filmu a slovenskej filmografie [online]. Copyright © slovenský filmový ústav [cit. 24.10.2018]. Dostupné z: <http://www.filmsk.sk/cislo/nove-cislo-6-2014/novinky/krok-do-tmy>

⁵¹⁶ Krok do tmy (2014) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 25.10.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3804878/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

K televiznímu vysílání *Kroku do tmy* se váže následující kontroverze. Původně RTVS zamýšlela film vysílat dne 29. srpna 2014, tedy přesně 70 let od vypuknutí povstání. Po natočení filmu představitelé Slovenské televize požadovali z filmu vypustit vulgární slova a erotické scény, neboť plánovali snímek distribuovat v hlavním vysílacím čase od 20:00. Za výše zmíněné sekvence by televizi hrozila pokuta od Rady pro vysílání a přenos. Tento požadavek Luther striktně odmítl s konstatováním, že vypuštění některých scén povede ke zkreslení zobrazené tematiky. Domníval se, že jsou vulgarismy součástí každodenního života a dokreslují charakter a psychiku člověka. Na závěr ironicky prohlásil, že „Krok do tmy by zřejmě měl mít dvě verze, plnokrevnou distribuční a umravněnou televizní.“ Naposled prý musel takto film pozměnit v dobách komunistického režimu.⁵¹⁷ Nakonec si tak film odbyl televizní premiéru až v pozdních večerních hodinách dne 23. října.⁵¹⁸

---

⁵¹⁷ KROK DO TMY 6-2014 | Informácie z oblasti slovenskej filmografie. Filmsk.sk | Objavte novinky zo sveta filmu a slovenskej filmografie [online]. Copyright © slovenský filmový ústav [cit. 24.10.2018]. Dostupné z: <http://www.filmsk.sk/cislo/nove-cislo-6-2014/novinky/krok-do-tmy>

⁵¹⁸ Krok do tmy – NFA. NFA – Národní filmový archiv [online]. Copyright © NFA, [cit. 25.10.2018]. Dostupné z: <http://nfa.cz/cz/o-nas/dokumenty/zahranicni-filmy-v-ceske-kinodistribuci/kd/iv/krok-do-tmy/>

7 KAPITOLA MADARSKO

7.1 OKUPACE A ODBOJ

Od začátku třicátých let strmě stoupal maďarský příklon k Německu, které mu pomohlo překlenout Velkou hospodářskou krizi. Podporovalo jeho revizionistickou politiku vůči sousedním státům, která se nesla heslem „vpřed k tisíc let starým hranicím“.⁵¹⁹ V té době již několik let uplatňoval funkci hlavního politického hodnostáře regent Miklós Horthy.⁵²⁰ Maďarské království si vynutilo arbitrážní jednání o maďarsko-československé hranici. Výsledek přijatý ve Vídni dne 2. listopadu 1938 přisoudil Maďarsku území jižního a východního Slovenska a jihozápadní Podkarpatskou Rus. Na konci roku království vystoupilo ze Společnosti národů a připojilo se k Paktu proti kominterně. Krátce po vyhlášení výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava započala maďarská vojska s okupací zbývajících částí Podkarpatské Rusy.

V době zahájení druhé světové války se Maďarsko prohlásilo neválčící zemí. Dne 30. srpna 1940 proběhla Druhá vídeňská arbitráž, čímž království získalo území severního Sedmihradska. Dne 23. listopadu Maďarsko zrušilo svoji neutralitu a podepsalo protokol o připojení k trojstrannému paktu. Z kraje dubna 1941 nacisté zahájili Balkánské tažení, do kterého se dne 10. dubna úspěšně zapojily i maďarské jednotky. Po necelých třech letech království získalo území o rozloze 80 000 km² s pěti miliony obyvatel, jehož polovinu tvořili Maďaři.⁵²¹ Rozšířením území se království proměnilo v mnohonárodnostní stát⁵²², ve kterém ihned začaly ostré maďarizační tendence, jejichž symbolem se stal pogrom proti srbským a židovským obyvatelům ve městě Novi Sad, během něhož v lednu 1942 zahynulo přes 3000 osob.⁵²³ V celém státu se nacházelo více než 800 000 židů.⁵²⁴ Na maďarském území sice od konce třicátých let nabývalo účinnosti čím dál tím více protižidovských zákonů, ale Horthy

---

⁵¹⁹ MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: Nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: JOTA, 2009. s. 355. ISBN 978-80-7217-632-8.

⁵²⁰ Horthy se funkce ujal dne 20. března 1920.

⁵²¹ KONTLER, Laszló. Dějiny Maďarska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny. s. 348. ISBN 978-80-7422-030-2.

⁵²² Kromě domácích obyvatel ve státu žili Němci, Slováci, Ukrajinci, Rumuni a Jihoslované.

⁵²³ KONTLER, Laszló. Dějiny Maďarska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny. s. 348. ISBN 978-80-7422-030-2.

⁵²⁴ Tamtéž, s. 345.

rezolutně odmítal židovské deportace do koncentračních táborů, neboť celou věc považoval za „maďarskou vnitřní záležitost“.⁵²⁵

Od léta 1939 země zažívala hospodářský růst, jenž se odvíjel od rozsáhlé obchodní výměny s Německem a zbrojního rozmachu. Obyvatelé většinově schvalovali revizionistický tlak, který zemi přinesl úspěchy v zahraniční politice. Všechny tyto okolnosti znamenaly výraznou závislost na Německu. Maďarská legislativa se začala podobat německé, ale neměla tak tvrdý represivní aparát.⁵²⁶ Rovněž kontrola obyvatel se nevyznačovala tak značnou důkladností. Dne 26. června 1941 se maďarská armáda zapojila do tažení proti Sovětskému svazu. Jednotky si udržovaly počet kolem 200 000 vojáků.⁵²⁷ Na počátku října a listopadu se uskutečnily mohutné protiválečné demonstrace, které organizovala legální politická opozice. V únoru 1942 se vytvořil Výbor pro národní památky, koordinační centrum protifašistických bojovníků. Dne 15. března Výbor zorganizoval masovou demonstraci u Petöfiho pomníku v Budapešti, která nabyla protiněmeckého charakteru. Království postihly zásobovací potíže, silná inflace a finanční krize, kterou způsobili Němci, neboť nejprve odkládali a posléze od roku 1943 zastavili své finanční závazky vůči Maďarsku. Z kraje tohoto roku navíc na východní frontě došlo ke zničení 2. maďarské armády. S tím, jak se situace ve válce zhoršovala, klesala životní úroveň maďarských obyvatel. U Maďarů narůstala nespokojenost. V reakci na značný kritický potenciál došlo v květnu 1943 k odročení parlamentu na neurčito. Stejně tak vzrostl tlak na politickou opozici. Tyto okolnosti přesvědčily Horthyho, aby hledal diplomatickou cestu, jak vystoupit z války, a jak uzavřít příměří se západními Spojenci.⁵²⁸ V průběhu roku se plně aktivizovaly opoziční síly, které se nejvíce soustředili v tzv. Demokratické alianci.

Německá tajná služba zaznamenala vyjednávání maďarské strany se Spojenci, a tak nacisté od září zahájili přípravy na vojenskou okupaci země, operaci Margarethe I. Dne 15. března 1944 Hitler jmenoval SS-Brigadeführera Edmunda Veessenmayera zplnomocněncem Německa v zemi. Zároveň Hitler pod nátlakem donutil Horthyho k souhlasu vstupu německých jednotek do Maďarska. Dne 19. března se země proměnila v okupované území s novou proněmeckou vládou. Úřady zakázaly jakoukoliv politickou opozici. Gestapo a maďarské četnictvo rozpoutalo velkou vlnu teroru a zatýkání, přičemž do konce dubna

---

⁵²⁵ MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: Nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: JOTA, 2009. s. 426. ISBN 978-80-7217-632-8.

⁵²⁶ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 512. ISBN 80-7203-612-2.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 498.

⁵²⁸ Tajným vyjednáváním se západními mocnostmi Horthy pověřil svého syna.

došlo k zatčení zhruba 3000 osob.⁵²⁹ Namísto plánovaného vojenského stažení z války proběhlo posílení maďarské armády na východní frontě. Od dubna bylo království vystaveno spojeneckým náletům. Vystupňoval se tlak na hospodářské a průmyslové dodávky Německu. Rovněž se započalo s židovskými deportacemi, které v červenci osobně zastavil Horthy, jenž stále vykonával funkci regenta království. K tomuto kroku admirál přistoupil z důvodu značného mezinárodního tlaku a rovněž v zastavení spatřoval příležitost, „jak dát najevo své přání odpoutat se od Osy.“⁵³⁰

Násilné potlačení opozice znamenalo její přesun do ilegality, čímž se zahájil podzemní odboj. V květnu se zástupci bývalých politických stran seskupili v Maďarské frontě (Magyar Front).⁵³¹ Následně odbojáři vyzvali zemi k povstání proti Němcům a maďarským nacistům. Jejich výzva nedošla celonárodního naplnění.⁵³² Fronta se do značné míry vyznačovala protikomunistickým smýšlením. V další části hnutí odporu se nacházely komunistické skupiny, jejichž činnost zahrnovala i vojenské operace menšího charakteru. V letních měsících Rudá armáda překročila maďarské hranice. V této atmosféře se Horthy rozhodl vyjednat se Sovětským svazem předběžné příměří, ke kterému obě strany přistoupili dne 11. října 1944. O čtyři dny později admirál v rádiu ohlásil odtržení od Německa a vybídl Maďary k boji s okupanty. Nacisté se o Horthyho záměru dozvěděli dříve, a tak se na něj dostatečně připravili. Ještě též den Němci a příslušníci Šípových křížů obsadili strategické pozice v Budapešti. Nacisté unesli admirálova syna, načež příští den Horthy vzal zpět své prohlášení, a jmenoval maďarského kolaboranta a vůdce Šípových křížů Ference Szálasiho novým předsedou vlády. Po rezignaci nacisté admirála převezli do Německa.

Szalási nastolil v zemi ostrý protižidovský režim, přičemž se znovu obnovily deportace, které pokračovaly do konce roku. Došlo k dekonspiraci vrcholného orgánu odboje nazývajícím se Osvobozenecký komitét maďarské národní obrody, který prováděl ozbrojený odpor, a připravoval se na celonárodní povstání. V prosinci nacisté popravili příslušníky komitétu. Mezi oběťmi se nacházel vůdce odboje Endre Bájsy-Zsilinszky. Od tohoto měsíce v zahraničí působila prozatímní vláda, v níž zastávali výraznější pozice nekomunisté. Mezi

⁵²⁹ KONTLER, László. Dějiny Maďarska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny. s. 354. ISBN 978-80-7422-030-2.

⁵³⁰ MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: Nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: JOTA, 2009, s. 433. ISBN 978-80-7217-632-8.

⁵³¹ Např. Nezávislá strana maloroľníků, Národní roľnická strana a legitimistická Apoštolská křížová aliance.

ISBN 978-80-7422-030-2.

hlavní vládní představitele patřil malorolník Zoltán Tildy, jenž se později po prvních poválečných volbách stal předsedou vlády.⁵³³

Dne 20. října Rudá armáda osvobodila Debrecín a pokračovala k hlavnímu městu, jehož obklíčení sovětské jednotky dokončily o vánočních svátcích. Během obléhání bylo město bombardováno a uvnitř se uskutečnily tvrdé střety, neboť nacisté odmítli kapitulaci. Budapešťská operace probíhala až do dne 13. února 1945. Vojenské operace v zemi skončily dne 12. dubna. Na maďarském území se několik měsíců nacházela vojenská fronta, což způsobilo značnou devastaci země. V zemi klesl počet obyvatel o téměř 600 000 osob, z čehož patřilo 190 000 židovským obětem.⁵³⁴

Na Postupimské konferenci byly vypracovány mírové smlouvy se státy bojícími s Německem, tedy i s Maďarskem, což pro zemi znamenalo vrácení svých hranic ke dni 1. ledna 1938.⁵³⁵ Dne 10. února 1947 se uskutečnil slavnostní podpis mírové smlouvy, čímž Maďarsko získalo plnou státní suverenitu. Necelý rok po válce země změnilo státní zřízení. Dne 1. února 1946 přestalo království právně existovat, neboť ho nahradila Maďarská republika. Následný poválečný vývoj probíhal ve znamení politické orientace na Sovětský svaz.⁵³⁶

Až do března 1944 v zemi existovala legální opozice a království bylo vnitropoliticky suverénní zemí. Změna nastala až příchodem německých jednotek, čímž začala nacistická okupace. Od té doby se formovaly organizace ozbrojeného odporu, které ale z mnoha důvodů nenabýly významnějšího charakteru. Maďarsko se od počátku stalo specifickým prostředím, neboť se jeho obyvatelé ztotožnili s Horthyho revizionistickou politikou namířenou proti Versailleskému mírovému systému. Díky národním ziskům převážná část obyvatelstva Horthyho režim podporovala, či byla alespoň loajální.⁵³⁷ V zemi působila nacistická organizace Volksbund a maďarské Hnutí Šípových křížů. Rovněž země od jarních měsíců 1941 válčila po boku Německa. Přesvědčení obyvatelstva se změnilo až po razantním poklesu životní úrovně spojené s válečnými neúspěchy a definitivně s příchodem německých okupantů. Ozbrojený odboj praktikovaly především komunistické skupiny a Osvobozenecký

---

⁵³³ IRMANOVÁ, Eva. Maďarsko a Versailleský mírový systém. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-62-7.

⁵³⁴ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 505. ISBN 80-7203-612-2.

⁵³⁵ Maďarsko ztratilo pouze území v okolí Bratislavy, které připadlo Československu.

⁵³⁶ NÁLEVKA, Vladimír. Světová politika ve 20. století I. Praha: Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-4-0.

⁵³⁷ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 511. ISBN 80-7203-612-2.

komitét, ale po jmenování Szalásiho předsedou vlády došlo k téměř celé likvidaci hnutí odporu. V posledních válečných měsících spočívala odbojová činnost v akcích malého rozsahu a drobné partyzánské skupiny se přesunuly do Jugoslávie.⁵³⁸ Obyvatelé se sice přidávali k osvobozovacím akcím Rudé armády, ale žádné širší celonárodní povstání neproběhlo.

7.2 ODBOJ VE FILMU

Obnova válkou poznamenaného Maďarska si vyžádala značné množství prostředků, a tak se pro tuzemskou filmografii v prvních mírových letech stal charakteristickým prvkem nedostatek financí, v jehož důsledku došlo k zavření mnoha kinosálů.⁵³⁹ V srpnu 1947 ve všeobecných volbách zvítězili komunisté, jejichž rozhodnutím došlo o rok později ke znárodnění veškeré filmové produkce a distribuce.⁵⁴⁰ Od této doby se výhradně natáčely ideologicky motivované filmy, které odpovídaly zásadám socialistického realismu.

V březnu 1953 stanul v čele vlády Imre Nagy, jehož politické reformy vedly k uvolnění poměrů ve společnosti.⁵⁴¹ Nagyovy kroky se rovněž projevíly ve filmografii, neboť tvůrcům přinesl větší tvořivou svobodu, která v budoucích letech vyústila v novou vlnu maďarského filmu.⁵⁴² V maďarském filmu *Poslední hodiny* (rež. Félix Máriássy; 1955) tvůrci na příkladech mnoha typů osob zobrazili obléhání a osvobození Budapešti na jaře 1945.

Po násilném ukončení „maďarské revoluce“ se dočasně přerušil inovativní vývoj domácí filmografie. Změna nastala až v roce 1960, v němž došlo ke vzniku Maďarského filmového institutu, a restrukturalizaci studijních osnov na Vysoké škole dramatického a filmového umění. Díky těmto změnám se v následujících letech výrazně pozvedla kvalita filmové produkce.⁵⁴³ V šedesátých letech byl zrealizován maďarský film *Honfoglalás I-II*.

---

⁵³⁸ KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. s. 514. ISBN 80-7203-612-2.

⁵³⁹ MIŠÍKOVÁ, Katarína, FILOVÁ, Eva, MIKUŠOVÁ, Monika. Kapitoly z dejín svetového filmu [online]. Bratislava: Vysoká škola múzických umení v Bratislave [cit. 2019-12-23]. ISBN 978-80-89439-72-0. s. 172. Dostupné z: http://vsmu.sk/wp-content/uploads/2017/02/SKRIPTA_DEJINY-_ISBN-1.pdf

⁵⁴⁰ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 257. ISBN 978-80-200-1689-8.

⁵⁴¹ KONTLER, Laszló. Dějiny Maďarska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny. s. 374 – 393. ISBN 978-80-7422-030-2.

⁵⁴² PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 258. ISBN 978-80-200-1689-8.

⁵⁴³ MIŠÍKOVÁ, Katarína, FILOVÁ, Eva, MIKUŠOVÁ, Monika. Kapitoly z dejín svetového filmu [online]. Bratislava: Vysoká škola múzických umení v Bratislave [cit. 2019-12-23]. ISBN 978-80-89439-

(rež. Imre Mihályfi; 1963) pojednávající o odboji proti Šípovým křížům a gestapu na podzim 1944. K tématu se odboje se svým snímkem vyjádřil tehdy začínající režisér a pozdější „klasik“ maďarského filmu István Szabó, který patřil do tzv. Generace studia Bély Balázse.⁵⁴⁴ Maďarský film *Otec* (1966) vypovídá o chlapci vyrůstajícím v poválečné zemi, který idealisticky vzpomíná na svého otce, partyzána, zemřelého za války. Snímek obecně vypovídá o problematice vyrovnání se s vlastní minulostí vzhledem k aktuální realitě.

Na rozdíl od ostatních socialistických zemí Generální tajemník János Kádár příliš neomezoval tvůrčí svobody a razantně nezamezoval styky filmařů se západním světem, a tak v sedmdesátých a osmdesátých letech maďarská filmová produkce díky svým inovativním postupům a realizací mnoha „ambiciózních“ snímků zůstala v popředí socialistických kinematografií.⁵⁴⁵ Po několikaleté odmlce se filmy s odbojovou tematikou do centra zájmu filmařů navrátily ve druhé polovině sedmdesátých let. Zoltán Fábri zrežiroval maďarský film *Pátá pečeť* (1976). V době narůstajících útoků proti příslušníkům Šípových křížů se odehrává náhodné zatčení domnělých odbojářů. Během následného brutálního mučení dochází k odhalení morálních kvalit vězňů. O tři roky později Szabó natočil maďarský film *Vypůjčený domov* (1979) zabývající vztahem dvou členů podzemního hnutí, kteří v napjaté atmosféře na konci války plní ilegální úkoly. Ve stejném roce zaznamenal premiéru maďarsko-západoněmecký film *A Sunday in October* (1979) zrežirovaný Andrássem Kovácsem. Odbojové motivy se rozvíjí během neúspěšné snahy o vystoupení Maďarska ze spojeneckého svazku s Německem.

Maďarský film *The Long Ride* (rež. Pál Gábor; 1983) se zabývá osudem dvou sestřelených letců v oblasti Hortobágyjské pusty, které před dopadením gestapem schovávají místní obyvatelé. O pět let později tvůrci realizovali maďarský film *Hanna's War* (rež. Menahem Golan; 1988) vyprávějící o odbojové činnosti Hany Senešové, členky Special Operations Executive.

I přes konec komunistického režimu, který v ostatních sledovaných zemích vyvolal finanční a tvůrčí krizi, jež se projevila výrazným snížením kvality i kvantity národních filmografií, v Maďarsku nadále vznikaly „ambiciózní“ snímky. O udržení vysoké hodnoty

---

72-0. s. 172 - 173. Dostupné z: http://vsmu.sk/wp-content/uploads/2017/02/SKRIPTA_DEJINY-_ISBN-1.pdf

⁵⁴⁴ Tamtéž.

⁵⁴⁵ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 536. ISBN 978-80-200-1689-8.

domácích filmů se zasloužili mezinárodně oceňovaní tvůrci z předešlých generací.⁵⁴⁶

V maďarském filmu *The Prosecution* (rež. Sándor Sára; 1996) tvůrci zachycují ozbrojenou pomstu okupantům za znásilnění dcery. Na sklonku devadesátých let vznikl mezinárodní Szabóův film *Sluneční Jas* (1999) zabývající osudy tří generací maďarských židů. Ve snímku mimo jiné sledujeme příběh olympijského vítěze v šermu Adama Sorse, který měl v úmyslu vystoupit proti nacistům.⁵⁴⁷ Maďarsko-rakousko-francouzský film *Taxidermia* (rež. György Pálfi; 2006) se nacházejí odbojové protinacistické motivy v rámci tří příběhů maďarské rodiny. Snímek vyniká především netradičním znázorněním, přičemž obecně film vypovídá o existenciálních otázkách v době nesvobody.

Pro udržení vysoké kvality domácí filmografie od září 2011 zahájil činnost Maďarský národní filmový fond, který si předsevzal podporovat nejen tuzemské ale i mezinárodní filmové produkce působící na území státu.⁵⁴⁸ Tento krok do Maďarska přilákal velké množství zahraničních filmových tvůrců, a proto se celkový objem filmového průmyslu v dalších letech ztrojnásobil.⁵⁴⁹ Co se týká zobrazení odbojové tematiky, maďarská filmografie navázala na předchozí mnoholetý vývoj. Sice tvůrci realizovali mnoho filmů odrážející druhou světovou válkou, ale žádný se přímo nezabýval odbojem proti okupantům. Do jisté míry se odbojovým námětem zabýval maďarský režisér János Szász, jenž zrežíroval maďarsko-německo-rakousko-francouzský film *Velký sešit* (2013) pojednávající o dvou chlapcích přežívajících útrapy války na venkově.⁵⁵⁰

Maďarská odbojová témata zaujala zahraniční filmaře, přičemž se zaobírali rezistencí spjatou s židovskými obyvateli. Nejprve vznikl španělský film *Budapešťský anděl* (rež. Luis Oliveros; 2011), v němž vystupuje španělský velvyslanec zachraňující židovské obyvatele před deportacemi.⁵⁵¹ V roce 2013 zaznamenal premiéru americký film *Walking with the Enemy* (rež. Mark Schmidt), jehož hlavní postava v hlavním městě zachrání mnoho

---

⁵⁴⁶ PLAZEWSKI, Jerzy. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. s. 730. ISBN 978-80-200-1689-8.

⁵⁴⁷ Na filmu se podílela maďarská, kanadská, německá a rakouská produkce.

⁵⁴⁸ Hungarian National Film Fund | DOKweb. [online]. Copyright © 2019 [cit. 27.12.2019]. Dostupné z: <https://dokweb.net/database/organizations/about/d7f9f740-e1d0-4e6a-b594-c3a851186fbb/hungarian-national-film-fund>

⁵⁴⁹ About Hungary – Hungarian film industry becomes one of the strongest in Europe | abouthungary [online]. Copyright © 2019 [cit. 27.12.2019]. Dostupné z: <https://www.abouthungary.hu/news-in-brief/hungarian-film-industry-becomes-one-of-the-strongest-in-europe/>

⁵⁵⁰ Podkapitola Velký sešit (2013).

⁵⁵¹ Podkapitola Budapešťský anděl (2011).

židovských vězňů.⁵⁵² O tři roky později filmoví tvůrci zrealizovali britský snímek *Chosen* (rež. Jasmin Dizdar; 2016) vyprávějící o židovském advokátovi, který pátrá po uvězněné sestře.⁵⁵³ Během hledání násilně zúčtuje s nacisty a příslušníky Šípových křížů.

7.2.1 BUDAPEŠŤKÝ ANDĚL (2011)

V roce 1994 José Alejandro Gonzalez, tehdy student oboru dokumentární režie na Barcelonské univerzitě, zhlédl mezinárodně oceňovaný film *Schindlerův seznam* (1993).⁵⁵⁴ Tento film nastartoval jeho mnoholetý zájem o osoby, které během druhé světové války zachraňovaly obyvatele židovského původu před deportacemi. Gonzalez navázal pracovní spolupráci s přední veřejnoprávní televizí La 1 (Televisión Española), jejichž představitelé přesvědčil, aby televize zrealizovala film o španělském diplomatovi Angelovi Sanz Brizovi⁵⁵⁵, jenž v roce 1944 v Budapešti zachránil přes 5200 židů před odjezdem do koncentračních táborů.⁵⁵⁶ Španělský film *Budapešťský anděl* (*The Angel of Budapest*; 2011), jehož název odkazuje na přezdívkou Sanz Brize, vychází z publikace *Espanol frente al Holocausto* (2000) od historika Diega Carceda, který se rovněž stal odborným poradcem

---

⁵⁵² Podkapitola *Walking with the Enemy* (2013).

⁵⁵³ Podkapitola *Chosen* (2016)

⁵⁵⁴ Jose Alejandro Gonzales Baztan se narodil dne 1. října 1971 v Zaragoze. Vystudoval dokumentární režii na Barcelonské univerzitě. Zrežisoval čtyři dokumentární filmy – *Pepe Garces*, *La Sinrisa de la Montana* (2003), *Ceferino Gimenez Maya, un gitano en el Cielo* (2003), *Felipe VI. así el Futuro Rey de España* (2004) a *The crossroads of Angel Sanz Briz* (2015). Jako kameraman natočil film *Transience* (2018).

⁵⁵⁵ Entrevista documental *La encrucijada de Ángel Sanz Briz* | Cinestel. Cinestel | la actualidad informativa del cine [online]. Copyright © José Luis García [cit. 24.11.2018]. Dostupné z: <http://www.cinestel.com/entrevista-documental-la-encrucijada-de-angel-sanz-briz/>

⁵⁵⁶ Angel Sanz Briz se narodil dne 28. září 1910 v Zaragoze. Nejprve vystudoval práva na Complutense University of Madrid, posléze na stejné škole diplomacii. Během občanské války ve Španělsku se dobrovolně připojil k nacionalistům, přičemž sloužil jako řidič nákladního auta. V roce 1942 začala jeho kariéra v diplomacii při působení v Káhiře. V roce 1942 ho španělská vláda jmenovala do funkce *Chargé d'Affaires* v Maďarsku. V roce 1944 se zvýšil nacistický tlak na protizidovská opatření spojené s deportacemi maďarských židů. Sanz Briz využil španělský zákon z roku 1924 vydaný diktátorem Miguelem Primo de Riverou. Zákon umožňoval získat španělské občanství potomkům sefardských židů, kteří byli ze země vyhnáni v roce 1492. Přestože tento zákon španělská vláda v roce 1930 anulovala, Sanz Briz ho využil, neboť tento zákon maďarské úřady neznaly. Nejprve udělil 200 španělských dokladů, posléze množství obratně rozšířil. V období od června do prosince vydal až 5200 oprávnění. Rovněž na vlastní náklady obstaral potraviny a útočiště pro uprchlíky. Dne 20. prosince 1944 ho španělská vláda převelela do Švýcarska, neboť se do Budapešti blížila Rudá armáda. Po druhé světové válce se stal diplomatem v USA. Následně pracoval jako velvyslanec v Peru, Švýcarsku, Nizozemsku a Bruselu. V roce 1973 byl jmenován prvním španělským velvyslancem v Číně. O tři roky později začal pracovat jako velvyslanec u Svatého stolce v Římě. Sanz Briz zemřel dne 11. června 1980 v Římě. V roce 1991 mu Izrael udělil titul *Spravedlivý mezi národy*. Stejně tak obdržel mnoho významných ocenění. Jeho osobu připomínají památníky v Madridu a Zaragoze. V Maďarsku se jeho jménem nazývá budapešťská ulice. ALARCON, Martín Julio. *El Angel de Budapest – La lista de Sanz Briz, el Oskar Schindler etanol*. Madrid: Ediciones B, 2014. ISBN 978-8-466-66027-3.

projektu, přičemž vytvořil scénář spolu s Ángelem Arandou Lamasem. Režie se ujal španělský režisér Luis Oliveros⁵⁵⁷, který prohlásil, že film „je plný tragických osudů, ale i příběhů o naději.“⁵⁵⁸

Titulní roli Sanz Brize ztvárnil populární španělský herec Francis Lorenzo.⁵⁵⁹ Židovského odbojáře Antala zahrál maďarský herec Tamás Szabó Kimmel.⁵⁶⁰ V roli jeho přítelkyně Sophie se objevila maďarská herečka Kata Gáspár.⁵⁶¹ Do děje zasáhnou významné historické postavy. Při záchraně židovských obyvatel Sanz Brizovi pomáhá italský obchodník Giorgio Perlasca⁵⁶², arcibiskup Msgre. Angelo Rotta⁵⁶³ a švédský diplomat Raoul

---

⁵⁵⁷ Luis Oliveros Mendez se narodil dne 10. června 1972 v Madridu. Vystudoval obor režie na Internacional Film and Television School v Madridu. Mezi jeho nejvýznamnější filmy patří – Pata Negra (2001), Budapešťský anděl (2011) a The Chessplayer (2017). Zrežíroval seriál Manolito Gafotas (2004), Las aventuras del capitán Alatriste (2013) a Estoy vivo (2018).

⁵⁵⁸ Luis Oliveros “Cualquier sentimiento en momentos de guerra es más sincero” – barnafotopress. barnafotopress – Todos los eventos de Barcelona [online]. Dostupné z: <https://barnafotopress.com/2017/05/09/luis-oliveros-cualquier-sentimiento-en-momentos-de-guerra-es-mas-sincero/>

⁵⁵⁹ Francisco Javier Lorenzo Torres se narodil dne 24. září 1960 ve španělském městě Pontevedra. Studoval obor dramatické umění na Centro Dramatico Gallego, ale školu nedokončil. Přesto začal hrát v Teatro de la Zarzuela v Madridu. Působí i v jiných španělských divadlech. Lorenzo se objevil v mnoha španělských filmech a seriálech. Mezi nejvýznamnější patří snímek Smrtící informace (1994), Corsarios del chip (1996), Rok, kdy nastala potopa (2004) a Budapešťský anděl (2011). Za hraní ve španělském seriálu Aguila roja (2009) obdržel ocenění od Spanish Actors Union v kategorii – Television: Supporting Performance, a na argentinských ACE Award v kategorii – TV – Best Supporting Actor. Od roku 2013 ve španělské televizi La 1 moderuje cestovatelské pořady.

⁵⁶⁰ Tamás Szabó Kimmel se narodil dne 9. října 1984 v maďarském městě Kaposvár. Vystudoval obor herectví na Academy of Drama and Film v Budapešti. Nejvýrazněji na sebe upozornil rolí ve filmu Made in Hungaria (2009), Budapešťský anděl (2011), Bernský vyslanec (2014) a 1945 (2017). Zahrál si v seriálu Smím tě políbit (2013). Kimmel působí v hudební kapele, proto se v roce 2013 stal moderátorem hudební reality show The Voice – Magyarország hangja.

⁵⁶¹ Gáspár Kata se narodila dne 27. října 1987 v Budapešti. Vystudovala Theological College v maďarském městě Ostřihom. Od konce svých studií se objevila ve velkém množství maďarských divadel. Jejím vrcholem se stalo angažmá v Národním divadle v Budapešti. Od roku 2013 působí na Academy of Drama and Film v Budapešti. Ztvárnila roli ve filmu Young, dumb and full of love (2006), S.O.S szerelem! (2007), Budapešťský anděl (2011) a Login (2011). Zahrála si v seriálu Presszó (2008), Tóth János (2018) a 200 első randi (2018).

⁵⁶² Giorgio Perlasca se narodil dne 31. ledna 1910 v italském městě Como. Od mladých let inklinoval k fašismu. Aktivně se zapojil do bojů Druhé italsko-etioopské války a Španělské občanské války. Za druhé světové války obchodně obstarával materiál různého druhu pro italskou armádu na Balkáně. Po negaci italského spojení s Německem se Perlasca přemístil na ambasádu do Budapešti. Následně za zásluhy během Španělské občanské války obdržel španělské občanství. S ostatními diplomaty se výrazně podílel na záchraně židů. Po odchodu Sanz Brize neoficiálně převzal jeho agendu a čelil tlaku maďarských úřadů při hledání ukrytých židů. Po konci války se vrátil se do Itálie, ve které pracoval v obchodních profesích. V roce 1987 mu Izrael udělil titul Spravedlivý mezi národy. Stejně tak obdržel mnoho významných ocenění. Perlasca zemřel dne 15. srpna 1992 v Padově. Jeho osobu připomíná památník v Budapešti. DEAGLIO, Enrico, CONTI, Gregory. The Banality of Goodness: The Story of Glorio Perlasca. South Bend: Notre Dame IN, 1998. ISBN 978-0-268-02154-2

⁵⁶³ Angelo Rotta se narodil dne 9. srpna 1872 v Milánu. V roce 1895 přijal kněžské svěcení. Od tohoto roku působí v diplomatických službách Svatého stolce. Prošel mnoha vyššími církevními funkcemi. V roce 1930 ho papež jmenoval apoštolským nunciem v Maďarsku a Bulharsku. Za druhé světové války pomáhal při záchraně židovských obyvatel v okruhu jeho pracovní působnosti. Především organizoval materiální pomoc a vydával falešné křestní listy a víza. V srpnu 1944 stál

Wallenberg.⁵⁶⁴ Na počátku filmu vystupuje španělský diplomat Miguel Angel Muguiro. Ve filmu krátce vystupuje maďarský regent a admirál Miklós Horthy. Z řad nacistů spatříme jednoho z architektů vyvraždování židů a SS-Obersturmbahnführera Adolfa Eichmanna a zplnomocněnce Německa pro organizaci židovských deportací v Maďarsku a SS-Brigadeführera Edmunda Veessenmayera.

„V roce 1944 bylo Maďarsko zemí, která měla těsné vazby s německým národem. Admirál Horthy si udržel moc, ale byl vždy pod dohledem nacistického vůdce Adolfa Hitlera. S tím, jak se blížila sovětská armáda, nastolili nacisté v hlavním městě teror. Židé snášeli deportace do koncentračních táborů, které znamenají smrt. V kontextu tohoto vývoje disponuje španělská diplomacie rozsáhlou teoretickou neutralitou...“⁵⁶⁵

Na Budínském hradě se odehrává ples představitelů veřejného života s vůdčími představiteli státní moci. Muguiro informuje Angela o svém odvolání a mluví o potřebě pomáhat židům. Na velvyslanectví Angel rozmlouvá s podřízenými o způsobu záchrany židů. Antal vejde k židovskému obchodníkovi Hoffmanovi. Krátce na to dovnitř vejdou dva němečtí vojáci, kteří obchodníka fyzicky napadnou, načež Antal oba usmrtí. Angel přichází na způsob záchrany židů prostřednictvím udělení španělských dokladů obyvatelům sefardského původu. V kostele tuto okolnost konzultuje s arcibiskupem Rottou.

---

v čele protestní delegace proti zacházení s židy v Maďarsku. Po konci války působil ve vatikánském Státním sekretariátu. V roce 1957 odešel do penze. Zemřel dne 1. února 1965 ve Vatikánu. V roce 1997 mu Izrael udělil titul Spravedlivý mezi národy. LEVINE, A. Paul. Raoul Wallenberg in Budapest: Myth, History and Holocaust. London: Valentine Mitchell, 2010. ISBN: 948-0-853-03728-6

⁵⁶⁴ Raoul Gustaf Wallenberg se narodil dne 4. srpna 1912 ve Stockholmu. Nejprve studoval v Paříži, ale nakonec absolvoval studium architektury na Michiganské univerzitě. Své obchodní dovednosti zúročil v Kapském městě, Haifě a Stockholmu. Následně pracoval ve švédské exportní společnosti Central European Trading Company, která obchodovala mezi Švédskem a střední Evropou. Wallenberg začal jako jednatel společnosti působit v Maďarsku. Po zavedení tvrdých opatření proti židům se Wallenberg stal vyslancem americké organizace War Refugee Board, která pomáhala židům. Wallenberg byl jmenován diplomatem a pracoval na švédském velvyslanectví, ve kterém koordinoval záchranu židů. Dokonce osobně předával pasy a zásoby na nádraží, tedy těsně židovskými deportacemi. V roce 1945 Němcům rozmluvil zničit budapeštské ghetto. Odhaduje se, že svým jednáním zachránil až 100 000 osob. Dne 17. ledna 1945 ho zatkla Rudá armáda, zřejmě v domněnku, že jde o amerického špiona. Tajná služba ho odvezla do Sovětského svazu, kde byl vězněn. Místo a čas smrti nejsou do dnešních dob jasné, neboť Rusko odmítlo zveřejnit jeho spis. V únoru 2018 ruské soudy definitivně zamítli žádost příbuzných o odtajnění spisu. V roce 1963 mu stát Izrael udělil titul Spravedlivý mezi národy. Získal čestné občanství USA, Kanady a Izraele. Na jeho počest vznikla International Raoul Wallenberg Foundation, která hledá přeživší Holocaustu, a snaží se i o jejich uznání. Wallenbergův odkaz se značně připomíná po celém světě. LEVINE, A. Paul. Raoul Wallenberg in Budapest: Myth, History and Holocaust. London: Valentine Mitchell, 2010. ISBN: 948-0-853-03728-6; Rodina diplomata Wallenberga se okolnosti jeho smrti nedozví. Ruský soud opět odmítl spis zveřejnit - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 26.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rodina-diplomata-wallenberga-se-okolnosti-jeho-smrti-nedozvi/r~d3e64b32165e11e88560ac1f6b220ee8/>

⁵⁶⁵ Úvodní slova vypravěče.

Antal a Sophia diskutují o nebezpečí doby. Společně je takřka přistihne bratr Sophie Lajos, horlivý příslušník Šípových křížů. Gestapo kvůli židovskému původu zatkne mnoho zaměstnanců španělské ambasády, mezi nimi i Farkase, blízkého spolupracovníka Angela. V noci Antal a Hoffman s dvěma odbojáři zastřelí trojčlennou německou hlídku, které odeberou zbraně. Angel navštíví maďarského sekretáře a protestuje proti zatčení spolupracovníků. Na ambasádě Perlasca žádá o španělské doklady. Angelovi se podaří vymoci si propuštění spolupracovníků. Na ulici Lajos náhodně potká Antala a Sophii. Antal ho napadne a následně uteče. Lajos na něj zahájí střelbu. Na švédském velvyslanectví se uskuteční schůze diplomatů z neutrálních zemí a arcibiskupa. Projednávají společný postup při ochraně židů. V noci Antal a Hoffman vypálí německý sklad zbraní. Druhý den vojáci a příslušníci Šípových křížů provedou násilné razie. Na španělské ambasádě probírají konkrétní kroky k záchraně židů. Rotta v katakombách ukrývá mnoho židů. Angel s Wallenbergem sjednocuje postup. Při přepadení německých vojáků umírá Hoffman. Perlasca židům rozdává pasy. Na ambasádě dochází k výrobě dokumentů. Na budovy jsou umístěovány španělské insignie a stávají se úkryty. Přimo na nádraží Angel zachrání doktora Eleka.

Po konci schůzky se Sophií Antal odjíždí na kole. Přijede trojčlenná maďarská hlídka, v níž se nachází Lajos, který Antala zastřelí. Přiběhne Sophie. Zároveň přijdou tři němečtí vojáci. Sophia všem vytýká zastřelení Antala, načež voják zastřelí Sophii. Lajos zahájí střelbu na vojáky a ti rovněž střílí. Všichni se vzájemně usmrtí. Na nádraží Angel a Perlasca rozdávají španělské dokumenty, čímž zachrání mnoho desítek židů. V posledních záběrech se Angel loučí s personálem ambasády s konstatováním, že ho nadřízení převeleli na jiné bezpečnější místo. Přítomní mu vyjádří obdiv a Angel odjede autem. Následuje závěrečný proslov:

„Dne 13. února 1945 vstoupily jednotky Rudé armády do Budapeště. Na začátku války žilo v zemi 825 000 židů, z nichž přežilo vyhlazování 260 000 osob. Na základě oficiálního odhadu bylo díky jednání španělského Chargé d’Affaires a Budapešťským andělem Angelem Sanz Brozem zachráněno 5600 židů. Po válce pokračoval v diplomatické kariéře, přičemž reprezentoval svoji zem po celém světě. Zemřel v roce 1980 jako španělský velvyslanec ve Vatikánu. V roce 1991 mu izraelský parlament udělil titul Spravedlivý mezi národy...“⁵⁶⁶

---

⁵⁶⁶ Následně vypravěč objasňuje poválečné osudy dalších postav: „...Po odchodu Angela převzal odpovědnost za ochranu židů Giorgio Perlasca, neboť se vydával za španělského Chargé

Už z názvu filmu vyplývá, že se děj odehrává zejména kolem postavy Sanz Brize, který po odvolání svého předchůdce na ambasádě podniká vše pro to, a by mohl zachránit co největší počet židovských obyvatel. Romantickou zápletku dodává nejen rodina hlavního hrdiny, ale především vztah židovského odbojáře Antala se Sophií, která pochází z bohaté prorežimní rodiny, a jejíž bratr je vlivným členem Šípových křížů. Antal provádí spolu se spolubojovníky záměrnou odbojovou činnost proti Němcům a maďarským represivním složkám.⁵⁶⁷ Obě tyto dějové linie nejsou nikterak propojeny. Jedinou spojnicí lze vysledovat u osoby židovského odbojáře Hoffmana, který se zná se Sanz Brizem. Obě linky ukazují dva rozdílné odbojové postupy. Sanz Briz zachraňuje židy úřední cestou. Naopak Antal prosazuje ozbrojený protinacistický odpor. Zároveň se první linka zakládá na skutečných událostech, které ale byly z uměleckých důvodů zjednodušeny. Druhá linka obecně vychází z doložitelného odboje v Budapešti, ale neinspiruje se konkrétními osobami či událostmi.

Značný prostor tvůrci věnují popisu antisemitské atmosféry v hlavním městě. Probíhají násilné zátahy proti židům, které uskutečňují vojáci SS a příslušníci Šípových křížů, při nichž dochází k usmrcení mnoha židů. Následně vojáci shromažďují židy na nádraží, z kterých v přeplněných vlacích odjíždějí do koncentračních táborů. V ulicích jsou napadáni židé. Příslušníci Šípových křížů hromadně spalují židovské knihy a zneuctvují mrtvá těla.⁵⁶⁸ Stejně tak tvůrci zobrazují vnímání trpících židů, kteří čelí antisemitským opatřením.⁵⁶⁹ Krátký prostor v příběhu dostane rovněž Adolf Eichmann, který se projevuje vyhraněně protizidovsky. Symbolicky se jeví diskuze mezi ním a jeho poučníkem, který ho informuje

---

d'Affaires. Zemřel v roce 1992 v Padově. Stejně jako Angelovi se izraelský parlament rozhodl udělit mu titul Spravedlivý mezi národy.

Raoul Wallenberg na konci války zmizel v Budapešti. Předpokládá se, že ho Sověti věznili kvůli podezření ze špionáže. Jeho poprava proběhla v roce 1957.

Monsignor Rotta zůstal v Budapešti až do konce války. Pak se vrátil do Vatikánu a do důchodu působil ve Státním sekretariátu.

Němci až do konce války v Bavorsku věznili admirála Horthyho spolu s jeho rodinou. Následně svědčil během Norimberských procesů. Sám byl propuštěn.

Zoltán Farkas byl v lednu 1945 usmrcen zbloudilou střelou, když přecházel ulici v Budapešti. Adolf Eichmann na konci války uprchl z Německa. V roce 1960 ho v Argentině unesla izraelská tajná služba. Tajně byl přemístěn do Tel Avivu. Za velké mezinárodní pozornosti byl odsouzen k trestu smrti. Popraven byl v roce 1962.

Edmund Veessenmayer byl v Norimberku odsouzen na 20 let vězení. Za pět let byl propuštěn na svobodu.

O zbývajících členech španělské legace paní Tourne a Gastonovi Barruetovi nejsou žádné zprávy.

Celá rodina Langů se zachránila a v současnosti stále žijí v Budapešti.“

⁵⁶⁷ Přepadení německých hlídek a vypálení muničního skladu.

⁵⁶⁸ Např. při hlídce objeví mrtvé židy a s pozitivním naladěním se na ně vymocí.

⁵⁶⁹ Sanz Briz jedná se zástupci Židovské rady. Antal přesvědčuje matku, že musí sama odejít z domu, jinak ji Němci násilně odvedou. Eva Lang, která hledá své příbuzné (k rozdělení došlo během německého odsunu).

ničím nerušeném pokračování deportací do Polska. Eichmann neskrývá své nadšení, přičemž v rukou svírá model přepravního vlaku.

K větší autenticitě pomáhají archivní záběry, které režisér včleňuje nejprve na samotný začátek a dvakrát v průběhu příběhu. Během těchto záběrů zároveň vypravěč vysvětluje dobové souvislosti.⁵⁷⁰ K věrohodnému ztvárnění přispívá výběr lokací, neboť se film natáčel převážně v Budapešti.⁵⁷¹ Snímek je charakteristický pozvolným plynutím děje s velkým množstvím konverzací hlavních postav. Dynamiku zvyšuje „Antalova linka“, ve které se nacházejí odbojové akce a konflikty s Lajosem.

Slavnostní premiéra filmu *Budapešťský anděl*, trvající 109 minut, se uskutečnila na Zoom Ingulada Festival v Barceloně dne 3. listopadu 2011. Promítání se zúčastnil syn hlavního hrdiny, Juan Carlos Sanz Briz.⁵⁷² Na televizní stanici La 1 se film vysílal dne 22. prosince. Film se promítal v rámci několika MTF po Evropě a na MFF ZOOM v Jelenie Góře zvítězil v kategorii – Nejlepší film. Snímek obdržel nominaci na MTF v Šanghaji v kategorii – Nejlepší film, a získal ocenění na New York Television Festival v kategorii – Televizní filmy (stříbrná medaile). *Budapešťský anděl* se zúčastnil finálového výběru inscenací na Soul International Drama Awards v Jižní Koreji. Ve Španělsku film získal ocenění v rámci Ondas Awards v kategorii – Nejlepší minisérie.

Pro Josého Alejandra Gonzaleze vše neskončilo odvysíláním televizního filmu, ale o čtyři roky později zrežiroval maďarsko-izraelsko-španělský dokumentární film *The Crossroads of Angel Sanz Briz* (2015), na kterém se opět podílel historik Diego Carceda.⁵⁷³

---

⁵⁷⁰ Na archivních záběrech se promítají události od spojení mezi Německem a Maďarskem v roce 1944, přes osvobozování země Rudou armádou, až po ustavení vlády Ference Szálasiho.

⁵⁷¹ El ángel de Budapest (TV Movie 2011) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 04.12.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt1771199/?ref_=nv_sr_4

⁵⁷² Entrevista documental La encrucijada de Ángel Sanz Briz | Cinestel. Cinestel | la actualidad informativa del cine [online]. Copyright © José Luis García [cit. 24.11.2018]. Dostupné z: <http://www.cinestel.com/entrevista-documental-la-encrucijada-de-angel-sanz-briz/>

⁵⁷³ Tamtéž.

7.2.2 VELKÝ SEŠIT (2013)

V roce 1987 ve Francii vyšel román *Velký sešit*. Jednalo se o první část knižní trilogie od maďarské spisovatelky Agoty Kristof.⁵⁷⁴ Román zachycuje příběh dvou bratrů v posledních měsících války.⁵⁷⁵ Rodačka vsi Csikvánd čerpala ze svých vzpomínek, neboť dětství strávila ve válečném prostředí maďarského venkova. Kniha zaznamenala značný úspěch. Vyšla ve dvačtyřiceti jazycích a Kristof za ni obdržela prestižní literární ocenění Prix du Livre Européen.⁵⁷⁶ Na filmové plátno knižní předlohu detailně přenesl známý maďarský tvůrce János Szász, který scénář vypracoval spolu s Andrássem Szekérem.⁵⁷⁷ Tím vznikl převážně maďarský film *Velký sešit* (*The Notebook*; 2013).⁵⁷⁸ Režisér chtěl filmem upozornit na dílo oceňované spisovatelky, která sice se svoji tvorbou zaznamenala výrazný úspěch po celém světě, ale v rodném Maďarsku a zemích bývalého východního bloku je její úspěšný román takřka neznámý.⁵⁷⁹ Szász při realizaci filmu velmi těsně spolupracoval se

---

⁵⁷⁴ Agota Kristof se narodila dne 30. října 1935 v maďarské vsi Csikvánd. Po potlačení maďarského povstání v roce 1956 emigrovala do Švýcarska. Od konce sedmdesátých let vytvořila 23 dramat, z nichž se divadelně realizovalo devět z nich. Největší úspěch přišel s její knižní trilogií – *Velký sešit*, *Důkaz* a *Třetí lež*, po níž vešla do celosvětového povědomí. Za svoji spisovatelskou činnost obdržela – Cenu Gottfrieda Kellera (2001), Cenu Friedricha Schillera (2001), Rakouskou státní cenu za evropskou literaturu (2008) a Cenu Lajose Kossutha (2001). Zemřela dne 27. července 2011 v Neuchatelu. Zemřela hledačka identity, spisovatelka Kristofová - Aktuálně.cz. Magazín - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/zemrela-hledacka-identity-spisovatelka-kristofova/r~i:article:708796/>

⁵⁷⁵ *Důkaz / Třetí lež* - Agota Kristof | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dukaz-treti-lez-101799>

⁵⁷⁶ Vítěz Varů Szász: Být daleko a blízko zároveň | Radio Wave. Radio Wave [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/vitez-varu-szasz-byt-daleko-a-blizko-zaroven-5291682>

⁵⁷⁷ János Szász se narodil dne 14. března 1958 v Budapešti. Vystudoval divadelní režii a filmovou režii na Academy of Drama and Film v Budapešti. Od roku 1980 inscenoval divadelní hry nejen v Maďarsku, ale i v Norsku a USA. Doposud natočil 11 hraných filmů. Za film *Vojcek* (1994) obdržel ocenění na Evropských filmových cenách v kategorii – Mladý evropský film roku (János Szász), a na MFF v Cannes v kategorii – Nejlepší vedlejší herečka (Eva Mattes). Úspěch zaznamenal se snímkem *Witmanovic hoši* (1997), který byl oceněn na MFF v Moskvě v kategorii – Cena FIPRESCI (János Szász) a Nejlepší režie (János Szász), na MFF v Tromsø v kategorii – Import Award, na MFF v Ghentu v kategorii – Režie (János Szász), na MFF v Chicagu v kategorii – Nejlepší kamera (Tibor Máthé), a na MFF v Cannes v kategorii – Un Certain Regard Award. Film *Opium: Diary of a Madwoman* (2007) vyhrál na MFF v Moskvě v kategorii – Nejlepší herec (Kirsti Stubo). Značný úspěch zaznamenal se snímkem *Velký sešit* (2013). Pro nadaci USC Shoah Foundation Institute for Visual History and Education v produkci „legendárního tvůrce“ Stevena Spielberga spolurežiroval dokumentární film *Eyes of the Holocaust* (2000) a *Hlasy umučených* (2002).

⁵⁷⁸ Film je v obecné rovině považován za maďarský (snímek reprezentoval zemi na Oskarech), ale zároveň se na jeho realizaci podílely filmové štáby z Německa, Rakouska a Francie.

⁵⁷⁹ Vítěz Varů Szász: Být daleko a blízko zároveň | Radio Wave. Radio Wave [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/vitez-varu-szasz-byt-daleko-a-blizko-zaroven-5291682>

spisovatelkou. Samotného vzniku filmu se již nedožila, neboť zemřela dne 27. července 2011.⁵⁸⁰

Celý děj se točí kolem dvou stěžejních postav, dospívajících chlapců, které ztvárnila skutečná dvojčata András a László Gyémantovi.⁵⁸¹ Ti příběh vypráví svými očima, jak ho prožili, a jak ho společně zaznamenali do sešitu, který jim věnoval otec před svým odchodem do války. Chlapci při vyprávění nepoužívají jména, ale jednotlivá oslovení, u kterých dávají najevo rodinnou či společenskou příslušnost.⁵⁸² Proto často neznáme konkrétní jména. Z obav o bezpečnost chlapců ve městě, matka a otec, v podání zkušeného německého herce Ulricha Matthese, rozhodnou o jejich přesunu na venkov.⁵⁸³ Závěrečné měsíce války chlapci tráví u svébytné babičky, kterou zahrála populární maďarská herečka Piroska Molnár.⁵⁸⁴ Film představuje existenciální drama, které se zabývá dopadem války na dospívající chlapce, kteří se daným podmínkám přizpůsobují.

Dne 14. srpna 1944. Otec ve vojenské uniformě se loučí s rodinou a předá chlapcům sešit, do kterého mají zaznamenat všechno, co od té doby zažijí. S matkou se vlakem dopraví za babičkou na venkov. Její stavení se nachází poblíž státní hranice, u které se rozprostírá

---

⁵⁸⁰ Das Grosse Heft | Ein Film von János Szász | Interview János Szász. Das Grosse Heft | Ein Film von János Szász | Startseite [online]. Copyright © Piffli Medien GmbH 2013 [cit. 20.11.2018]. Dostupné z: <http://www.das-grosse-heft.de/interview-janos-szasz.php>

⁵⁸¹ Dvojčata Gyémantovi si vybral přímo režisér Szász. Řekl, že do té doby, než je objevil, žili v malé vesnici na jihu Maďarska. Vyrůstali v chudých poměrech a bydleli pouze se svou babičkou. S ní se starali o stavení a dobytek, přičemž od mala byli zvyklí na těžkou práci. „...Měly podobné zkušenosti, takže to, co pociťujete, když je vidíte ve filmu, pochází z jejich minulosti. Byli schopni založit tento příběh na těchto zkušenostech...“ Na závěr režisér prohlásil, že sledává pozitivním, že po konci natáčení chlapci mohli usilovat o lepší život. Začali se vzdělávat na střední škole v Budapešti. Rovněž pochválil jejich herecký výkon, přestože neměli s herectvím žádné zkušenosti. András Gyémánt - News - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/name/nm5284387/news>

⁵⁸² U rodičů chlapci vždy použijí oslovení matka a otec, popř. u prarodiče babička. U jiných postav pak obuvník, velitel, farář apod.

⁵⁸³ Ulrich Matthes se narodil dne 9. května 1959 v Berlíně. Studoval německý a anglický jazyk na Svobodné univerzitě Berlín, ale studium přerušil a začal se věnovat herectví. Po celou svoji kariéru hraje v německých a rakouských divadlech. Od svých dětských let se objevoval na televizní obrazovce. Roli ztvárnil v takřka 40 filmech. Zahrál ve snímku Zimní spáči (1997), Pád třetí říše (2004), Listopadové dítě (2008), Místo činu: Brémy – Nic není, jak se zdá (2011), Velký sešit (2013), Bornholská noc (2014) a Vyhnanství (2016). Za film Devátý den (2005) byl nominován na Evropské filmové ceny v kategorii – Nejlepší herec.

⁵⁸⁴ Piroska Molnár se narodila dne 1. října 1945 v maďarském městě Ozd. Vystudovala Academy of Drama and Film v Budapešti. Postupem času vystřídala mnoho divadelních angažmá, z nichž mezi nejvýznamnější patří hraní v Národním divadle v Budapešti. Rovněž proslula jako zpěvačka. Po roce 2000 vyučovala na Academy of Drama and Film. V současné době vyučuje na Franz Liszt Academy of Music. Od roku 1967 ztvárnila více než 100 rolí. Mezi její nejvýznamnější filmy patří – Indul a bakterház (1980), Cikánský zákon (1998), Taxidermia (2006), Dolina (2007), Paper Dogs (2009), Velký sešit (2013), Volný pád (2014) a Zběsilci (2015). Objevila se v oceňovaném mezinárodním seriálu Pilíře země (2010).

německý koncentrační tábor. Chlapce babička nutí těžce pracovat a rovněž s nimi tvrdě zachází. Babička ve svém domě hostí německé vojáky i s velitelem pracovního tábora nacházející se nedaleko od příbytku. Chlapci s babičkou v blízkém městě prodávají produkty z jejich farmy. Chlapci se seznámí s dívkou, která je naučí orientovat se v prostředí venkova. V zimních měsících v lese naleznou vyčerpaného partyzána. Následně mu donesou přikrývku a potraviny, ale on mezitím umrzl. Vezmou mu zbraně a granáty, které zakopou kdesi u domu.

Matka synům pošle dopis a teplé oblečení. Ve městě chlapci navštíví židovského obuvníka, který jim věnuje zimní boty. U farářovy služby se dvojčata umyjí a dosyta nasytí. V ulicích probíhají násilné židovské deportace. Služka se projeví jako antisemitka. Chlapci doběhnou k obuvníkovi a zjistí, že ho zavraždil protižidovsky naladěný dav. Za smrt obuvníka dávají spoluvinu antisemitské služce. Vykopou granáty, které umístí do kamen u služby. Později služka zatopí a následuje výbuch. Policie nabude podezření, že akci uskutečnili chlapci. Na stanici je velící maďarský policista násilně mučí, aby se přiznali. Výslech přeruší němečtí vojáci. Velitel zastřelí velícího policistu a chlapce odvede k babičce.

Začínající konec války symbolizuje příjezd sovětských vojáků. Téhož večera přijede matka v doprovodu příslušníka SS. Požaduje, aby s ní chlapci ihned odjeli, což odmítnou. Příslušník SS se je snaží násilně odvléci do vozidla. Chlapci ho zkopou a vrátí se k babičce. Současně probíhá nálet spojeneckých letadel. Příslušník odjede a matku usmrtí dopadnuvší bomba. Otec se vrátí z koncentračního tábora. Babička umře na krvácení do mozku. Otec nezamýšlí zůstat v zemi, a tak mu chlapci pomůžou k přechodu hlídané hranice. Jenže otec šlápne na minu a umírá. V poslední scéně se chlapci rozdělí, neboť jeden z nich úspěšně přejde zaminovanou hranici.

Tvůrci film postavili na silných hereckých výkonech. Měštští chlapci jsou odvezeni na venkov, na kterém žije jejich krutá babička. Lidé ji označují za „divoženku“. Babička se neviděla s dcerou 20 let a ani netuší, že její dcera porodila dvojčata. Chlapci musejí tvrdě pracovat, aby dostali najíst, a aby mohli spát v příbytku. Babička k nim nepocituje příbuzenskou náklonnost. Zachází s nimi tvrdě a často je mlátí. Všude se nachází nepořádek a špína. Ve městě se krade. Seznamují se s homosexuálním německým velitelem, který se je snaží do jisté míry chránit.⁵⁸⁵ Chlapci plně vnímají negativní dopady probíhající války. Pod

---

⁵⁸⁵ Jejich seznámení jim v konečném důsledku zachrání život před smrtí na policejní stanici.

vlivem mnoha okolností se začnou přizpůsobovat danému stavu. Různými způsoby se zocelují, aby přežili nastalé podmínky. Navzájem se bijí, promyšleně drží hladovku, procvičují vytrvalost, „trénují“ necitelnost a krutost. Změní se na chladnokrevné a necitlivé osoby.⁵⁸⁶ Jediná obava spočívá v jejich možném rozdělení.⁵⁸⁷ Nebojí se pomoci partyzánovi a ukrýt jeho zbraně. Vzdorují babičce.⁵⁸⁸ Vydírají nečestného faráře.⁵⁸⁹ Dokonce přichystají smrt ženě, která ostentativně schvaluje židovské vraždění.⁵⁹⁰ Zapálí stavení s již mrtvou kamarádkou.⁵⁹¹ Nerozpakují se napadnout německého vojáka, který je vláčí k autu.⁵⁹² Na vlastní žádost babičky jí pomohou ke smrti.⁵⁹³ Mění se jejich vztah k rodičům, kteří během odloučení projdou razantní změnou charakteru.⁵⁹⁴ Odmítnou odjet s matkou. Vše vyvrcholí poslední „lekcí“ jejich utužování, totiž vzájemným rozdělením, při němž záměrně využijí smrti otce při přechodu zaminované hranice jednoho z nich.⁵⁹⁵ Celý příběh chlapci vypráví ze svého pohledu, přičemž se v příběhu prostřednictvím výše zmíněných symbolických obrazů zrcadlí válka, a vše, co s sebou přináší.

Velký sešit vyniká jednoduchou stylizací a komorní atmosférou. V první řadě se jedná o artový film, tedy je vytvořen primárně z estetických důvodů. Snímek ukazuje, že každý se za určitých podmínek může změnit v krutého a bezcitného člověka. Je sice patrné, že děj se odehrává kdesi v maďarském pohraničí za druhé světové války, ale tato okolnost není zásadní. Zástupnou roli hrají rovněž jména. Obecně zamýšlela spisovatelka Kristof sdělit, že se tento děj může uskutečnit kdekoli a kdykoli. Říká, že násilí a krutost nepřichází samovolně, ale vytváří je samotný člověk.⁵⁹⁶ Proto *Velký sešit* lze hodnotit za primárně protiválečný. Ve

⁵⁸⁶ Např. násilně zabíjejí brouky a zvířata.

⁵⁸⁷ „*Nejvíc nás nebolí facky, ty vydržíme. Jsme silní a trénovaní. Bolí, když nás rozdělí...to nás zabíjí...*“

⁵⁸⁸ Např. odmítnou jíst nedobrou polévku. Berou ji oblečení, které jim poslala matka.

⁵⁸⁹ Farář udržoval poměr s nezletilou dívkou, a tak po něm chtějí peníze výměnou za jejich mlčení.

⁵⁹⁰ Farářova služka představuje pedofilní osobu, která se pokusila svést chlapce. Během židovského pogromu se kladně vyjádřila ke smrti obuvníka. Chlapci ženě umístí do kamen granáty, které při roztopení vybuchnou.

⁵⁹¹ Kamarádku znásilní a zavraždí sovětští vojáci. Její matka chce zemřít, a tak chlapci zapálí kamarádčino obydlí.

⁵⁹² Ve scéně, ve které matka požaduje jejich odjezd. Důstojník se pokusí násilně je odtáhnout, ale oni jej strhnou k zemi a zkopou.

⁵⁹³ Po první mrtvici jim babička předá nádobu s jodem, kterou babičce mají podat po druhé mrtvici, což provedou po nemnoha dnech.

⁵⁹⁴ Matka žije s příslušníkem SS, jemuž porodí dceru. Otec si projde vězněním v koncentračním táboře. Na obou se negativně promítnou tyto zkušenosti.

⁵⁹⁵ Chlapci naplánují přechod přes hranici. Mezi ploty se nacházejí miny, aby zjistili jejich rozmístění, tak jako prvního „na jistou smrt“ vyšlou otce.

⁵⁹⁶ Das Grosse Heft | Ein Film von János Szász | Interview János Szász. Das Grosse Heft | Ein Film von János Szász | Startseite [online]. Copyright © Piffli Medien GmbH 2013 [cit. 20.11.2018]. Dostupné z: <http://www.das-grosse-heft.de/interview-janos-szasz.php>

filmu převládají negativní, temné a ponuré pocity. Na druhé straně se ve snímku vyskytuje velké množství vedlejších dějových linek, u nichž je patrné, za jakým účelem vznikly, ale tvůrci je dále nerozpracují, a tak někdy působí až nadbytečným dojmem.⁵⁹⁷

Slavností premiéra se uskutečnila dne 3. července 2013 na MFF v Karlových Varech. Film zde ihned zaznamenal velký ohlas a v hlavní soutěži vyhrál Křišťálový glóbus pro nejlepší film festivalu. Do maďarských kin vstoupil dne 19. září.⁵⁹⁸ Do srpna 2015 se snímek promítal na velkém množství MFF a FF po celém světě.⁵⁹⁹ *Velký sešit* získal cenu na MFF v Chicagu v kategorii – Special Mention. Pozornost si vysloužil v Izraeli, ve které získal ocenění na MFF v Haifě v kategorii – Special Mention Award. Poslední ocenění obdržel na MFF v Les Arcs v kategorii – Young Jury Prize. Maďarsko film vyslalo jako svého zástupce na americké ceny Oskary v kategorii – Nejlepší cizojazyčný film.⁶⁰⁰

Později se Szász přiznal k další motivaci, z jakého důvodu film zrealizoval. Maďarsko během války spolupracovalo s Německem, což shledává za velkou tragédií, neboť nese spoluodpovědnost na deportacích židů, cikánů a homosexuálních obyvatel země. Je přesvědčen, že Maďarsko musí mít „špatné svědomí“, neboť se velké množství Maďarů rovněž ochotně podílelo na perzekuci výše zmíněných obyvatel. Říká, že se v této souvislosti Maďaři „nepodívali do zrcadla“. Filmem chtěl poukázat na „stinnou stránku“ maďarských dějin za druhé světové války, neboť měl pocit, že je toto téma stále přehlíženo.⁶⁰¹

7.2.3 WALKING WITH THE ENEMY (2013)

„Co když jediný způsob, jak zachránit tisíce životů, je předstírat, že jste nepřítel...“⁶⁰²

---

⁵⁹⁷ Např. postava farářovi služby.

⁵⁹⁸ V kinech se film postupně promítal v dalších třech státech – Německo (7. listopadu 2013), Rakousko (6. března 2014) a Francie (19. března).

⁵⁹⁹ Mezi nejvýznamnější patří – MFF v La Rochelle, MFF v Hamptons, MFF v Chicagu, MFF v Sao Paulu, MFF ve Stockholmu, MFF v Les Arcs, MFF v Guadalajaře a FF v Montclairu. A nagy füzet (2013) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt2324384/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

⁶⁰⁰ A nagy füzet (2013) - Trivia - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt2324384/trivia?ref_=tt_trv_trv

⁶⁰¹ Roboapocalypse: An Interview with János Szász, Director of THE NOTEBOOK (LE GRAND CAHIER). Roboapocalypse [online]. Dostupné z: <http://roboapocalypse.blogspot.com/2014/08/an-interview-with-janos-szasz-director.html>

⁶⁰² Slogan k filmu. "Walking with the Enemy" Conversation with film director Mark Schmidt - Jewish Ledger. Home - Jewish Ledger [online]. Copyright © 2014 Jewish Ledger. All rights reserved. To Advertise with us or for subscriptions call 860 [cit. 18.09.2018]. Dostupné

Americký film *Walking with the Enemy* (2013) zrežiroval americký tvůrce Mark Schmidt, pro něhož se tento film stal prvním a doposud i posledním realizovaným snímkem.⁶⁰³ V roce 2004 Schmidt zhlédl dokumentární film *Unlikely Heroes*, ve kterém ho zaujal životní příběh maďarského žida Pinchase Rosenbauma.⁶⁰⁴ Od té doby se Schmidt soustředí na vznik hraného filmu, který by námětově vycházel z válečného osudu Rosenbauma. Za tím účelem se seznámil s odbornou literaturou a dokumenty týkající se života hlavního hrdiny, kontaktoval jeho dosud žijící rodinné příslušníky a navštívil všechna místa, která jsou spjatá s Rosenbaumovým životem.⁶⁰⁵ Rovněž založil filmovou společnost Liberty Studios, v rámci níž se celý projekt uskutečnil.⁶⁰⁶

Děj filmu se odehrává v Budapešti a blízkém okolí v posledních měsících druhé světové války, během nichž hlavní postava Elek Cohen, inspirovaný Rosenbaumem, v podání irského herce Jonase Armstronga, pátrá po svých rodinných příslušnících, a v nacistickém přestrojení spolu s přáteli zachraňuje mnoho židů od nucených deportací do koncentračních táborů.⁶⁰⁷ Ve *Walking with the Enemy* roli maďarského regenta a admirála Miklóse Horthyho ztvárnil mezinárodně oceňovaný herec Ben Kingsley.⁶⁰⁸

---

z: <http://www.jewishledger.com/2014/05/walking-with-the-enemy-conversation-with-film-director-mark-schmidt/>

⁶⁰³ Mark Schmidt se narodil dne 30. října 1960 v kalifornském San Diegu. Schmidt profesně začínal v oboru realitního makléřství. Později se začal pracovně uplatňovat ve filmovém odvětví. Spolu s pracovními partnery založil společnost Liberty Studios, ve které zastává funkci prezidenta. Nejvýznamnějším snímkem společnosti se stal *Walking with the Enemy* (2013).

⁶⁰⁴ Pinchas Tibor Rosenbaum se narodil dne 2. listopadu 1923 v maďarském Kleinwardeinu do tradiční židovské rodiny s mnohaletou rabínskou tradicí. Už ve věku 18 let se Rosenbaum stal rabínem. Připojil se k mládežnickému hnutí Bnei Akiva, které propagovalo sionistické principy. V hnutí zastával funkci jednoho z hlavních vůdců. Během nacistické okupace Bnei Akiva uskutečnila záchranné a útekové mise židů před jejich nuceným transportem do koncentračních táborů. Rosenbaum při svých akcích mnohokrát využíval nacistických/fašistických uniforem, konkrétně jak Hnutí Šípových křížů, tak zřejmě i bezpečnostních složek SS. Díky svým činům zachránil mnoho set židů, díky čemuž se v Maďarsku zařadil mezi legendární příslušníky odboje. Po konci druhé světové války získal za své počínání mnoho ocenění. Přestěhoval se do Ženevy a aktivně se podílel na uznání svobodného státu Izrael. Po konstituci státu Izrael pracoval pro nově vzniklý stát v bezpečnostních službách a zúčastnil se mnoha misí pro zpravodajskou službu Mosad. Zemřel dne 23. října 1980. Pinchas Tibor Rosenbaum. SHALOM – The European Jewish Times. [online]. Copyright © S. A. 2004 [cit. 16.09.2018]. Dostupné z: <http://www.shalom-magazine.com/Article.php?id=420311>

⁶⁰⁵ Director Mark Schmidt talks 'Walking with the Enemy'. The Desert Sun [online]. Copyright © Copyright Gannett 2018 [cit. 13.09.2018]. Dostupné z: <https://eu.desertsun.com/story/life/entertainment/movies/2014/05/18/walking-enemy-mark-schmidt/9244113/>

⁶⁰⁶ Liberty Studios náleží do neziskové obchodní organizace The Motion Picture Association of America. Do MPAA patří tzv. Velká šestka hollywoodských studií (Buena Vista, Sony Pictures, Paramount Pictures, 20th Century Fox, Universal Studios a Warner Bros). Liberty Studios vzniklo výhradně pro realizaci filmu *Walking with the Enemy*.

⁶⁰⁷ William Jonas Armstrong se narodil dne 1. ledna 1981 v Dublinu. V roce 2003 úspěšně dokončil studia v Královské akademii dramatického umění v Londýně. Herecky začínal působit v Královském divadle v Northamptonu. Nejvíce na sebe upozornil ztvárněním hlavní postavy v seriálu BBC *Robin Hood*. Zahrál si ve filmech *Kniha krve* (2009), *28 tisíc* (2012) a hollywoodském filmu *Na*

Ve filmu do děje zasahuje významným způsobem mnoho reálných postav. Z příslušníků SS se objevují jeden z architektů vyvraždování židů a SS-Obersturmbahnführer Adolf Eichmann, SS-Hauptsturmführer Dieter Wisliceny a SS-Standartenführer Otto Skorzeny. Z řad maďarské nacistické Strany Šípových křížů dostává prostor vůdce tohoto uskupení Ferenc Szálasi a major Emil Kovarcz. Kromě nejvyššího představitele Maďarska Miklóse Horthyho ve snímku vystupuje rovněž jeho nejstarší syn Miklós. Nezanedbatelnou roli ztvárňuje švýcarský vicekonzul pro Maďarské království Carl Lutz, který diplomatickou cestou ze země zachránil přes 60 000 židů.⁶⁰⁹

Na začátku příběhu film začíná úvodními titulky:

„Od vypuknutí druhé světové války v roce 1939 bylo Maďarsko spojencem Německa, čímž bylo ušetřeno násilí, které zasáhlo celou Evropu. Jak se válka otáčela ve prospěch Spojených států a jejich spojenců, maďarské vedení hledalo cestu ven ze spojení s Německem. Hitler zpozorněl. V roce 1944 se zvyšuje politické napětí mezi dvěma národy...“

Elek, syn rabína, pracuje spolu s Ferencem v opravárenské dílně gramofonů. Rozhlas informuje o příchodu německé armády, kterou velitelství vyslalo na obranu Maďarska před postupující Rudou armádou. Elek se vrací na venkov. Druhý den s Ferencem kvůli nové pracovní povinnosti pro židy, která se týká pouze mladých mužů v určitém věku, nastupuje do transportu. V těžkých podmínkách oba dva pracují na železnici.⁶¹⁰ Pracovní tábor zasáhne nálet spojeneckých bombardérů, čehož pracující využijí a utečou. Při útěku Eleka dojde

---

hraně zítřka (2014). Armstrongova nejvýznamnější role přišla s filmem *Walking with the Enemy* (2013), ve které ztvárnil hlavní postavu. Za tuto roli v roce 2013 obdržel na MFF ve Fort Lauderdale ocenění v kategorii – Stars on Horizon.

⁶⁰⁸ Sir Ben Kingsley, rodným jménem Krishna Pandit Bhanji, se narodil dne 31. prosince 1943 v anglickém městě Scarborough. Po svém otci zdědil keňský původ. Kingsley vystudoval múzické umění na De La Salle College v Salfordu. Ve filmových rolích se objevuje od začátku sedmdesátých let. Mezi jeho nejvýznamnější filmy patří *Zrada* (1983), *Není Sherlock jako Holmes* (1988), *Schindlerův seznam* (1993) a *Deník Anne Frankové* (2001). Mezinárodní věhlas získal ztvárněním hlavní postavy ve filmu *Gándhí* (1983), za kterou obdržel Oscara v kategorii – Hlavní herec, dva Zlaté globy v kategorii – Nejlepší herec – drama, a *Nová hvězda roku* – herec, rovněž obdržel dvě ceny na BAFTA v kategorii – Nejlepší herec v hlavní roli, *Nejslibnější nováček*. V roce 2001 získal hraním ve filmu *Sexy bestie* (2001) ocenění na Evropských filmových cenách v kategorii – Nejlepší herec, a na *Ceně Kruhu floridských filmových kritiků* v kategorii – Nejlepší vedlejší herec. V roce 2013 byl oceněn na BAFTA za celosvětový přínos filmové kinematografii. Kingsley nezískával pouze filmová ocenění, ale v roce 1984 obdržel cenu Padma Sri od Indiry Gándhí a indické vlády. V roce 2001 ho britská královna Alžběta II. pasovala na rytíře.

⁶⁰⁹ SCHUY, Theo. *Dangerous Diplomacy: The Story of Carl Lutz, Rescuer of 62,000 Hungarian Jews*. Grand Rapids: Eerdmans, 2000. ISBN 0-8028-3905-03.

⁶¹⁰ Nespecifikovaný židovský pracovní tábor v západním pohraničním regionu.

k zastřelení velitele pracovního tábora. Po návratu do rodné vsi Elek zjistí, že všichni obyvatelé židovského původu byli odvezeni na neznámé místo.

Elek se vrací se do Budapešti. Začne pracovat na švýcarském velvyslanectví (tzv. Skleněný dům) a pátrá po osudu jeho rodiny. Roznáší vytvořené kopie švýcarských pasů, díky nimž židé mohou vycestovat do Švýcarska. Jednoho večera Elek zachrání svoji přítelkyni Hannah před znásilněním dvěma důstojníky SS tím, že oba zastřelí. V dalších dnech příslušníci Šípových křížů zatknou Ference. Elek použije uniformu důstojníka SS a zmučeného Ference odvede do bezpečí. Od této doby v převleku navštěvuje nacistické večírky, čímž zjišťuje informace týkajících se transportů. Elek tak zachraňuje židy nejen z podzemních úkrytů, ale odvádí je od nucených transportů do bezpečí ve Skleněném domě. Dokonce zastavuje bezprostředně vykonávané popravy. Později se spolu s ostatními odbojáři dostane do bojové konfrontace se skupinou příslušníků Šípových křížů, kteří odmítnou přestat popravovat židy.

Elekův příběh je vyprávěn souběžně s maďarskými politickými reáliemi. Regent Horthy se nejprve obává možné sovětské invaze, ale po německém zostřeném režimu v zemi vyjedná příměří se Sovětským svazem. Proti tomu vystoupí Němci, kteří sesadí Horthyho, a dosadí vůdce Šípových křížů Ference Szálasiho.

V závěrečné pasáži filmu Rudá armáda postupně osvobozuje Budapešť. Při záchraně židů důstojník SS těžce zraní Eleka. Následně se děj posune o 13 let později na svatbu jeho syna, přičemž je patrné, že Elek nepodlehл následkům zranění, a oženil se s Hannah. V závěrečných titulcích se spolu s fotkou herce a jeho reálného předobrazu objevuje krátký popis o poválečném osudu hlavních postav:

„Tento film byl inspirován odvahou Pinchase Rosenbauma jehož pasy a záchranné mise zachránily tisíce životů. Jeho rodina byla zavražděna v Osvětimi spolu s 500 000 maďarskými židy. SS plukovník Otto Skorzeny se vydal americké armádě. Po mnoha soudech a odročení byl omilostněn. Zemřel v roce 1975.“

Středobodem filmu se stává záchrana obyvatel židovského původu přes švýcarský zastupitelský úřad. V následujících řádcích se tak věnuji této problematice. V roce 1942 Carl Lutz nastoupil do funkce švýcarského vicekonzula pro Maďarsko. Lutz vydával švýcarské

ochranné dokumenty, které židům zaručovali bezpečí, a umožnili emigraci do neutrálního Švýcarska. Vícekonzul využil vyjednané povolení k emigraci pro 8 000 osob, neboť každé povolení bylo vázáno na rodinu, a tak se nevztahovalo pouze na jednotlivce. Této okolnosti Lutz využil a rozšířil dokumenty o desetitisíce povolení a ochranných dopisů. Za tímto účelem vznikla síť 76 budov v Budapešti a jeho okolí, které spadaly pod diplomatickou ochranu švýcarského státu. Mezi nejznámější budovu patří švýcarské velvyslanectví v hlavním městě, tzv. Skleněný dům, ve kterém se skrývalo až 3000 židů.⁶¹¹

Walking with the Enemy se drží základních faktů ze života Rosenbauma, ale pro potřeby větší dramatickosti tvůrci pozměnili velké množství reálií, a tak dochází ke značnému zjednodušení. Především jde o fakt, že ve filmu Elek a jeho spolupracovníci výhradně používají uniformy SS. Ve skutečnosti podzemní hnutí působilo zejména v převlečení za příslušníky Šípových křížů, v jejichž uniformách prováděli takřka většinu své činnosti. Tato okolnost nabyla značného kritického potenciálu, neboť se poukazovalo na fakt, že míra infiltrace do řad SS, jaká se zobrazuje ve snímku, je zcela vyloučena. Elek a spolubojovníci bez jakékoliv dokumentace lehce navštěvují nacistické večírky a hlavní hrdina uvolněně diskutuje s důstojníky SS, přičemž tito důstojníci přestože ho neznají a nikdy o něm neslyšeli, vystačí si s falešným jménem.⁶¹² Zastřelené dva důstojníky SS nikdo nehledá, a tak hlavní hrdinové mohou „v klidu“ vystupovat v jejich uniformě. Stejně tak se jeví značně nepravděpodobně skutečnost, že při záchraně židů před transporty a popravami postačí příslušníkům Šípových křížů pouze ústní povel opět bez jakékoliv dokumentace nebo ověření si dané situace s nadřízenými orgány.⁶¹³

Pasáž, ve které Šípové kříže zatknou při předávání písemných švýcarských pasů Ference, jehož o několik hodin později osvobodí Elek, se uskutečnila zcela odlišně. V listopadu 1944 gestapo internovalo Rosenbaumova spolupracovníka Zeidiho Zeidenfelda. Po mnoha dnech a výsleších musel být Zeidenfeld převezen do nemocnice. Osvobozovací

---

⁶¹¹ SCHUY, Theo. *Dangerous Diplomacy: The Story of Carl Lutz, Rescuer of 62,000 Hungarian Jews*. Grand Rapids: Eerdmans, 2000. ISBN 0-8028-3905-03.

⁶¹² Pouze v jednom případě se ho důstojníci SS zeptají na služební zařazení, a pod jakým velkým důstojníkem slouží. Elek se odpovědi vyhne tím, že údajně zahlédne své přátele, ke kterým musí okamžitě jít. Přítomní si s jeho odpovědí vystačí.

⁶¹³ 'Walking With the Enemy,' a true story, gets melodramatic retelling: 2 stars | The Kansas City Star. KC Breaking News, Sports & Crime | The Kansas City Star [online]. Dostupné z: <https://www.kansascity.com/entertainment/movies-news-reviews/article22461321.html>

akce na záchranu Zeidenfelda začala v 3:00. V přestrojení za důstojníky SS ho odbojáři převezli do Skleněného domu. Akce trvala hodinu a půl.⁶¹⁴

Nezanedbatelnou součástí příběhu tvoří romance mezi Elekem a Hannah. Postava Hannah vychází ze Stephanie Stern, se kterou se Rosenbaum oženil po konci války. Narodili se jim tři potomci. Ve filmu se objevuje postava malého dítěte Adama, jehož rodiče zastřelí příslušníci Šípových křížů. Adam posléze přežívá do konce války v kongregaci jeptišek. V poslední pasáži se divák dozví, že Adama adoptují Rosenbaumovi. V roce 1957 se Adam ožení. Na svatbě při přípitku Adam pateticky děkuje adoptivnímu otci za záchranu nejen jeho života, ale i životů dalších židů. Celou tuto repliku tvůrci do scénáře zařadili z dramatických důvodů.⁶¹⁵

Postavy regenta Horthyho a jeho syna vystupují jako uvědomělé osoby, které si v první řadě přejí, aby byl před válečnými útrapami ochráněn co největší počet Maďarů. Mnohokrát odmítají splnit německé rozkazy. Zpočátku se zdráhají přijmout všechny podmínky příměří dané Sovětským svazem znamenající obsazení země, ale po ztížení německého dohledu nad Maďarskem nakonec regent souhlasí se všemi sovětskými podmínky a vyhlásí příměří, což znamená jeho pád, neboť se následně za německé pomoci ujme moci Szálasi. Nacističtí důstojníci a představitelé, až na jednu výjimku, zosobňují chladné a tvrdé vykonavatele jakýkoliv rozkazů. Eichmann je pak v závěru vylíčen jako „zbabělec“, který prchá před přicházející Rudou armádou, ale sám trvá na rozkazu, že všechny německé jednotky musí bojovat do posledního muže.

Zajímavým způsobem tvůrci zobrazují maďarské obyvatele v poměru s protižidovskou perzekucí. Na jednu stranu ukazují protižidovsky zaměřené Maďary, kteří souhlasí s židovskými transporty.⁶¹⁶ Na straně druhé naopak zobrazují Maďary, kteří nejenže pomáhají židům, ale mnohdy riskují svůj život za jejich záchranu.⁶¹⁷ Autoři nezvykle otevřeně zachycují represivní a brutální činnost maďarských Šípových křížů, což je dáno okolností, že

---

⁶¹⁴ Pinchas Tibor Rosenbaum. SHALOM – The European Jewish Times. [online]. Copyright © S. A. 2004 [cit. 16.09.2018]. Dostupné z: <http://www.shalom-magazine.com/Article.php?id=420311>

⁶¹⁵ Tamtéž.

⁶¹⁶ Např. Farkás se svoji rodinou neváhá zabrat dům po nuceném odchodu rodiny Cohenových. Po uprchnutí z pracovního tábora se Elek vrátí do rodné vsi za rodinou. V domě nenalezne rodinné příslušníky ale Farkáse, který nejenže ho vyžene z domu, ale zavolá na něj vojenskou hlídku.

⁶¹⁷ Např. postava Janose Balacze, majitel dílny s gramofony, který Elekovi zpočátku pomáhá po návratu do Budapešti.

film vznikl zcela v americké produkci, a nebyl tak vystaven „národním tlakům“. ⁶¹⁸ V této souvislosti film provází mnoho drsných scén, u kterých jde především tvůrcům o zachycení „síly okamžiku“, neboť v těchto scénách umírají lidé, ale kamera přímo necílí na „krvavé vyústění“ exekucí. ⁶¹⁹

Walking with the Enemy, trvající 126 minut, si odbyl premiéru dne 13. října 2013 na MFF v Hamptons. Slavnostního promítání se zúčastnil Moshe, syn Pinchase Rosenbauma. ⁶²⁰ Film se dostal do oficiálního výběru ŽFF v Sand Diegu a MFF v Dallasu. V rámci MFF ve Fort Lauderdale film získal ocenění v kategorii – Stars on Horizon (Jonas Armstrong a Hannah Tointon). *Walking with the Enemy* mohli diváci zhlédnout v Japonsku.

Snímek sice vyvolal pozitivní ohlas, ale zároveň mu bylo vytýkáno velké množství zjednodušujících a zkreslujících replik. ⁶²¹ Schmidt na kritiku odpověděl konstatováním, že se snažil natočit příběh o skutečném hrdinovi, který se mohl až dokonce války skrývat, ale místo toho se rozhodl zachraňovat lidské životy, a tím riskovat svůj život. ⁶²²

7.2.4 CHOSEN (2016)

Anglický film *Chosen* (2016) zrealizoval britsko-bosenský režisér Jasmin Dizdar. ⁶²³ Jeho prarodiče zemřeli při holocaustu a jeho otce utlačoval komunistický režim. Proto chtěl

---

⁶¹⁸ Při vzniku „národních filmů“, které zobrazují „domácí události“ během druhé světové války, často dochází k upozadění podílu domácích obyvatel na německé represí. Např. *Čtyři neapolské dny* (1962) nebo *Armáda zločinu* (2009).

⁶¹⁹ Např. skupina Šípových křížů při kontrole domu odhalí vlastnictví rádia. Maďarská rodina je okamžitě usmrcena. Nebo hlasatel rádia, který je vyhozen z balkonu, neboť předtím oznámil vyhlášení příměří mezi Maďarskem a Spojenci.

⁶²⁰ Director Mark Schmidt talks 'Walking with the Enemy'. The Desert Sun [online]. Copyright © Copyright Gannett 2018 [cit. 13.09.2018]. Dostupné z: <https://eu.desertsun.com/story/life/entertainment/movies/2014/05/18/walking-enemy-mark-schmidt/9244113/>

⁶²¹ *Walking With The Enemy* (2014) - Rotten Tomatoes. Rotten Tomatoes: Movies | TV Shows | Movie Trailers | Reviews - Rotten Tomatoes [online]. Copyright © Fandango. All rights reserved. [cit. 18.09.2018]. Dostupné z: https://www.rottentomatoes.com/m/walking_with_the_enemy/

⁶²² "Walking with the Enemy" Conversation with film director Mark Schmidt - Jewish Ledger. Home - Jewish Ledger [online]. Copyright © 2014 Jewish Ledger. All rights reserved. To Advertise with us or for subscriptions call 860 [cit. 18.09.2018]. Dostupné z: <http://www.jewishledger.com/2014/05/walking-with-the-enemy-conversation-with-film-director-mark-schmidt/>

⁶²³ Jasmin Dizdar se narodil dne 8. června 1961 v tehdejším jugoslávském městě Zenica (dnes Bosna a Hercegovina). Už od svých mládežnických let hrál v divadle a vytvářel krátké dokumentární a dramatické filmy. Po ukončení střední školy odešel studovat filmovou režii na FAMU v Praze. Následně odešel do Velké Británie, ve které se živil psaním scénářů a tvorbou filmů pro BBC. Zlom v Dizdarově kariéře přišel s filmem *Krásní lidé* (1999), za který obdržel ocenění na MFF

prostřednictvím filmu z doby druhé světové války upozornit na narůstající extremismus a rasismus ve světě, a obecně ukázat, čeho je lidská společnost schopná, řídili se těmito premisami.⁶²⁴ Dizdar vyrobil zcela fiktivní film, který vzdáleně vychází z historických skutečností. Příběh pro něj vytvořil scénárista Gabriel De Mercur. Snímek vypráví o osobě žijící v Maďarsku, která přestane být lhostejná vůči dění ve svém okolí a nakonec podniká povstání proti okupantům.

Dizdar, pocházející a vyrůstající v zemích východního bloku, nechal značný prostor filmovým umělcům právě z těchto zemí, konkrétně z Maďarska a Rumunska, v nichž se film zároveň natočil.⁶²⁵ Hlavní roli Sonsona ztvárnili dva herci, neboť se příběh odehrává v minulé a přítomné rovině. Mladého odbojáře zahrál britský herec Luke Mably⁶²⁶ a starého dědečka mezinárodně oceňovaný americký herec Harvey Keitel.⁶²⁷ Do role hlavní ženské představitelky Judith režisér obsadil rumunskou herečku Anu Ularu.⁶²⁸

Třináctiletý chlapec Max navštíví svého dědu. Při cestě k němu v rozhlase poslouchá zprávy o různých násilnostech, které se aktuálně dějí.⁶²⁹ Na dědu se obrací s prosbou, aby mu pomohl s psaním eseje na téma „Můj hrdina“, neboť si uvědomuje, že děda jednu válku zažil.

---

v Cannes v kategorii – Cena Un Certain Regard – Nadace pro kinematografii „Groupama Gan“. Dále zrežiroval finsko-německý snímek *Tarinoita Euroopasta* (2006) a anglický *Chosen* (2006).

⁶²⁴ Pillow Talking's Interview with Film Director JASMIN DIZDAR | Pillow Talking Pillow Talking. Someday Productions – "Pillow Talk"[online]. Dostupné z: <http://somedayprods.com/talking/pillow-talkings-interview-with-film-director-jasmin-dizdar/>

⁶²⁵ Tamtéž.

⁶²⁶ Thomas Luke Mably se narodil dne 1. března 1976 v Londýně. Vystudoval School of Acting v Birminghamu. Roli ztvárnil ve filmu *Vzpouza* (2001), *28 dní poté* (2002), *Princ a já* (2004), *Princ a já 2* (2006), *Zkouška* (2009), *Isolation* (2015) a *Chosen* (2016). Objevil se v seriálech *Za branou* (2010) a *Combat Hospital* (2011).

⁶²⁷ Harvey Keitel se narodil dne 13. května 1949 v New Yorku. V 16 letech vstoupil do armády, se kterou působil v Libanonu. Po návratu pracoval jako pomocný herec v divadle. Zvrat v jeho kariéře nastal po hraní ve studentských filmech dnes již světoznámého režiséra Martina Scorseseho. Mezi jeho nejvýznamnější filmy patří *Špinavé ulice* (1973), *Taxikář* (1976), *Příkaz k smrti* (1983), *Poslední pokušení Krista* (1988), *Gauneři* (1992), *Ponorka U-571* (2000), *Hanebný pancharti* (2009) a *MLádí* (2015). Za ztvárnění vedlejší role ve snímku *Bugsy* (1992) obdržel nominaci na Oskara a Zlatý glóbus. V polovině devadesátých let získal ocenění za hraní ve filmu *Smoke* (1995), a to v rámci Berlinále v kategorii – Zvláštní cena poroty. V roce 2004 byl oceněn na MFF v Karlových Varech v kategorii – Mimořádný herecký přínos světové kinematografii.

⁶²⁸ Ana Ularu se narodila dne 26. června 1985 v Bukurešti. V roce 2012 ukončila studia na Caragiale Academy of Theatrical Arts and Cinematography v Bukurešti. Nejprve svoji kariéru zahájila hraním v divadlech. Ularu se objevila v mnoha rumunských filmech, např. *Maria* (2003), *Magnatul* (2004) a *Papír bude modrý* (2006), po nichž se pokusila herecky prosadit v USA, např. *Vlkodlak: Bestie mezi námi* (2012), *Serena* (2014) a *Inferno* (2016). Roli ztvárnila v mezinárodně úspěšném seriálu *Borgiové* (2011 – 2013) a americkém seriálu *Smaragdové město* (2017).

⁶²⁹ Zadržení muže, který zapálil restauraci, v níž zemřelo 14 osob. Nebo násilnosti v ulicích, které se odehrávají po postřelení muže barevné pleti od policisty.

Po počátečním váhání nakonec děda začne vyprávět příběh. Chlapec neví, že děda vypráví svůj zažitý příběh.

Srpen 1943. V pracovním táboře nedaleko Debrecínu se nacházejí muži spolu se Sonsonem. Po návratu domů večerí s manželkou Florence a její sestrou Judith. S Judith se ocitne v názorové při, neboť ona projeví touhu ozbrojeně bojovat s Němci. Příští den se Judith ve sklepení schází s odbojáři. Společně poslouchají rádio, přičemž se přítomní vyslechnou zprávu o příchodu Rudé armády do dvou měsíců a plánovaném vyloštění v Normandii. U Florence lékař odhalí rakovinu. Kvůli jejímu židovskému původu se nesmí léčit v nemocnici a brzy umírá. Než Florence zemře, tak ji Sonson slíbí, že dohlédne na Judith.

Judith a odbojáře internuje německá policie. Na stanici přemůžou tři odbojáři stráž a uprchnou. Přemístí se k Sonsonovi s informací, že zatkli Judith. Mezitím ji policie odvede do židovského transportu. Odbojáři se zmocní uniforem SS, v nichž v čele se Sonsonem osvobodí na policejní stanici židovské ženy a zastřelí kapitána Havase, jenž předtím prozradil osud Judith. Následně se odbojáři přes policejní jednotku prostřílí do bezpečí. Sonson opouští maďarské odbojáře a putuje do Polska za členy skupiny Bejtár, kteří prý mohou vědět o Judith.

Na podzim 1944 v polském městě probíhají německé zátahy na židy. Polští odbojáři skupiny Bejtár, v čele s Ezrou, pomáhají židům, stejně tak kvůli kolaboraci zastřelí „vůdce židovského ghetta“. Sonson se spojí se členy Bejtaru. Její členové o Judith nic neví. Společně přepadnou vůz generála SS, jehož následně zastřelí. V přestrojení převezmou velení nad ghettem a dosavadního správce plukovníka Forsbacha obviní z krádeže židovského majetku. Po jeho odvedení do vězení dojde k jeho zabití. Postřílení jsou rovněž důstojníci a vojáci SS, avšak jeden uteče. Celé ghetto se připravuje na příchod Němců. Ráno vypuknou boje s německou pěchotou, která disponuje těžkou vojenskou technikou. Dojde k poranění Sonsona, kterého k Ezra odnese k lékaři. Za pár chvil se probouzí a vedle něho se nachází Judith, která mu sdělí, že vyskočila z vlaku, čímž se zachránila. Následně se všichni vrací do boje. Stejně tak do bojů zasáhne Rudá armáda a Němci ustoupí.

Děj se vrací do současnosti. Max s nadšením vyslechl celý příběh. Děda mu sdělí, že dotyčného hrdinu nezná, ale že až Max znovu přijde, bude mu vyprávět další příběh. Max se vrací domů. Objeví se vysvětlující titulky:

„Na konci roku 1947 emigrovali Sonson a Judith do New Yorku, měli dvě dcery Florence a Lisu. Max je syn mladší dcery Lisy.“

Hlavním středobodem příběhu se stává hrdina Sonson, jehož postava se vzdáleně inspiruje osudy mnoha maďarských odbojářů, např. Endre Grosze.⁶³⁰ Sonson vnímá jako hlavní povinnost postarat se o manželku Florence, a tak se straní jakékoli politické činnosti. Ve filmu dvakrát odmítne připojit se k odboji a celkově působí tolerantním a nekonfliktním dojmem. Bod zlomu nadejde s manželčinou smrtí, po které se Sonson zcela změní. Dizdar znázornil člověka, „který ztratil svého blízkého, čímž se změní jeho uvažování nad životem a smrtí, což člověku umožňuje vykonat mimořádné věci.“⁶³¹ Tuto charakteristiku přebírá Sonson, který se nejprve z „obyčejného člověka“ pozvolna vžívá do své nové role vůdce, a nakonec svými činy podnítí vzpouru proti německým vojákům. Režisér chtěl tímto zpodobněním připomenout osudy lidí, kteří během druhé světové války prodělali obdobnou ztrátu, a následně prosluli bojem za svobodu. Z tohoto faktu vychází název filmu – Chosen, v překladu „Vyvolený“.

Tvůrci se zaštitují tvrzením, že film vychází ze skutečných událostí. Tato informace je zcela jistě pravdivá, ale zároveň je nutné rozlišit dvojí inspirační linie, a to ať už přímé či nepřímé. Mezi přímou inspirační linií náleží odkazy k historickým reáliím. O politickém a válečném vývoji se hlavní protagonisté dozvídají z přijímacích stanic, ve kterých zazní historicky věrné informace (plánované vylovení v Normandii či příchod Rudé armády). Ve snímku sice nevystupují reálné historické postavy, ale na druhou stranu se realizují v rámci skutečných organizací – židovské hnutí Bejtar a organizace Magyar Királyi Csendor Bajtársi Közösség. Mezi nepřímé měřítko považují události, které se vyznačují vnitřní podobností, ale historicky se odehrály jiným způsobem. Nejvýraznějším příkladem může být blíže nespécifikované ghetto v Polsku, které odkazuje na povstání ve Varšavském ghettu a povstání v Treblince. Na rozdíl od obou příkladů boj ve filmu končí vítězstvím povstalců.

---

⁶³⁰ David Gur (předtím Endre Grosz) patřil mezi členy židovského podzemního hnutí. Hnutí svou činností zachránilo mnoho židů před deportací do koncentračních táborů. Gur se podílel na vytváření tisíců padělaných dokumentů, které židům umožnili skrýt vlastní identitu. Rovněž organizoval bezprostřední záchranné akce. The Jewish forgers who outwitted the Nazis - BBC News. [online]. Copyright © 2018 BBC. [cit. 17.10.2018]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/magazine-41734939/the-jewish-forgers-who-outwitted-the-nazis>

⁶³¹ Pillow Talking's Interview with Film Director JASMIN DIZDAR | Pillow Talking Pillow Talking. Someday Productions – "Pillow Talk"[online]. Dostupné z: <http://somedayprods.com/talking/pillow-talkings-interview-with-film-director-jasmin-dizdar/>

Celkově film nabízí velké množství zjednodušených obrazů, které nejenže snižují historickou věrohodnost, ale i snižují výsledný umělecký dojem.⁶³² Nejzřetelněji lze celou věc zaznamenat při působení odbojářů v uniformách SS. Jak kapitán Havas, tak plukovník SS Forbach bezodkladně plní všechny rozkazy vydané Sonsonem. Rozkazy si neověřují u nadřízené instance. Havas si vystačí pouze s ústním povel, naopak Forbach vyžaduje alespoň písemné nařízení, u něhož ale opět neprobíhá žádná zpětná vazba. I přes zvláštní chování Sonsona při výslechu Havase (míří na kapitána pistolí, nadměrně se věnuje osudu Judith a židovských žen), které zřetelně naznačuje, že se odbojáři pouze vydávají za příslušníky SS, zůstávají policisté v naprostém klidu. Obdobná situace se odehraje při zatčení Forsbacha. Nejvěrohodněji jednají členi odbojové skupiny Bejtár, o kterých ale opět nevíme žádné bližší informace.⁶³³ Podobným způsobem tvůrci zaznamenali téma holocaustu. Sonson kvůli svému původu nuceně pracuje v táboře, jeho nemocná manželka nesmí být léčena v nemocnici, v rádiu Sonson poslouchá nově nařízená protižidovská opatření, začínají židovské transporty do Polska. Všechny tyto situace probíhají značně zrychleným tempem, čímž působí pouze jako vytvořené konstrukty, které v konečném ohledu „odosobňují“ celou problematiku.

Negativním dojmem působí nežidovští obyvatelé Maďarska. Násilně vystupují členové bezpečnostní složky „Csendor“, kteří brutálně zacházejí s židy v pracovním táboře a po internaci odbojářů na stanici policisté znásilní židovské ženy. Prozrazení úkrytu židů obstarala za finanční obnos starší Maďarka, na jejíž popud následně policisté odvedou Judith na transport do Polska.

Chosen, trvající 105 minut, v USA zaznamenal premiéru dne 2. srpna 2016. Snímek následně distributoři uvolnili do Evropy, ve které se představil v mnoha státech. Nejvýrazněji v Německu, kde se soutěžně promítal na MFF v Oldenburgu. Kritika filmu oceňovala

---

⁶³² Např. po osvobození židovských žen na policejní stanici se náhle děj přenesl na ulici, na které se nachází velká dřevěná barikáda, a odbojáři čekají příchod policejní jednotky. Nevíme, co stalo s policisty na stanici, proč očekávají střet s policejní jednotkou, a co se vůbec odehrálo krátce předtím na stanici. Z jakého důvodu odbojáři nezvolili bezpečnější útěk? Jakým způsobem postavili tak rychlým způsobem barikádu? Zcela nelogicky tvůrci vytvořili situaci, ve které policejní jednotka pochoduje vstříc barikádě a až po zahájení střelby odbojářů z „nenápadného“ krytí se příslušníci „Csendorů“ připraví k boji.

⁶³³ Betar v roce 1923 založil Aron Propes jako revizionisticko-sionistické mládežnické hnutí. Členové nejvíce prosluli bojem za vznik státu Izrael na území Palestiny. V meziválečném období se podíleli na organizaci židovských přesunů do Palestiny a během druhé světové války pomáhali ukrývat své soukmenovce a aktivně vystupovali proti Němcům v Polsku. Betar. Jewish Virtual Library [online]. Copyright © 2008 The Gale Group. [cit. 18.10.2018]. Dostupné z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/betar>

ztvárnění židovské tematiky, ale zároveň poukazovala na značnou průměrnost díla s tím, že film nepřichází s žádným novým poznáním.⁶³⁴

Dizdar od počátku neměl v úmyslu realizovat mnohohrstevnatý a detailně propracovaný snímek s velkým množstvím charakterů, ale film ukazující na nebezpečí radikalizující se společnosti, která podle něj hrozí v dnešním „bouřlivém světě“. Zejména chtěl připomenout skutečnost, že nesnášenlivá společnost plná extrémistických názorů plodí násilí a osoby, které mohou vytvořit bezprávné státní celky, jež vidíme ve filmu. Sám o filmu prohlásil, „že není jen uměleckou, zábavnou, vzdělávací a historickou hodnotou, ale drží silné morální a etické poselství.“⁶³⁵

---

⁶³⁴ Die Auserwählten – Helden des Widerstands: Vom Aufbegehren der Juden in Ungarn und Polen | Die Nacht der lebenden Texte. Die Nacht der lebenden Texte | Filme, Bücher und mehr – Texte, Texte, wir wollen Texte! [online]. Copyright © 2016 Pandastorm Pictures [cit. 17.10.2018]. Dostupné z: <https://dienachtderlebendertexte.wordpress.com/2017/01/01/die-auserwaehlten-helden-des-widerstands/>

⁶³⁵ Pillow Talking's Interview with Film Director JASMIN DIZDAR | Pillow Talking Pillow Talking. Someday Productions – "Pillow Talk"[online]. Dostupné z: <http://somedayprods.com/talking/pillow-talkings-interview-with-film-director-jasmin-dizdar/>

ZÁVĚR

Záměrem této rigorózní práce byl výzkum soudobého hraného filmu zachycujícího téma ozbrojeného neorganizovaného odporu proti nacistické/fašistické okupační moci. Zaměřil jsem se na filmografie čtyř států střední Evropy, které spojuje členství v regionálním uskupení s názvem Visegrádská čtyřka. Ve vytyčeném tématu jsem se postupně zabíral polskou, českou, slovenskou a maďarskou filmovou produkcí. Konkrétně jsem vždy analyzoval čtyři filmové počiny. Nejprve jsem se zabýval okolnostmi realizace filmu, v rámci čehož jsem se zaměřil na osobnosti režisérů a mnohdy scénáristů, kteří jsou klíčovými nositeli zobrazení snímku. Zároveň jsem si vědom, že tento přístup skýtá možná omezení spojená s okruhem producentů či ostatních členů filmového štábu. Obecně zůstal v platnosti fakt, že filmový tvůrce znázornili dějinné skutečnosti rozmanitými způsoby. Filmaři se často na základě mnoha motivů museli vyrovnat s množstvím podnětů, které ovlivnily výsledné zpracování. Z toho důvodů došlo k menšímu či většímu zkreslení historie. V následujícím popisu jsem věnoval pozornost „(ne)hercům“ ztvárňujícím hlavní postavy, neboť tyto osobnosti zaujímaly jeden z klíčových faktorů estetické kvality filmu. Pro detailní rozbor historických námětů jsem shrnul hlavní dějové pasáže, ze kterých jsem vycházel při následné analýze konkrétního filmu jako celku. V neposlední řadě rozebírám okolnosti uvedení filmu spolu s ohlasy veřejnosti či členů historické obce.

Polsko svou filmovou produkcí předčilo ostatní zkoumané země. Na jedné straně byl tento fakt zapříčiněn rozsáhlou finanční podporou filmografie danou geografickými souvislostmi. Na straně druhé lze konstatovat, že zemi zasáhly válečné útrapy v mnohem větším měřítku než u zbývajících států. Z toho důvodu v průběhu několika desetiletí docházelo k intenzivnímu pěstování kolektivní paměti spojené s protinacistickým odbojem. Vzpomínkové akce a festivity častokrát vyústily v potřebu připomenout si válečná léta prostřednictvím hraného filmu. V polském prostředí do současných chvil nejvíce rezonuje téma Varšavského povstání, a proto velká většina všech filmů projevuje spojitost s touto událostí. V letech po založení Polského institutu filmového umění roku 2005 se znásobila produkce snímků reflektující národní novodobé dějiny. V centru zájmu se nejdříve nacházelo téma poválečných osudů příslušníků demokratické části odboje, proti nimž násilně zasáhl komunistický režim. Druhý výrazný fenomén tkvěl v popularizaci stěžejních událostí polských dějin u mladé generace, u nichž tvůrce nabyli názoru, že klíčové okamžiky neznají, nebo je příliš nezajímají. Ve filmech proto vystupují převážně mladí hrdinové, se kterými se

může ztotožnit současná generace. Pro snímky jsou charakteristické moderní filmařské postupy a dynamická vývojová linka. Pro tento účel tvůrci vybrali skautské odbojové hnutí a protinacistické povstání v hlavním městě.

Na začátku nového tisíciletí zahraniční tvůrci ve zvýšené míře reflektovali náměty z polské historie. Mezi takové náleží americký film *Vzpoura* (2001) zachycující povstání Varšavského ghetta skrze postavy Židovské bojové organizace. Režisér se snažil tuto událost zachytit co nejpřesněji, proto se za tímto účelem v letech před realizací filmů seznámil se stovkami pamětníků a literaturou spojenou s povstáním. Přestože se na vzniku filmu podílel jeden z nejvýznamnějších badatelů dějin holocaustu, z uměleckých důvodů došlo k jisté míře zkreslení. *Vzpoura* ve Spojených státech amerických získala mnoho ocenění. Mezi nejvýznamnější patří ASC Award, Christopher Award, Golden Reel Award a PFS Award. Snímek získal cenu Emmy a byl rovněž nominován na Zlatý glóbus. Po odvysílání filmu v Polsku byla vyvolána debata, do níž přispěli i historici, ohledně postojů polských obyvatel vůči židům během holocaustu, a míry pomoci „nežidovských“ odbojových organizací během povstání. Film pozitivně rozhýbal diskuzi vztahující se k vybudování muzea, které by odráželo událost židovského povstání.

Režisér polského filmu *Generál Nil* (2009) se v osmdesátých letech potýkal s komunistickým režimem, což vyústilo v jeho emigraci do zahraničí. Proto ho značně inspiroval poválečný osud velitele Zemské armády Augusta Emila Fieldorfa, který se po válce ocitl mezi největšími nepřáteli nově nastoleného zřízení. Snímek se soustředí na nejvýznamnější odbojovou akci, jíž velel generál „Nil“, a posléze komunistickými postihy proti účastníkům nekomunistické větve odboje. Očekávaná domácí premiéra snímku přilákala pozornost nejvyšších politických představitelů, mezi nimiž se nacházel prezident Lech Kaczyński. Slavnostního promítání se rovněž zúčastnila generálova neter Maria Fieldorf. *Generál Nil* posbíral mnoho ocenění v Polsku. V zahraničí film obdržel ocenění na MFF v Tiburtonu. Polští historici na snímku ocenili oživení zájmu o významnou osobnost protinacistického odboje a realistické ztvárnění komunistického represivního aparátu. Naopak mnozí kritizovali značné historické nepřesnosti a přílišnou složitost dějové linky.

Polský film *Kameny na pevnost* (2014) reflektuje tzv. Akci u Arzenálu, kterou provedla odbojová organizace Šedé šiky náležící pod skautské hnutí. Režisér, jehož rodinní předci se aktivně účastnili skautského odboje, použil při realizaci snímku nejmodernější

technické postupy. Film *Kameny na pevnost* vyvolal prudkou veřejnou debatu, a to ještě několik dnů před premiérou. Snímek ostře odmítli celonárodní skautští představitelé a katoličtí novináři, kteří se domnívali, že tvůrci značně překročili hranice umělecké fikce. Do sporu se rovněž vložil vlastník knižní licence námětu, neboť filmoví tvůrci prý porušili poskytnutou licenci. Kritiku vyjádřili dokonce odborní konzultanti filmu, včetně člena historické obce, kteří poukázali na fakt, že tvůrci nebrali v úvahu jejich připomínky. Negativní ohlasy se následně rozšířily na sociální sítě a do jiných periodik. Režisér razantně vystoupil proti připomínkám, v nichž kritiku označil za neodůvodněnou, neboť vycházel z rozhovorů s pamětníky a historiky. I přes rozsáhlou kritiku filmu se domácí premiéry zúčastnil prezident Bronislaw Komorowski spolu s dalšími vysoce postavenými politiky. Z důvodu výrazné kritiky snímek nebyl nominován na žádná polská filmová ocenění. V zahraničí se film promítal pouze v rámci nesoutěžního výběru na MFF v Haifě.

K 70. výročí od Varšavského povstání vznikl polský film *Město 44* (2014), v němž vystupuje parta teenagerů, která vnímá povstání jako dobrodružství a příležitost projevit své vlastenectví. Hlavní hrdinové však prožijí drsnou válečnou realitu, jejímž výsledkem se stane „totální“ destrukce Varšavy. Snímek především zaujme svým audiovizuálním zpracováním. Po finanční stránce snímek zůstává mezi nejdražšími polskými počiny. Film v Polsku přilákal značnou diváckou pozornost, která se pozitivně odrazila v návštěvnosti kinosálů. Stejně tak *Město 44* v tehdejší době ovládlo Polské filmové ceny. Nelze opomenout, že snímek neprovázel pouze pozitivní ohlas, ale i negativní komentáře směřující k přílišnému zjednodušení podle vzoru „mainstreamových“ filmových studií Spojených států amerických. Na kritiku reagoval režisér Jan Komasa tvrzením, že cíl spatřuje v předání silné emoce, nikoliv v podrobném popisu dějin.

Přestože se v České republice mnoho let řeší otázka nedostatečné státní podpory domácí filmografie, tvůrci byli na jednu stranu schopni realizovat snímky spjaté s obdobím druhé světové války, na stranu druhou počiny nedosáhly významnějšího zahraničního ohlasu. Ve filmech se objevuje partyzánská tematika, ale především filmaři reflektovali atentát na nejvýše postaveného nacistického představitele okupační správy, Reinharda Heydricha, nebo události s tím spojené. Zahraniční filmová studia se dlouhodobě zajímala o téma atentátu na zastupujícího říšského protektora, a tak shodou okolností vešly do distribuce v rozmezí nemnoha měsíců dva snímky, které výše zmíněné téma odlišným způsobem umělecky interpretovaly, proto se nabízí jejich srovnání.

Film České televize *Operace Silver A* (2007) volně líčí osud stejnojmenného parašutistického výsadku, kterému v Pardubicích pomáhá místní ústředí hnutí odporu. Snímek je charakteristický tím, že „bourá“ řadu mýtů o jednání samotných odbojářů, jejichž životy jsou každý den vystaveny smrtelnému nebezpečí. Z uměleckých důvodů tvůrci výrazně zkreslili skutečné události. Po televizní premiéře na ztvárnění odbojářů ostře reagovali pamětníci a Český svaz bojovníků za svobodu. Dle něho film hanobil památku hrdinů pronacistického odboje, a proto svaz uvažoval o padání žaloby. Tvůrci oponovali tím, že se film pouze inspiroval historickými událostmi, které pečlivě probrali s odborníky. Do debaty vstoupili rovněž historici, přičemž jedni snímek hájili, a druzí nikoliv. Nakonec případ neskončil právní dohrou, neboť se dotčená strana spokojila se stížností podanou na Radu České televize, jež film produkovala. Navzdory kritice *Operace Silver A* získala domácí filmová ocenění.

Česko-slovenský film *Tenkrát v ráji* (2016) vypráví o horolezci Josefu Smítkovi, který odmítne nastoupit pracovní povinnost v Německu. Ukryje se ve skalách, v nichž ho zaopatřují jeho dva přátelé. V druhé části snímku pomáhá sovětskému partyzánovi. Režisérům vypomáhal světově uznávaný představitel tzv. černé vlny jugoslávského filmu Lordan Zafranović. Ve filmu se vyskytuje velké množství historických nepřesností. Celkové vyznění snímku lze označit za podprůměrné, přičemž se jedná o nejslabší počin mnou zkoumané tematiky. Na slavnostní premiéru se nedostavili mnozí herci ztvárňující hlavní role, z nichž někteří naznačili, že tvorba filmu neprobíhala ideálním způsobem. U divácké a odborné veřejnosti *Tenkrát v ráji* propadl. Záporně se o snímku vyjádřili rovněž pamětníci znající hlavního hrdinu příběhu.

Britsko-česko-francouzský film *Anthropoid* (2016) pojednává výhradně o parašutistech, kteří provedli atentát. Divák zhlédne dějovou linku odehrávající se od seskoku Jozefa Gabčíka a Jana Kubiše až po smrt obou odbojářů. Film vznikl především s cílem popularizovat událost mimo české území, proto došlo k celé řadě zjednodušení, s čímž souvisí fakt, že se ve snímku objevuje mnoho nepřesných informací. Na tvorbě filmu spolupracovali čeští historici, kteří se snažili o udržení uměleckého zkreslení historie v únosné míře. *Anthropoid* se promítal v několika státech na pěti kontinentech. Na premiéru do České republiky přicestovali režisér a zahraniční herci. Zúčastnili se jí vysocí poliští představitelé země a příbuzní parašutistů, kteří snímek hodnotili pozitivně. Film vyvolal vysoký zájem českého publika. Nutno říci, že česká historická obec byla svými reakcemi

rozdělena. *Anthropoid* získal české filmové ocenění a úspěch zaznamenal na Phoenix Critics Society Awards.

Ve francouzsko-britsko-belgicko-americkém filmu *Smrtihlav* (2017) tvůrci v první části rekapitulovali mocenský vzestup Rheinharda Heydricha, a ve druhé části přiblížili osudy výsadku *Anthropoid*, jehož členové provedli atentát. Snímek zaujme především tím, že je zde vyličen Heydrich s charakterovými vlastnostmi, neboť filmoví tvůrci se zatím vyhýbali podrobnějšímu popisu jeho osobnosti. *Smrtihlav* byl distribuován v mnoha státech tří kontinentů. V České republice se na slavnostní premiéře nacházeli významní političtí představitelé a příbuzní parašutistů. Z důvodu rozsáhlého zkreslení historických faktů film kritizovali čeští historici, kteří ale zároveň ocenili fakt, že snímek v zahraničí povede k popularizaci zobrazené události. *Smrtihlav* nezískal žádná filmová ocenění.

Na Slovensku probíhala od pádu komunistického režimu mnoholetá krize domácí filmografie, která se postupně zastavila až s příchodem mladé generace filmových tvůrců v polovině prvního desetiletí nového tisíciletí. Konečný přelom nastal v roce 2009, ve kterém se uzákonila systematická státní podpora filmografie prostřednictvím Audiovizuálního fondu. Filmové náměty tvůrci čerpali v největším celonárodním vystoupení proti okupantům, Slovenském národním povstání. Důraz byl kladen zejména na popularizaci této události u neplnoletých diváků, neboť tvůrci nabyli dojmu, že mladá generace čím dál tím více ztrácí zájem o tuto dějinnou událost.

Slovenský film *Rozhovor s nepřítelem* (2007) se odehrává několik měsíců po potlačení Slovenského národního povstání. V existenciálním dramatu hlavní postavy filozoficky rozmlouvají o základních lidských hodnotách, životu a smrti. Tvůrci při natáčení použili netradiční natáčecí techniky, což znásobuje stísněnou válečnou atmosféru. Přestože se jednalo o nízkonákladový film s minimální publicitou, snímek diváci zhlédli v šesti státech Evropy, přičemž na FF v Cran-Gevrier obdržel filmové ocenění. *Rozhovor s nepřítelem* se promítal rovněž v Íránu, Izraeli a Indii.

Slovensko-česko-americký film *Nedodržení slib* (rež. Jiří Chlumský; 2009) zachycuje osudy slovenského žida Martina Friedmanna za druhé světové války. Hlavní postava zažije vlnu antisemitismu a internaci v pracovním táboře. Následně se připojí k partyzánům, aktivně se zúčastňuje Slovenského národního povstání a závěrečného osvobození země. Režisér se

v hlavní postavě inspiroval příběhem Martina Petráška, se kterým podrobně spolupracoval při tvorbě scénáře. *Nedodržení slib* zaznamenal slavnostní premiéru na ŽFF v Los Angeles, jíž se zúčastnil i samotný Petrášek. Film se promítal v České republice, Polsku, v kinech na Slovensku, Španělsku a Švédsku. Snímek mohli diváci zhlédnout v Jižní Koreji a na Filipínách. Snímek obdržel slovenskou filmovou cenu a ocenění na ŽFF v Los Angeles.

Slovenský film *Krok do tmy* (2014) probíhá v padesátých letech, v nichž hlavní postavy zaujímají různé společenské postavení v socialistické společnosti. Všichni se snaží vyrovnat se svojí minulostí během válečných let, přičemž nejvíce prostoru dostává Martin, bývalý partyzánský hodnostář. Režisér chtěl prostřednictvím snímku poukázat na „morální krizi“ současníků, kterou připodobnil k postojům společnosti padesátých let. Film vešel do distribuce slovenských a českých kin. Snímek měla původně vysílat slovenská veřejnoprávní televize v hlavním vysílacím čase na den 70. výročí vypuknutí povstání. Kvůli nevhodnému obsahu pro neplnoleté diváky ho nakonec diváci zhlédli až o dva měsíce později ve večerních hodinách. *Krok do tmy* získal slovenské filmové ocenění. V zahraničí byl pomítán na MFF v Montrealu.

Rozhlas a televize Slovenska vytvořil multimedialní film *Moje povstanie.sk* (2014) zabývající se hrdinskými činy „obyčejných lidí“ během Slovenského národního povstání. Povědkový film měl přilákat pozornost především mladých diváků, za tímto účelem film vynikl netradičním vizuálním a marketingovým zpracováním. Po televizní premiéře tvůrci film distribuovali na Youtube kanál, aby dosáhl co největší sledovanosti. Na Slovensku snímek vyvolal pozitivní ohlasy i z důvodu, že po jeho premiéře tvůrci cestovali po celé zemi, aby blíže diváky obeznámili s tímto projektem. Film pozitivně přijal Slovenský svaz protifašistických bojovníků. *Moje povstanie.sk* byl primárně určen pro slovenské publikum, a proto nedošlo k zahraniční distribuci. Pro úspěšnost snímku došlo o pět let později k natočení pokračování.

V Maďarsku sice v porovnání s ostatními národy Visegrádské čtyřky panovaly téměř „ideální“ podmínky (finanční zajištění a silná generace tvůrců), přesto nedošlo k realizaci snímku přímo zachycujícího ozbrojený odboj. Na jednu stranu se sice Maďarsko nacházelo v přímé německé nadvládě až od podzimu 1944, což mohlo zúžit námětový rámec při výběru národně významného odbojového tématu, ale na druhou stranu v zemi již mnoho let působila fašistická seskupení, proti nimž vyvstal ozbrojený odpor. Stěžejní roli zastává okolnost, že se

Maďarsko stále vyrovnává s minulostí válečných let, v níž značný prostor dostávají témata spojená s druhou světovou válkou, ale námětově již nikoliv s příběhy odbojářů. V porovnání s ostatními analyzovanými zeměmi se rovněž stěžejně jeví absence odbojového tématu celonárodního významu. Z těchto důvodů odbojové náměty zpracovávali hlavně zahraniční tvůrci, přičemž je zajímal především ozbrojený odpor spjatý s židovskými obyvateli. Ze všech zkoumaných zemí v Maďarsku vznikl nejmenší počet filmů vytčené tematiky.

Španělský film *Budapešťský anděl* (2011) realizovaný veřejnoprávní televizí La 1 se zabývá zejména španělským velvyslancem Ángelem Sanz Brizem, který z hlavního města před deportacemi zachránil několik tisíc židovských obyvatel. Snímek srovnává násilný a nenásilný odbojový postup. Při natáčení tvůrci filmu vycházeli z odborných konzultací historika publikujícího na totožné téma, a proto se ve snímku nenalézají zásadní historické nepřesnosti. Slavnostní premiéru v Barceloně si nenechal ujít syn ztvárněné hlavní postavy. Film získal filmové ocenění v rámci televizních španělských cen a na New York Television Festival. *Budapešťský anděl* se promítal v Jižní Koreji a mnoha státech Evropy. O čtyři roky později podnítl režiséra úspěch filmu k natočení historického dokumentu na stejné téma.

Mezinárodní film s maďarskou majoritou *Velký sešit* (2013) vznikl na motivy stejnojmenného světového bestselleru, který napsala spisovatelka čerpající z dětských vzpomínek. Protiválečně laděný snímek ze svého pohledu vypráví dospívající dvojčata, která přežívají poslední léta války na venkově, kde se přizpůsobují náročným podmínkám. Film se přímo nezabývá odbojovou aktivitou vedenou za účelem boje proti okupantům. V příběhu však chlapci pomáhají partyzánovi, násilně potrestají antisemitskou dívku a napadnou německého důstojníka. *Velký sešit* vešel do distribuce po celém světě a získal filmové ocenění na MFF v Karlových Varech, MFF v Chicagu, MFF v Haifě a MFF v Les Arcs. Film se ucházel o cenu v rámci amerických Oskarů. V pozdějším čase režisér přiznal motivy natočení snímku. Veřejně upozornil na „problémové dědictví“ Maďarska, neboť se země za války připojila k nacistickému Německu. Rovněž nabyl přesvědčení, že se Maďaři zcela nevyrovnali s minulostí, na což chtěl poukázat tímto filmem.

Amerického tvůrce mnoho let zajímal příběh maďarského žida Pinchase Rosenbauma, jehož válečný osud se nakonec rozhodl zachytit prostřednictvím hollywoodského filmu *Walking with the Enemy* (2013). Hlavní postava, odbojář Elek, v přestrojení za důstojníka SS v Budapešti za dramatických okolností zachraňuje velké množství židovských obyvatel před

deportacemi. Slavností premiéry se ve Spojených státech s pozitivní odezvou účastnil Rosenbaumův syn. Snímek získal filmové ocenění na MFF ve Fort Lauderdale. *Walking with the Enemy* byl distribuován v Japonsku. Film vzbudil kladné ohlasy, ale rovněž kritici poukazovali na velké množství historických nepřesností. Na kritiku režisér odpověděl konstatováním, že chtěl zobrazit příběh skutečného hrdiny, který se nebál riskovat svůj život ve prospěch ostatních.

Britským filmem *Chosen* (2016) režisér vyjádřil své obavy nad celosvětovým vzestupem extremismu a rasismu. Snímek zamýšlel poukázat na negativní vývoj společnosti, ve které dochází k omezení svobody. Za tímto účelem tvůrci vytvořili zcela fiktivní příběh vyprávějící o židovském odbojářovi Sonsonovi, který po smrti své ženy ozbrojeně vystoupí proti nepřátelům z řad německých nacistů a domácích fašistů. Po premiéře ve Spojených státech amerických snímek vešel do distribuce v některých evropských státech. *Chosen* nezískal žádné filmové ocenění, proto mezi největších úspěchů patří jeho zařazení do soutěžního výběru na MFF v Oldenburgu. Na jednu stranu kritici ocenili zobrazené židovské téma, ale na druhou stranu kritizovali značnou průměrnost celého počínu.

Tři čtvrtě století uplynulo od konce nejrozsáhlejší války ve světových dějinách a i přesto konflikt stále patří k nejreflektovanějším tématům filmových tvůrců. V zemích Visegrádské čtyřky odbojové náměty reflektují klíčové události z dob „hnědé“ nesvobody a svou povahou zaujímají nedílnou součást „národního příběhu“. Dotyčné země různou intenzitou zasáhla nacistická okupace, proti níž vystála domácí ozbrojená rezistence. Tvůrci filmů realizovali odbojové snímky, jejichž prostřednictvím prezentovali své vlastní názory, nebo přesvědčení zájmových skupin. Filmy mnohokrát vzbudily negativní ohlasy a četné diskuze. Stejně tak snímky vyvolaly pozitivní ohlasy. Jedna okolnost všem počínům zůstala společná, (nejen) toho času popularizaci ztvárněného příběhu, ale i celé historie.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

Anthropoid [Anthropoid] [film]. Režie Sean ELLIS. VB/ČR/FRA, 2016.

Budapešťský anděl [The Angel of Budapest] [film]. Režie Luis OLIVEROS. SPA, 2011.

Generál Nil [General Nil] [film]. Režie Ryszard BUGAJSKI. POL, 2009.

Chosen [Chosen] [film]. Režie Jasmin DIZDAR. USA, 2016.

Kameny na pevnost [Stones for the Rampart]. Režie Robert GLIŃSKI. POL, 2014.

Krok do tmy [A Step into the Dark]. Režie Miloslav LUTHER. SLV, 2014.

Město 44 [City 44]. Režie Jan KOMASA. POL, 2014.

Moje povstanie.sk [My Uprising]. Režie Jonáš KARÁSEK. SLV, 2014.

Nedodržžený sľub [Broken Promise]. Režie Jiří CHLUMSKÝ. SLV/ ČR/ USA, 2009.

Operace Silver A [Operation Silver A]. Režie Jiří STRACH. ČR, 2007.

Rozhovor s nepřítelem [Facing the Enemy]. Režie Patrik LANČARIČ. SLV, 2009.

Smrtihlav [The Man with the Iron Heart]. Režie Cédric JIMENEZ. FRA/VB/BEL/USA, 2017.

Tenkrát v ráji [Once Upon a Time in Paradise]. Režie Dan KRZYWOŃ, Peter PÁLKA. ČR/SLV, 2016.

Velký sešit [The Notebook]. Režie János SZÁSZ. MAD/NEM/RAK/FRA, 2013.

Vzpouora [Uprising]. Režie Jon AVNET. USA, 2001.

Walking with the Enemy [Walking with the Enemy]. Režie Martin SCHMIDT. USA, 2013.

Literatura

ALARCON, Martin Julio. El Angel de Budapest – La lista de Sanz Briz, el Oskar Schindler etanol. Madrid: Ediciones B, 2014. ISBN 978-8-466-66027-3.

ASSMANN, Aleida. Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-3433-3.

ASSMANN, Jan. Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6.

BAREŠ, Gustav, BARTOŠEK, Karel, BENČÍK, Antonín. Odboj a revoluce 1938-1945: nástin dějin československého odboje. Praha: Naše vojsko, 1965. Živá minulost.

BARTOŠ, Josef, Historická terminologie světových válek a odboje. In: GEBHART, Jan, ŠEDIVÝ, Ivan. Česká společnost za velkých válek 20. století: (pokus o komparaci). Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0742-5.

BEEVOR, Antony. Španělská občanská válka. Praha: Beta – Dobrovský, 2004. ISBN 80-7291-107-4.

BERGSON, Henri. Durée et simultanéité: a propos de la teorie d'Einstein. Paris: Presses Univeritaires de France, 2009. ISBN 978-2-13-056869-8.

BETHGE, Eberhard. Dietrich Bonhoeffer: mit Selbstzeugnissen und Bilddokumente. Hamburg: Rowohlt, 1993. ISBN 3-499-50236-4.

BILÍK, Petr a Luboš PTÁČEK. Panorama českého filmu. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7.

BORDWELL, David. On the history of film style. 2nd. print. Cambridge: Harvard University Press, 1999. ISBN 0-674-63429-2.

BORDWELL, David, THOMPSON, Kristin. Umění filmu: úvod do studia formy a stylu. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze, 2011. ISBN 978-80-73331-217-6.

BOREK, Vojtěch, Himmlerova skandinávská elita, Vojska (extra válka), č. 32, s. 8.

BRANDES, Detlev. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-409-8.

BRONIEWSKI, Stanislaw. Akcja pod Arsenalem. Wrocław: KRIS Ltd., 1993. ISBN 83-900931-1-1.

BROSZAT, Martin. Der Führerstaat: Nationalsozialistische Herrschaft 1933 bis 1945. München: Deutschen Taschenbuch Verlag, 1993. ISBN 3-423-04517-5.

BROSZAT, Martin, Der Staat Hitlers: Grundlegung und Entwicklung seiner inneren Verfassung. Wiesbaden: Marix-Verl., 2007. ISBN 978-3-86539-113-1.

BUDIL, Ivo T. Dějiny Skandinávie. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2017. ISBN 978-80-7553-228-2.

BURLEIGH, Michael. Třetí říše: nové dějiny. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0054-9.

BUSCK, Steen, POULSEN, Henning. Dějiny Dánska. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-908-9.

CALLAHAN, Kerry P. Mordechai Anielewicz: Hero of the Warsaw Ghetto Uprising. New York: Rosen, 2001. ISBN 0-8239-3377-66.

CURTIS, Michael. Verdikt nad Vichy: moc a předsudek ve vichistickém režimu Francie. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-183-0.

ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. Základní problémy studia moderních a soudobých dějin. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-309-9.

ČERMÁK, Vilém. Muž proti okupaci: portrét štábního kapitána Václava Morávka. Plzeň: Nakladatelská a vydavatelská agentura NAVA, 2007. ISBN 978-80-7211-260-9.

ČINÁTL, Kamil. Naše české minulosti, aneb, Jak vzpomínáme. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-291-7.

ČINÁTL, Kamil a Jaroslav PINKAS. Dějiny ve filmu: film ve výuce dějepisu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-11-9.

Český hraný film I., Praha: Národní filmový archiv, 1995. ISBN 80-7004-082-3

Český hraný film II., Praha: Národní filmový archiv, 1998. ISBN 80-7004-090-4

Český hraný film III., Praha: Národní filmový archiv, 2001. ISBN 80-7004-102-1

Český hraný film IV., Praha: Národní filmový archiv, 2004. ISBN 80-7004-115-3

Český hraný film V., Praha: Národní filmový archiv, 2007. ISBN 978-80-7004-131-4

Český hraný film VI., Praha: Národní filmový archiv, 1995. ISBN 978-80-7004-141-3.

DALGLEISH, Tim. The Last Days of Adam: The True Story of Adam Czerniakow: A Play. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. ISBN 978-151480-292-2.

DAVIES, Norman. Boj o Varšavu: povstání Poláků proti nacistům 1944. Praha: Meteor, 2005. ISBN 80-7260-147-4.

DEAGLIO, Enrico, CONTI, Gregory. The Banality of Goodness: The Story of Glorio Perlasca. South Bend: Notre Dame IN, 1998. ISBN 978-0-268-02154-2

DURKHEIM, Emile. Sociologie a filosofie. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-57-5.

ERLL, Astrid. Film und kulturelle Erinnerung: plurimediale Konstellationen. Berlin [u.a.]: de Gruyter, 2008. Media and cultural memory. DOI: 978-3-11-020443-8.

FEIGELSON, Kristian a Petr KOPAL. Film a dějiny 3. Praha: Václav Žák - Casablanca, 2012. ISBN 978-80-87292-15-0.

FERRO, Marc. Cinema and History. Wayne State University Press, 1988. ISBN 081431905X.

FERRO, Marc. Dějiny Francie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-888-8.

FOSTER, Thomas C., Jak číst film: Cinefilův průvodce po světě pohyblivých obrázků. Brno: Host – vydavatelství s.r.o., 2017. ISBN 978-80-7577-183-4.

GENTILE, Emilio. Politická náboženství: mezi demokracií a totalitarismem. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. ISBN 978-80-7325-153-6.

GERWARTH, Robert. Reinhard Heydrich: Hitlerův kat. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-252-5.

GRIFFIN, Roger. Modernismus a fašismus: pocit začátku za Mussoiniho a Hitlera. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3231-5.

GUTMAN, Israel. Resistance: The Warsaw Ghetto Uprising. Boston: Mariner Books, 1998. ISBN 978-039590-130-4.

HABAJ, Michal, LUKAČKA, Ján, SEGEŠ, Vladimír, MRVA, Ivan, PETRANSKÝ, Ivan A., HRNKO, Anton. Slovenské dějiny: od úsvitu po současnost'. Bratislava: Perfekt, 2015. s. 374. ISBN 978-80-8046-730-2.

HALBWACHS, Maurice, NAIMER, Gérard, JAISON, Marie. Kolektivní paměť. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-807419-016-2.

HAUNER, Milan. O terorismu a heroismu v české historii: Reflexe k 67. výročí atentátu na Reinharda Heydricha, in: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. Okupace, kolaborace, retribuce. Praha: Vojenský historický ústav, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2. s. 57 – 68.

HOFFMANN, Peter. Claus Schenk von Stauffenberg: životopis. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1795-6.

HOJDA, Zdeněk, POKORNÝ, Jiří. Pomníky a zapomínky. Praha: Paseka, 1997. ISBN 80-7185-093-4.

CHAPMAN, James. Film and history. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. ISBN 978-0-230-36387-8.

IRMANOVÁ, Eva. Maďarsko a Versailleský mírový systém. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-62-7.

JIRŮ, Jaroslav. De Gaulle: studie o člověku, který dokázal to, co je v politice nejdůležitější: nikdy se nesklonil před nepřítelem, ubránil se i svým spojencům. Praha: prostor, 2014. Obzor. ISBN 978-80-7260-307-7.

JUREK, Tomasz, WIHODA, Martin, FRIEDL, Jiří, ŘERNÍK, Miloš. Dějiny Polska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2017. s. 497. ISBN 978-80-7422-306-8.

KERSHAW, Ian. Hitler 1889-1936: Nemesis. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-634-3.

KERSHAW, Ian. Do pekel a zpět: Evropa 1914-1949. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2301-2.

KLIMEŠ, Ivan, ZEMAN, Pavel. Film a historická věda. Rozhovor se Stephanem Doležalem. In: Iluminace. Praha: Národní filmový ústav, 1999. č. 4. s. 88. ISSN 0862-397X.

KLÍMA, Vlastimil. Druhý odboj (1939 – 1945): svědectví a úvahy. Praha: NLN – Nakladatelství lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-494-2.

KMOCH, Pavel. Operace Anthropoid: Epilog, atentát na Reinharda Heydricha ve světle dobových pramenů. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2869-3.

KOKEŠ, D. Radomír. Film v paměti a paměť ve filmu. In: Pandora. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2013. Neuveden. 24-25. s. 205-214. ISSN 1801-6782.

KOKEŠ, D. Radomír. Rozbor filmu. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2015. ISBN 978-80-210-7756-0.

KONTLER, Laszló. Dějiny Maďarska. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny. s. 348. ISBN 978-80-7422-030-2.

KOPAL, Petr. Film a dějiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-667-2.

KOPAL, Petr. Film a dějiny 2: Adolf Hitler a ti druzí - filmové obrazy zla. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-34-2.

KOPAL, Petr. Film a dějiny 4. Praha: Casablanca, 2014. ISBN 978-80-87292-26-6.

KOPAL, Petr. Film a dějiny. 5, Perestrojka - přestavba. Praha: Václav Žák - Casablanca, 2016. ISBN 978-80-87292-33-4.

KOPAL, Petr, PTÁČEK, Luboš. Film a dějiny. 6. Post-komunismus: proměny českého historického filmu po roce 1989. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2016. ISBN 978-80-872912-59-1.

KOPAL, Petr. Film a dějiny. 7. Propaganda. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2018. ISBN 978-80-872292-44-0.

KOSMAN, Marcell. Dějiny Polska. Praha: Karolinum, 2011. s. 315. ISBN 978-80-246-1842-5.

KOURA, Petr. Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny „Tři králové“. Praha: Rybka Publishers, 2003. ISBN 80-86182-72-X.

KOVÁČ, Dušan. Dějiny Slovenska. Praha: NLN – Nakladatelství lidové noviny, 2011. s. 221. ISBN 978-80-7422-099-9.

KRACAUER, Siegfried. From Caligari to Hitler: a psychological history of the German film. Rev. and expanded ed. Princeton: Princeton University Press, 2004. ISBN 0-691-11519-2.

KŘEN, Jan. Čtvrt století střední Evropy: Visegrádské země v globálním příběhu let 1992 – 2017. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3977-2.

KŘEN, Jan. Dvě století střední Evropy. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-612-2.

KUKLÍK, Jan, GEBHART, Jan. Velké dějiny zemí koruny české. Sv. XVb. 1938-1945. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-835-5.

KYNCL, Vojtěch. Bestie: Československo a stíhání nacistických zločinců. Praha: NLN, 2019. ISBN 978-80-7422-668-7.

LÁNÍK, Jaroslav. Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. Praha – Bratislava: Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005. ISBN 80-7278-233-9.

LE GOFF, Jacques. Paměť a dějiny. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-862-6.

LEVINE, A. Paul. Raoul Wallenberg in Budapest: Myth, History and Holocaust. London: Valentine Mitchell, 2010. ISBN: 948-0-853-03728-6

LÖWENTHAL, Richard. Widerstand und Verweigerung in Deutschland 1933 bis 1945. Bonn: Dietz, 1997. ISBN 3-8012-3078-3.

LUKEŠ, Jan. Diagnózy času: český a slovenský poválečný film (1945-2012). V Praze: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-712-8.

LUKEŠ, Jan. Pád, vzestup a nejistota. Český film 1970-1996. Iluminace, 1997, roč. 9, č. 1., s. 76.

MANN, Golo. Dějiny Německa 1919-1945. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0441-5.

MARŠÁLEK, Pavel. Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945. Praha: Auditorium, 2012. 20. století. ISBN 978-80-87284-20-9.

MAZOWER, Mark. Hitlerova říše: nacistická vláda v okupované Evropě. Brno: Jota, 2009. ISBN 978-80-7217-632-8.

MAZOWER, Mark. Temný kontinent: Evropa ve 20. století. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4192-8.

MÁČA, Miloš. Polský film dnes. Film a doba, 2009, roč. 55, č. 3-4., s. 131.

MILZA, Pierre. Mussolini. Praha: Volvox Globator, 2013. ISBN 978-80-7207-894-3.

MONACO, James. Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie. Praha: Albatros, 2004. ISBN 80-00-01410-6.

MONACO, James. Nová vlna = La nouvelle vague: Truffaut, Godard, Chabrol, Rohmer, Rivette. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2001. ISBN 80-85883-89-9.

MOCZARSKI, Kazimierz. Rozmluvy s katem. Brno: Jota Military, 2007. ISBN 978-807217-521-5.

MÜCKE, Pavel. Místa paměti druhé světové války: svět vojáků československého zahraničního odboje. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2563-8.

MÜLLER, Helmut M., KRIEGER, Karl-Friedrich, VOLLRATH, Hanna. Dějiny Německa. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-188-3.

NÁLEVKA, Vladimír. Světová politika ve 20. století. 1. Praha: Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-4-0

NÁLEVKA, Vladimír, Světová politika ve 20. století. 2. Praha: Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-6-7.

NIŽŇANSKÝ, Eduard. Nacizmus, holocaust, slovenský štát. Bratislava: Kalligram, 2010. ISBN 978-80-8101-396.

NOLTE, Ernst. Fašismus ve své epoše. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-107-4.

NORA, Pierre. Mezi pamětí a historií. Problematika míst. In: Politika paměti. Antologie francouzských společenských věd. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách, 1998. s. 7-31. ISBN 80-902-196-3-2.

O'SULLIVEN, Noél. Fašismus. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 80-7325-001-2.

PAXTON, Robert O. Anatomie fašismu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-811-2.

PEHR, Miroslav. Zápas o nové Československo 1939-1946. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-082-1

PEUKERT, Detlev. Die KPD im Widerstand: Verfolgung und Untergrundarbeit an Rhein und Ruhr 1933 bis 1945. Wuppertal: Peter Hammer Verlag, 1980. ISBN 3-87294-165-8.

PŁAŻEWSKI, Jerzy a Karel TABERY. Dějiny filmu: 1895-2005. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1689-8.

POLÁKOVÁ, Miroslava. Měli odvahu žít: odboj na Uherskobrodsku v letech 1939 – 1945. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2832-7.

PROCACCI, Giuliano. Dějiny Itálie. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4.

PŘÁDNÁ, Stanislava, Zdena ŠKAPOVÁ, Jiří CIESLAR a Jan DVOŘÁK. Démanty všednosti: český a slovenský film 60. let: kapitoly o nové vlně. Praha: Pražská scéna, 2002. ISBN 80-86102-17-3.

RIDLEY, Jasper Godwin. Mussolini. Praha: Themis, 2002. Historie. ISBN 80-7312-007-0.

RICOEUR, Paul. Memory, History, Forgetting. Chicago: University of Chicago Press, 2006. ISBN 0-226-71342-3.

ROLAND, Paul. Židovský odboj: povstání proti nacistům za druhé světové války. Praha: Universum, 2019. ISBN 978-80-7617-725-3.

ROSENSTONE, Robert A., Budoucnost minulosti. Film a počátky postmoderní historie. In: Illuminace. Praha: Národní filmový ústav, 2004. roč. 16. č. 1. s. 43 – 59. ISSN 0862-397X.

ROSENSTONE, Robert A. History on film/film on history. New York: Pearson, 2012. ISBN 978-1-4082-8255-7.

ROTHAUGE, CAROLINE. Zweite Republik, Spanischer Bürgerkrieg und frühe Franko-Diktatur in Film und Fernsehen. Göttingen: VR Unipress, 2014. ISBN 978-3847102106.

ROTHER, Rainer, THOMAS, Vera. Linientreu und populär 1933 – 1945. Berlin: Bertz + Fischer Verlag, 2017. ISBN 978-3-86505-255-1.

TAYLOR, Richard. Filmová propaganda: Sovětské Rusko a nacistické Německo. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2534-0.

THOMPSON, Kristin, BORDWELL, David. Film history: an introduction. New York: McGraw-Hill Higher Education, 2019. ISBN: 978-1-26-008485-6.

THOMPSON, Kristin, BORDWELL, David. Dějiny filmu: přehled světové kinematografie. Praha: Akademie múzických umění, 2011. ISBN 978-80-7331-207-7.

TÖTEBERG, Michael. Lexikon světového filmu: (upravené české vydání s dodatkem 59 hesel a 40 ilustrativních fotografií). Praha: ORPHEUS, 2005. ISBN 80-903310-7-6.

SCHILDT, Axel, SIEGFRIED, DETLEF. European Cities. Youth and the Public Sphere in the Twentieth Century. Munich: Ashgate Publishing, 2005. ISBN 0-7546-5173-8.

SCHULZE WESSEL, Martin. Pražské jaro: průlom do nového světa. Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2514-6.

SCHUY, Theo. Dangerous Diplomacy: The Story of Carl Lutz, Rescuer of 62,000 Hungarian Jews. Grand Rapids: Eerdmans, 2000. ISBN 0-8028-3905-03.

SCHULT, Peter. Besuche in Sackgassen. Aufzeichnungen eines homosexuellen Anarchisten. Munich: Trikont Verlag, 1978.

SPALOVÁ, Barbora a kolektiv. Laici a klerici v české katolické církvi: na cestě ke spiritualitě spolupráce? Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017. ISBN 978-80-7325-448-3.

STEHLÍK, Eduard. Jan Kubiš: Nezastaví mne ani to nejhorší...Praha: Tváře, 2017. ISBN 978-80-88041-14-6.

SZCZEPANIK, Petr. Konzervy se slovy: počátky zvukového filmu a česká mediální kultura 30. let. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-316-6.

SZCZEPANIK, Petr. Nová filmová historie: antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury. Praha: Hermann, 2004. ISBN 80-239-4107-0.

SYRNÝ, Marek. Slovenskí komunisti v rokoch 1939 – 1944: náčrt dejín Komunistickej strany Slovenska v odboji a v povstaní. Banská Bystrica: Belianum v spolupráci s Múzeom Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici, 2013. ISBN 978-80-557-0673-3.

ŠEBEK, Jaroslav. Pravicové ideologie moderní doby, fašismus, nacionální socialismus a jiná radikální hnutí. In: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. Základní problémy studia moderních a soudobých dějin. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-309. s. 547-557.

ŠMEJKAL, Pavel. Silver A. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2808-2.

ŠTROVBLOVÁ, Soňa. Film a televize jako audiovizuální zprostředkování světa. Praha: Univerzita Jana Amose, 2009. ISBN 978-80-86723-73-0.

ŠTYRSA, Josef. Kamarád ze skal. Praha: ASA, 2017. ISBN 978-80-87353-09-7.

VILÍMEK, Tomáš. Projevy a podoby protirežimní rezistence v komunistickém Československu 1948 – 1989. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018. ISBN 978-80-7285-214-7.

WITKOWSKI, Henrik. Kedyw v okregu warszawskiego armii krajowej w latach 1943 – 1944. Varšava: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1985. ISBN 83-202-0217-5.

WYSOCKI, Jan, Wiesław. „Nil“ general August Emil Fieldorf 1895 – 1953. Varšava: Rytm, 2010. ISBN 978-83-7399-596-3.

ZAKOPALOVÁ, Lucie. Jak se to dělá v Polsku? Státní podpora domácí filmové tvorby, 2013, Cinepur, roč. 20, č. 85., s. 98-100.

ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha: 2001. ISBN 80-7260-055-9.

WAHL, Chris. Sprachversionsfilme aus Babelsberg: Die internationale Strategie der Ufa 1929 – 1939. München: Richard Boorberg Verlag, 2008. ISBN 978-3-88377-948-5.

ŽALMAN, Jan. Umlčený film. Praha: KMa, 2008. ISBN 978-80-7309-573-4.

Internetové zdroje

9 filmů o Slovenském národním povstání – Revue – Filmový přehled. Redirecting to <http://www.filmovyprehled.cz/cs> [online]. Copyright © [cit. 24.02.2019]. Dostupné z: <http://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/9-filmu-o-slovenskem-narodnim-povstani>

60 let od umuceni turnovských horolezcu (vzpominka) - Hruboskalsko [online]. Copyright © 2004 [cit. 18.09.2018] Dostupné z: http://www.hruboskalsko.cz/historie/historie_view2.asp?uin=%7BD81163D2-EB0E-4353-AFFF-EB04BC2D1E7B%7D

75 Years Later, A New Curriculum For The Warsaw Ghetto Uprising – The Forward. The Forward - News that Matters to American Jews – The Forward [online]. Copyright ©2018 [cit. 30.09.2018]. Dostupné z: <https://forward.com/scribe/399500/75-years-later-a-new-curriculum-for-the-warsaw-ghetto-uprising/>

A nagy fazet (2013) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt2324384/mediaviewer/rm3777675264>
A nagy füzet (2013) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt2324384/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

A nagy füzet (2013) - Trivia - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt2324384/trivia?ref_=tt_trv_trv

About Hungary – Hungarian film industry becomes one of the strongest in Europe | abouthungary [online]. Copyright © 2019 [cit. 27.12.2019]. Dostupné z: <https://www.abouthungary.hu/news-in-brief/hungarian-film-industry-becomes-one-of-the-strongest-in-europe/>

Akce „Kutschera“. Valka.cz | Homepage [online]. Copyright © ISSN [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/12814-Akce-Kutschera>

András Gyémánt - News - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/name/nm5284387/news>

Anthropoid: film o hrdinství vstoupil do českých kin | Ministerstvo obrany. Ministerstvo obrany [online]. Copyright © 2018 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/anthropoid:-film-o-hrdinstvi-vstoupil-do-ceskych-kin-127048/>

Anthropoid (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt4190530/mediaviewer/rm2114852352>

'Anthropoid měl aspoň reálný základ.' Kde končí realita a začíná beletrie ve snímku Smrtihlav? | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 31.10.2018]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/film-vs-realita-smrtihlav-anthropoid-heydrich_1706211155_kro

Audiovizuálny fond. | Home [online]. Copyright © 2009 – 2011 Audiovizuálny fond [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <http://www.avf.sk/home.aspx>

Betar. Jewish Virtual Library [online]. Copyright © 2008 The Gale Group. [cit. 18.10.2018]. Dostupné z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/betar>

BLÜMEL, Tomáš. Druhý odboj v kultuře paměti v letech 1945 – 1948 v regionálním kontextu. Příklad Kolínska [online]. 2016 [cit. 2020-01-27]. Dostupné z: <http://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/139540>. Vedoucí práce Ondřej Vojtěchovský.

BLÜMEL, Tomáš. Příspěvek ke studiu ozbrojeného neorganizovaného odporu proti nacistické/fašistické tyranii (okupační moci) za druhé světové války ve filmu [online]. 2018 [cit. 2020-01-27]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/189439>. Vedoucí práce Martin Kovář.

Bojovnici. cz | Tvrdá, ale pravdivá recenze [online] Copyright © 2006 – 2018 Design and Code [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: <http://www.bojovnici.cz/?page=clanek&idc=3>

Celeste Buckingham s MOJÍM POVSTANÍM mieri do Banskej Bystrice | Bystricoviny.sk - správy - kultúra - šport. TITULKA | Bystricoviny.sk - správy - kultúra - šport [online]. Copyright © 2008 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.bystricoviny.sk/kultura/celeste-buckingham-s-mojim-povstanim-mieri-do-banskej-bystrice/>

CiekawostkiHistoryczne.pl | Najpopularniejszy magazyn o historii w Polsce [online]. Copyright © 2018 [cit. 30.09.2018] Dostupné z: <https://ciekawostkihistoryczne.pl/2013/04/14/armia-krajowa-nie-damy-broni-zydom/#2>

Co znaczy „tylko swinie siedza w kinie” w lekturze Kamienie na szaniec – zadania, ściagi i testy – Zapytaj.onet.pl. - Zapytaj.onet.pl - [online]. Dostupné z: https://zapytaj.onet.pl/Category/002,010/2,19772250,Co_znaczy_tylko_swinie_siedza_w_kiniequot_w_lekturze_Kamienie_na_szaniec.html

CSFD – Česko-Slovenská filmová databáze | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 29.04.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/>

CSFD - Město 44 / Miasto 44 (2014) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 18.09.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/382123-mesto-44/zajimavosti/?type=film>

CSFD – Varšavské povstání / Powstanie Warszawskie (2014) | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 15.05.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/379042-varsavske-povstani/komentare/>

CULTURE.PL | General Nil – Ryszard Bugajski [online] Copyright © polska100 [cit. 02.11.2018]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/work/general-nil-ryszard-bugajski>

CULTURE.PL | Stone for the Rampart – Robert Gliński [online] Copyright © polska100 [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/work/stones-for-the-rampart-robert-glinski>

CULTURE.PL | The Fruitcakes [online] Copyright © polska100 [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/artist/the-fruitcakes>

Česká státnost dostane k svátku Anthropoid — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1887689-ceska-statnost-dostane-k-svatku-anthropoid>

Češi hlavy neklonili, měli statisíce hrdinů, ukazuje se 65 let po válce – idnes.cz [online]. Copyright © 1999 [cit. 10.12.2018] https://zpravy.idnes.cz/cesi-hlavy-neklonili-meli-statisice-hrdinu-ukazuje-se-65-let-po-valce-11a-/domaci.aspx?c=A100509_170449_domaci_abr

Das Grosse Heft | Ein Film von János Szász | Interview János Szász. Das Grosse Heft | Ein Film von János Szász | Startseite [online]. Copyright © Piffel Medien GmbH 2013 [cit. 20.11.2018]. Dostupné z: <http://www.das-grosse-heft.de/interview-janos-szasz.php>

Die Auserwählten – Helden des Widerstands: Vom Aufbegehren der Juden in Ungarn und Polen | Die Nacht der lebenden Texte. Die Nacht der lebenden Texte | Filme, Bücher und mehr – Texte, Texte, wir wollen Texte! [online]. Copyright © 2016 Pandastorm Pictures [cit. 17.10.2018]. Dostupné z: <https://dienachtderlebendexte.wordpress.com/2017/01/01/die-auserwaehlten-helden-des-widerstands/>

Director Mark Schmidt talks ‘Walking with the Enemy’. The Desert Sun [online]. Copyright © Copyright Gannett 2018 [cit. 13.09.2018]. Dostupné z: <https://eu.desertsun.com/story/life/entertainment/movies/2014/05/18/walking-enemy-mark-schmidt/9244113/>

Dominika Cibulková - TennisPortal.cz. Tennis portál - tenisové zprávy, výsledky, statistiky, ATP, WTA [online]. Copyright © 2008 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <http://www.tennisportal.cz/hrac/cibulkova/>

Důkaz / Třetí lež - Agota Kristof | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dukaz-treti-lez-101799>

El ángel de Budapest (2011) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1771199/mediaviewer/rm2178612224>

El ángel de Budapest (TV Movie 2011) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 04.12.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt1771199/?ref_=nv_sr_4

Entrevista documental La encrucijada de Ángel Sanz Briz | Cinestel. Cinestel | la actualidad informativa del cine [online]. Copyright © José Luis García [cit. 24.11.2018]. Dostupné z: <http://www.cinestel.com/entrevista-documental-la-encrucijada-de-angel-sanz-briz/>

Film Anthropoid má s historickou skutečností minimum společného, říká v rozhovoru pro Security magazín přední český historik Vojtěch Šustek | SECURITY MAGAZÍN. SECURITY MAGAZÍN [online]. Copyright © 2014 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://www.securitymagazin.cz/security/film-anthropoid-ma-se-skutecnosti-minimum-spolecneho-rika-v-rozhovoru-pro-security-magazin-predni-cesky-historik-vojtech-sustek-1404053596.html>

Formovanie štandardnej filmovej krajiny – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright © 2016 [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <https://profil.kultury.sk/sk/formovanie-standardnej-filmovej-krajiny/>

Generál Nil : Filmy. Úvodní stránka forum.valka.cz [online]. Copyright © 1998 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://forum.valka.cz/topic/view/81178/General-Nil>

GENERAL NIL (dramat, Polska, 2009) - CANAL+ Film. Hity filmowe i największe wydarzenia sportowe [online]. Dostupné z: https://www.canalplus.pl/film-general-nil_32016

General Nil (2009) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1420543/mediaviewer/rm4209777408>

Heydrich se stal nacistou z nouze. K SS a NSDAP ho přivedla manželka, říká historik Petr Koura | Radiožurnál. Český rozhlas Radiožurnál [online]. Copyright © 1997 [cit. 31.10.2018]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/heydrich-se-stal-nacistou-z-nouze-k-ss-a-nsdap-ho-privedla-manzelka-rika-6206252>

HISTMAG.ORG | General Nil (rez. Ryszard Bugajski) – recenzja i ocena filmu [online]. Copyright © ISSN: 1896-8651 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://histmag.org/General-Nil-rez.-Ryszard-Bugajski-recenzja-filmu-2878>

Historie: Jak to bylo ve skutečnosti? — Operace Silver A — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 09.10.2018]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1099709833-operace-silver-a/1884-jak-to-bylo-ve-skutecnosti/>

Hľadanie riešení po roku 1989 – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright ©Foto [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <https://profil.kultury.sk/sk/h%c4%beadanie-rieseni-po-roku-1989/>

Home – Celeste Buckingham [online]. Copyright © 2018 Web Development: Horton Group and Waminax [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.celestebuckingham.com/>

Hrdinov Povstania stvárnil športovci aj hudobníci - Film a televízia - Kultúra - Pravda.sk. Kultúra - Pravda.sk [online]. Copyright © P E R E X, a. s. [cit. 19.10.2018]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/328334-hrdinov-povstania-stvarnili-sportovci-aj-hudobnici/>

Hruboskalsko. Hruboskalsko [online]. Dostupné z: <http://www.hruboskalsko.cz/3index.asp?cmd=45&rok=2015&uin=%7BCCFB6534-CC80-4FA3-B402-9A20CF36530D%7D>

Hungarian National Film Fund | DOKweb. [online]. Copyright © 2019 [cit. 27.12.2019]. Dostupné z: <https://dokweb.net/database/organizations/about/d7f9f740-e1d0-4e6a-b594-c3a851186fbb/hungarian-national-film-fund>

Chosen (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné

z: <https://www.imdb.com/title/tt4082524/mediaviewer/rml675104512>

IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 29.04.2018]. Dostupné

z: https://www.imdb.com/?ref_=nv_home

iDnes | Odbojáři chtějí žalovat ČT kvůli filmu o Silver A [online]. Copyright © 1999-2018 MAFRA, a. s. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://kultura.zpravy.idnes.cz/odbojari-chteji-zalovat-ct-kvuli-filmu-o-silver-a-fbf-/filmvideo.aspx?c=A070601_105918_filmvideo_ob

iDnes | Pořadem roku se stala Operace Silver A [online]. Copyright © 1999-2018 MAFRA, a. s. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://kultura.zpravy.idnes.cz/poradem-roku-se-stala-operace-silver-a-dxg-/filmvideo.aspx?c=A071217_878960_filmvideo_kot

iDnes | Příliš opatrní nebyli, ale nikdo je neudal, říká o Silver A historik [online]. Copyright © 1999-2018 MAFRA, a. s. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://pardubice.idnes.cz/prilis-opatрни-nebyli-ale-nikdo-je-neudal-rika-o-silver-a-historik-p9e-/pardubice-zpravy.aspx?c=A111229_1707497_pardubice-zpravy_klu

Jewish forgers who outwitted the Nazis - BBC News. [online]. Copyright © 2018 BBC. [cit. 17.10.2018]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/magazine-41734939/the-jewish-forgers-who-outwitted-the-nazis>

Jon Voight And Jon Avnet Reunite for Uprising | Cindy Grosz | The Blogs. The Blogs | The Marketplace of Ideas [online]. Copyright © 2018 [cit. 29.09.2018]. Dostupné z: <https://blogs.timesofisrael.com/jon-voight-and-jon-avnet-reunite-for-uprising/>

Kamienie na szaniec - czy film odda ducha książki? [ZDJĘCIA, WIDEO] - Dziennikzachodni.pl. Dziennik Zachodni - Wiadomości Śląsk, Wiadomości Śląskie [online]. Copyright ©mat.promocyjne [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: <https://dziennikzachodni.pl/kamienie-na-szaniec-czy-film-odda-ducha-ksiazki-zdjecia-wideo/ar/3355755>

Kamienie na szaniec (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3470928/mediaviewer/rm1596050688>

Kdo byl...Joska Smitka - Hruboskalsko [online] Copyright © 2004 [cit. 18.09.2018] Copyright ©c [cit. 19.09.2018]. Dostupné z: <http://www.hruboskalsko.cz/picture/Smitka2010.pdf>

KROK DO TMY 6-2014 | Informácie z oblasti slovenskej filmografie. Filmsk.sk | Objavte novinky zo sveta filmu a slovenskej filmografie [online]. Copyright © slovenský filmový ústav [cit. 24.10.2018]. Dostupné z: <http://www.filmsk.sk/cislo/nove-cislo-6-2014/novinky/krok-do-tmy>

Krok do tmy (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3804878/mediaviewer/rm2676160512>

Krok do tmy (2014) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 25.10.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3804878/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

Krok do tmy – NFA. NFA – Národní filmový archiv [online]. Copyright © NFA, [cit. 25.10.2018]. Dostupné z: <http://nfa.cz/cz/o-nas/dokumenty/zahranicni-filmy-v-ceske-kinodistribuci/kd/iv/krok-do-tmy/>

Laurent Binet | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 29.10.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/303646-laurent-binet/zajimavosti/>

Lidovky.cz | Češi nejsou srabi. Na film Smrtihlav láká v Praze velké graffiti [online]. Copyright © 2018 MAFRA, a.s. [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/cesi-nejsou-srabi-na-film-smrtihlav-laka-v-praze-velke-graffiti.A170606_114813_ln_kultura_jto

LIDOVKY.CZ | Kubiš páchající sebevraždu, samopaly a zastřelení Němci. Největší omyly filmů o atentátu [online]. Copyright © 2018 MAFRA [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/bez-samopalu-a-padlych-nemcu-filmy-si-upravuji-skutecnosti-atentatu-podle-sebe.A170616_125106_ln_kultura_jto

Luis Oliveros “Cualquier sentimiento en momentos de guerra es más sincero” – barnafotopress. barnafotopress – Todos los eventos de Barcelona [online]. Dostupné z: <https://barnafotopress.com/2017/05/09/luis-oliveros-cualquier-sentimiento-en-momentos-de-guerra-es-mas-sincero/>

Majk Spirit (Michal Dušička) . Majk Spirit (Michal Dušička) [online]. Copyright © 2015 Všechna práva vyhrazena. [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://majk-spirit-michal-dusicka.webnode.cz/>

MAM | Váleční veteráni ustoupili od žaloby na ČT kvůli inscenaci [online] Copyright © 2018 Forum Media, s. r. o. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: https://mam.cz/c4-10000115-21325170-100000_d-10000115-21325170-101000_d-valecni-veterani-ustoupili-od-zaloby-na-ct-kvuli-inscenaci

Marek Edelman, Commander in Warsaw Ghetto Uprising, Dies at 90 - The New York Times. The New York Times - Breaking News, World News & Multimedia [online]. Copyright © [cit. 27.09.2018]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2009/10/03/world/europe/03edelman.html>

Martin Petrsek | Jewish Partisan Educational Foundation. JPEF Home Page | Jewish Partisan Educational Foundation [online]. Copyright © 2018 Jewish Partisan Education Foundation. All Rights Reserved. [cit. 24.09.2018]. Dostupné z: <http://www.jewishpartisans.org/partisans/martin-petrsek>

Město 44 (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3765326/mediaviewer/rm2199617024>

Město 44 (2014) - Město 44 (2014) - User Reviews - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3765326/reviews?ref_=tt_urv

Město 44 (2014) - Trivia - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 16.05.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3765326/trivia?ref_=tt_trv_trv

Město 44: Polsko prožívá varšavské povstání na plátně — ČT24 — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 16.05.2018]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1015937-mesto-44-polsko-proziva-varsavske-povstani-na-platne>

Miroslav Satan - Elite Prospects. Elite Prospects - Hockey Players, Stats and Transactions [online]. Copyright © Copyright Elite Prospects 1999 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.eliteprospects.com/player/666/miroslav-satan>
Moje Povstanie. [Ďákujeme za...] In: Facebook [online]. 12. listopadu 2014 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/mojepovstanie.sk/photos/pcb.603186409808892/603174623143404/?type=3&theater>

MIŠÍKOVÁ, Katarína, FILOVÁ, Eva, MIKUŠOVÁ, Monika. Kapitoly z dejín svetového filmu [online]. Bratislava: Vysoká škola múzických umení v Bratislave [cit. 2019-12-23]. ISBN 978-80-89439-72-0. s. 172. Dostupné z: http://vsmu.sk/wp-content/uploads/2017/02/SKRIPTA_DEJINY-_ISBN-1.pdf

Moje Povstanie.sk (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt6321708/mediaviewer/rm1794321408>

Moje povstanie | MW Promotion. Reklamná agentúra | MW Promotion [online]. Copyright © MW PROMOTION 2013 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.mwpromotion.com/moje-povstanie/>

Moc patosu? Gabčík s Kubišem byli superhrdinové, říkají historici. První verze scénáře je vyděsila - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/velkofilm-anthropoid-byl-to-boji-mezí-reziserem-a-jeho-voje/r~7eac9a0c4a8d11e6888a0025900fea04/>

Nedodržení slibu / Nedodržaný slib (2009) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 25.09.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/253640-nedodrzeny-slib/zajimavosti/?type=film>

Nedodržení slibu (2009) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1369830/mediaviewer/rm4011714304>

Nedodržení slibu (2009) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 25.09.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1369830/releaseinfo>

OHLASY na film Smrtihlav byly velkolepé! – eXtra.cz. eXtra.cz – Lifestyleový magazín [online]. Copyright © eXtra.cz [cit. 30.10.2018]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/ohlasy-na-film-smrtihlav-byly-velkolepe>

Operace Silver A (2007) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1014680/mediaviewer/rm946671616>

Petrášek a Novák o Nedodržení slibu | Radio Praha. Radio Praha [online]. Copyright © 1996 [cit. 21.09.2018]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/petrasek-a-novak-o-nedodrzene-slibu>

Pillow Talking's Interview with Film Director JASMIN DIZDAR | Pillow Talking Pillow Talking. Someday Productions – "Pillow Talk"[online]. Dostupné z: <http://somedayprods.com/talking/pillow-talkings-interview-with-film-director-jasmin-dizdar/>

Petruška Šustrová: Generál Nil | Ranní zamyšlení. [online]. Copyright © 1997 [cit. 03.11.2018]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/radio_cesko/fejeton/_zprava/petruska-sustrova-general-nil--582886

Pinchas Tibor Rosenbaum. SHALOM – The European Jewish Times. [online]. Copyright © S. A. 2004 [cit. 16.09.2018]. Dostupné z: <http://www.shalom-magazine.com/Article.php?id=420311>

Podziękowanie syna Stanisława "Orszy" Broniewskiego za stanowisko Fundacji (18.03.2014) - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia. Aktualności - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia [online]. Dostupné z: [http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?podziekowanie-syna-stanislawa-orszy-broniewskiego-za-stanowisko-fundacji-\(18032014\),78](http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?podziekowanie-syna-stanislawa-orszy-broniewskiego-za-stanowisko-fundacji-(18032014),78)

POLIN Museum of the History of Polish Jews | Sightseeing | Warsaw. Destination City Guides By In Your Pocket [online]. Dostupné z: https://www.inyourpocket.com/warsaw/polin-museum-of-the-history-of-polish-jews_47837v

Polský film kraluje. Češi by se mohli učit — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 18.12.2018]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1524112-polsky-film-kraluje-cesi-se-mohli-ucit>

PressReader.com - Connecting People Through News. PressReader.com - Connecting People Through News [online]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20070327/282634618166464>

Před 75 lety se uzavřel příběh operace Anthropoid. Sedm parašutistů zemřelo v boji proti nacistické přesile | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/pred-75-lety-se-uzavrel-pribeh-operace-anthropoid-sedm-parasutistu-zemrelo-v_1706180954_pj

Předpremiéra filmu Operace Silver A v Pardubicích | Pardubice.cz. Pardubický svět | Pardubice.cz [online]. Copyright © 2010 K2P s.r.o. [cit. 08.10.2018]. Dostupné z: <https://www.pardubice.cz/zpravy/kultura/predpremiera-filmu-operace-silver-a-v-pardubicich/>

Rachunek za Arsenal – Lange | Lange [online]. Copyright © 2018 [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: http://www.info-pc.home.pl/whatfor/baza/akc_lange.htm

RECENZE: A dost! To už není jen smutek českého filmu, ale čiré zlo – idnes.cz [online]. Copyright © 1999 [cit. 19.09.2018]https://kultura.zpravy.idnes.cz/recenze-tenkrat-v-raji-06h-filmvideo.aspx?c=A161027_125326_filmvideo_spm

Recenzja filmu Kamienie na szaniec - Fandoms.pl - Twoje fandomy są tutaj!. Fandoms.pl - Twoje fandomy są tutaj! [online]. Copyright © [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <http://fandoms.pl/318744/recenzja-filmu-kamienie-na-szaniec>

Recenzia: Krok do tmy – alebo krok vedľa? - Film a televízia - Kultúra - Pravda.sk. Kultúra - Pravda.sk [online]. Copyright © P E R E X, a. s. [cit. 24.10.2018]. Dostupné z: <https://kultura.pravda.sk/film-a-televizia/clanok/320661-recenzia-krok-do-tmy-alebo-krok-vedla/>

Reżyser "Kamieni na szaniec" odpowiada na zarzuty | Telewizja Republika. Telewizja Republika - wiadomości | informacje | wydarzenia - Polska i Świat [online]. Copyright © 2018 Telewizja Republika SA [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: <http://telewizjarepublika.pl/rezyser-quotkamieni-na-szaniecquot-odpowiada-na-zarzuty,4199.html>

Roboapocalypse: An Interview with János Szász, Director of THE NOTEBOOK (LE GRAND CAHIER). Roboapocalypse [online]. Dostupné z: <http://roboapocalypse.blogspot.com/2014/08/an-interview-with-janos-szasz-director.html>

Rodina diplomata Wallenberga se okolnosti jeho smrti nedozví. Ruský soud opět odmítl spis zveřejnit - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit.

26.11.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rodina-diplomata-wallenberga-se-okolnosti-jeho-smrti-nedozvi/r~d3e64b32165e11e88560ac1f6b220ee8/>

Rozhovor s nepřitelem - SMS.cz - nejen SMS ZDARMA na O2, Vodafone i T-Mobile [online]. Copyright © goNET s.r.o. [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <http://www.sms.cz/film/rozhovor-s-nepritelem>

Rozhovor s nepriateľom - Leopold Lahola - Majstrovstvo tragiky - Recenzie - Literárne informačné centrum. Úvodná stránka - Literárne informačné centrum [online]. Copyright © 2003 [cit. 10.10.2018]. Dostupné z: <http://www.litcentrum.sk/recenzie/rozhovor-s-nepriatelom-leopold-lahola-majstrovstvo-tragiky>

Rozhovor s nepriateľom (2007) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 11.10.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt1051864/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

Rozhovory: Jiří Strach — Operace Silver A — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 04.10.2018]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1099709833-operace-silver-a/1865-jiri-strach/>

RTVS s dvomi nomináciami na prestížnu cenu Prix Europa 2015 - Televízia Články. Rozhlas a televízia Slovenska - RTVS.sk [online]. Dostupné z: <http://www.rtvsk.sk/televizia/clanky/88745/rtvs-s-dvomi-nominaciami-na-prestiznu-cenu-prix-europa-2015>

S čistým svědomím? K případu Ladislava Vaňka–Jindry :: Český svaz . Český svaz [online]. Copyright © 2011 Všechna práva vyhrazena. [cit. 13.11.2018]. Dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/news/s-cistym-svedomim-k-pripadu-ladislava-vanka-jindry/>

Seriál Tajné životy a poviedkový film Moje povstanie získali festivalové ocenenia | mediahub.sk - správy o médiách, marketingu a reklame. mediahub.sk - správy o médiách, marketingu a reklame | mediahub.sk [online]. Copyright © Copyright 2013 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.mediahub.sk/serial-tajne-zivoty-a-poviedkovy-film-moje-povstanie-ziskali-festivalove-ocenenia/>

Skole 2014 - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia. Aktualności - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia [online]. Dostupné z: <http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?konkurs-dotacyjny>,44

Slovenský film po roku 1945 – Profil slovenskej kultúry. [online]. Copyright © 2016 [cit. 24.02.2019]. Dostupné z: <http://profil.kultury.sk/sk/slovensky-film-po-roku-1945/>

Slovenský filmový ústav | O nás. Slovenský filmový ústav | Aktuálne [online]. Copyright © slovenský filmový ústav [cit. 30.12.2019]. Dostupné z: <http://www.sfu.sk/slovensky-filmovy-ustav-o-nas/slovensky-filmovy-ustav>

Smrťihlav - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3296908/mediaviewer/rm2328770048>

Smrťihlav (2017) - Release Info - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 30.10.2018]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt3296908/releaseinfo?ref_=tt_dt_dt

Smrťihlav: Predstavuje se nový film o atentátu na Heydricha. Filmové recenzie, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 29.10.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/12680-smrtihlav-predstavuje-se-novy-film-o-atentatu-na-heydricha>

Smrťihlav / HHhH (2017) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 31.10.2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/55410-smrtihlav/zajimavosti/?type=film>

SNP priblížia mladým ľuďom celebrity. Teraz.sk - spravodajský portál tlačovej agentúry TASR [online]. Copyright © [cit. 19.10.2018]. Dostupné z: <http://www.teraz.sk/slovensko/mojepovstanie-projekt-rtvs-snp/95768-clanok.html>

Sponiewierane Szare Szeregi - Nasz Dziennik. Nasz Dziennik [online]. Copyright © Copyright by SPES sp. z o.o. [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <https://naszdziennik.pl/polska-kraj/67923,sponiewierane-szare-szeregi.html>

Smrtihlav: Představuje se nový film o atentátu na Heydricha. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 29.10.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/12680-smrtihlav-predstavuje-se-novy-film-o-atentatu-na-heydricha>

Stanowisko Rady FHDS wobec filmu pt. „Kamienie na szaniec” (17.02.2014) - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia. Aktualności - Fundacja Harcerstwa Drugiego Stulecia [online]. Dostupné z: [http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?stanowisko-rady-fhds-wobec-filmu-pt-%E2%80%9Ekamienie-na-szaniec%E2%80%9D-\(17022014\),80](http://www.harcerstwo2stulecia.pl/?stanowisko-rady-fhds-wobec-filmu-pt-%E2%80%9Ekamienie-na-szaniec%E2%80%9D-(17022014),80)

Střípky z natáčení Anthropoidu. Režisér projektu věnoval 15 let života. Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy | Kinobox.cz[online]. Copyright © 2009 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/11855-reziser-filmu-anthropoid-se-projektem-zabyval-15-let>

Strona bylys dzialaczy Wolnych Zwiazków Zawodowych Wybrzeza | „General Nil“ zbyt drastyczny dla TVN [online]. Copyright © kazimierz maciejewski 2009 [cit. 01.11.2018]. Dostupné z: <https://wzzw.wordpress.com/2009/05/25/general-nil-zbyt-drastyczny-dla-tvn/>

Szare Szeregi: wychowanie przez walkę - Historia - polskieradio.pl. Polskie Radio - najlepsze radio online - Polskie Radio w internecie [online]. Copyright © Polskie Radio S.A. [cit. 06.11.2018]. Dostupné z: <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/763481,Szare-Szeregi-wychowanie-przez-walke>

ŠUBRT, Jiří, PFEIFEROVÁ, Štěpánka. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání [online]. 2017 [cit. 2020-01-27]. Dostupné z: <http://historicalsociology.cuni.cz/HS-31-version1-2subrt.pdf>.

Tadeusz Zawadzki [online]. Copyright © MindSpa Kraków [cit. 05.11.2018]. Dostupné z: http://www.sww.w.szu.pl/index.php?id=biografia_tadeusz_zawadzki

Tenkrát v ráji (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné

z: <https://www.imdb.com/title/tt5317228/mediaviewer/rm275645952>

Tenkrát v ráji (filmová verze) - Josef Urban | Knihy Dobrovský. Knihy Dobrovský | Dobré příběhy za dobré ceny [online]. Copyright © 2001 [cit. 18.09.2018]. Dostupné

z: <https://www.knihydobrovsky.cz/tenkrat-v-raji-3369443>

Tenkrát v ráji (2016) | Zajímavosti | ČSFD.cz. [online]. Copyright © 2001 [cit. 19.09.2018].

Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/79475-tenkrat-v-raji/zajimavosti/?type=film>

Tiskové zprávy — Média — Vše o ČT — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright

© 1996 [cit. 09.10.2018]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy/?id=2413&strana-1=294&category=1>

Tomi KID Kovács - profesionálny boxer [online]. Copyright © 2018 KO BOX CLUB n.o.

[cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <https://www.tomikid.com/>

Tosia Altman | Jewish Women's Archive. Jewish Women's Archive | [online]. Copyright © 1998 [cit. 27.09.2018]. Dostupné z: <https://jwa.org/encyclopedia/article/Altman-Tosia>

Uprising (2001) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné

z: <https://www.imdb.com/title/tt0250798/mediaviewer/rm3570245120>

Uroczysta premiera "Kamieni na szaniec". "Film będzie wzbudzał kontrowersje" -

Wiadomości - polskieradio.pl. Polskie Radio - najlepsze radio online - Polskie Radio w internecie [online]. Copyright © Polskie Radio S.A. [cit. 07.11.2018]. Dostupné z:

<https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1066697,Uroczysta-premiera-Kamieni-na-szaniec-Film-bedzie-wzbudzal-kontrowersje>

Úvodná stránka - Literárne informačné centrum [online]. Copyright © 2003 – 2018. [cit. 10.10.2018]. Dostupné

z: http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/leopold-lahola#curriculum_vitae

VALLOVÁ, Simona. Dějiny a koncept kolektivní paměti [online]. 2017 [cit. 2020-01-27]. Dostupné z: http://otik.uk.zcu/bitstream/11025/27978/1/Diplomova_prace-Simona_Vallova.pdf. Vedoucí práce Marie Větrovcová.

Velvyslanectví České republiky v Londýně | Slavnostní premiéra filmu Anthropoid pro československou komunitu ve Velké Británii [online]. Copyright © 2016 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/london/cz/kultura_skolstvi/kultura/slavnostni_premiera_filmu_anthropoid_pro.html

VHU PRAHA. VHU PRAHA [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/publikace-ktou-historiografie-potrebovala-padli-z-prazskych-barikad-1945/>

Vítěz Varů Szász: Být daleko a blízko zároveň | Radio Wave. Radio Wave [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/vitez-varu-szasz-byt-daleko-a-blizko-zaroven-5291682>

Vojáci mají zájem nejen o film Anthropoid, ale i o setkání s příbuznými výsadkářů | Armáda ČR. Armáda ČR [online]. Copyright © 2018 [cit. 12.11.2018]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vojaci-maji-zajem-nejen-o-film-anthropoid--ale-i-o-setkani-s-pribuznymi-vysadkaru-129094/>

Walking with the Enemy (2013) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1515208/mediaviewer/rm2426131712>

Walking With The Enemy (2014) - Rotten Tomatoes. Rotten Tomatoes: Movies | TV Shows | Movie Trailers | Reviews - Rotten Tomatoes [online]. Copyright © Fandango. All rights reserved. [cit. 18.09.2018]. Dostupné z: https://www.rottentomatoes.com/m/walking_with_the_enemy/

WPROST – seks, kłamstwa i Szare Szeregi. A ponadto kolejna odsłona przekretu w NFZ i rozmowy o Ukrainie [online]. Copyright © 2008 [cit. 07.11.2018]. Dostupné z:

<http://media.pmpg.pl/pr/268613/wprost-seks-klamstwa-i-szare-szeregi-a-ponadto-kolejna-odslona-przekretu-w-nfz-i-rozmowy-o-ukrainie>

Yitzhak Zuckerman | Polish hero | Britannica.com. Encyclopedia Britannica | Britannica.com [online]. Copyright ©2018 Encyclop [cit. 27.09.2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Yitzhak-Zuckerman>

Zemřela hledačka identity, spisovatelka Kristofová - Aktuálně.cz. Magazín - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 15.11.2018]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/zemrela-hledacka-identity-spisovatelka-kristofova/r~i:article:708796/>

Žid, ktorý Tisovi zvonil v kostole. HNonline.sk - Správy z politiky, ekonomiky a financií [online]. Dostupné z: <https://hnonline.sk/expert/348426-zid-ktory-tisovi-zvonil-v-kostole>

"Chciałem zbudować napięcie i emocje". Wayback Machine [online]. Copyright © 1999 [cit. 08.11.2018]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20150210201651/http://m.rmfm24.pl/kultura/news,nId,1112538>

"Kamienie na szaniec" - w kinie i na wystawie - Dwójka - polskieradio.pl. Polskie Radio - najlepsze radio online - Polskie Radio w internecie [online]. Copyright © Polskie Radio S.A. [cit. 07.11.2018]. Dostupné z: <https://www.polskieradio.pl/8/296/Artykul/1061255,Kamienie-na-szaniec-w-kinie-i-na-wystawie>

"Nášho" hrdinu stvárnil Miroslav Šatan | Podtatranské noviny. Podtatranské noviny | noviny, ktoré sú vám blízke [online]. Copyright © 2000 [cit. 22.10.2018]. Dostupné z: <http://www.podtatranske-noviny.sk/2016/08/nasho-hrdinu-stvarnil-miroslav-satan/>

„Pánové, nestřílejte!“ zvolal odbojář | Místa Paměti národa. Místa Paměti národa [online]. Dostupné z: <http://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=608&rt=62>

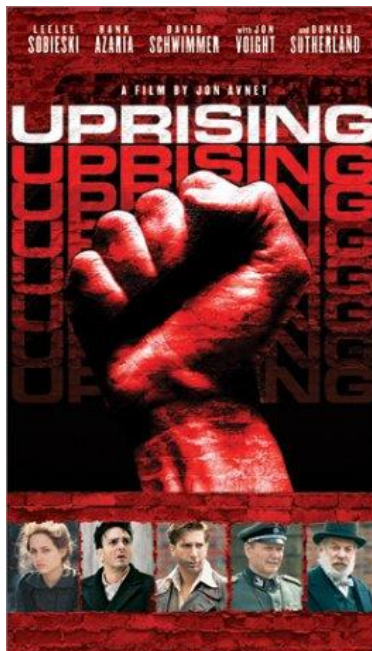
‘Walking With the Enemy,’ a true story, gets melodramatic retelling: 2 stars | The Kansas City Star. KC Breaking News, Sports & Crime | The Kansas City Star [online]. Dostępne z: <https://www.kansascity.com/entertainment/movies-news-reviews/article22461321.html>

“Walking with the Enemy” Conversation with film director Mark Schmidt - Jewish Ledger. Home - Jewish Ledger [online]. Copyright © 2014 Jewish Ledger. All rights reserved. To Advertise with us or for subscriptions call 860 [cit. 18.09.2018]. Dostępne z: <http://www.jewishledger.com/2014/05/walking-with-the-enemy-conversation-with-film-director-mark-schmidt/>

II WOJNA SWIATOWA | Tadeusz Zawadzki [online]. Copyright © MindSpa Kraków [cit. 05.11.2018]. Dostępne z: http://www.sww.w.szu.pl/index.php?id=biografia_tadeusz_zawadzki, a Piaseczno | List intencyjny w sprawie Domu Zoski podpisy [online]. Copyright © Gmina Piaseczno 2016 [cit. 05.11.2018]. Dostępne z: <https://piaseczno.eu/list-intencyjny-w-sprawie-domu-zoski-podpisany/>

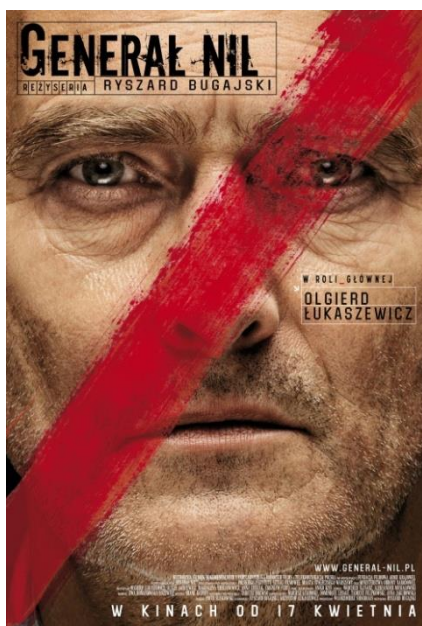
Seznam příloh

Obrázek č. 1   Filmový plakát – Vzpoura (2001)

Zdroj: Uprising (2001) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt0250798/mediaviewer/rm3570245120>

Obrázek č. 2   Filmový plakát – General Nil (2009)

Zdroj: General Nil (2009) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1420543/mediaviewer/rm4209777408>

Obrázek č. 3

Filmový plakát – Kameny na pevnost (2014)

Zdroj: Kamienie na szaniec (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3470928/mediaviewer/rm1596050688>

Obrázek č. 4

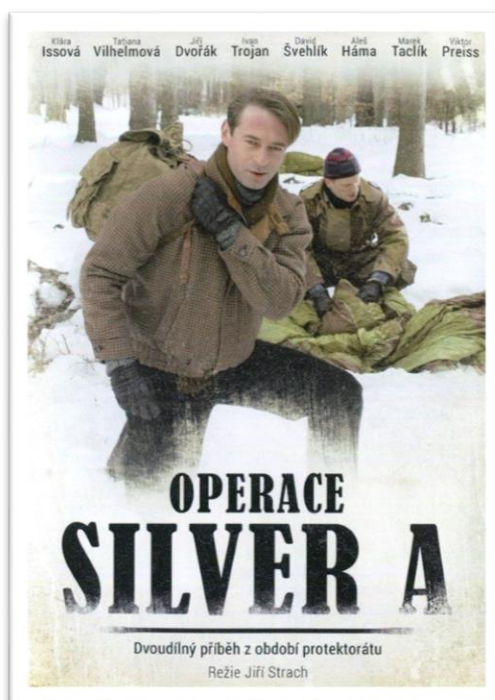
Filmový plakát – Město 44 (2014)

Zdroj: Město 44 (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3765326/mediaviewer/rm2199617024>

Obrázek č. 5

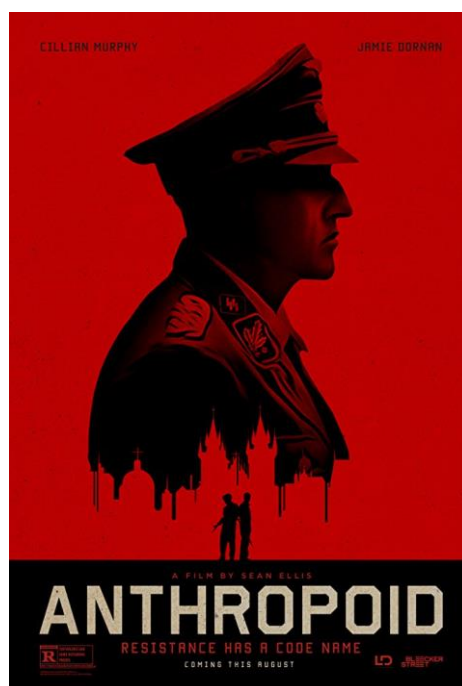
Filmový plakát – Operace Silver A (2007)

Zdroj: Operace Silver A (2007) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1014680/mediaviewer/rm946671616>

Obrázek č. 6

Filmový plakát – Anthropoid (2016)

Zdroj: Anthropoid (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt4190530/mediaviewer/rm2114852352>

Obrázek č. 7

Filmový plakát – Tenkrát v ráji (2016)

Zdroj: Tenkrat v raji (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt5317228/mediaviewer/rm275645952>

Obrázek č. 8

Filmový plakát – Smrtihlav (2017)

Zdroj: Smrtihlav - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3296908/mediaviewer/rm2328770048>

Obrázek č. 9

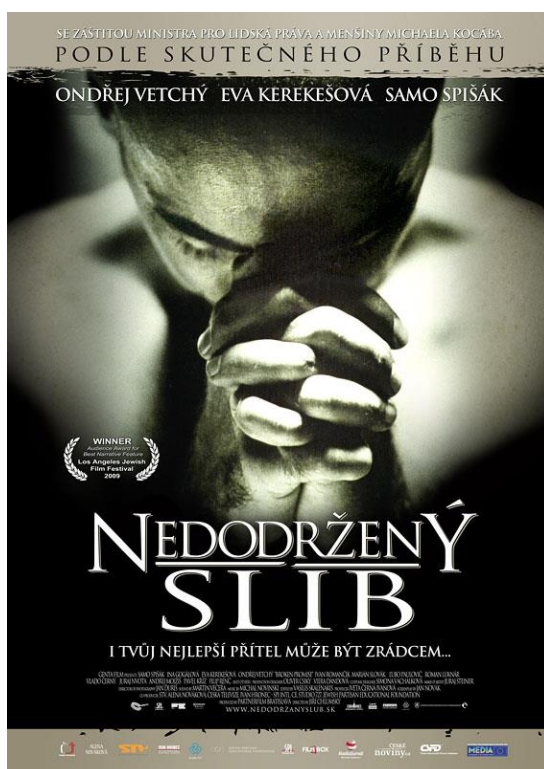
Filmový plakát – Rozhovor s nepřítelem (2007)

Zdroj: Rozhovor s nepřítelem - SMS.cz - nejen SMS ZDARMA na O2, Vodafone i T-Mobile [online]. Copyright © goNET s.r.o. [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <http://www.sms.cz/film/rozhovor-s-nepriatelem>

Obrázek č. 10

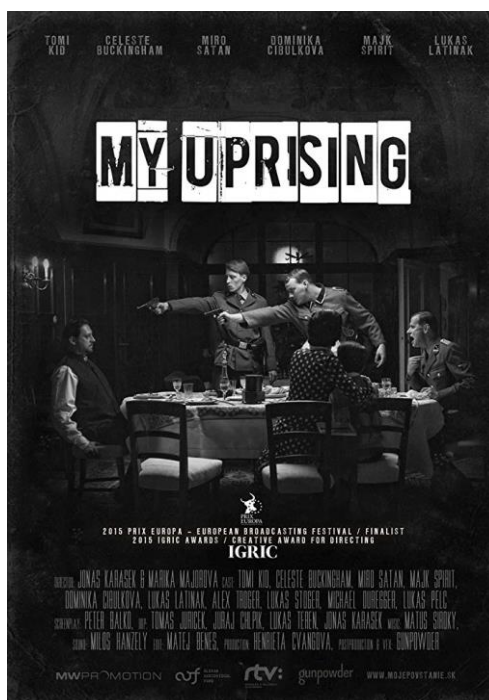
Filmový plakát – Nedodržený slib (2009)

Zdroj: Nedodržený slib (2009) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1369830/mediaviewer/rm4011714304>

Obrázek č. 11

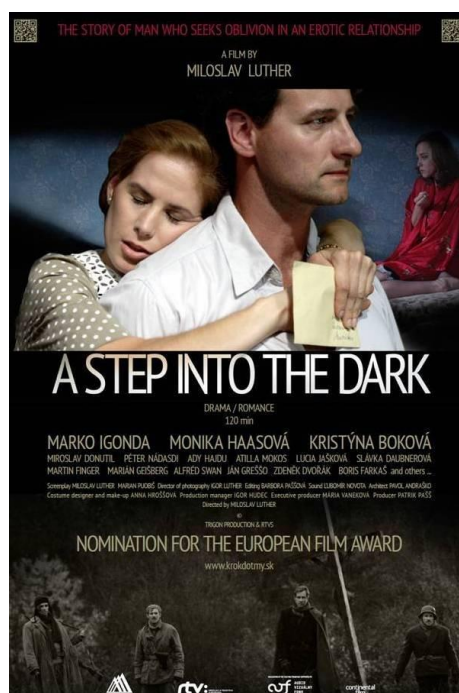
Filmový plakát – Moje povstanie.sk (2014)

Zdroj: Moje Povstanie.sk (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt6321708/mediaviewer/rm1794321408>

Obrázek č. 12

Filmový plakát – Krok do tmy (2014)

Zdroj: Krok do tmy (2014) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt3804878/mediaviewer/rm2676160512>

Obrázek č. 13

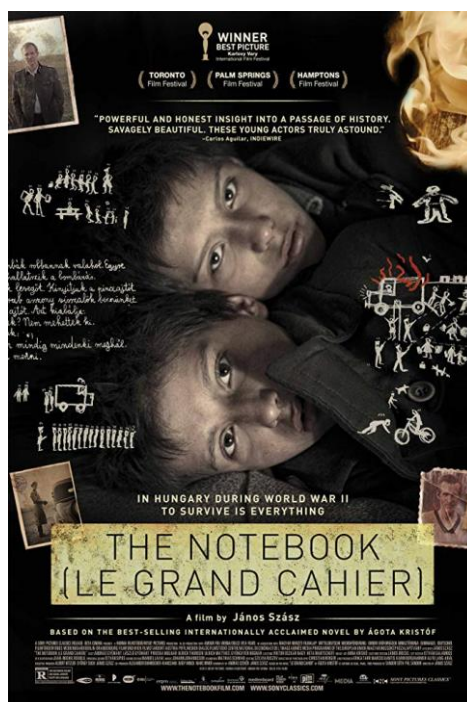
Filmový plakát – Budapešťský anděl (2011)

Zdroj: El ángel de Budapest (2011) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1771199/mediaviewer/rm2178612224>

Obrázek č. 14

Filmový plakát – Velký sešit (2013)

Zdroj: A nagy fazet (2013) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt2324384/mediaviewer/rm3777675264>

Obrázek č. 15

Filmový plakát – Walking with the Enemy (2013)

Zdroj: Walking with the Enemy (2013) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt1515208/mediaviewer/rm2426131712>

Obrázek č. 16

Filmový plakát – Chosen (2016)

Zdroj: Chosen (2016) - IMDb. IMDb - Movies, TV and Celebrities - IMDb [online]. Copyright © [cit. 15.12.2018]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt4082524/mediaviewer/rm1675104512>

Obrázek č. 17. Přehled hodnotí SS, Wehrmachtu a jejich přibližný vojenský ekvivalent

Hodnost v SS	Ekvivalent u Wehrmachtu	Přibližný český překlad
Reichsführer-SS	Generalfeldmarschall	Říšský vůdce SS
SS-Oberstgruppenführer	Generaloberst	Polní maršál
SS-Obergruppenführer	General	Generálplukovník
SS-Gruppenführer	Generalleutnant	Generálporučík
SS-Brigadeführer	Generalmajor	Generálmajor
SS-Oberführer	Oberst	Starší plukovník
SS-Standartenführer	Oberst	Plukovník
SS-Obersturmbannführer	Oberstleutnant	Podplukovník
SS-Sturmabannführer	Major	Major
SS-Hauptsturmführer	Hauptmann	Kapitán
SS-Obersturmführer	Oberleutnant	Nadporučík
SS-Untersturmführer	Leutnant	Poručík
SS-Sturmcharführer	Stabsoberfeldwebel	–
SS-Hauptscharführer	Oberfeldwebel	Podporučík
SS-Oberscharführer	Feldwebel	Praporčík
SS-Scharführer	Unterfeldwebel	Rotný
SS-Unterscharführer	Unteroffizier	Četař
SS-Rottenführer	Obergefreiter	Desátník
SS-Sturmann	Gefreiter	Svobodník
SS-Oberschütze	Oberschütze	–
SS-Schütze	Schütze	Vojín

Zdroj: BOREK, Vojtěch, Himmlerova skandinávská elita, Vojska (extra válka), č. 32, s. 8.

Tabulk č. 2

Významná mezinárodní filmová ocenění

Český název	Mezinárodní název	Místo konání	Měsíc konání ⁶³⁶	Hodnotitel	Rok založení
Cena Akademie (Oscars)	Academy Awards (Oscars)	Hollywood, Kalifornie, USA	Únor	Americká akademie filmového umění a věd	1929
Cena Emmy	Emmy Award	Různá působnost pro různé kategorie,	Leden - září	ATAS, NATAS a IATAS ⁶³⁷	1949

⁶³⁶ Měsíc konání je udáván k poslednímu datu udílení.

⁶³⁷ Akademie televizního umění a věd (ATAS), Národní akademie televizního umění a věd (NATAS) a Mezinárodní akademie televizního umění a věd (IATAS).

		USA			
César	César Award	Paříž, FRA	Únor/březen	Filmová umělecká akademie	1976
Cena Asociace filmových kritiků v Los Angeles	Critics' Choice Movie Awards	Los Angeles, Kalifornie, USA	Leden	Americká asociace filmových kritiků	1996
Cena Kruhu floridských filmových kritiků	Florida Film Critics Circle Awards (FFCC)	Miami, Florida, USA	Prosinec	Organizace filmových kritiků na Floridě	1996
Cena Kruhu newyorských filmových kritiků	New York Film Critics Circle Award (NYFCC)	New York City, New York, USA	Prosinec	Organizace filmových kritiků v New Yorku	1935
Evropské filmové ceny	European Film Awards	Střídavá působnost po Evropě	Prosinec	Evropská filmová akademie	1988
Filmová cena Britské akademie (BAFTA)	British Academy Film Awards (BAFTA Film Awards)	Anglie, VB	Únor	Britská akademie filmového a televizního umění	1948
Zlatý Glóbus	Golden Globe Award	Beverly Hills, Kalifornie, USA	Leden	Asociace zahraničních novinářů v Hollywoodu	1944